
TENHAEFF
TENHAEFF
ONTMOETINGEN
ONTWOETINGEN
MET
WEL
PARAGNOSTEN
PARAGNOSTEN

Prof. dr. W. H. C. Tenhaeff

Ontmoetingen met paragnosten

«Ofschoon 'Ontmoetingen met paragnosten' een opzichzelfstaand geheel vormt, kan men dit boek nochtans zien als een aanvulling op mijn 'Inleiding tot de parapsychologie'. Hoewel in dat werk reeds tot uiting kwam hoezeer een dieptepsychologische benadering van paranormaal-begaafden door mij wordt voorgestaan, bleef ik de behoefte voelen mijn inzichten en ervaringen dienaangaande in een aparte uitgave onder te brengen. Dit is nu geschied met de publikatie van 'Ontmoetingen', waarin de persoon van de paragnost centraal staat, en waarin – voor de eerste maal – uitvoerig wordt nagegaan in welke mate de door de paragnost weergegeven indrukken en beelden samenhangen met zijn specifieke karakterstructuur en zijn individuele levensgeschiedenis.

In de loop der tientallen jaren waarin ik mij aan het parapsychologisch onderzoek heb gewijd, werd er door mij steeds weer op gewezen dat aan de als paranormaal aangemerkte verschijnselen geen 'bovennatuurlijke krachten' doch vermogens van algemeen-menselijke aard ten grondslag liggen. Van nature zijn wij allen paranormaal be- gaafd. – Het vijftal proefpersonen waaraan in dit boek aandacht wordt geschonken, bestaat dan ook uit gewone mensen, bij wie echter de paranormale begaafdheid zich in ongewone mate voordoet.

Hoewel ook uit de gevallen die in de volgende hoofdstukken ter sprake komen zal blijken dat paragnosten soms gegevens kunnen verstrekken die van praktische (politiële, medische) waarde zijn, moet mijns inziens het 'nut' van het parapsychologisch onderzoek niet in de eerste plaats bij dergelijke 'concrete' resultaten gezocht worden. Het belang van de parapsychologie ligt daarentegen op een geheel ander niveau.

Moge dit boek waarin wij ons bezighouden met het 'menselijke' van de paragnost een bijdrage leveren tot de opbouw van een antropologische parapsychologie die in zinvolle samenhang met de andere menswetenschappen kan leiden tot verruiming en verdieping van ons wereldbeeld.»

(Uit het voorwoord)

ONTMOETINGEN MET PARAGNOSTEN

door

PROF. DR. W. H. C. TENHAEFF

BIJLEVELD UTRECHT

Aan mijn trouwe medewerkers
Annette en Nicolauda
Louwerens

PSAW 25

1988.2551

(B 3041)

ISBN 906131 232 9

ERVEN J. BIJLEVELD UTRECHT
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm
of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

DRUK: ALBERTS SITTARD

INHOUD

VOORWOORD	7
I - DOEL EN METHODEN VAN ONDERZOEK	9
De kwalitatieve en de kwantitatieve benadering	9
Spontane paragnosie en het «Dunne-effect»	13
De waarde van diepte-psychologische gegevens	17
Het belang van de introspectie	19
Subjectieve associaties en beelddenken	21
Naar een methodologische synthese	23
II - MIJN ONTMOETINGEN MET PARAGNOSTEN	25
Leerjaren van een parapsycholoog	25
Opkomst van een nieuwe wetenschap in Nederland	27
Proefnemingen uit de aanvangsperiode	28
Uitbreiding van het studieterrein	31
Oprichting van het Parapsychologisch Instituut	33
III - LOTTE MAHLSTEDT	37
Kennismaking en opzet der experimenten	37
De keuze van inductoren	39
Enige protocollen van geslaagde zittingen	42
Mahlstedt's specifieke telepathische begaafdheid	46
Frappante gevallen van paranormale éénwording	48
Buitenzintuiglijke waarneming in ruimte en tijd	50
Op zoek naar een verklaring	53
Een moderne natuurfilosofische bijdrage	54
Het verschijnsel «trance» of «tweede toestand»	56
IV - DELTA	61
Voorgeschiedenis en karakterbeschrijving	61
Delta's relaas over «gedeeltelijk de ander worden»	63
Het onverwacht opdoemen van «verschijningen»	67
Een confrontatie met opmerkelijke treffers	71
Vormen van inleven en identificatie	72

Inhoud

V - BÈTA	77
<i>Jeugdijaren en persoonlijkheid</i>	77
<i>Gedragingen en gewaarwordingen tijdens consulten</i>	80
<i>Een particulier detective met paragnostisch talent</i>	84
<i>Psychoscopie onder gecontroleerde voorwaarden</i>	86
<i>Observatie van Bèta's werkwijze als «helderziende»</i>	89
<i>Verwarring door foutieve interpretaties</i>	99
<i>Een achtervolger misleid door libidineuze preoccupaties</i>	101
<i>Droombewustzijn en «primitieve» mentale processen</i>	105
<i>Individuele gevoeligheden en specialisaties</i>	107
<i>Plotselinge onbedoelde toekomstvoorspellingen</i>	110
VI - WARNER THOLEN	113
<i>Levensschets en achtergrond</i>	113
<i>Telefonische adviezen tussen de bedrijven door</i>	115
<i>Een surinaams probleem en een verdwenen tekening</i>	117
<i>De speurtocht naar een weggelopen hond</i>	123
<i>Aanwijzingen betreffende vermiste personen</i>	125
<i>Tholen's bijdrage aan het oplossen van diefstallen</i>	127
<i>Uiterlijke symptomen van innerlijke omschakeling</i>	131
VII - GERARD CROISET	133
<i>Korte biografische introductie</i>	133
<i>Het begin van een vruchtbare samenwerking</i>	135
<i>Vroege voorbeelden van kenmerkende prestaties</i>	137
<i>Contacten met gerechtelijke autoriteiten</i>	139
<i>Dossiers van twee curieuze opsporingszaken</i>	146
<i>Terugschouw naar een ver verleden</i>	152
<i>Het gebruik van voorwerpen als hulpmiddel</i>	159
<i>Verrassende indrukken van proscopische aard</i>	163
<i>Rapport van een trans-oceanische stoelenproef</i>	165
<i>Emotionerende ervaringen en persoonlijke gerichtheid</i>	172
<i>Verdieke pseudo-hallucinaties en juistheidsbewustzijn</i>	178
<i>Het «instellen» en «stil worden»</i>	184
<i>Een blik in de «Akasha-kronieken»</i>	187
<i>De paragnost als genezer</i>	191
<i>Gesprekken over Croiset's zelfwaarnemingen</i>	196
NOTEN	213

VOORWOORD

Ofschoon «Ontmoetingen met paragnosten» een op zichzelf staand geheel vormt, kan men dit boek nochtans zien als een aanvulling op mijn «Inleiding in de parapsychologie», eerder bij uitgeefster dezes verschenen. Voorzeggende «Inleiding» bevat een overzicht van de verschijnselen die het studie-object van de parapsychologie vormen, bespreekt de methoden waarmede deze feitelijkheden worden onderzocht en biedt de verklaringen die men aan bepaalde fenomenen meent te moeten geven; daarbij konden het begrippenapparaat en de theorieën die in deze wetenschap zijn ontwikkeld alsmede haar interdisciplinaire betekenis grondig worden uiteengezet. Hoewel in dat werk reeds op vele plaatsen door voorbeelden en beschouwingen tot uiting kwam hoezeer een klinisch-psychologische en dieptepsychologische benadering van paranormaal-begaafden door mij werd voorgestaan, bleef ik de behoefte voelen mijn inzichten en ervaringen dienaangaande in een aparte uitgave onder te brengen. Dit is nu geschied met de publikatie van «Ontmoetingen», waarin de persoon van de paragnost centraal staat, en waarin – voor de eerste maal – uitvoerig wordt nagegaan in welke mate de door de paragnost weergegeven indrukken en beelden samenhangen met zijn specifieke karakterstructuur en zijn individuele levensgeschiedenis.

De toenemende belangstelling voor paranormale verschijnselen heeft er toe geleid dat de laatste jaren een stroom van boeken is verschenen welke in bibliografieën weliswaar onder de rubriek «parapsychologie» worden vermeld, maar die de toets ener wetenschappelijke kritiek geenszins kunnen doorstaan. Deze geschriften bevatten dikwijls slechts speculaties en fantasieën die inspelen op het verlangen naar een sprookjeswereld bij de tallozen die zich in onze door de techniek beheerste wereld opgesloten en onmachtig voelen. Dat ook pers en televisie er menigmaal aan meewerken deze wonderzucht te bevredigen behoeft geen betoog. Illusionisten en toneeltelepaten worden aangekondigd als «helderzienden» en als «magiërs» die beschikken over «bovennatuurlijke krachten». Wij kunnen dit slechts betreuren. Niet alleen omdat een en ander getuigt van een ontstellende oppervlakkigheid en sensatielust, maar vooral ook omdat dergelijke geschriften en vertoningen aanleiding geven tot een volkomen onjuiste voorstelling met betrekking tot het wezen van paranormale vermogens.

In de loop der tientallen jaren waarin ik mij aan het parapsychologisch onderzoek heb gewijd, werd er door mij steeds weer op gewezen dat aan de als paranormaal aangemerkte verschijnselen geen «bovennatuurlijke krachten» doch vermogens van algemeen-menselijke aard ten grondslag liggen. Van nature zijn wij allen paranormaal begaafd. Deze erkenning houdt echter volstrekt niet in dat de paragnostische en parergische verschijnselen zich bij alle mensen in gelijke mate openbaren. Er bestaan ook in dit opzicht tussen de mensen individuele verschillen, dus verschillen van graduele, maar zeker niet van principiële aard. – Het vijftal proefpersonen, waaraan in dit boek aandacht wordt geschonken, bestaat dan ook uit gewone mensen, bij wie echter de paranormale begaafdheid zich in ongewone mate voordoet. Zoals anderen zich onderscheiden door een ongewone mate (boven de norm liggende) wiskundige aanleg, zo onderscheiden deze vijf proefpersonen zich door een paragnostische begaafdheid welke, vergeleken bij die van de gemiddelde mens, ver boven de norm is gelegen.

Hoewel ook uit de gevallen die in de volgende hoofdstukken ter sprake komen zal blijken dat paragnosten soms gegevens kunnen verstrekken die van praktische (politieële, medische) waarde zijn, moet mijns inziens het «nut» van het parapsychologisch onderzoek niet in de eerste plaats bij dergelijke «concrete» resultaten gezocht worden. Het belang van de parapsychologie ligt daarentegen op een geheel ander niveau: wijsgerige bezinning op de bevindingen van de parapsycholoog kan van verstrekkende betekenis worden voor een toekomstige levensbeschouwing welke eer idealistisch dan materialistisch zal zijn. – Zo heeft de bekende franse wijsgeer Gabriel Marcel er tijdens een rede voor het Eerste Internationale Parapsychologische Congres (Utrecht, 1953) op gewezen, dat wij een grote fout begaan wanneer wij de term parapsychologie letterlijk nemen en deze tak van wetenschap beschouwen als een neven-psychologie. «De parapsychologie.» aldus Marcel, «is allerminst een verzameling van curieuze randverschijnselen waarmee men geen raad weet en die daarom maar buiten het officiële academisch domein gehouden moeten worden. De parapsychologie is een basiswetenschap: zonder het bezit van 'paranormale vermogens' zouden wij niet kunnen bestaan, zij liggen aan ons menszijn ten grondslag.»

In deze geest moge dit boek waarin wij ons bezighouden met het «menselijke» van de paragnost een bijdrage leveren tot de opbouw van een antropologische parapsychologie die in zinvolle samenhang met de andere menswetenschappen kan leiden tot verruiming en verdieping van ons wereldbeeld.

W. H. C. TENHAEFF

DOEL EN METHODEN VAN ONDERZOEK

DE KWALITATIEVE EN DE KWANTITATIEVE
BENADERING

In 1882 werd in Engeland de *Society for Psychical Research* (s.p.r.) gesticht, waarmee de grondslagen werden gelegd voor de ontwikkeling van die tak van de psychologie, waaraan de duitse psychiater Max Dessoir in de jaren negentig de naam van parapsychologie gaf. Een van de eerste doelstellingen van de s.p.r. was het systematisch onderzoek naar het voorkomen van gevallen van spontane paragnosie, waarbij men zich in hoofdzaak bediende van de enquête-methode. Het gevolg was dat men reeds in 1886 een lijvig werk in twee delen kon laten verschijnen, dat tot titel draagt *Phantasms of the living* en dat weldra door andere uitgaven werd gevolgd.

Deze publikaties trokken zowel in Duitsland als in Frankrijk zodanig de aandacht, dat men daar eveneens dergelijk speurwerk op touw zette. Dit had tot gevolg dat men in Engeland de uitkomsten van deze buitenlandse navorsingen kon vergelijken met de eigen bevindingen. Dit vergelijkend onderzoek bevestigde de juistheid van de uitspraak, in 1681 door J. Glanvil gedaan, volgens welke in de loop der tijden deze (thans als paranormaal aangemerkte) verschijnselen zichzelf volkomen gelijk gebleven zijn.

In ons land kwam het systematisch onderzoek eerst in het begin van deze eeuw op gang. Frederik van Eeden is hier een van de pioniers geweest. In 1920 gaf de toenmalige hoogleraar in de psychologie G. Heymans (Groningen) de stoot tot de oprichting van een nederlandse studievereniging voor parapsychologie, die eveneens begon via enquêtes gegevens te vergaren, een werk dat hier helaas nogal langzaam op gang kwam.

In de loop der decennia zijn in tal van landen bij herhaling dergelijke onderzoekingen gehouden en wij beschikken thans over uitgebreide verzamelingen van spontane gevallen. Ook in de Verenigde Staten, waar Louise Rhine, de echtgenote van prof. J. B. Rhine, in zeer belangrijke mate heeft bijgedragen tot de bestudering van spontane gevallen en het opnieuw belangstelling wekken daarvoor. Ik schrijf *opnieuw*, omdat omstreeks 1950 de belangstelling voor dit onderzoek in genoemd land, en ook wel daarbuiten, was gaan tanen als gevolg van de overwaardering van de toepas-

sing van de als kwantitatief aangemerkte methode, die door J. B. Rhine en enkele andere toonaangevende parapsychologen min of meer als de alleen-zaligmakende werd aangemerkt.

In 1968, tijdens een voordracht op een door de Parapsychology Foundation georganiseerde internationale conferentie te Freiburg i.Br., wees Ian Stevenson, hoogleraar in de psychiatrie aan de universiteit van Charlottesville, Virginia, op de noodzaak het onderzoek van spontane gevallen te bevorderen. Voorts wees hij op de belangrijkheid van de toepassing van de methode van het vergelijkend onderzoek, waarbij hij kritiek leverde op degenen die de waarde van dergelijke onderzoekingen zochten te bagateliseren. De spontane gevallen, zo zei hij onder meer, leveren ons een aantal van de beste bewijzen die wij voor het voorkomen van paranormale verschijnselen hebben. En wat hun inhoud betreft blijken de spontane gevallen veel rijker te zijn dan de resultaten van proefnemingen met toepassing van de zgn. kwantitatieve methode; meestal kunnen wij uit dergelijke experimenten, die louter gericht zijn op het verzamelen van statistisch verwerkbaar gegevens, vrijwel niets te weten komen met betrekking tot de paranormale processen die in het spel zijn. Bij deze proeven, aldus Stevenson, blijft men geheel in het duister tasten zodra wij antwoord moeten geven op de vraag wat hier nu precies wordt overgedragen; wij dienen ons daar goed van bewust te worden. De parapsychologie kan voorlopig het onderzoek met betrekking tot de spontane gevallen niet missen^[1]. – Eenzelfde mening werd reeds tientallen jaren geleden door schrijver dezes en door nog tal van andere onderzoekers verkondigd.

Toen de engelse S.P.R. werd opgericht, en het systematisch onderzoek een aanvang nam, beperkte men zich geenszins tot het verzamelen via enquêtes van gegevens met betrekking tot spontane paragnosie, maar men begon zich ook bezig te houden met de observatie onder experimentele omstandigheden van proefpersonen. Enkele van de daarbij betrokken geleerden, waaronder de fysicus prof. Barrett, waren reeds in de jaren zeventig met deze onderzoekingen begonnen; zij zetten hun studie thans in verenigingsverband voort.

De proefnemingen bestonden voor een belangrijk deel hierin, dat men zocht na te gaan of personen, die meenden dat zij over een zekere mate van telepathische ontvankelijkheid beschikten, in staat waren indrukken te verkrijgen van tekeningen, welke de zgn. afzenders maakten. Hierbij werd zorg gedragen, dat geen zintuiglijk contact tussen afzender en percipiënt mogelijk was. Zoals uit de desbetreffende verslagen blijkt, werden tal van deze experimenten met positieve resultaten bekroond. Dit betekende overigens in genen dele, dat de onderzoekers in staat waren iedereen ervan te overtuigen dat deze succesvolle gegevens als bewijzen voor het bestaan van telepathie konden worden aangemerkt. Verschillende wetenschapsbeoefenaren zochten zelfs de meest opmerkelijke uitkomsten

aan te vechten: de verkregen treffers zouden, volgens hen, als toevalstreffers moeten worden aangemerkt.

Deze kritiek gaf nu de franse fysioloog Charles Richet, die zich reeds op jeugdige leeftijd voor het parapsychologisch onderzoek was gaan interesseren, aanleiding om een methode te bedenken, waarbij men vooraf in staat zou zijn nauwkeurig het aantal treffers te bepalen, dat op rekening van het toeval moest worden geplaatst en waarbij men dus tevens kon nagaan of de proefpersonen een zo groot aantal treffers produceerden dat het wiskundig uitermate onwaarschijnlijk moest worden geacht dit aantal louter op rekening van het toeval te stellen.

Richet maakte bij zijn onderzoek gebruik van speelkaarten. Uit een spel van 52 kaarten trok hij telkens een kaart, bekeek deze en liet zijn proefpersoon «raden» naar de kaart, welke hij voor zich had genomen. Al spoedig bleek hem dat er zich onder zijn proefpersonen enkelen bevonden, die een groter aantal malen goed «raadden» dan volgens de kansrekening te verwachten viel. Met deze proefnemingen, waarbij het paragnostische verschijnsel tevens tot zijn meest elementaire vorm werd teruggebracht, heeft Richet in de jaren tachtig de grondslag gelegd voor de toepassing van de zgn. kwantitatieve methode in de parapsychologie die thans zo'n belangrijke plaats in dit onderzoek inneemt.

In ons land was het wijlen mijn medewerker dr. P. A. Dietz, die deze methode in de jaren 1916 en 1917 voor het eerst toepaste, terwijl in 1920 prof. Heymans in het psychologisch laboratorium van de groningse universiteit met enige van zijn medewerkers een onderzoek met toepassing van de als kwantitatief aangemerkte methode instelde met een student, die toevallig ontdekt had dat hij over een opmerkelijke telepathische ontvankelijkheid beschikte. Aangezien deze student «motorisch» ingesteld bleek te zijn, ging men bij hem over tot het onderzoek naar de overdracht van motorische voorstellingen. Dit betekent dus dat de onderzoekers het experiment aanpasten aan de geaardheid van de proefpersoon.

In de jaren vijftig werden door mijn assistente aan het Parapsychologisch Instituut te Utrecht, mevrouw N. G. Louwerens, alsmede door de heer J. G. van Busschbach, die in die jaren Rijksinspecteur van het Lager Onderwijs in de gemeente Amsterdam was, proeven genomen, waarbij men de telepathische relaties tussen kinderen van uiteenlopende leeftijden en hun leerkrachten zocht na te gaan. De kinderen kregen tot opdracht te «raden» naar plaatjes (met eenvoudige figuren, zoals een pop, een hertje, etc.) waar de leerkrachten, die onttrokken waren aan het gezicht en het gehoor der kinderen, naar keken. Zoals uit de besprekingen van deze proefnemingen in de vakliteratuur blijkt, werden deze zeer gunstig beoordeeld en prikkelden zij tot navolging. Bij het utrechtse onderzoek werden ook volwassenen betrokken; men liet namelijk de 28 leidsters van de jeugdige proefpersonen (in totaal 1188 kleuters) een statistisch verantwoord aantal malen «raden» naar de figuren op de door Rhine ingevoerde «Zenerkaarten».

Vanzelfsprekend kan het niet onze bedoeling zijn hier een overzicht te geven van de proefnemingen welke men sinds 1884 met toepassing van de als kwantitatief aangemerkte methode heeft genomen. Wij moeten volstaan met erop te wijzen, dat tot het begin van de jaren dertig het onderzoek met toepassing van de genoemde methode een bescheiden plaats in het geheel der parapsychologische onderzoekingen innam. Uit de literatuur blijkt, dat tot het jaar 1934, waarin J. B. Rhine's boek *Extra-Sensory Perception* verscheen, de meeste onderzoekers zich van de «kwantitatieve methode» bedienden. Het merendeel van hun proefpersonen bestond uit psychoscopisten, dat zijn paragnosten die zich bij voorkeur van een inductor als hulpmiddel bedienen. Voorts uit een aantal personen, die als zogeheten «spiritistische mediums» van zich lieten spreken. Over enkele van hen zijn uitgebreide publikaties verschenen; ik denk hier bijvoorbeeld aan de dames Eleonora Piper en Osborne Leonard. Onder de psychoscopisten trokken personen als de pool Stephan Ossowiecki en de mexicaanse Maria Reyes zeer de aandacht, alsmede verschillende franse paragnosten die tot de kring van de zo verdienstelijke franse arts en parapsycholoog Eugène Osty behoorden.

Dat het in ons land niet anders gesteld was, blijkt uit de *Mededelingen* welke de studievereniging in de eerste jaren van haar bestaan uitgaf en die later in het *Tijdschrift voor Parapsychologie*, in 1928 door Dietz en mij gesticht, werden opgenomen^[2]. Bekende psychoscopisten uit die dagen waren onder meer de dames J. Akkeringa en M. Van den Bos-Teunissen. Dat men in de eerste decennia van deze eeuw ook talrijke proeven met tekeningen nam, gelijk in de eerste jaren van het bestaan van de engelse S.P.R., blijkt ook uit de in die jaren verschenen publikaties. Wij denken hier bijvoorbeeld aan de geschriften van de bekende Amerikaanse romanschrijver Upton Sinclair en de franse ingenieur René Warcollier. Op dit alles zullen wij hier niet verder ingaan, maar we volstaan met erop te wijzen, dat na de verschijning van Rhine's genoemd boek hier een kentering is opgetreden en dat sindsdien de belangstelling voor de toepassing van de als kwantitatief aangemerkte methode hand over hand is toegenomen.

Wie op de hoogte is van de ontwikkeling van het parapsychologisch onderzoek in de Verenigde Staten weet, dat Rhine en zijn medewerkers na afloop van de tweede wereldoorlog maar al te gaarne de indruk trachtten te wekken, als zou met de stichting van het parapsychologisch laboratorium van de Duke University te Durham, N.C., het wetenschappelijk parapsychologisch onderzoek pas goed een aanvang hebben genomen; zij wilden het doen voorkomen, dat het werk van hun voorgangers slechts als een aanloop tot het echte wetenschappelijk parapsychologisch onderzoek moet worden beschouwd. En niet alleen het werk van hun voorgangers. Toen Rhine in 1951 een bezoek bracht aan ons land en ik bij die gelegenheid met hem sprak over de stoelenproeven, die ik sinds 1946 met de heer Croiset genomen had, gaf hij mij te verstaan, dat hij alleen maar belang-

stelling voor deze proeven kon tonen als ik ertoe overging Croiset telkens te laten «raden» naar de Zenerkaart, die volkomen toevallig op een door het lot aangewezen stoel zou komen te liggen. Toen ik hem erop wees dat Croiset niet de minste belangstelling voor dat soort van proeven toonde, zei hij mij dat ik er dan voor zorgen moest dat hij deze belangstelling kreeg.

Een overschatting van de waarde van de kwantitatieve methode en een daarmee gepaard gaande onderschatting van de kwalitatieve methode vinden wij behalve bij de genoemde groep Amerikaanse parapsychologen in de jaren vijftig ook bij bekende Engelse onderzoekers als de arts D.J. West en de mathematicus S. G. Soal. In ons land hebben zowel prof. dr. F. A. Heyn als dr. J. J. Mulckhuysen van deze over- en onderschatting blijk gegeven in hun boekje *Vorderingen en problemen van de parapsychologie*, dat bij gelegenheid van het vijfentwintigjarig bestaan van de Studievereniging werd uitgegeven.

Vanzelfsprekend lokten zij, die in hun geschriften blijk gaven van een overschatting van de waarde der kwantitatieve methode, kritiek uit. In Duitsland was het prof. dr. H. Bender die op de verarming van het onderzoek wees, wanneer de onderzoekers zich bepalen tot een eenzijdige toepassing van de statistische methode. Ook de Duitse wiskundige E. Tornier wees erop, dat het slechts aan de uitkomsten van de onderzoekingen met toepassing van de kwalitatieve methode te danken is, dat men significante uitkomsten van onderzoekingen met toepassing van de kwantitatieve methode op rekening van de paragnosie kan stellen: wanneer men de onderzoekingen van Rhine c.s. en van Soal niet beziet tegen de achtergrond van hetgeen het onderzoek van de spontane paragnosie heeft opgeleverd, zal men zeker niet op de gedachte komen om bij significant hoog «radende» proefpersonen van telepathie en helderziendheid te spreken. In Nederland hebben Dietz en ik er bij herhaling op gewezen dat de uitkomsten van onderzoekingen met Zenerkaarten en dergelijke slechts dan van waarde voor de parapsycholoog zijn, wanneer men deze beziet tegen de achtergrond van hetgeen het onderzoek met betrekking tot de spontane paragnosie en de psychoscopie heeft opgeleverd. In Engeland heeft de onderzoeker G. N. M. Tyrrell, die een open oog had voor de betekenis van de toepassing van de kwantitatieve methode en deze bij herhaling heeft toegepast, desniettemin opgemerkt dat deze methode ons slechts de gelegenheid biedt de «periferie» te onderzoeken, maar dat zij ons nimmer in staat zal stellen «to plunge into the paranormal depths».

SPONTANE PARAGNOSIE EN HET «DUNNE-EFFECT»

Een aantal jaren geleden droomde ik dat ik weer in militaire dienst was en een gesprek had met een van mijn vroegere kamergenoten op de school

voor opleiding van reserve-officieren. Ik had hem in geen jaren gezien en was hem vrijwel uit het oog verloren. Enkele uren later ontmoette ik deze ex-kamergenoot in de Hamburgerstraat te Utrecht bij het gerechtsgebouw, waarin hij sinds kort als rechter werkzaam bleek te zijn. Indien ik deze droom na de ontmoeting zou hebben gehad, zouden wij deze ontmoeting als droomaanleiding hebben aangemerkt en de inhoud van de droom als dagrest. Thans blijkt echter het omgekeerde het geval te zijn geweest en had ik, naar het scheen, gedroomd naar aanleiding van een toekomstige (niet berekenbare) gebeurtenis.

Persoonlijk was ik van mening dat mijn droom als een «Dunne-effect» moest worden aangemerkt, als een proscopische droom met fragmentarische congruentie. Men noemt dergelijke proscopische dromen wel Dunne-effecten, omdat zij voor het eerst door de engelse ingenieur J. W. Dunne systematisch werden bestudeerd. Ik kan mij echter best voorstellen dat personen die onbekend zijn met de uitkomsten van het parapsychologisch onderzoek, bij het kennis nemen van mijn droom, de opmerking zullen maken dat het toch wel zeer goed mogelijk is dat hier van een toevallige coïncidentie zal moeten worden gesproken.

In de loop der jaren hebben tal van mensen mij dergelijke gevallen medegedeeld. Sommigen van hen berichtten mij daarbij, dat zij meermalen dergelijke dromen bij zichzelf opmerkten. Vanzelfsprekend kan men steeds trachten elk dezer gevallen met behulp van de toevalshypothese weg te verklaren. Toegegeven dat er onder het aangeboden materiaal gevallen zijn waarop de toevalshypothese zonder meer van toepassing is, dan rijst toch de vraag of wij, aldus generaliserend, bij een groot aantal gevallen de waarheid geen geweld aandoen. Dit niet alleen omdat wij de Dunne-effecten niet geheel op zichzelf mogen zien, doch daarentegen wel in samenhang met de andere proscopische verschijnselen, waarmee zij onderling samenhangen en van welke totaliteit zij slechts een deel (element) uitmaken, maar zeer zeker ook op grond van het feit dat zich onder onze berichtgevers personen bevinden die ertoe over zijn gegaan enkele jaren lang hun dromen systematisch te noteren en, bij het doorlezen van hun aantekeningen, deze van commentaar te voorzien.

Een van deze personen is prof. ir. dr. J. M. J. Kooy. In 1932, hij was toen een jong ingenieur die aan zijn proefschrift werkte, kwam hij bij mij om mij mede te delen, dat hij bij herhaling Dunne-effecten bij zichzelf had waargenomen en het verlangen had tot een systematisch onderzoek van zijn droomleven over te gaan. Enige jaren lang schreef hij elke nacht, bij het ontwaken, zijn dromen op en voorzag zijn aantekeningen van commentaar. De duplicaten van zijn aantekeningen zond hij mij toe, zodat ik in staat was controle op zijn onderzoek uit te oefenen. In totaal constateerde Kooy 193 Dunne-effecten bij zichzelf. Niet alleen gebeurtenissen uit het nabije verleden, maar ook gebeurtenissen uit de nabije toekomst bleken bij hem als droomaanleidingen te moeten worden aangemerkt, het-

geen blijkt uit de curven welke Kooy met behulp van zijn uit zijn onderzoek voortgekomen gegevens heeft opgesteld. Deze curven tonen namelijk aan dat, indien elk van zijn Dunne-effecten als een pseudo-Dunne-effect (en dus als een toevallige coïncidentie) zou moeten worden aangemerkt, zij een ander aanzien zouden hebben vertoond. Hetzelfde geldt nu met betrekking tot de curven welke met behulp van de gegevens van andere proefpersonen konden worden samengesteld. Want het moet een verheugend feit worden genoemd, dat het onderzoek van de heer Kooy enkele personen tot navolging aanleiding gaf.

Een zenuwarts deelde mij mede dat het hem bij de behandeling van een patiënt eens overkwam dat hij plotseling, met eidetische duidelijkheid, het beeld voor zich zag verschijnen van een zijden pet met klep. Hij begreep onmiddellijk dat dit beeld iets met zijn patiënt uitstaande had en dat hij naar alle waarschijnlijkheid door deze patiënt, spontaan en onbewust en ongewild, telepathisch beïnvloed werd. De voortschrijdende analyse bracht aan het licht, dat dit inderdaad het geval was. Het beeld had te maken met een verdrongen emotionerende ervaring van de patiënt, die in verband stond met diens vader die, bij gelegenheid van dit emotionerende gebeuren, een zwart zijden pet met klep had gedragen. Op grond van de ervaringen met betrekking tot de telepathie in de loop der jaren opgedaan, is het waarschijnlijk te achten dat de verdringing hier de telepathische overdracht heeft bevorderd.

Men zou natuurlijk kunnen zeggen, dat wij hier met een toevallige coïncidentie te doen hebben en dat de arts geheel toevallig aan een zijden pet moest denken zodat, toen de patiënt hem later over het (aanvankelijk) verdrongen gebeuren met de vader met de zwart zijden pet vertelde, hij geheel ten onrechte van mening werd dat hij door zijn patiënt telepathisch beïnvloed was geworden. Wij hebben echter te bedenken dat er personen zijn bij wie dergelijke ervaringen zich niet alleen bij herhaling voordoen, maar bij wie men dergelijke ervaringen min of meer naar willekeur tevoorschijn kan roepen wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Men noemt deze personen wel psychoscopisten en verstaat er paragnosten onder, die zich gemeenlijk van een voorwerp (inductor) als hulpmiddel bedienen. Let wel: het voorwerp is slechts een hulpmiddel en behoeft geenszins noodzakelijk aanwezig te zijn voor het welslagen van de proeven.

Wanneer wij aannemen (en alles wijst erop dat deze veronderstelling juist is) dat wij bij de psychoscopisten met geprovoceerde spontane gevallen te doen hebben en daarbij van mening zijn dat wij elk spontaan geval kunnen wegverklaren door het als een toevallige coïncidentie aan te merken, dan houdt dit in dat wij van mening zijn dat wij toevallige coïncidenties naar willekeur tevoorschijn kunnen roepen. Zelfs de meest verwoede aanhanger van de toevalshypothese met betrekking tot spontane paragnostische verschijnselen zal moeten erkennen dat zoiets onmogelijk is.

Daar komt dan nog bij dat wie bekend is met de uitkomsten van de onderzoeken met goede psychoscopisten weet, dat zij in tal van gevallen zulke specifieke bijzonderheden met betrekking tot de doelwitpersonen verschaffen, dat de kans dat zij al deze specifieke gegevens toevallig goed geraden hebben zo gering moet worden geacht, dat zij praktisch gelijk nul is.

Niet lang geleden belde een van mijn bekenden, een advocaat, mij op met de mededeling dat hij een duidelijk geval van Dunne-effect bij zichzelf geconstateerd had. Bij het ontwaken herinnerde hij zich een droom waarin hij zich op een zeventiende- of achttiende-eeuws schip bevond en toeschouwer was bij het britsen van een matroos: de bootman gaf hem een aantal slagen met een stuk touw op zijn zitvlak. Toen de dromer aan zijn mede-schepelingen vroeg waarom deze matroos gestraft werd luidde het antwoord: «In het potje gepiest en laten staan». – Hij vertelde deze droom aan zijn vrouw. Terloops zij hier opgemerkt dat mijn berichtgever in zijn jeugd verzot was op de boeken van Maryat en andere auteurs die het leven aan boord van de schepen van onze voorvaderen beschrijven.

Aangezien hij enkele dagen tevoren in de krant had gelezen dat men in Amsterdam, bij grondwerk, de resten van een oud schip had gevonden, was dat voor hem (aanvankelijk) een reden om dit bericht als droomaanleiding te beschouwen. De volgende dag kreeg hij echter een andere visie op deze droom. Hij kreeg toen bezoek van een cliënt die zijn raad inwon inzake een moeilijkheid die zich had voorgedaan. Deze betrof een jongen uit de buurt, die reeds herhaaldelijk hem en enkele van zijn burens geërgerd had door zijn onhebbelijk gedrag. Ditmaal had hij de jongen erop betrapt dat hij tegen zijn auto urineerde. Toen hij de jongen betrapt wist hij hem bij zijn kraag te grijpen en mee te nemen naar zijn garage, waar hij hem opsloot. Na een half uur liet hij hem vrij, echter niet alvorens hem met een «eind hout» enige gevoelige tikken op zijn zitvlak te hebben gegeven. Die avond kreeg hij bezoek van de vader van die jongen, die dreigde een aanklacht tegen hem in te dienen wegens vrijheidsberoving en mishandeling. Deze bedreiging was de reden van het bezoek.

Op mijn vraag, welke herinneringen zich bij hem bij zijn droom opdrongen, zei hij dat hij, behalve aan het krantebericht over de opgraving, terug had moeten denken aan een voorval uit zijn jeugd. Hij had vanuit het raam van zijn slaapkamertje in een overmoedige bui op voorbijgangers geürineerd. De burens hadden daarop zijn ouders gewaarschuwd, met als gevolg dat hij van zijn vader met een broekriem een zodanig pak op zijn billen had gekregen, dat hem eens en voor altijd de lust ontnomen was zich nogmaals aan een dergelijk ongepast gedrag schuldig te maken.

De ervaring leert ons dat dit geval geenszins op zichzelf staat. Reeds Freud toonde aan dat niet alle gebeurtenissen waarvan wij in het zeer nabije

verleden getuige zijn geweest als dagresten in onze dromen worden teruggevonden, maar dat dit in hoofdzaak die gebeurtenissen zijn die op enigerlei wijze in associatief verband staan met gebeurtenissen uit het verderaf gelegen verleden.

Zoals verwacht kon worden, constateerde ik nu hetzelfde in de dromen van prof. Kooy en anderen, die ertoe overgingen systematisch hun dromen op te schrijven met het oogmerk daarin mogelijke Dunne-effecten te ontdekken en deze nader te bestuderen. Zoals uit mijn desbetreffende publicaties blijkt, waren het bij Kooy in hoofdzaak sterfgevallen (en alles wat daarmee samenhangt), zowel uit het nabije verleden als uit de nabije toekomst, die bij hem als droomaanleiding moesten worden aangemerkt. En dit feit hing samen met de omstandigheid dat hij in 1932 (het jaar waarin hij met zijn droomonderzoek begon) zijn vader, aan wie hij sterk gebonden was en voor wie hij een bijzondere achting had, door de dood had verloren, hetgeen een verpletterende indruk op hem had gemaakt.

Niet alleen bij het onderzoek van de Dunne-effecten zijn wij in staat om door introspectief onderzoek na te gaan waarom juist deze of gene gebeurtenis uit de nabije toekomst (en ook uit het nabije verleden) droomaanleiding werd, maar zeer zeker ook bij het onderzoek van voorspellende dromen met minder fragmentarische congruentie. Wanneer op 27 november 1937 mevrouw Oedekerk uit Amsterdam mij een brief schrijft waarin zij melding maakt van een droom, waarin zij prins Bernhard onder een spoorbrug op de grond ziet liggen als gevolg van een aanrijding met een vrachtauto die met herstelwerkzaamheden te maken had, en dit gedetailleerde droombeeld verwerkelijkt zich twee dagen later, dan kunnen wij ons niet tevreden stellen met hier te spreken van een goed geconstateerd geval van voorschouw, maar wensen wij ook te weten waarom deze vrouw nu juist dit gebeuren vooruit moest zien. Het antwoord op deze vraag kan alleen gegeven worden door een diepte-psychologische benadering; en daarbij bleek dat zij een overwaardige negatieve vaderbinding vertoonde en dat daarbij de prins voor haar een vadersymbool was.

DE WAARDE VAN DIEPTE-PSYCHOLOGISCHE GEGEVENS

Beter nog dan de berichtgevers met betrekking tot spontane gevallen kunnen wij onze psychoscopisten dieptepsychologisch benaderen. En dit op grond van het feit dat zij ons in staat stellen spontane gevallen te provoceren. Hierdoor stellen zij ons veel beter dan de percipiënten der spontane gevallen in staat, de richting te bepalen waarin hun aandacht zich beweegt en vermogen zij ons belangrijke bijdragen te leveren tot de opbouw van een antropologische parapsychologie naar het model van de antropologische psychiatrie. Gelijk in de psychiatrie de tijd tot het ver-

leden behoort, waarin men meende te kunnen volstaan met alleen de ziekten te bestuderen, in plaats van de mens met de ziekte zoals men thans algemeen doet, zo behoort in de parapsychologie de tijd tot het verleden waarin de aandacht van de onderzoekers zich vrijwel uitsluitend concentreerde op het vaststellen der verschijnselen, op het bewijzen dat er zich inderdaad paragnostische en parergische verschijnselen voordoen.

Reeds in 1920 wees Heymans, bij gelegenheid van de oprichtingsvergadering van de Studievereniging voor «Psychical Research», op de noodzaak de structuur te onderzoeken van de persoonlijkheid bij wie de paranormale begaafdheid zich op een boven de norm gelegen wijze openbaarde, een noodzaak die wij, getuige onze publikaties dienaangaande, van de aanvang af erkend hebben. Thans begint men in te zien dat dit psychodiagnostisch onderzoek met dieptepsychologisch onderzoek van de proefpersonen dient te worden aangevuld. Het verheugt ons te kunnen vaststellen dat zowel Utrecht als Freiburg i.Br. de eerste academische centra voor parapsychologisch onderzoek zijn waar men een begin maakte met deze dieptepsychologische benadering.

Bij het publiek, waarbij nog steeds allerlei misvattingen omtrent het parapsychologisch onderzoek leven – al begint hier ook een kentering te komen – bestaat nog overwegend de onjuiste gedachte, dat een zgn. helderziende van alles moet kunnen zien. Hoe vaak gebeurt het niet dat men mij de vraag stelt waarom een man als bijvoorbeeld Croiset niet naar paardenrennen gaat om te voorspellen welk paard het eerste de eindstreep zal bereiken, of naar de beurs om speculanten aanwijzingen te geven met betrekking tot de aankoop van effecten.^[3] Onze onderzoekingen wezen uit dat de meeste paragnosten hun specialisaties hebben en dat deze specialisaties niet slechts genotypisch maar vooral ook fenotypisch bepaald zijn. Wij moeten niet alleen nagaan wat de paragnost (zonder zich daarvan meestal klaar bewust te zijn) wil zien, maar ook wat hij (eveneens zonder zich daar meestal klaar bewust van te zijn) niet wil zien. Zoals uit de volgende hoofdstukken blijken zal, is het ons bij verschillende proefpersonen gelukt hun specialisaties te ontdekken.

Zo vonden wij bij de heer v.D., een amsterdams beroepsparagnost met een opmerkelijke begaafdheid, dat hij bijzonder geïnteresseerd was in financiële aangelegenheden. Het bleek dat hij verschillende speculanten onder zijn cliëntèle had, die over het geheel genomen zeer tevreden waren met zijn adviezen, getuige de vele geschenken welke hij naast zijn honorarium van hen ontving. Een dieptepsychologische benadering van deze paragnost, welke met grote omzichtigheid geschiedde, wees uit dat zijn vader zware financiële verliezen had geleden door speculaties, hetgeen voor de zoon een hevige schok betekend had. Zelf speculeerde deze paragnost nooit, doch hij volstond met zich te identificeren met en zich te projecteren in zijn (speculerende) cliënten.

Tijdens een ontmoeting, welke wij arrangeerden tussen de paragnost

Delta (aan wie in dit boek nog een apart hoofdstuk gewijd wordt) en een bezoeker van ons instituut, de hem volslagen onbekende oostenrijkse arts dr. H., wist Delta onze gast te vertellen dat deze kortgeleden, in gezelschap van een vrouw, een woeste puinvlakte (het bleek het Lechveld te zijn) had bezocht. Het viel ons daarbij op dat de proefpersoon enige malen geëmotioneerd, het woord «*puin*» uitsprak. Later bleek ons dat deze proefpersoon geruime tijd dwangarbeid in Duitsland had verricht en daarbij, onder toezicht van ruwe bewakers, kruiwagens vol puin tegen een helling op had moeten rijden. Er was hier sprake van een associatieve verwantschap tussen een gebeurtenis uit het leven van dr.H. en de paragnost Delta.

Zoals ik in verschillende publikaties heb aangetoond, treffen wij dergelijke associatieve verwantschappen veelvuldig in ons materiaal aan. Het is vooral de heer Croiset die ons op dit gebied zeer waardevol materiaal heeft geleverd, hetgeen ongetwijfeld samenhangt met zijn belangstelling voor het onderhavige onderwerp en zijn bedrevenheid in de toepassing van de methode der introspectie. Met nadruk zij er hier op gewezen dat wij door uitsluitende toepassing van de kwantitatieve methode dergelijke gegevens nimmer op het spoor zullen komen en in het bijzonder niet wanneer deze toepassing zich bepaalt tot het «raden» naar bijvoorbeeld de volgorde van Zenerkaarten.

HET BELANG VAN DE INTROSPECTIE

Van de aanvang af ben ik mij ervan bewust geweest dat wij niet volstaan kunnen met te onderzoeken *wat* onze proefpersonen «zien», «horen», enz., maar dat wij ook hebben na te gaan *hoe* zij het «zien», «horen», enz. Toepassing van de methode der zelfwaarneming door onze proefpersonen is mij steeds van grote waarde gebleken en het valt te betreuren, dat tot dusverre door de onderzoekers over het algemeen niet die aandacht aan deze methode is geschonken, welke zij verdient. Een goede descriptieve psychologie is naar mijn mening een der voorwaarden voor de ontwikkeling der experimentele psychologie.

Uit de gesprekken met onze proefpersonen blijkt dat bij hen zowel sprake is van een niet-aanschouwelijk, als van een aanschouwelijk weten. Bij het niet-aanschouwelijk weten hebben wij kennelijk te doen met zich aan hen opdringende voorstellingen, met een weten dat met een evidentiebewustzijn gepaard gaat. Dit juistheidsbewustzijn kan verschillende graden van sterkte vertonen. De proefpersoon weet bijvoorbeeld dat de inductor (een in een enveloppe gesloten stukje zilverpapier) op een stuk bosgrond gevonden is en iets te maken heeft met een geval van verkrachting en moord. Dit «weten» blijkt dan heel gemakkelijk over te gaan in een «zien» en een «horen». De proefpersoon «ziet» dan plotseling, met

eidetische duidelijkheid, het beeld van een man die zich in een bosje aan een meisje vergreep nadat hij haar vantevoren met een stuk chocolade had weten mee te lokken.

Ondervragen wij de proefpersonen met betrekking tot hun pseudo-hallucinaties, dan blijken deze nu eens twee- en dan weer driedimensionaal te zijn. Soms trekken deze beelden, die nu eens zwart-wit en dan weer gekleurd zijn, als een film, met grote snelheid aan hun geestesoog voorbij. Er komen echter ook beelden voor die aan lantaarnplaatjes doen denken. Vaak gaan deze gezichts-«hallucinaties» gepaard met «hallucinaties» van het gehoor of andere zintuigen. Ook het verschijnsel van de éénwording blijkt zich voor te doen. De proefpersoon voelt de pijnen mede waaraan de (al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige) consultant lijdt. Ook retrospectische en proscopische vereenzelvigingen komen voor. Soms blijken deze retrospectische vereenzelvigingen betrekking te hebben op personen die overleden zijn. Een proefpersoon kreeg hevige benauwdheden en een gevoel of zij gewurgd werd. Zij stelde de vraag of betrokkene zich opgehangen had, hetgeen bij nader onderzoek het geval bleek te zijn. Er dient hierbij opgemerkt, dat de inductor een stukje potlood was en dat degene die deze inductor in zijn bezit had, niet ter zitting aanwezig was.

Ondervraging van onze proefpersonen met betrekking tot de wijze waarop zij hun informatie krijgen leidt tot de erkenning dat de getrapte apperceptie zich veelvuldig bij hen voordoet. In tal van gevallen «zien» zij eerst achtereenvolgens elementen van de totaliteit, welke zich voor hun geestesoog opbouwt. Verkeerde interpretaties van de zich aldus ontvouwende beelden kan hier het gevolg van zijn. Ook gebeurt het vaak dat de proefpersoon een beeld te zien krijgt, dat geassocieerd is met het beeld dat rechtstreeks op de inductor betrekking heeft. Een paragnostisch begaafde vrouw vroeg aan een van haar bekenden wat haar vader met Gijsbrecht van Amstel uitstaande had. De bezoeker kon hierop slechts met het woord «niets» antwoorden. Geruime tijd later overleed de vader van de bezoeker. Op de pagina van de krant, waarop de overlijdensadvertentie van de vader was geplaatst, vond men direct daaronder een aankondiging van de opvoering van Vondel's Gijsbrecht van Amstel.

Zoals elders reeds opgemerkt, acht ik het zeer waarschijnlijk, dat wij hier met een verschuiving te doen hebben, een verschijnsel dat reeds door Freud werd opgemerkt en beschreven en dat hieruit bestaat dat de aandacht van de dromer (hier: van de paragnoste) van het hoofdzakelijke naar het bijkomstige wordt verschoven (afgeleid). Het is in het onderhavige geval waarschijnlijk te achten dat de paragnoste langs paranormale weg kennis (voorschouw) kreeg van het feit dat zij in de toekomst een dagbladpagina onder ogen zou krijgen, waarop onder het overlijdensbericht van de vader van haar bezoeker een aankondiging van Vondel's «Gijsbrecht» zou staan. Zij verdrong dit voor haar bezoeker zo pijnlijke weten, met het gevolg dat haar aandacht thans gericht werd (verschuiving) op

een «neutraler» bericht dat zowel ruimtelijk als tijdelijk geassocieerd was aan het bericht van overlijden.

Het opduiken van gegevens die associatief verwant zijn aan al dan niet emotionerende gebeurtenissen welke zich in het leven van de proefpersoon hebben voorgedaan, werd door mij tal van malen bij paragnostische consulten met betrekking tot vermissingsgevallen opgemerkt, zoals uit verschillende van mijn publikaties blijkt. Dat wij ook bij telepathische proeven, waarbij de proefpersoon moet trachten «indrukken» te verkrijgen met betrekking tot de tekeningen welke de proefnemer maakt (of voor zich heeft liggen), bij herhaling met het opduiken van geassocieerde voorstellingen te doen krijgen, ligt voor de hand. Zo vind ik in mijn aantekeningen dat eens, toen ik dergelijke proeven nam en een molen getekend had, mijn proefpersoon, een student die meermalen blijkt had gegeven van een opmerkelijke ontvankelijkheid voor telepathische beïnvloeding van de zijde van personen aan wie hij min of meer gevoelsmatig gebonden was, zich op dat ogenblik gedrongen voelde (hij zat in een ander vertrek dan dat waarin ik mij bevond) de naam Peninga op te schrijven. Op mijn vraag waaraan hij bij het horen van deze naam moest denken, antwoordde hij, dat dit de naam was van de molenaar van zijn fries geboortedorp.

SUBJECTIEVE ASSOCIATIES EN BEELDDENKEN

Zeer vermeldenswaard is ook het volgende geval uit mijn archief. Jaren geleden nam ik proeven met een verpleegster, die er veelvuldig in slaagde «indrukken» te verkrijgen met betrekking tot tekeningen en plaatjes welke door personen die haar sympathiek waren (binding!) bekeken werden. Eens toen ik, gezeten in een ander vertrek dan dat waarin zij zich bevond, een reproductie voor mij had liggen van een schilderij waarop enkele nonnen voorkwamen, maakte zij een tekening welke hierbij gereproduceerd wordt. Een oppervlakkig beoordelaar, die uitsluitend naar de mate van overeenstemming zou hebben gekeken en de parapsychologische waarde van de tekening daarnaar beoordeeld zou hebben, zou hier zonder meer van een mislukking hebben gesproken. Zoals nog nader zal blijken was hier echter van het tegendeel van een mislukking sprake. Want toen ik mijn proefpersoon de vraag stelde welke «gedachten» in haar opkwamen, wanneer zij deze tekening, die zij impulsief gemaakt had, bekeek, antwoordde zij dat dat ding haar deed denken aan een schuimspaan. Maar ook aan een sleutel. Toen volgde het verhaal van haar verblijf in een r.k.-pensionaat, dat door nonnen geleid werd.

Elke avond moesten de meisjes, klokke tien, zich naar de slaapzaal begeben. Om half elf ging het licht uit en mocht er niet meer gepraat worden. Een toezichhoudende non, gewapend met een schuimspaan, zorgde

ervoor dat de slaapzaalregels nauwkeurig in acht werden genomen. Wie er zich niet aan hield liep gevaar met deze tuchtroede een paar gevoelige tikken op haar achterste te krijgen. Zelf was dat haar eens overkomen toen zij door de surveillante betrappt werd op het lezen van een «verboden» roman die het liefdeleven van een «courtesane» beschreef. Zij las het boek met behulp van een zaklantaarn die zij onder de dekens verborgen hield. De volgende morgen werd zij door de leidster van het pensioonaat op het matje geroepen en opnieuw gestraft. Ditmaal voor het in bezit hebben van «onchristelijke» lectuur. De straf bestond uit eenzame opsluiting voor één dag in een soort van schoolgevangenis, die met een sleutel werd geopend en gesloten. Mijn proefpersoon ontdekte plotseling (hetgeen mij reeds was opgevallen, maar waarover ik gezwegen had) dat de inkeping van de steel van de «plak» aan een sleutel doet denken, een woord dat trouwens door mijn proefpersoon ook was uitgesproken.

Wij hebben hier met een opmerkelijk geval van «verdichting» (samenpersing) te doen. Het kan aan geen twijfel onderhevig zijn of mijn proefpersoon had langs paranormale weg een «indruk» gekregen van het door mij gekozen en bekeken plaatje. Deze «indruk» (nonnen) had bij haar de herinnering opgeroepen aan emotionerende ervaringen uit haar pensioonaatsjaren. Deze «opduikende» herinneringen, waarvan zij zich niet bewust werd, waren aanleiding geweest dat zij, min of meer automatisch, een tekening had gemaakt waarin twee voorstellingen («plak» en sleutel) tot één voorstelling samengeperst of verdicht werden.

Het beeld is de oorspronkelijke taal van onze ziel. Fylogenetisch gesproken ging het beelddenken aan het woorddenken vooraf. In de slaap, wanneer wij dromen, vallen wij terug in het beelddenken. Dit beelddenken vinden wij, zoals uit de volgende hoofdstukken blijken zal, bij onze paragnosten terug, hetgeen zeer zeker verband houdt met het feit dat zij tijdens hun consulten in een toestand van min of meer verlaagd bewustzijnsniveau geraken. Een fraai voorbeeld van beelddenken is het volgende. Het betreft de paragnost Bèta, aan wie in dit boek een hoofdstuk gewijd is.

Bij gelegenheid van een zitting, die ten doel had na te gaan of hij in staat was indrukken te verkrijgen met betrekking tot een inductor welke hem *in de toekomst*, door een toevallige samenloop van omstandigheden in handen zou worden gespeeld, verscheen hem het beeld van Danny Kaye en moest hij sterk aan het boek van Piet Bakker, *Ciske de Rat* (dat de geschiedenis van een verwaarloosde jongen behandelt), denken. Een en ander gaf hem aanleiding te concluderen dat de eigenares van de inductor, welke hem op zekere, toekomstige dag geheel toevallig ter hand zou worden gesteld, iets met de verwaarloosde jeugd uitstaande had. Bij de verificatie, enige weken later, bleek dit juist te zijn. De inductor, het portret van een jonge vrouw, dat geen enkele aanwijzing gaf, was afkom-

stig van een verpleegster, die zich beschikbaar had gesteld om zich in Vietnam te wijden aan de aldaar in nood verkerende jeugd.

Het valt gemakkelijk, zoals nog nader zal blijken, hier talrijke andere voorbeelden van beelddenken te laten volgen, afkomstig van verschillende paragnosten. Zij geven ons niet alleen aanleiding om van een beelddenken te spreken, maar ook van gelijkheidsassociaties, alsmede van associaties die een subjectief karakter dragen. Zoals bekend is het prevaleren van de gelijkheidsassociatie een der kenmerken van de primitieve mentaliteit welke zich niet alleen in onze dromen openbaart, maar o.m. ook bij dichters. En wat de subjectieve associaties betreft, die wij wel van de objectieve hebben te onderscheiden: de kinderpsychologie leert ons dat men deze in overwegende mate bij kinderen aantreft. Met dit alles betreden wij het gebied der ontwikkelingspsychologie. Zonder daar verder op in te gaan zouden wij erop willen wijzen dat reeds de filosoof C. G. Carus, vriend en lijfarts van Goethe, er zich van bewust was dat er aanwijzingen zijn dat de paranormale begaafdheid bij de geciviliseerde westeuropese mens van onze dagen als een regressie-verschijnsel moet worden aangemerkt, hetgeen niet inhoudt dat alle paranormale begaafdheid als zodanig moet worden beschouwd.

NAAR EEN METHODOLOGISCHE SYNTHESE

Wanneer wij thans terugkeren tot de uitkomsten van de onderzoeken met toepassing van de kwantitatieve methode, dan is dit om erop te wijzen dat de gegevens welke wij door toepassing van deze methode, zoals die door Rhine c.s. wordt gedaan, wat inhoud betreft verre ten achter staan bij die welke het onderzoek met toepassing van de kwalitatieve methode oplevert. Deze constatering houdt allerm minst in dat ik de toepassing van de kwantitatieve methode overbodig acht. Dit is zeker niet het geval. Echter wel dat ik haar een tweede plaats toeken en het onderzoek met deze methode als aanvullend beschouw. Het spreekt wel vanzelf dat wij ernaar gestreefd hebben een samengaan van beide methoden te bewerkstelligen. Reeds in de jaren dertig heeft prof. Kooy daar een begin mee gemaakt, zoals reeds uit het voorgaande gebleken is.

Wat de stoelenproeven betreft: reeds in het midden van de jaren vijftig zijn wij begonnen bij de verificatie van de door de proefpersoon verstrekte gegevens met aan alle aanwezigen een formulier uit te reiken waarop alle door de paragnost verstrekte gegevens vermeld waren; hun werd verzocht na te gaan in hoeverre deze gegevens mogelijk op hen betrekking hadden en dus als niet specifiek voor de doelwitpersoon konden worden aangemerkt. Uit de uitkomsten van deze onderzoeken is wel heel duidelijk gebleken dat in tal van gevallen deze gegevens niet als algemeenheden konden worden aangemerkt en dat derhalve de kans dat de verkregen

resultaten op rekening van «toevallig goed raden» konden worden gesteld uiterst gering moest worden geacht.

Wij maakten hiermee een begin met het kwantificeren van de uitkomsten van «kwalitatieve» onderzoeken. Maar bij dit begin is het niet gebleven. Wie bekend is met de inhoud van publikaties over de stoelenproeven, welke van de zijde van «Institut für Grenzgebiete der Psychologie» te Freiburg i.Br. (prof. Bender) zijn verschenen, weet dat de aan genoemd instituut verbonden psycholoog dr. Ulrich Timm, die bijzonder goed georiënteerd is op het gebied van de toepassing der statistische methoden bij psychologische proefnemingen, enkele interessante verhandelingen het licht heeft doen zien waarin hij de geringheid van de kans, dat de resultaten van de door zijn instituut met Croiset genomen stoelenproeven als «toevalstreffers» dienen te worden aangemerkt, in een getal heeft uitgedrukt dat aan duidelijkheid niets te wensen overlaat.

Ofschoon ik mij ten volle bewust ben van de noodzaak om, waar mogelijk, de uitkomsten van onderzoeken met toepassing van de kwalitatieve methode aan een statistische bewerking te onderwerpen teneinde de bewijskracht van deze onderzoeken te verhogen, zo meen ik niettemin te moeten waarschuwen tegen een overwaardering van de kwantitatieve methode ten nadele van de kwalitatieve methode.

Ik wil hier eindigen met een citaat uit de oratie van wijlen de utrechtse hoogleraar dr. E. J. Dijksterhuis, in 1953 gehouden en getiteld: *Doel en methoden van de geschiedenis der exacte wetenschappen*. «De experimentele natuuronderzoeker», aldus prof. Dijksterhuis, «kan zo gewend geraken aan de mogelijkheden, de omstandigheden waaronder een verschijnsel verloopt, zelf vast te stellen en te beheersen, dat hij er geen oog meer voor heeft dat dit in de levende natuur en in de menselijke samenleving niet, althans veel minder gemakkelijk gaat. De mathematicus-fysicus, inziende, hoe essentieel het voor de wetenschap der anorganische natuur is geweest, dat zij haar denken in mathematisch gewaad kleedde, loopt gevaar, het al te vanzelfsprekend te vinden, dat ook de biologische en sociale wetenschappen zich tot mathematisering zullen lenen, en zodoende van een legitiem streven een postulaat te maken. En wie tenslotte, tot welke categorie hij ook behoort, al te eenzijdig op de maatschappelijke betekenis van de wis- en natuurkundige vakken is ingesteld, komt er licht toe de waarde van zuivere, niet toegepaste, wellicht niet toepasbare wetenschap te onderschatten. In al deze gevallen dreigt een blikverenging die tot onbillijkheid in het oordeel over andere wetenschappen leiden kan en die altijd een geestelijke verarming betekent!»

MIJN ONTMOETINGEN MET PARAGNOSTEN

LEERJAREN VAN EEN PARAPSYCHOLOOG

Mijn eerste contacten met paragnostisch begaafde personen dateren uit het begin van het tweede decennium van deze eeuw. In de winter van 1911/12 kwam ik in aanraking met een leeftijdgenoot, die bij mij in de buurt (Stationsweg, Rotterdam) woonde, wiens vader een bekende «magnetiseur» was en wiens moeder bekendheid als «sombambule» had verkregen. Er gingen allerlei verhalen over haar volgens welke zij in «sombambule toestand» ziekten zou kunnen diagnostiseren en geneesmiddelen (kruiden) voorschrijven. Mijn moeder «geloofde» wel in deze «dingen» – mijn vader had er geen mening over. Zelf stond ik aanvankelijk zeer sceptisch tegenover deze verhalen en was geneigd hier van bijgeloof te spreken. Ik begon er echter anders over te denken, toen ik door tussenkomst van de genoemde buurtgenoot met zijn ouders in contact kwam en gesprekken met hen voerde. Toen de heer Bergman (familienaam van betrokkenen) tot de ontdekking kwam dat ik mij meer en meer begon te interesseren voor hetgeen hij mij vertelde, leende hij mij enkele geschriften van Elise van Calcar. Ook introduceerde hij mij in een spiritistenkring, waarin ik deelnam aan seances en getuige was van zgn. psychometrische proefnemingen.

Na mijn eindexamen H.B.S kwam ik op de opleiding voor reserve-officier. In de vrije uren welke deze opleiding mij liet, las ik ijverig in boeken over onderwerpen van spiritistische aard. Later begon ik mij ook voor de theosofie en de antroposofie te interesseren en las ik de geschriften van Blavatzky, Leadbeater, Besant, Steiner en andere «occultisten». Het lag mij echter ver, voetstoots aan te nemen hetgeen zij beweerden. De mobilisatietijd (1914-1918) bracht ik, als reserve-officier, grotendeels in Den Haag door. Daar geraakte ik verzeild in de spiritistenkring van de heer en mevrouw Göbel, in die dagen een echtpaar dat een leidende rol speelde in de toenmalige spiritistische beweging. Door hen kwam ik ook met andere vooraanstaande personen uit de toenmalige spiritistische wereld in aanraking, onder wie het lid van de Hoge Raad jhr. mr. R. O. van Holthe tot Echten. Later kwam ik in contact met de heer H. N. de Fremery, die het spiritisme als een parapsychologisch probleem begon te zien en daardoor

ernstige meningsverschillen kreeg met de redactie van het door J. S. Göbel opgerichte tijdschrift *Het Toekomstig Leven*.

In de genoemde kringen ontmoette ik allerlei zgn. «mediums», paragnostisch begaafde personen, die de «indrukken» en «beelden» welke zij op grond van hun begaafdheid kregen, overwegend en vrij kritiekloos aan hiernamaalse invloeden toeschreven. Bekende «mediums» uit die dagen waren onder meer de dames H. Uhlman en H. van Oort. Laatstgenoemde werd, na het overlijden van de echtgenote van mr. van Holthe tot Echten, diens tweede vrouw. Grote bekendheid had in die dagen ook reeds mevrouw Akkeringa, die ik in latere jaren leerde kennen^[4].

Ook buiten de kringen der spiritisten zocht ik contact met personen die als «helderzienden» van zich deden spreken. Een van hen was een kaartlegster die op het Spui (Den Haag) woonde. Een dienst-kameraad had mij haar adres gegeven en op een morgen bracht ik haar, onaangevend, een bezoek. Deze merkwaardige vrouw, wier uiterlijk deed vermoeden dat zij aan tuberculose leed, heeft mij dingen voorspeld, waarvan er enkele zich eerst tien en meer jaren later verwezenlijkt hebben. Zij hadden betrekking op mijn studie aan de utrechtse universiteit (iets waaraan ik in die dagen in de verste verte niet dacht) en konden onmogelijk op toevallig goed raden berusten^[5].

Nadat ik in de burgermaatschappij teruggekeerd was, kwam ik op het kantoor van mijn vader. Deze had een leidende functie in een rotterdams scheepvaartbedrijf. Het enige dat ik van deze «tewerkstelling» kan zeggen is dat zij een hopeloos fiasco is geworden. Het heeft tot 1924 geduurd eer ik mij kon laten inschrijven als student in de psychologie aan de utrechtse universiteit, waarmee een wens, welke langzaam in mij ontstaan was, in vervulling ging. Men moet namelijk weten, dat naarmate ik mij meer en meer in hetgeen men in die jaren nog algemeen de «spiritistische» en «occultistische» literatuur noemde, verdiepte, en daarbij steeds meer ervaringen met zgn. «mediums» en «helderzienden» opdeed, het verlangen steeds sterker werd, mijn leven aan onderzoekingen op dit gebied te wijden. Onnodig te zeggen dat in die dagen dit verlangen veel weerstanden bij personen uit mijn omgeving opriep.

Een grondige bestudering van Myers' standaardwerk over *Human personality*^[6] en van enkele andere wetenschappelijke geschriften over de onderhavige onderwerpen bracht mij tot het inzicht, dat het mij alleen dan mogelijk zou zijn mij met goed gevolg aan het parapsychologisch onderzoek te wijden, indien ik mij een grondige kennis van de psychologie en de met haar samenhangende wetenschappen eigen maakte. Aanvankelijk trachtte ik deze kennis door zelfstudie te verwerven, maar al spoedig zag ik in, dat ik als autodidact nooit die hoogte zou kunnen bereiken waarnaar ik streefde. Ik besloot derhalve aan een van onze universiteiten psychologie te gaan studeren. Daarvoor waren enkele moeilijkheden te overwinnen, hoofdzakelijk van financiële aard. Het gelukte mij deze te boven

te komen, daarbij geholpen door o.m. de toenmalige hoogleraar in de experimentele psychologie dr. F. Roels. Met dankbaarheid denk ik terug aan de steun die ik van zijn zijde heb ondervonden om het gestelde doel te bereiken. Echter ook aan de belangrijke bijdrage die hij heeft geleverd tot mijn vorming als psycholoog. Diep betreur ik het feit dat aan onze goede verstandhouding een einde kwam toen bij de inval der duitse troepen in ons land in mei 1940 bleek, hoe verschillend wij beiden deze inval beoordeelden . . .

Zonder hier nader op in te gaan wil ik erop wijzen, dat in mijn autodidactische periode reeds enkele publikaties van mijn hand over onderwerpen van parapsychologische aard verschenen. De voornaamste hiervan is wel mijn drielidige *Beknopte handleiding der Psychical Research*^[7]. Het moge waar zijn – en men kon tenslotte wel niets anders verwachten – dat deze uitgaven voor het grootste deel als compilatie-werk moeten worden aangemerkt – het is ongetwijfeld ook waar, dat in deze geschriften reeds een programma te vinden is van hetgeen ik later heb getracht te verwezenlijken. In die autodidactische periode maakte ik ook een begin met proefnemingen met paragnosten, zij het ook op een bescheiden schaal en niet altijd op een zodanige wijze, dat zij thans nog zouden voldoen aan de eisen welke wij heden aan dergelijke proefnemingen stellen. Dit neemt niet weg, dat deze proefnemingen mij in aanraking brachten met proefpersonen van verschillende geaardheid en begaafdheid. Mijn contacten met hen hebben veel bijgedragen tot het opdoen van ervaringen, die mij bij mijn later werk zeer van pas zijn gekomen.

OPKOMST VAN EEN NIEUWE WETENSCHAP IN NEDERLAND

In 1920 werd de *Studievereniging voor «Psychical Research»* gesticht, waarvan prof. dr. G. Heymans (Groningen) de eerste voorzitter werd. De belangstelling van deze nestor der nederlandse psychologen voor het parapsychologisch onderzoek openbaarde zich onder meer in een voortreffelijk onderzoek naar de overdracht van motorische voorstellingen langs telepathische weg, dat in 1919 in zijn laboratorium plaatsvond en waarvan de uitkomsten in No. 1 van de *Mededelingen* van genoemde vereniging gepubliceerd werden. De vereniging begon haar werkzaamheden met het houden van een enquête-onderzoek betreffende spontane paragnosie, alsmede met het maken van een begin van een onderzoek naar de prestaties van enkele bekende paragnosten, onder wie de engelse psychoscopist A.V. Peters. Ofschoon de uitkomsten van deze onderzoekingen over het geheel genomen positief waren, aangezien de daarbij betrokken proefpersonen onmiskenbaar in staat waren de aanwezigen te overtuigen van hun paragnostische begaafdheid, kan toch niet ontkend worden dat de verslagen

van deze proefnemingen ons niet geheel bevredigen daar zij in feite slechts iets bewezen wat tevoren reeds door anderen bewezen was. Dit is begrijpelijk wanneer wij bedenken, dat alle bij deze proefnemingen betrokken onderzoekers slechts belangstellenden waren op het gebied van de parapsychologie – artsen, psychologen, juristen en andere academici – die op grond van hun beroepslichten weinig gelegenheid hadden om veel tijd voor parapsychologisch onderzoek beschikbaar te stellen.

In 1928 stichtten dr. Paul Dietz^[8] en ik het *Tijdschrift voor Parapsychologie*. Een jaar later werden wij beiden tot leden van het hoofdbestuur van de Studievereniging gekozen waarbij ik met het secretariaat van de vereniging belast werd. Inmiddels had ik te Utrecht mijn doctoraal-examen psychologie met goed gevolg afgelegd en was ik als wetenschappelijk medewerker aan het psychologisch laboratorium verbonden. In 1931 werd ik belast met het geven van een inleidend college experimentele psychologie voor hen, die zich voor het kandidaatsexamen voorbereidden. Prof. Roels gaf mij gelegenheid om in zijn laboratorium parapsychologisch onderzoek te verrichten en ik heb daar in die jaren menige proefpersoon ontvangen.

In 1932 werd dr. Dietz toegelaten als privaat-docent in de parapsychologie aan de Leidse universiteit. Op 23 oktober hield hij, onder een overweldigende belangstelling, zijn openbare les. Als onderwerp had hij gekozen *De strijd om de parapsychologie* (T.v.P. '32). Een jaar later, enkele maanden na mijn promotie op een proefschrift dat tot titel droeg *Paragnosie en 'Einfühlen'* (T.v.P. '33), volgde mijn toelating als privaat-docent aan de Utrechtse universiteit. Met deze beide toelatingen was de parapsychologie in Nederland erkend als een academisch aanvaardbare tak van de psychologie. Dit houdt echter niet in, dat er in die dagen geen kritiek werd uitgeoefend op deze erkenning. Bevooroordeelde intellectuelen, die zich nimmer op de hoogte hadden gesteld van hetgeen tot dusverre op parapsychologisch gebied was gepresteerd en geen onderscheid konden maken tussen (openbarings-)spiritisme, occultisme, sterrenwichelarij, enz. enerzijds en parapsychologie anderzijds, lieten hier en daar hun, van onkunde getuigende, stem tegen deze toelatingen horen. Twintig jaar later, bij mijn benoeming tot bijzonder hoogleraar in de parapsychologie aan de Utrechtse universiteit, werden opnieuw protesterende stemmen gehoord. Maar... hun aantal was inmiddels aanzienlijk geslonken en de kracht van het protest was aanmerkelijk geringer^[9].

PROEFNEMINGEN UIT DE AANVANGSPERIODE

In 1929 verschenen er in het *Zeitschrift für Parapsychologie* enkele verhandelingen over de paragnostische begaafdheid van mevrouw Lotte Plaat-Mahlstedt, een Duitse, uit Oldenburg afkomstige vrouw, die met de Nederlander Plaat gehuwd was en in Groningen woonde, waar haar echtgenoot

een lederhandel had. Enkele mij bekende Duitse artsen hadden psychoscopische proeven met haar genomen welke, volgens hen, een zeer bevredigend verloop hadden gehad. Dit was voor mij aanleiding met haar in verbinding te treden en het daarheen te leiden, dat zij zich bereid verklaarde zich enige tijd als proefpersoon te onzer beschikking te stellen. Ik heb gemeend van het rapport over onze bevindingen (T.v.P. '29) een uittreksel in dit boek te moeten opnemen. Zoals zal blijken verbonden wij reeds toen aan een dergelijke reeks experimenten een onderzoek naar de persoonlijkheidsstructuur van onze proefpersoon. – In de nu volgende jaren kwam ik met tal van paragnostisch begaafde personen in aanraking, met wie ik proeven nam. Onder hen bevonden zich de dames Akkeringa, Van den Bos-Teunissen en Schiferli, die in die dagen grote bekendheid genoten als psychoscopisten, alsmede de heer E. Benedict, met wie ik ook later veel persoonlijke contacten heb gehad en goede resultaten bereikte.

Over het geheel genomen waren de uitkomsten van deze proefnemingen bevredigend. Dit neemt niet weg, dat niet alle gegevens welke de proefpersonen verstrekten, als treffers konden worden aangemerkt. Deze erkenning houdt niet in, dat dergelijke gegevens nu zonder meer als missers moesten gelden. De ervaring heeft ons immers geleerd, dat het bij herhaling gebeurt dat een proefnemer of consultant, die aanvankelijk de juistheid van een gegeven ontkende, achteraf tot de ontdekking kwam dat het gegeven toch juist was. Wanneer ik nu, na vele jaren, de verslagen van deze proefnemingen nog eens doorlees, dan valt het mij op dat hetgeen wij toen vonden, in de uitkomsten van latere onderzoekingen wordt teruggevonden, hetgeen overigens verwacht kon worden.

Zo bleek bij onze toenmalige proefnemingen bij herhaling dat psychoscopisten met sommige proefnemers gemakkelijker en met andere moeilijker in een telepathische relatie geraken. Voor Engelse onderzoekers is dit aanleiding geworden om onderscheid te maken tussen «good sitters» en «bad sitters». De Franse parapsycholoog Osty placht hier te spreken van personen die een activerende invloed op de proefpersonen uitoefenen en anderen, bij wie van een remmende invloed moet worden gesproken («personnes favorisantes et personnes stérilisantes»). Bevindt bij psychoscopische proefnemingen zo'n «personne favorisante» zich toevallig in de buurt van een «personne stérilisante» en heeft laatstgenoemde de proefpersoon een inductor ter behandeling gegeven, dan gebeurt het vaak, dat «indrukken», welke de paragnost met betrekking tot de inductor krijgt, overstemd worden door «indrukken» welke van de «personne favorisante» afkomstig zijn. Het behoeft wel geen betoog, dat dergelijke vermengingen van «indrukken», als deze niet ontdekt worden, gemakkelijk aanleiding geven om een gegeven als een «misser» aan te merken in plaats van als een verkeerd «gelokaliseerde» treffer.

Deze en soortgelijke waarnemingen leerden ons reeds in de jaren twintig en dertig inzien, dat in een overwegend aantal gevallen de inductor bij

psychoscopische proefnemingen slechts als een *hulpmiddel* moet worden aangemerkt en een ongeveer gelijke rol vervult als de knoop in de zakdoek bij het zich herinneren. Onze ervaringen uit die jaren brachten ons toen reeds tot de erkenning, dat wij bij tal van paragnosten *specialisaties* aantreffen, welke samenhangen met emotionerende ervaringen, in hun jeugd (of later) opgedaan, en waarvan wij het wezen door dieptepsychologisch onderzoek kunnen leren kennen. Een bevestiging van dit inzicht vond ik in het onderzoek met betrekking tot het voorkomen van Dunne-effecten (proscopische dromen met fragmentarische congruentie) bij enige personen (onder wie prof. Kooy) die zich voor dit onderzoek beschikbaar hadden gesteld^[10].

Zoals verwacht kon worden hadden wij in de jaren waarvan hier sprake is ook reeds een open oog voor de wenselijkheid om onderzoekingen op basis van de «kwantitatieve methode» te combineren met onderzoekingen volgens de «kwantitatieve methode». Met enkelen van onze psychoscopisten zochten wij proeven met Zenerkaarten te nemen. Toen bleek ons dat vrijwel geen van hen enige belangstelling voor dat soort proeven vertoonde. Mevrouw Schiferli was de enige die een korte tijd aan dit onderzoek, waarbij zij zich onnoemelijk verveelde, wenste deel te nemen. De uitkomsten waren niet significant en konden zonder meer op rekening van het toeval worden geplaatst.

In deze periode, waarin het zaak was de parapsychologie als wetenschap te onderscheiden van occulte, al dan niet religieuze, bewegingen, heb ik mij ertoe gezet allereerst mijn standpunten ten aanzien van het spiritisme weer te geven. Zonder de heuristische waarde van de inzichten der pioniers op dit gebied te willen ontkennen, meende ik nochtans dat een kritische, wetenschappelijke analyse van de door hen geponeerde ideeën noodzakelijk was. De neerslag van deze arbeid vindt men in mijn studie *Het spiritisme* (1936), waarvan inmiddels herziene edities verschenen.

Het moge duidelijk zijn geworden dat het parapsychologisch fenomeen dat wij kennen onder de naam van «voorschouw» altijd mijn bijzondere aandacht heeft gehad. Een ongezochte aanleiding om dit verschijnsel nader te bestuderen deed zich voor toen ik gedurende de bezettingstijd in een onderduikperiode gelegenheid had om in mijn archiefmateriaal na te gaan in hoeverre de tweede wereldoorlog, met alle daaraan verbonden ellende, voorschouwd werd. Na de bevrijding heb ik een verder onderzoek ingesteld en hieruit resulteerde mijn boek *Oorlogsvoorspellingen* (1948). Men vindt in dit boek niet alleen (gewaarmerkte) gevallen van voorspellende dromen en gezichten, op eigen toekomstige lotgevallen betrekking hebbend, waarin het wereldgebeuren zich op enigerlei wijze weerspiegelde, maar ook tal van voorbeelden van personen (onder wie schrijver dezes) die in de oorlogsjaren paragnosten bezochten teneinde na te gaan of deze ook indrukken konden verkrijgen met betrekking tot weggevoerde of in den vreemde verblijvende personen via van deze personen afkomstige inductoren.

Onder de paragnosten die bij dit onderzoek betrokken werden bevonden zich meerderen met wie ik in de jaren voor 1940 reeds contacten onderhield, zoals bijvoorbeeld mevrouw Van den Bos-Teunissen, wier naam men verschillende malen in dit boek aantreft. Een der meest interessante gevallen waarbij zij betrokken werd is wel dat van de toenmalige luitenant-ter-zee Hans Larive, wiens ouders in de bezettingsjaren verschillende paragnosten, onder wie mevrouw Van den Bos, bezochten, die hun treffend juiste gegevens vermochten te verstrekken met betrekking tot hun zoon, die uit duitse krijgsgevangenschap wist te ontkomen. Als commandant van een motor-torpedoboten-flottille heeft hij in Het Kanaal de vijand veel afbreuk kunnen doen. Ten tijde van de consulten leken de gegevens, welke de paragnoste verstrekte, zeer ongeloofwaardig. Eerst na de bevrijding bleek hoe juist haar beelden geweest waren. Er dient hierbij te worden opgemerkt, dat reeds in 1933 en 1934 een tweetal paragnosten mevrouw Larive opmerkelijke gegevens met betrekking tot haar zoon Hans wisten ten verstreken, waarvan later bleek dat ze op diens toekomstige lotgevallen tijdens de oorlog betrekking hadden.

UITBREIDING VAN HET STUDIETERREIN

Door een toenemend aantal nieuwe contacten met paragnosten kon ik direct na de oorlog mijn onderzoek ook naar andere kanten uitbreiden en intensiveren. Een belangrijk moment was uiteraard toen ik in 1946 voor de eerste maal persoonlijk met de heer G. Croiset in aanraking kwam. Voor 1940 had ik hier en daar reeds een en ander gehoord over zijn activiteiten als paragnost en genezer in Twente, waar hij destijds woonde, maar tot een persoonlijk contact was het toen nooit gekomen. In de jaren waarin ik een begin maakte met mijn onderzoek naar de paranormale prestaties van de heer Croiset, was deze omringd door een aantal personen, die eveneens als paragnosten bekend stonden. Enkelen van hen waren wichelroedeloers en als zodanig wel behulpzaam bij de opsporing van de stoffelijke resten van gefusilleerde verzetsstrijders. Croiset bracht mij met deze personen in aanraking, waardoor ik de gelegenheid kreeg hen bij hun opsporingswerk gade te slaan. Mijn ervaringen met hen sterkten mij in de overtuiging, dat deze rbdomanten zonder meer als paragnosten dienden te worden aangemerkt, die overwegend als tot het «motorische» type behorend dienden te worden beschouwd. En dit in tegenstelling tot het merendeel van de andere paragnosten met wie ik in aanraking was gekomen en kwam, die overwegend «sensorisch» waren aangelegd. Op grond van deze sensorische aanleg vertoonden zij overwegend veridieke pseudo-hallucinaties en daaraan verwante verschijnselen, die men wel als sensorische automatismen pleegt aan te merken. De motorisch aangelegde paragnosten, waartoe de roedeloers behoorden, vertoonden overwegend motori-

sche automatismen^[11]. Met nadruk wijs ik hier op het gebruik van het woord overwegend, daar ik onder mijn proefpersonen nooit iemand aantrof, die uitsluitend sensorische dan wel motorische automatismen vertoonde. Zij waren allen mengtypen, waarbij een van de beide typen overwoog. Ook Croiset, die algemeen als sensorisch wordt beschouwd, heeft wel eens motorische automatismen vertoond^[12]

Tot de paragnostisch begaafde personen, waarmee ik in die dagen door tussenkomst van Croiset in aanraking kwam, behoorde ook de heer D. M., die enige jaren als ambtenaar bij een toenmalige sociale dienst werkzaam was. Hij had in die dagen een verhouding met een roomskatholiek meisje, zeer tot ongenoegen van zowel haar ouders als van de pastoor van de parochie waartoe zij behoorde. Het einde van deze strubbelingen was, dat het meisje tijdelijk in een klooster werd ondergebracht en D. M. zonder vriendin kwam te zitten. Hij ging nu op zoek naar een nieuwe vriendin of, juister, naar nieuwe vriendinnen. Hij deed dit op een wel zeer originele manier. Met zijn wichelroede in de hand liep hij door dichtbevolkte straten, waaronder de Kalverstraat in Amsterdam, wachtend op het moment waarop zijn roede bij de een of andere voorbijgangster uitsloeg. Dit was voor hem dan een aanleiding om een gesprek met deze uitverkorene aan te knopen. De heer D. M. verzekerde mij dat zijn roede vrijwel nooit uitsloeg bij een juffrouw, die van zijn liefdesbetuigingen niet gediend bleek. De juistheid hiervan heb ik niet kunnen controleren!

Op zekere dag werd Croiset door een amsterdamse rechercheur te hulp geroepen in verband met een moord, die op een der «Walletjes» gepleegd was. Croiset verscheen in het huis waarin de moord gepleegd was in gezelschap van D. M.; zelf was ik hier ook aanwezig, evenals twee rechercheurs. Nadat Croiset enige «indrukken» had gekregen die, althans in parapsychologisch opzicht, juist waren, begon D. M. zijn «indrukken» mede te delen. Op een kaart van de binnenstad van Amsterdam wees hij, met behulp van zijn roede, een huis aan waarbij hem het woord «tijgerhaai» inviel. Vervolgens begaven wij ons op weg naar het huis dat D. M. op de kaart had aangewezen. Als een moderne Aymar^[13] liep hij over de straat, gevolgd door Croiset, de beide rechercheurs en mij, waarbij het ons toescheen dat hij een onzichtbaar spoor volgde. Plotseling stond hij op een der grachten voor een huis, dat van een uithangbord voorzien was waarop *De Tijgerhaai* geschilderd stond en dat een bordeel bleek te bevatten. Onder de daar aanwezige vrouwen bevonden zich er enkelen die, zoals achteraf bleek, wel met de vermoorde zakenman contacten hadden onderhouden.

De heer D. M. is een voorbeeld van een paragnostisch begaafde wiens aandacht in de eerste plaats op het seksuele leven gericht was van hen met wie hij, direct of indirect, in aanraking kwam. Tal van gegevens welke hij op grond van zijn paragnostische begaafdheid vermocht te verstrekk-

ken, hadden betrekking op het geslachtelijk leven van betrokkenen, hetgeen inhoudt dat deze gegevens van politieel standpunt uit gezien, veelvuldig bijkomstigheden waren die weinig of geen praktische waarde hadden. Van parapsychologisch standpunt uit gezien waren zij daarentegen vaak hoogst opmerkelijk en konden zij zonder meer als treffers worden aangemerkt. Evenals de paragnost Bèta, aan wie in dit boek een hoofdstuk is gewijd, was ook D. M. een soort van paragnostisch begaafde «voyeur», die soms, tijdens de behandeling van een inductor, in een schaterlach kon uitbarsten. Het bleek dan vaak dat allerlei slaapkamer-tafereilen van seksuele aard zich aan hem opdrongen.

Mede geïnspireerd door de algemene opschudding die de praktijken van de heer Mieremet in die jaren teweegbrachten, heb ik mijn ervaringen inzake het optreden der rbdomanten, alsmede mijn bedenkingen dienaangaande, op schrift gesteld in de uitgave *Het wichelroedevraagstuk* (1950).

Het lijkt mij hier de juiste plaats er volledigheidshalve op te wijzen, dat mijn belangstelling zich niet beperkt heeft tot alleen de paragnostische verschijnselen, maar ook is uitgegaan naar de parergische verschijnselen. De indeling van Dietz volgend, verstaan wij onder paragnosie de «subjectieve», mentale of intellectuele verschijnselen van paranormale aard, dus de wijziging van onze bewustzijnsinhoud langs paranormale weg, met als kernverschijnsel de telepathie; onder parergie worden dan begrepen de «objectieve» verschijnselen van paranormale aard, onderverdeeld in (a) paranormale werkingen welke binnen het organisme van de proefpersoon vallen, met als kernverschijnsel de stigmatisatie, en (b) paranormale werkingen welke buiten het organisme plaatsvinden, met als kernverschijnsel de psychokinesis. In verschillende publikaties van mijn hand zal men beschouwingen over dergelijke parergische fenomenen – en over wat als zodanig gepresenteerd wordt – kunnen aantreffen; een uitvoerige verhandeling over het stigmatisatie-vraagstuk is te vinden in mijn bundel studies *Parapsychologische verschijnselen* (1949).

OPRICHTING VAN HET PARAPSYCHOLOGISCH INSTITUUT

Bij Koninklijk Besluit van 5.10.1951 ontving ik met ingang van het nieuwe academische werkjaar een leeropdracht in de parapsychologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Ofschoon deze aanstelling geen inhoudelijke wijziging bracht in de door mij reeds sinds 1933 als «privaat-docent» gegeven colleges, was deze formele verandering toch van betekenis en maakte zij de weg vrij voor mijn benoeming tot bijzonder hoogleraar in de parapsychologie (K.B. 23.2.1953). Naar aanleiding van deze gebeurtenis schreef de toenmalige voorzitter van de Studievereniging voor «Psychical Re-

search», prof. dr. H. Th. Fischer, een artikel waarin hij er op wees dat deze benoeming een erkenning van de parapsychologie als een volwaardige academische wetenschap inhield. Tevens herdacht hij daarbij prof. Heymans, die reeds in 1919 zich aan de Groningse Universiteit met parapsychologisch onderzoek bezighield. De ontwikkeling der parapsychologie, aldus prof. Fischer, heeft in Nederland steeds in nauwe relatie met de universiteit plaatsgevonden. (T.v.P. '53).

Ofschoon het geen gewoonte is dat een bijzonder hoogleraar een eigen instituut ter beschikking wordt gesteld, meende het faculteitsbestuur in dit speciale geval een uitzondering te moeten maken, en werd ik belast met de opbouw van een parapsychologisch instituut, dat op 23 november 1953 in gebruik kon worden genomen. Door de faciliteiten die hier ter beschikking kwamen werd het ons mogelijk gemaakt in een rustige omgeving en met de voor hedendaagse research noodzakelijke outillage onze studies en experimenten voort te zetten, waarbij wij als centraal punt bleven aanhouden het psychodiagnostisch onderzoek en de dieptepsychologische benadering van personen wier paragnostische begaafdheid zich op een boven de norm gelegen wijze openbaart. Deze onderzoekingen hebben de grondslag gelegd voor een antropologische parapsychologie waarvan ook dit boek getuigt.

Hoewel het ondoenlijk is een overzicht te geven van hetgeen in de loop der jaren van de zijde van het instituut tot stand werd gebracht, heeft het toch wel zin om in kort bestek nog enkele hoofdstukken van onze werkzaamheden te releveren aan de hand van publikaties die wij hierover het licht hebben doen zien.

Het is genoegzaam bekend dat verschillende paragnosten bij hun consultants indrukken krijgen met betrekking tot organische afwijkingen en in staat blijken te zijn diagnoses van medische waarde te stellen. Van oudsher hebben zich dan ook op dit gebied lieden gespecialiseerd, de zogenaamde «magnetiseurs» of «genezers». Wij hebben gemeend aan dit probleem, dat immers ook implicaties voor de volksgezondheid heeft, bijzondere aandacht te moeten schenken. Onderzoekingen dienaangaande werden steeds in samenwerking met medici verricht. De neerslag van deze arbeid vindt men in mijn *Magnetiseurs, somnambules en gebedsgenezers* (1951) – inmiddels herdrukt. Heden ten dage neemt de belangstelling voor de alternatieve geneeskunde toe en erkennen tal van artsen dat er zich onder de genezers personen bevinden die als medische hulpmiddelen aanvaardbaar zijn, zij het dan ook dat het zelfstandig optreden van deze personen geen aanbeveling verdient. De patiënten behoren onder toezicht van de arts te blijven. Wij hebben dit standpunt steeds ingenomen, een feit dat door bevooroordeelde critici vaak willens en wetens over het hoofd gezien is en tot onredelijke aanvallen geleid heeft.

Intussen bleek – ondanks de voortdurende verdachtmakingen en negatieve acties uit bepaalde kringen – toch in de universitaire wereld de be-

hoefte te groeien aan voorlichting over de stand van zaken in de wetenschap der parapsychologie. Er is wellicht geen instituut voor hoger onderwijs in Nederland en België waardoor ik in de loop der jaren niet werd uitgenodigd lezingen of cursussen te houden. Teneinde de geïnteresseerde studenten een handzame oriëntatie te verschaffen die als uitgangspunt voor mijn colleges kon dienen, schreef ik een samenvattend overzicht: *Inleiding tot de parapsychologie* (1952), waarvan sindsdien bijgewerkte herdrukken verschenen. Juist in een periode zoals we nu beleven, waarin de parapsychologie niet meer zozeer belaagd wordt door verblinde geloofsijveraars of rationalisten, maar vooral door een vloed van suspecte occulterieën en esoterische obscurantismen, lijkt mij een nuchtere academische informatie van centraal belang.

In Nederland zijn wij – internationaal gezien – in de bevoorrechte positie geweest om uniek materiaal te verzamelen daar reeds vroeg verscheidene vertegenwoordigers van politie en justitie door persoonlijke belangstelling ertoe kwamen, meestal via mijn bemiddeling, paragnosten in te schakelen voor bepaalde naspeuringen. Aangezien de belangstelling voor dergelijke, uiteraard officieuze verkenningen zich gedurende de jaren vijftig in steeds ruimer kring bij gerechtelijke autoriteiten voordeed, heb ik – zoals men in mijn *Beschouwingen over het gebruik van paragnosten voor politieke en andere praktische doeleinden* (1957) kan lezen – een schat van ervaringen kunnen opdoen.

Wat betreft onze eigen bijdrage aan de experimentele parapsychologie mogen – naast de kwantitatieve onderzoekingen met Zener-kaarten welke uitgaande van ons instituut onder schoolkinderen werden uitgevoerd – niet onvermeld blijven de reeks «stoelenproeven» die door ons met de paragnost Gerard Croiset, hier en in het buitenland, werd ondernomen. In verschillende geschriften heb ik hiervan verslag gedaan, echter nergens zo uitputtend als in mijn *De voorschouw* (1961).

Het merendeel van mijn theoretische beschouwingen en onderzoekverslagen, ook de gevallen die in de volgende hoofdstukken zijn verwerkt, zal de lezer terug kunnen vinden – veelal voorzien van uitvoeriger documentatie – in het *Tijdschrift voor Parapsychologie* dat sinds 1930 als officieel orgaan van de Studievereniging voor Psychical Research verschijnt.

In het begin van de jaren zeventig werd in België het initiatief genomen te Manternach (Luxemburg) een internationale academie te stichten welke aan het aloude ideaal van de «universitas» zou voldoen en waarin de menswetenschappen centraal zouden komen te staan. Tal van moeilijkheden waren te overwinnen om dit voornemen te verwezenlijken. Onder hen die met grote inzet en volharding hebben bijgedragen tot de realisering van dit project neemt de Belgische jurist dr. Lode Philipse een zeer voornamelijk plaats in. Van de aanvang af lag het in de bedoeling der oprichters bij de opleiding van de studenten vooral aan de parapsychologie

bijzondere aandacht te schenken en daarnaast door middel van speciale «seminars» ook aan hen die reeds universitair geschoold zijn de gelegenheid te bieden zich in bepaalde aspecten van de parapsychologie te verdiepen of zich in deze wetenschap te specialiseren. – Het was mij een eer aan deze academie tot rector benoemd te worden; in november 1976 begon ik met de vervulling van deze mij te Manternach toebedeelde taak.

Het is een verheugend feit dat in onze dagen – niet alleen hier te lande maar ook daarbuiten – in de studentenwereld een toenemende belangstelling voor het parapsychologisch onderzoek te signaleren valt. Deze ontwikkeling houdt een belofte in voor de toekomst. Steeds dringender doet zich de behoefte gelden aan jongeren die de taak van de oudere onderzoekers kunnen overnemen en die willen voortbouwen op de grondslagen welke gelegd werden door hen die het parapsychologisch onderzoek binnen de muren van de universiteiten wisten te brengen. Ongetwijfeld mogen wij verwachten dat deze nieuwe generatie op haar beurt belangrijke bijdragen gaat leveren ter bevordering van de menskunde en de filosofische antropologie, waarvan de parapsychologie in de toekomst naar veler mening een der belangrijkste basiswetenschappen zal blijken te zijn.

LOTTE MAHLSTEDT

KENNISMAKING EN OPZET DER EXPERIMENTEN

Mevrouw Lotte Mahlstedt werd op 30 december 1895 te Oldenburg geboren. Zij huwde met de nederlandse koopman Plaat, die in die dagen in Groningen woonde. Uit dit huwelijk, dat in 1929 door echtscheiding ontbonden werd, ontsproten twee kinderen die na de echtscheiding aan de vader werden toegewezen. Zowel de geboorte van haar zoon als die van haar dochter was moeilijk. Jarenlang leed mevrouw Mahlstedt aan een buikkwaal en ook had zij enige malen miskramen. Bij herhaling onderging zij zware operaties; tenslotte liet zij, begin januari 1927, op advies van de haar behandelende arts, een zeer radicale chirurgische ingreep bij zich verrichten (ovariotomie), waarna haar lichamelijke toestand aanmerkelijk verbeterde. Niet lang daarna begon zij als psychoscopiste van zich doen spreken^[14].

Mijn eerste kennismaking met mevrouw Mahlstedt vond plaats in november 1928 ten huize van mr. C. P. van Rossem te Huis ter Heide (Utr.), bij wie zij toen enkele dagen logeerde. Voordien had ik met haar gecorrespondeerd naar aanleiding van een artikel dat ik over haar had gelezen. Onze correspondentie betrof mijn verzoek in de gelegenheid te worden gesteld een reeks proeven met haar te nemen. Zij was in die dagen een zeer knappe, elegante en ietwat mondaine vrouw, lang en slank en met iets mannelijks in haar wezen. Zij wist zich zeer goed te kleden en maakte volkomen de indruk van een vrouw die een zeer goede opvoeding had genoten en het goed gewend was. Ofschoon zij zeer behoorlijk en vlot Nederlands sprak, verraadde haar tongval dat zij van duitse afkomst was.

Reeds gedurende deze eerste ontmoeting was zij bereid mee te werken aan enkele korte experimenten, waardoor ik mij er persoonlijk van kon overtuigen dat zij inderdaad over een opmerkelijke paragnostische begaafdheid beschikte. Voorts vertelde zij mij bij deze gelegenheid hoe zij zich van haar «begaafdheid» bewust was geworden. In het voorjaar van 1927 was zij aanwezig geweest op een openbare bijeenkomst van de in die dagen algemeen bekende psychoscopiste mevrouw Akkeringa. Enkelen van haar bekenden hadden het vermoeden geopperd dat zij ook paragnostisch begaafd was. Men had haar voorwerpen (inductoren) «ter behandeling»

gegeven. Tot haar grote verbazing leverde reeds deze eerste zitting enkele niet onbevredigende resultaten op. Dit sterkte haar in haar zelfvertrouwen en deed het verlangen bij haar ontstaan, meer van dergelijke «proefzittingen» te houden. Al spoedig deed zij in Groningen als psychoscopiste van zich spreken. Enige maanden later begon zij ook in Oldenburg, waar haar ouders woonden, voor genodigden psychoscopische zittingen te houden. Artikelen over haar in de plaatselijke dagbladen trokken de aandacht van de Berliner Ärztliche Gesellschaft für Parapsychologische Forschung. Een en ander had tot gevolg dat zij in juni 1928 een reeks zittingen voor leden van deze kring te Berlijn gaf welke, over het geheel genomen, bevredigende resultaten opleverde.

In de tweede helft van januari 1929 logeerde mevrouw Mahlstedt enige tijd in Den Haag. Het was bij die gelegenheid dat ik opnieuw enkele proeven met haar nam en een afspraak maakte, om in de zomer van dat jaar gedurende een langere periode bijeen te komen voor het houden van een serie experimenten. Dit onderzoek vond tussen 1 en 8 juli te Hilversum plaats in een woning, welke mijn vrouw en mij door vrienden als vakantieverblijf ter beschikking was gesteld. Tijdens haar verblijf in onze tijdelijke woning kregen mijn vrouw en ik volop gelegenheid ons een beeld van haar persoonlijkheid te vormen waarbij gebruik werd gemaakt van vragenlijsten, welke niet alleen haar maar ook, ter controle, aan enige van haar bekenden werden voorgelegd. Op grond van de aldus verzamelde karakterologische gegevens kwamen wij tot de bevinding, dat zij als een mengtype moest worden beschouwd van het choleriche en het nerveuze temperamentstype (Heymans) en onmiskenbaar een pre-hysterische inslag (Wiersma) vertoonde. Bij deze experimenten te Hilversum heb ik er zoveel mogelijk naar gestreefd de proefpersoon zelf het uur te laten bepalen waarop een zitting gehouden zou worden. Ik droeg er daarbij zorg voor, dat niet te veel proeven achter elkaar genomen werden en dat een zitting niet te lang duurde teneinde te voorkomen dat mevrouw Mahlstedt vermoeid of verveeld geraakte.

In de regel werden de proeven door mij, in het bijzijn van mr. van Rossem, genomen. Enkele malen werden personen uitgenodigd bij de zittingen aanwezig te zijn. Hun aantal varieerde van één tot hoogstens vijf. Bij deze proeven hadden wij gelegenheid het (overigens reeds bekende) feit te constateren, dat genodigden zowel een activerende als een remmende invloed op de proefpersoon konden uitoefenen. Tijdens een zitting waarbij mijn, toentertijd in de Verenigde Staten woonachtige, schoonzuster aanwezig was, begon mevrouw M. zich erover te beklagen dat deze een remmende invloed op haar uitoefende en verzocht zij haar, zich tijdelijk uit het gezelschap te verwijderen. Vanzelfsprekend voldeed betrokkene aan dit verzoek. Later bleek dat mijn schoonzuster haar geïrriteerd had omdat deze (in haar ogen) modieuzer gekleed was dan zijzelf. Er zijn mij echter ook gevallen bekend waarbij een genodigde irriterend (en daardoor remmend)

op haar inwerkte, omdat deze een (naar zij meende) te koele houding ten opzichte van haar innam. Het volgende verslag geeft hiervan een duidelijk voorbeeld.

PROEFNEMING NO. 12 met mevrouw Mahlstedt - Een van de bij deze zitting genodigden, de zenuwarts dr. J. H. van der Hoop, overhandigde haar in mijn tegenwoordigheid een stenen halsketting als inductor.

MAHLSTEDT: *Het is moeilijk om met die persoon in contact te komen. Iemand die alles naar binnen slikt. Zij uit zich niet. Zij houdt alles in (onjuist: de eigenares van de ketting uit zich in het algemeen gemakkelijk). Meestal in een gedrukte stemming (integendeel; ze is een vrolijke verschijning). Zij heeft opvallend mooie ogen, eerlijke ogen (juist). Zij is buitengewoon oprecht (juist). Er ligt iets strengs of beter iets straks over haar (onjuist). Ze heeft een aardige mond als ze lacht (juist). Haar stem is ook warm (juist). Zij is een vrouw waar iets van uitgaat (juist). Zij is rustig in haar doen (juist). Nu krijg ik het benauwd. Is dat een ziekte die misschien geweest is? (onjuist). Waarom moet ik naar mijn borst grijpen? (daar bestaat geen reden voor). Kunt u het getal veertien hierbij thuisbrengen? (neen). Er komt mij niets van dat voorwerp tegemoet. Ik moet mij inspinnen om met dit voorwerp vooruit te komen . . .*

COMMENTAAR - De tussen haakjes geplaatste opmerkingen werden enkele dagen na de proefneming door dr. v.d. H. aan het verslag toegevoegd. Het is waarschijnlijk te achten dat de eerste gegevens betrekking hebben op de persoon van dr. v.d. Hoop, een uiterst gesloten wetenschapsman, die op sommige mensen een remmende invloed uitoefende. Dit was ook de mening van mr. van Rossem, die een persoonlijke vriend van hem was. Vermeldenswaard is hier, dat bij andere gelegenheden een bepaalde bezoeker, van wie mij bekend was dat hij geobsedeerd werd door seksuele problemen, daarentegen een duidelijk activerende werking op haar had, ofschoon hij zich in haar gezelschap even gesloten en gereserveerd gedroeg.

DE KEUZE VAN INDUCTOREN

Wat de inductoren betreft, waarvan wij ons bij ons onderzoek bedienden, zij er hier allereerst op gewezen dat wij, vanzelfsprekend, ernaar gestreefd hebben het gebruik van voorwerpen te vermijden, die op enigerlei wijze de proefpersoon op weg konden helpen (zoals zwartgaren handschoenen gemakkelijk doen denken aan een oude dame). In de meeste gevallen geschiedde de keuze van de inductor door de proefleider of door een bezoeker die door ons in de gelegenheid werd gesteld een of meer inductoren «ter behandeling» te geven. Een enkele maal is het voorgekomen dat wij de proefpersoon zelf de vrije keuze boden uit een vijf- of zestal inductoren. Of zij zich bij haar keuze nog door bijzondere motieven liet leiden, hebben wij niet na kunnen gaan.

Tijdens het verblijf van mevrouw Mahlstedt in Hilversum werden er acht zittingen gehouden, waarbij alles tezamen haar negenendertig inductoren «ter behandeling» zijn gegeven. Zestien door mij, vijf door mr. van Rossem en achttien door, in totaal negen, bezoekers. Het aantal inductoren dat zij per zitting behandelde varieerde van drie tot negen. Onder de zestien door mij gebruikte inductoren bevonden er zich acht, die mij door derden waren ter hand gesteld en waarvan de herkomst mij onbekend was. De gegevens welke de proefpersoon met betrekking tot deze acht inductoren verschaft bleken kwalitatief ten achter te staan bij de gegevens welke de proefpersoon verschaft aan de hand van inductoren waarvan de herkomst mij bekend was.

Van de vijf door mr. van Rossem aan de proefpersoon ter hand gestelde inductoren, waarvan hem de herkomst steeds bekend was, bleken er vier haar «indrukken» te verschaffen die onmiskenbaar als treffers konden worden aangemerkt. Omtrent de parapsychologische waarde van de indrukken welke zij aan de hand van het vijfde voorwerp verkreeg, kan men van mening verschillen. Van de achttien proefnemingen, waarbij haar inductoren van bezoekers gegeven werden, bleken er slechts negen haar zodanige indrukken te verschaffen, dat deze als bevredigend konden worden beschouwd. Bij al deze achttien proefnemingen was de herkomst van het voorwerp de gever bekend. Van de negen bezoekers die haar inductoren verschaften oefenden er twee een remmende invloed op haar uit door hun uitermate gereserveerde houding die haar kennelijk belette met hen in telepathische relatie te geraken. Eén van de proefnemingen waarbij haar een inductor door een bezoeker ter hand werd gesteld, leverde een twijfelachtig resultaat op, zoals uit het navolgende verslag moge blijken.

PROEFNEMING NO. 15 met mevrouw Mahlstedt - Als inductor geef ik haar een brief in enveloppe, mij ruim twee weken tevoren door dr. P. A. Dietz ter hand gesteld zonder dat mij daarbij iets met betrekking tot de herkomst van deze brief werd medegedeeld.

MAHLSTEDT: (Nadat zij een opening in de gesloten enveloppe had gemaakt waarna zij twee vingers met de inhoud in aanraking bracht): *Erg triest. Overspannen. Dweperig. Leeft niet meer. Bloedspuwen. Er komt wat uit mijn mond. Benauwd (zij grijpt naar haar borst) . . . Ovaal gezicht, ingevallen wangen, uitstekende jukbeenderen, holle ogen, hoog voorhoofd . . . (zij hoest) . . . Lange smalle handen. Altijd in andere sferen zwevend. Stond niet met zijn voeten op de grond . . . Hij is dood. Nu twijfel ik daaraan. Ik moet iets uitspuwen. Ik leg het uit mijn handen.*

COMMENTAAR - Hoezeer ook wellicht enkele van de door haar gegeven indrukken als belangwekkende reacties op de inductor geïnterpreteerd kunnen worden, moet het resultaat van deze zitting in zijn geheel als onbevredigend worden beschouwd wanneer wij deze vergelijken met de resultaten van de hieronder vermelde proefneming.

PROEFNEMING met de heer Hanussen - Op 27.10.1930 werd, bij gelegenheid van een perszitting welke des ochtends in het gebouw Diligentia te 's-Gravenhage plaatsvond, dezelfde inductor als in bovenvermeld experiment met mevrouw Mahlstedt, eveneens in gesloten enveloppe, door mevrouw Dietz, in mijn tegenwoordigheid, aan de oostenrijkse «helderziende» Hermann Steinschneider (Erik Jan Hanussen)^[15] ter hand gesteld.

HANUSSEN: (Nauwelijks had proefpersoon de enveloppe in handen of hij geraakte zichtbaar in onrust, daarna zei hij hortend en stotend het navolgende, dat door mij werd opgetekend): *Een veelbewogen leven; grote innerlijke strijd: deze man is miskend; hij is reeds lang dood, maar niet vergeten. Grote gaven, dichtelijke aanleg, een genie . . .* (Na een ogenblik gezwegen te hebben vervolgde hij): *Een leven dat met een schreeuw van wanhoop eindigt. Vertwijfeling. Welk een vreselijk einde! Zelfmoord!* (Het woord zelfmoord werd eer door hem uitgestoten dan gesproken, waarbij Hanussen herhaaldelijk met nerveuze gebaren naar zijn keel greep).

BEOORDELING - De brief dateert uit het jaar 1796. In dat jaar bevond zich in de gevangenis te Rotterdam een duitse graaf die, als gevolg van zijn wangedragingen, door zijn familie verstoten was en een zwervend leven leidde. Te Rotterdam maakte hij - die zich aldaar Meyer noemde - zich aan een aantal diefstallen schuldig. Hij werd gegrepen, in de gevangenis geworpen en tot de dood door de strop veroordeeld. In de gevangenis kwam hij in aanraking met de predikant Scharp (de bet-overgrootvader van mevrouw Dietz), wie hij zijn levensgeschiedenis vertelde. De predikant vond in de gevangene een man met een innemend uiterlijk, verfijnde manieren en van grote aanleg en ontwikkeling. Er ontstond een zeer vriendschappelijke verhouding tussen beide mannen. Zij hielden gesprekken over Spinoza en Voltaire. Onder leiding van ds. Scharp werd een verzoek om gratie aan de autoriteiten ingediend, aan het hoofd waarvan de namen der benadeelden prijkten. Het volk begon echter te murmureren over deze poging om de aristocratische misdadiger van de strop te redden en het verzoek werd afgewezen. Op 26 mei 1796 zou de veroordeelde worden opgehangen. In de nacht daarvoor slaagde hij er in zich met een pennemes, dat hij in handen had weten te krijgen, de keel af te snijden. Een chirurgijn hechtte, zo goed en zo kwaad dat ging, de wonde aan de hals en men sleepte vervolgens de stervende naar het schavot, waar men hem ophing. Enige uren voor zijn zelfmoord schreef de gevangene enkele afscheidsbrieven. Een van deze brieven was aan ds. Scharp gericht en het is deze brief geweest, die als inductor werd gebruikt.

Uit het bovenstaande moge gebleken zijn, dat de proefneming met Hanussen als zeer geslaagd kan worden aangemerkt^[16], dit in tegenstelling tot de hierboven beschreven proefneming met mevrouw Mahlstedt (waarbij dus dezelfde inductor werd gebruikt).

ENIGE PROTOCOLLEN VAN GESLAAGDE ZITTINGEN

Wij zullen thans enkele voorbeelden laten volgen van geslaagde proefnemingen met deze opmerkelijk begaafde paragnoste; ze zijn gekozen uit de reeds genoemde serie zittingen te Hilversum. De verslagen werden ter plaatse direct door mr. van Rossem, door mijn vrouw of mijzelf genoteerd, de commentaren konden meestal terstond, soms eerst na enige navorsingen worden samengesteld.

PROEFNEMING no. 2 met mevrouw Mahlstedt - Als inductor wordt haar door mr. van Rossem een blanco enveloppe in handen gegeven, welke slechts aan één breedtezijde geopend was. In de enveloppe bevond zich kennelijk een brief.

MAHLSTEDT: (Steekt enige vingers van haar rechterhand door de opening en zegt): *Deze brief is van een vrouw. (mr. v. R.: Neen). Hoort daar niet een vrouw bij? (mr. v. R.: Misschien). Deze man kan buitengewoon driftig worden. Hij heeft een scherpe mond en een scherp gezicht. Zijn ogen mag ik niet. Zij zijn onaangenaam. Er ligt iets loerends in, iets vosachtigs, iets wantrouwends. Hij zit erg achter het geld aan. Money, money, money. Een dier dat opeens op je afspringt. Brede neusgaten, breed in de schouders, brede borstkas. Zijn stem is hard. Zij klinkt als metaal. Hij is verduiveld intelligent, maar koud en berekenend. Heeft hij veel met getallen en geld te doen? In zijn jeugd is hij veel geplaagd. Hij wil hard zijn. Als jongen was hij anders. Heeft hij veel in een groot gebouw te doen? (mr. v. R.: Dat is vaag, tracht duidelijker te zijn). Hij is veel in een grote stad. Ik zie dat grote gebouw weer. Het is met rode klinkerstenen opgetrokken. Kan het een bank zijn? Er zijn zoveel heren om hem heen in dat gebouw. Modern gebouw. Ervoor is asfalt. Het ligt aan een brede straat. Het gebouw heeft een toren. Langs het gebouw gaande kom ik op een plein. In de buurt daarvan is water. Het is geen bank. Loketten. Er gaan voortdurend heren in en uit dat gebouw. Zijn er alleen maar heren in dat gebouw? Er is een gegons van stemmen in dat gebouw. Verder een lawaai dat aan machines doet denken. Maar het zijn geen machines. Maar wat is dan dat getik? Het wemelt er van heren. Soms stijgt er een gebrul op in dat gebouw. Ze vechten er haast met elkaar. Rust . . . gegons van stemmen . . . rust . . . gegons. Het gaat er om geld. Hij doet grote zaken in dat gebouw. Wie daar zaken doet verliest daar soms grote sommen aan. Kan het de beurs zijn?*

BEOORDELING (door mr. van Rossem) - Het epistel ging uitsluitend over financiële transacties, een vrouw betreffend. Wat zij zegt over mond en gezicht van de briefschrijver is juist. Een zestienjarige jongen (de zoon van mr. v. R.) heeft na een ontmoeting met betrokkene spontaan opgemerkt: «Wat heeft die man valse ogen». Hij kan erg driftig worden. Zijn gezicht wordt dan vuurrood. Dat geld een grote rol speelt in zijn leven is zeer

juist. De man is stevig gebouwd, breed van figuur. Wat zij met betrekking tot zijn stem zegt lijkt mij niet juist. Over zijn intelligentie lopen de meningen uiteen, maar in zijn vak is hij «intelligent». Koud en berekend is juist. Hij is bankier. Wat over zijn jeugd gezegd is kan ik niet beoordelen. Wat pp. zegt over een groot gebouw kan op de effectenbeurs te Amsterdam slaan waar hij dagelijks komt. Van de ligging van deze beurs werd een juiste beschrijving gegeven. Groot gebouw met toren enz. Het brullen is typerend. Zo ook het zich opwinden der heren en het feit dat het om grote sommen geld gaat.

OPMERKING - Enige maanden eerder had mr. van Rossem aan pp. reeds een inductor (eveneens een brief in een gesloten enveloppe) van deze bankier gegeven. Pp. zei bij deze gelegenheid onder meer: «. . . Er zitten veel scherpe trekken in dat gezicht. Die man heeft sluwe ogen. Er zit iets loerends in. Ik voel die man aan als vreselijk driftig. Duiten spelen een grote rol in dit leven. Geld is alles voor hem. Hij is niet gemakkelijk in de omgang. Hij is vreselijk lastig. Hij woont niet in de stad. Zijn huis heeft een groen dak en staat midden tussen de bomen. Hij heeft veel met geld te doen. Ik krijg de indruk van geldzaken. Of zijn het misschien effecten?» Ook bij deze proefneming waren haar reacties op deze inductor zeer juist.

PROEFNEMING no. 6 met mevrouw Mahlstedt - Een van de genodigden, de heer A. W., overhandigde, in onze tegenwoordigheid, aan pp. als inductor een zakmes.

MAHLSTEDT: *Ik krijg de indruk van een naïef, kinderlijk, halfslachtig wezen. Iemand die niet weet wat hij eigenlijk wil, geen vlees en geen vis, een groot kind nog, een onvolwassene. Een vrolijke natuur die de zaak nogal gemoedelijk opneemt. Wat kan hij woedend worden. Hij kan vreselijk driftig worden. Als hij driftig is geweest is hij uitgeput. Hij krijgt dan last van zijn maag. Het ene ogenblik vrolijk en het andere ogenblik zielsbedroefd. Soms heeft hij wantrouwende buien en denkt dan dat iedereen kwaad van hem spreekt. In zijn buien is hij snauwerig. Hij houdt veel van zijn moeder. Hij zoekt het beeld van zijn moeder in andere vrouwen terug. Voor zijn moeder doet hij alles. Dat is een buitengewoon aardige vrouw met mooie ogen. Hij heeft de ogen van zijn moeder. Om zijn mond heeft hij iets onaangenaams. Hij kan arrogant zijn. Hij kan verhalen doen waar je je dood om lacht. Hij gaat met vrolijke typen om. Ze vertellen elkaar vuile moppen. De hele bende boomt soms zwaar tot midden in de nacht. Deze jonge man vervalt van het ene uiterste in het andere. Het geld gaat hem ook goed door zijn handen. Hij leent ook veel aan zijn vrienden. En als hij het niet terugkrijgt, dan is het ook goed. Erg veel werken doet hij niet. Soms werkt hij bij bevestigingen. Heeft hij een vriendinnetje? En heeft hij een zuster die blond is? Die zuster heeft mooie ogen. Het is een grappige student. En vloeken dat hij kan! Soms rollen de gemeenste woorden uit zijn mond.*

BEOORDELING - Het zakmes behoorde toe aan een student die de heer W. zeer goed kende. Met uitzondering van de suggestie dat deze student er een vriendinnetje op na zou houden zijn alle gegevens treffend juist te noemen. Het geheel werd uitermate vlot gegeven.

PROEFNEMING no. 7 met mevrouw Mahlstedt - In mijn tegenwoordigheid werd haar door mr. van Rossem een portret overhandigd, dat op ondoorzichtig karton was geplakt met de rugzijde boven. Tijdens de proefneming wendt pp. geen enkele poging aan om deze inductor om te keren en te bekijken. Na enige ogenblikken op de achterzijde te hebben gestaard merkt zij op de indruk te krijgen dat er twee personen op de foto staan. Zij legt haar vinger op een bepaalde plek.

MAHLSTEDT: *Hierachter staat een vrouw. De ander is een man. Die vrouw is een geestig type, levendig, er gaat veel van haar uit. Ze heeft iets van een jongen, iets kwajongensachtigs. Welk een geweldig temperament. Zij is intelligent, gauw geprikkeld. Reist zij veel? Ik krijg de indruk van een trekvogel. Zij heeft zigeunerbloed en een heersersnatuur. Zij spreekt een aantal talen en is in hete landen geweest. Dat vond zij erg prettig. Ik word verblind door het licht. Zij is een elegante vrouw die zich goed kleedt. Zij weet dat zij indruk maakt en heeft een typische lach. Is zij weleens gevallen? Ik val en verlies het bewustzijn. Ik ben ellendig door die val en ik moet overgeven. Zij is op haar hoofd gevallen. Ik bloed. Ik ben doodziek. Een zenuwchok. Ze heeft in doodsgevaar verkeerd. Leeft zij nog of is zij dood? Ik weet het niet. Ze is plotseling gevallen als van een hoogte. Ik glijd of duikel. Alles ging in een vliegende vaart. Ik word weggeslingerd. Die vrouw heeft in doodsgevaar verkeerd. En leeft die man nog wel? Is er iets doods aan die man. Die man heeft voor mij iets onaangenaams.*

BEOORDELING - De foto, waarvan mevrouw Mahlstedt dus alleen maar de achterkant zag, bevat het beeld van een aristocratische vrouw en een buitenlandse officier. Pp. gaf de juiste plaats aan waar zich (aan de voorzijde) het beeld van de vrouw bevindt. De geportretteerde is een typische kwajongen. Zij was onder ons berucht om de wijze waarop zij er de dingen uitflapte. Altijd vol nieuwe plannen. Zij kon gemakkelijk verschillende mannen aan, is intelligent en gauw geprikkeld. Gedurende jaren was zij «sur la branche». «Zigeunerbloed». Als typering (symbolisch) is dat juist. «Heersersnatuur»? Ja, als ermee bedoeld wordt: «Ik heb mijn willetje». Zij spreekt inderdaad vele talen en heeft lang in Indonesië gewoond. Zij is een vrouw afkomstig uit een vooraanstaande nederlandse familie, die een voortreffelijke opvoeding genoot, een elegante vrouw die zich goed kleedt. Ik heb het bijzondere timbre van haar stem beluisterd. Zij heeft in haar leven een zeer ernstig auto-ongeluk meegemaakt. Zij reed met grote snelheid tegen een boom, werd uit de auto geslingerd, viel op haar hoofd en werd voor dood opgenomen (zware hersenschudding). Maandenlang zweefde zij tussen leven en dood. Wat betreft de tweede figuur op

de foto, de man, deze leeft, maar is zwaar ziek. «Er is iets doods aan de man». Voelt pp. hier het naderende einde aan?

OPMERKING - Enige maanden voor de zittingen te Hilversum had mr. van Rossem reeds een ander portret van deze vrouw aan mevrouw Mahlstedt ter hand gesteld. Zij zei toen het navolgende: Een zigeuner-natuur, zeer ondernemend. Reizen, reizen en trekken. Ik zie haar in de tropen. O, er is een groot ongeluk in het leven van deze vrouw gebeurd. Ik krijg zo'n vreselijke schrik en word zo zenuwachtig. Ze kreeg een zenuwchok. Het was een auto-ongeluk... Er zijn twee mannen in het leven van deze vrouw. Deze mannen hebben haar veel tranen doen schreien. Is een van die mannen dood? Ik voel ziekte aan, een zware ziekte. Er is veel verdriet. En is die andere man wel gezond? Ik zie haar in de bergen. - Ook bij deze zitting waren de resultaten bevredigend geweest, wanneer men ze vergeleek met de volgende gegevens. De eerste man stierf aan een zware ziekte. Het huwelijk met de tweede man beloofde een idylle te zullen worden. Maar ook hij werd ziek als gevolg van de oorlog (gifgas). Ze hebben ter genezing in de zwitserse bergen verblijf gehouden.

PROEFNEMING no. 8 met mevrouw Mahlstedt - Een van de genodigden, mevrouw L. S.-H., overhandigde aan pp., in tegenwoordigheid van mr. v. R. en mij, een foto met de rugzijde boven. Zoals ons na de proefneming bleek, ging het om een onopvallend portret waarop een jonge vrouw tegen een grijze achtergrond stond afgebeeld.

MAHLSTEDT: *Ik ben bedroefd. Het is het portret van een vrouw en ik zou het liefste willen huilen. Ik ben de wanhoop nabij en loop met zelfmoordgedachten rond. Heeft zij pogingen tot zelfmoord gedaan? Zij was geen wilskrachtige vrouw. Zij kon niet meer. Het is haar te bar geworden. Zij is tenslotte volkomen verslapt. Zij komt er ook niet overheen. Ze heeft een te grote knak gekregen. Ze is «lebensbejahend» geweest, maar zij is «lebensverneinend» geworden. Ze had een grote ondernemingslust. Ze voerde alles uit wat zij van plan was. Je moest soms lachen om hetgeen zij deed. Zij was een stemmingsmens, «himmelhoch jauchzend» en dan weer «zum Tode betrübt». Alles is haar tegengelopen. Ze tobde erg. Heeft zij pijn achterin haar rechterschouder gehad? Daar doet mij het ademen zo zeer... En wat betekent dat? (Pp. grijpt naar haar polsen en maakt bewegingen welke het openen der polsslagers moeten uitbeelden). Zijn haar polsslagers opengesneden? Het doet mij zeer. Ik verlies het bewustzijn, ik wil schreien, ik wil hard roepen, maar ik kan niet. Het is alsof men mij de keel wil dichtknijpen. Er komt geen woord uit. Zij is niet normaal gestorven; zij had pijn in hals en nek. Alles was rechts. Zij had het ook benauwd. Hoe kom ik bij haar aan zoveel kunst? Zij was kunstzinnig.*

BEOORDELING door mevrouw L. S.-H. - Over het algemeen treffend juist. Het is het portret van mijn moeder op 26-jarige leeftijd. De pijn in hals

en nek klopt niet, maar is wel typerend voor een andere persoon, wiens portret, samen met het hare, steeds in een bepaald vakje van mijn portefeuille wordt gedragen. Ofschoon zij door veel kunstvoorwerpen omringd was, was zij nochtans niet kunstzinnig. Het gevaar van het openen der polsslagaders heeft betrekking op de angst van mijn moeder om, als schijn-dode, levend te worden begraven. Ik heb haar bij herhaling moeten beloven dat ik na haar overlijden de dokter zou vragen van haar lijk de polsslagaders te openen.

PROEFNEMING NO. 11 met mevrouw Mahlstedt - Als inductor overhandigde ik haar een gesloten enveloppe waarin zich een portret van de heer K. bevond. Pp. kreeg de foto niet te zien, raakte deze slechts met één of twee vingers aan door de opening in een der zijkanten.

MAHLSTEDT: *Iemand die veel leest en schrijft. Hij is op alle gebieden thuis. Hij is «schriftstellerisch tätig». Hij is gauw geprikkeld. Hij heeft een gehaast en onregelmatig leven. Ik zie hem schrijven en in de trein zitten. Alle nieuwtjes pakt hij op. Dat is geen nieuwsgierigheid van hem, maar hij moet op de hoogte zijn van alles wat er gebeurt. Hij kan kortaf worden. Stapels papieren liggen op zijn bureau. Het is daar een heidense wanorde. Hij heeft zin voor humor. Hij spreekt vreemde talen. In zijn omgeving zijn machines. Ik hoor regelmatig stampen. Het stinkt daar. Ik ruik een eigenaardige, akelige lucht. Het is daar een reuzelawaai. Hijzelf werkt niet tussen die machines, maar hij loopt daartussen. Hij zit aan een schrijftafel. Hij heeft zin voor poëzie. Hij krijgt veel boeken gestuurd. Hij snijdt ze open. Een leuke kerel.*

BEOORDELING - Alles zeer juist. De heer K. was in die dagen directeur-hoofdredacteur van een dagblad. Hij is een geestig man met zin voor poëzie. Op zijn bureau was het steeds een «heidense wanorde» waarin alleen hijzelf de weg wist. Opmerkelijk zijn vooral de gehoor- en de reuk-«indrukken» welke de pp. verkreeg met betrekking tot de drukkerij.

MAHLSTEDT'S

SPECIFIEKE TELEPATHISCHE BEGAAFDHEID

Op de vraag of de uitkomsten van ons onderzoek naar de paragnostische begaafdheid van mevrouw Mahlstedt ons aanleiding hebben geboden om te besluiten, dat deze begaafdheid zich bij haar op een boven de norm gelegen wijze openbaarde, kan slechts een bevestigend antwoord gegeven worden. En dit temeer wanneer wij bedenken, dat ons onderzoek niet op zichzelf stond maar in samenhang dient te worden gezien met het onderzoek dat andere onderzoekers (dr. P. Süner c.s. te Berlijn), geheel onafhankelijk van ons, met behulp van deze pp. hebben verricht. Dat de verkregen resultaten zo niet in hun geheel dan toch voor een deel op rekening

van een tevoren bestaand weten zou moeten worden gesteld dient, op grond van de door ons (en anderen) genomen voorzorgsmaatregelen, uitgesloten te worden geacht. De keuze van inductoren was ook van zodanige aard dat uit hun aard weinig of niets afgeleid kon worden.

Aangezien de proefleiders zich er streng van hebben weten te onthouden om tijdens de proefnemingen opmerkingen te maken of tekenen van goed- of afkeuring te geven, die de pp. op enigerlei wijze op weg hadden kunnen helpen, moet het ook in hoge mate onredelijk worden geacht wanneer men de verkregen resultaten, zo niet in hun geheel, dan toch groten-deels, op rekening van een uit de reacties van anderen afgeleid weten zou stellen. Uitgesloten dient het eveneens te worden geacht dat de proefnemers, zonder zich dat gewaar te zijn geweest, onbewust gefluisterd hebben en dat de pp. daarbij over een supernormale gehoorscherppte zou hebben beschikt^[17]. Ook de veronderstelling, dat de verkregen resultaten op een toevallig goed raden berusten dient niet houdbaar te worden geacht, al zijn wij dan ook niet in staat geacht om, gelijk bij de uitkomsten van onderzoeken met toepassing van de als kwantitatief aangemerkte methode, de geringheid van de kans dat hier slechts toeval in het spel zou zijn geweest, in een getal uit te drukken^[18].

Het begrip paragnosie is een verzamelbegrip waarvan de voornaamste elementen zijn de telepathie en de helderziendheid (helderhorendheid, enz.) in ruimte en tijd. Ofschoon het uit de bestudering der spontane paragnosie wel duidelijk geworden is dat wij hier eigenlijk niet met geheel aparte, los van elkaar werkende vermogens te doen hebben, maar dat de praktijk meestal een samenspel van deze verschillende psychische functies te zien geeft^[19], zo valt toch niet te ontkennen, dat bij een aantal proefpersonen een van die elementen prevaleert. Bij mevrouw Mahlstedt was, blijkens ons onderzoek, dit met de telepathie het geval. Want het is onmiskenbaar dat vrijwel al haar paragnostische prestaties onder het hoofd telepathie kunnen worden ondergebracht.

Onder telepathie hebben wij te verstaan «inneren», een verschijnsel dat nauw verwant moet worden geacht aan het zich her-(= opnieuw)inneren en dat, zoals ik elders, in navolging van prof. dr. G. Heymans, zocht aan te tonen, aan dezelfde wetmatigheden is onderworpen als het zich herinneren^[20]. Telepathie is echter niet alleen inneren maar ook «Persönlichkeitserweiterung um das Du» (Marcinowski), een verschijnsel waarvan veelvuldig melding wordt gemaakt in de berichten van hen die over spontane paragnostische ervaringen beschikken^[21] en dat wij bij bepaalde proefpersonen (psychoscopisten die ons in staat stellen spontane verschijnselen te provoceren) onder experimentele omstandigheden hebben kunnen observeren.

Dat dit verschijnsel van de «persoonlijkhedsuitbreiding» zich ook voordeed bij mevrouw Mahlstedt blijkt niet alleen uit de verslagen van de door ons met haar gehouden zittingen, maar ook uit hetgeen de leden van de

Berliner Ärztlichen Gesellschaft für Parapsychologische Forschung over de door hen in juni 1928 met haar genomen proeven weten te berichten. Zo lezen wij in een protocol van Süner dat, toen hij haar als inductor een stukje haakwerk overhandigde, zij een eigenaardig, «beverig» gevoel over zich kreeg: «Ik krijg zo'n gevoel van leegte in mijn hoofd; het is net alsof deze vrouw kinds is. Kan zij niet normaal denken? Er is iets niet in orde in mijn hoofd. Mijn gedachten lopen door elkaar heen. Kan zij zich niet concentreren? Ik krijg het gevoel van zwakzinnigheid. Heeft die vrouw soms angsttoestanden? Is zij vaak alleen? Ik word erg angstig...»

Uit dit fragment blijkt duidelijk dat mevrouw Mahlstedt, evenals andere proefpersonen, van tijd tot tijd in de ik-vorm overgaat. Zij gevoelt zichzelf een (vaak ondeelbaar) ogenblik (gedeeltelijk) deze persoon (een geesteszieke bejaarde vrouw die in een psychiatrische inrichting verpleegd werd) worden. De aandachtige lezer zal het opgevallen zijn dat tijdens de door ons reeds eerder vermelde proefnemingen ook enige malen van een dergelijke «éénwording» sprake was^[22]. Bij het nu volgende geval kan men constateren dat het gevoel van éénwording niet langer betrekking heeft op een levende maar op een overledene; een bijzonder aspect van het paragnostisch vermogen waaraan wij in dit hoofdstuk aan de hand van andere voorbeelden nog nadere beschouwingen wijden.

FRAPPANTE GEVALLEN
VAN PARANORMALE ÉÉNWORDING

PROEFNEMING met mevrouw Mahlstedt door mr. C. P. van Rossem, mei 1929 - Als inductor werd een brief overhandigd, verpakt in ondoorzichtig blauw papier. De proefnemer had slechts een kleine opening aan de zijkant van de omslag gemaakt welke de pp. de gelegenheid bood de brief met enkele vingers te betasten.

MAHLSTEDT: *Deze brief is geschreven door een vrouw... Zij heeft een ovaal gezicht, scherpe, fijne neus, heel smalle lippen, nerveuze neusvleugels, donkere wenkbrauwen, donkere ogen, donker haar, maar grijzend, scherpe trek om haar mond... (pauze)... Ik begin vreselijke pynen te voelen (zij wijst op en onder de buik)... pynen die naar achteren trekken, maar ook vooral in de benen (zij wrijft over de bovenkant van haar benen). Wat moet die vrouw vreselijk geleden hebben. De pynen zitten hier en daar (ze wijst nogmaals de plaatsen aan en legt de brief uit handen). Ik voel de pynen... ze zijn afschuwelijk. (pauze)*

COMMENTAAR - De brief werd inderdaad door een vrouw geschreven; zeer juiste weergave van haar fysiognomie. De briefschrijfster leed zwaar aan een dodelijke blaasziekte en klaagde altijd over vreselijke pijnen. Nadere inlichtingen wezen uit, dat dergelijke pijnen ook sterk in de bovenbenen gevoeld werden.

MAHLSTEDT: *Deze vrouw is niet gemakkelijk. Onderhevig aan stemmingen en wispelturig. Ze kan het ene ogenblik uiterst charmant zijn, een ogenblik later, vooral tegenover sommige personen, zeer onaangenaam... Heel veel verdriet. Geen gemakkelijk leven. Ze tobt erg, soms te veel. De omgeving lijdt erg onder deze stemmingen. Ze werkt zich steeds vast in deze tobberijen. Ze kan er niet meer uitkomen.*

COMMENTAAR - Zeer typerend. Ze was soms erg humeurig en lastig. Depressieve buien zijn voor haar karakteristiek.

MAHLSTEDT: *Heel moeilijk in de omgang met mensen om haar heen. Erg achterdochtig. Ik krijg het gevoel dat ze niemand ooit vertrouwt.*

COMMENTAAR - Ze kon het nooit met een gezelschapsjuffrouw vinden. Die kwamen om weer te verdwijnen. Vooral de achterdocht is zeer typerend. Ze had het idee fixe dat iedere gezelschapsjuffrouw met de dienstboden tegen haar samenspande en dat ze elkaar knipoogjes gaven.

MAHLSTEDT: *Ik hoor voortdurend muziek. Deed ze veel aan muziek?... (pauze)... Ik krijg plotseling een vreselijke schrik. Heeft die schrik een grote invloed op haar leven gehad? Ik voel mij erg nerveus.*

COMMENTAAR - Ze was een grote liefhebster van muziek, speelde veel piano. Na de grote schrik van een auto-ongeluk werd haar psychisch evenwicht voorgoed verbroken; sindsdien was zij zeer nerveus.

MAHLSTEDT: *Zij kan iemand ijskoud de waarheid zeggen en meestal zeer scherp... Ze heeft twee zoons. De verhouding met die zoons was moeilijk.*

COMMENTAAR - Haar scherpe tong is berucht. Ze had twee zoons en een dochter. Vast staat dat de verhouding met een der zoons bijzonder gespannen was. De relatie met de andere kinderen was zeker niet optimaal te noemen.

MAHLSTEDT: *Ze woont in een bosrijke omgeving. Het huis is wit... Ze heeft veel gereisd. Ik zie haar op een schip voor een lange reis. Ik zie haar in Indië. Ze heeft er niet gewoond maar ze is er geweest voor haar genoegen. Deze reis heeft grote indruk op haar gemaakt; ze heeft er druk over verteld. Op deze reis was ze in een charmante stemming.*

COMMENTAAR - Op alle punten juist. Ze heeft de wereld omgereisd en vooral Indonesië bezocht. Deze reis was wel de gelukkigste tijd van haar leven. Ze praatte er altijd over.

MAHLSTEDT (op de vraag of deze vrouw nog in leven is): *Deze vrouw is dood. Maar ze is nog niet lang geleden gestorven. Op zijn hoogst een paar maanden geleden... Ze was zeer aan het leven gehecht. Ze heeft gevochten voor haar leven. Ze was bang voor de dood.*

COMMENTAAR - Ze stierf vier maanden voor deze proefneming plaatsvond. De briefschrijfster had, volgens de behandelende geneesheren, tijdens de laatste fase van haar lijden slechts dankzij haar intense hang naar het leven een uiterst gevaarlijke crisis weten te doorstaan. Ze was bang voor de dood en accentueerde dit thema voortdurend op haar ziekbed.

PROEFNEMING met mevrouw Akkeringa - Ter vergelijking laat ik hier nu een geval van paranormale vereenzelviging volgen, ontleend aan het verslag van een zitting welke in 1922 door enkele leden van de Studievereniging voor «Psychical Research» (onder wie dr. J. H. van der Hoop en dr. N. van Suchtelen) met de in die dagen zeer bekende paragnoste mevrouw Akkeringa gehouden werd. Als inductor deed een potloodje dienst dat een der onderzoekers, de heer Le Roy, van een kennis had ontvangen. De herkomst van het voorwerp was op het moment van de zitting verder geheel duister; later bleek dat het potlood eigenlijk toebehoorde aan een de aanwezigen totaal onbekende, geestelijk onvolwaardige jongen. De verificatie kon derhalve eerst na de zitting plaatsvinden.

AKKERINGA (begint, na de inductor van de heer Le Roy in ontvangst genomen te hebben, in voor haar liggende papieren te rommelen; zij neemt er een blad uit, haalt er krassen over, zet stippen, trommelt met het potlood, veegt over het papier, vervolgens verscheurt ze het, begint opnieuw op een ander vel, en zegt): *Ik kom in contact met iemand die werken moet maar er niet met zijn gedachten bij is. Ik wil wel maar ik dwaal telkens af. Ik kan er maar niet bij blijven . . .* (pp. kijkt zuchtend rond, speelt weer met het potlood, trekt weer streepjes, zucht en zegt): *Ik ben zo moe, en ik wil zo graag . . .*

COMMENTAAR - Bij navraag blijkt het gehele gedragspatroon dat de pp. demonstreert typerend te zijn voor de jongen. Hij was zeer onrustig, klaagde vaak over moeheid en leed onder een sterk gevoel van machteloosheid. AKKERINGA: *Ik heb de neiging om dit kapot te breken . . .* (smijt dan het potlood en vervolgens een prop papier over de tafel, verkreukelt opnieuw papieren, klemt een prop vast in de vuist, zucht zwaar, neemt met de andere hand het potlood weer op, schrijft en krast, blijft vervolgens stil als verslagen zitten, laat het hoofd zakken en werpt tenslotte potlood en prop neer) . . . *Nu is het weg. Ik heb mij beheerst. Had ik dat niet gedaan, dan had ik me op de grond laten glijden.*

COMMENTAAR - De jongen had vaak driftbuien. Hij verfrommelde dan papier, smeed met voorwerpen en liet zichzelf wel op de grond vallen.

BUITENZINTUIGLIJKE WAARNEMING IN RUIMTE EN TIJD

Niet alleen de gedragingen van onze proefpersonen geven aanleiding om van éénwording te spreken, maar ook hun introspecties. Zo bericht de franse onderzoeker dr. Eugène Osty dat toen hij de paragnost Stephan Ossowiecki^[23] eens het verzoek deed een en ander over zijn zelfwaarnemingen tijdens hun psychoscopische proeven te vertellen, deze hem meedeelde dat de inductor voor hem slechts van ondergeschikte betekenis was: wanneer men hem bijvoorbeeld een gesloten enveloppe ter hand stel-

de geschreven door een afwezige derde en waarvan de inhoud de proefnemer onbekend was, kon hij soms plotseling het gevoel krijgen dat hijzelf de persoon was die de woorden op het papier had geschreven. «Dan doemt hetgeen hij gedacht heeft, de zin welke hij geschreven heeft, in mij op, zoals een herinnering in mij opduikt. Het is dan alsof ik mij dat alles herinner.» Ossowiecki voegde hieraan toe, dat hij volstrekt niet met alle mensen even gemakkelijk in telepatisch rapport geraakte en dat er mensen waren die voor hem «personnes stérilisantes» waren en met wie hij niet «en rapport» vermocht te geraken.

Het woord «rapport» is ontleend aan de terminologie der achttiende- en negentiende-eeuwse mesmeristen die het verschijnsel van «in rapport geraken» (oftewel in paranormale communicatie treden) bij hun somnambules opmerkten en beschreven. «Wij vormen dan,» zei eens een somnambule tot de mesmerist Lutzelbourg, «slechts één persoonlijkheid.» En de filosoof Arthur Schopenhauer, die een grondige kennis bezat van de geschriften der mesmeristen, zegt in zijn *Versuch über das Geistersehen*^[24], dat «der Zustand des Hellsehens den darin befindlichen befähigt, mit meinem Gehirn zu denken, statt mit dem seinigen, welches tief schläft.» Dat dit merkwaardige éénvoelen reeds bij de Stoïcijnen bekend was blijkt uit hun gebruik van het woord sympathie (= samenlijdelijkheid), waarvan ons woord sympathie is afgeleid.

Een merkwaardig historisch voorbeeld van het voornoemde verschijnsel vinden wij in de brieven van Madame de Sévigné aan haar dochter. Eens, toen deze dochter, die zich op grote afstand van haar verwijderd bevond, door een smartelijk hoesten geteisterd werd, kreeg zij hier langs paranormale (telepathische) weg kennis van, hetgeen haar op die dag deed schrijven: «Mijn dochter, ik heb pijn aan jouw borst». De franse paragnost Alexis Didier, wiens opmerkelijke prestaties in het midden der vorige eeuw reeds de aandacht trokken van enkele vooraanstaande intellectuelen en kunstenaars, sprak hier van een «bewustzijnsgemeenschap», een uitzonderlijk communiceren, een «vereniging van twee bewustzijnen», die zich niet alleen spontaan voordoet maar zich bij de eertijds als psychometristen (tegenwoordig als psychoscopisten) aangemerkte personen laat provoceren.

Evenmin als de ruimte voor de buitenzintuigelijke waarneming een beletsel blijkt te zijn blijkt de tijd als zodanig voor de paragnost te kunnen worden aangemerkt. Behalve dus van uitbreiding van de tegenwoordigheid in de ruimte (of het heden - hetgeen de «Persönlichkeitserweiterung um das Du» mede is) geeft het onderzoek der paragnostische verschijnselen ons ook aanleiding om van uitbreiding van de tegenwoordigheid in de toekomst te spreken. Wie een psychoscopische droom heeft breidt zijn tegenwoordigheid in de tijd (toekomst) uit. Hetzelfde kan gezegd worden met betrekking tot een psychoscopist, die flitsen met betrekking tot de toekomst van zijn consultant vermag te krijgen.

De nitkomsten van het parapsychologisch onderzoek hebben onmisken-

baar aanwijzingen opgeleverd volgens welke elk mens in zijn diepste wezen zijn eigen toekomst kent^[25]. Dat wij daar over het geheel genomen zo weinig van merken heeft men wel getracht te verklaren met behulp van Bergson's beschouwingen over de remmende functie der hersenen. Uitgaande van de veronderstelling dat elk mens (in zijn «diepste wezen») zijn eigen toekomst kent, kan men de voorspellingen der psychoscopisten trachten te verklaren door aan te nemen dat zij hun kennis met betrekking tot de toekomst van hun consultants op paranormale wijze (telepathie) aan het psychisme van deze consultants ontleend hebben. Men spreekt hier wel van precognitieve telepathie. Gevallen van dergelijke precognitieve telepathie werden reeds in de Oudheid opgemerkt. In de *Handelingen der Apostelen* (21 : 10 e.v.) lezen wij over de profeet Agabus, die zich met Paulus «vereenzelvigde» en diens, in de toekomst liggende, gevangename uitbeeldde. De gordel van Paulus deed daarbij dienst als inductor. Overeenkomstig de opvattingen van die tijd kon men in deze voorspelling slechts een wonder Gods zien.

Een opmerkelijk geval van precognitief telepathisch rapport deed zich voor bij een van mijn proefpersonen, mevrouw Van den Bos-Teunissen. Tijdens de zitting, nadat men haar als inductor een ring overhandigd had, afkomstig van een niet persoonlijk bij het experiment aanwezige dame (die bovendien geheel onkundig was van het feit dat een haar toebehorend voorwerp aan een psychoscopiste zou worden ter hand gesteld), begon de pp. loopstoornissen te vertonen. Zij deelde daarop mee de indruk te krijgen dat de eigenares van de ring een hersentumor had en dat deze rechtszijdige verlamningsverschijnselen veroorzaakte. Daar de eigenlijke draagster van de ring, volgens een zeer nauwe relatie die de proefneming bijwoonde, ten tijde van deze bijeenkomst zich in een blakende gezondheid kon verheugen werden deze indrukken als foutief aangemerkt. Ongeveer een jaar later viel het enkele kennissen van mej. B. (de eigenares van de ring) op, dat zij met haar rechterbeen ging slepen en een eigenaardige, slingerende gang vertoonde. Zij raadpleegde een neuroloog die een hersentumor bij haar vaststelde. Weldra vertoonde mej. B. de loopstoornissen die de psychoscopiste, op grond van haar paranormale vereenzelviging, vertoond had^[26].

Wie over ervaringen met psychoscopisten beschikt weet dat zij, eveneens op een wijze welke aan het telepathisch rapport doet denken, gebeurtenissen vermogen te her-actualiseren welke zich in het verleden van hun (al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige) consultants hebben voorgedaan. Een voorbeeld hiervan treffen wij aan in de door ons reeds vermelde proefneming (no. 7) met het portret van een vrouw die een aantal jaren geleden het slachtoffer werd van een auto-ongeluk. De angsten die betrokkene op dat ogenblik had uitgestaan, de pijnen die zij op dat ogenblik had geleden, beleefde de psychoscopiste als gevolg van haar merkwaardige vereenzelviging en éénwording als de hare. Ook de symptomen

van de hersenschudding, die het slachtoffer na het ongeluk vertoond had, werd de pp. deelachtig. Dat dergelijke gevallen van retrospectische vereenzelviging zich ook dan voordoen wanneer de proefnemer onbekend is met de herkomst van de inductor, weet een ieder die over ervaringen met psychoscopisten beschikt.

Zoals reeds eerder – bij het verslag van een in mei 1929 door mr. Van Rossem met mevrouw Mahlstedt genomen proefneming – werd opgemerkt, blijken deze opmerkelijke retrocognitieve vereenzelvigingen zich ook met betrekking tot overledenen voor te doen. Zo was ik er eenmaal getuige van dat de reeds eerder genoemde psychoscopiste mevrouw Akkeringa de doodsstrijd beleefde van een zakenman, die door vergiftiging een einde aan zijn leven had gemaakt. Als inductor deed een brief dienst welke de zakenman enige maanden voor zijn dood geschreven had. De brief bevond zich in een gesloten enveloppe (blanco) en er werd daarin met geen woord gewag gemaakt van zijn voornemen zich van het leven te beroven.

Een soortgelijke vereenzelviging nam Valckenier Suringar waar bij mevrouw Akkeringa toen hij haar een voorwerp overhandigde, afkomstig van een man die in 1854 te Amsterdam ter dood werd gebracht. «Ik heb», aldus de psychoscopiste bij de behandeling van deze inductor, «zo'n angst, want ik weet niet wat er mij boven het hoofd hangt. Ik zou het willen uitschreeuwen. Ik weet geen raad . . .» Hier maakte zij het manueel van iemand die met een koord geworgd wordt. Haar gezicht drukte verschrikkelijke benauwdheid uit, zij maakte geluiden alsof zij stikte en zij viel na enige ogenblikken als dood achterover in haar stoel. Het was een zo aangrijpend schouwspel, dat een der aanwezigen het niet kon verdragen en de kamer verliet. Mevrouw Akkeringa wierp toen de inductor van zich af teneinde de invloed daarvan niet langer te ondergaan. Zij vertelde de aanwezigen dat zij ook visioenen had gehad. Zo was haar het beeld van een man verschenen die wanhopig in een cel op verlossing wachtte. Hij was, volgens haar zeggen, aan handen en voeten gebonden. Ook had zij een man in uniform gezien die de gevangene een papier bracht. Tenslotte was haar een galg verschenen.

OP ZOEK NAAR EEN VERKLARING

Het valt gemakkelijk te begrijpen dat dergelijke retrocognitieve vereenzelvigingen, voorzover zij op overledenen betrekking hebben, op velen de indruk maken van bezetenheidsverschijnselen in spiritistische zin. Toch geloof ik dat zij in tal van gevallen niet als zodanig moeten worden aangemerkt^[27].

De meest voor de hand liggende verklaring van dergelijke retrocognitieve vereenzelvigingen die ons – ten rechte of ten onrechte – de term retrocognitief telepathisch rapport op de lippen brengen is, dat zij gezien dienen

te worden als objectivering van kennis die de proefpersoon langs telepathische weg aan het psychisme van de al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige personen ontleend heeft. Een proefpersoon, die dergelijke vereenzelvigingen vertoont, zou dan vergeleken kunnen worden met een gehyptotiseerde, aan wie men de opdracht heeft gegeven een bepaalde persoon uit te beelden. Het verschil tussen deze gehyptotiseerde en een paragnost, bij wie zich retrospectische vereenzelvigingen voordoen, zou dan hierin gelegen zijn dat de paragnost, in tegenstelling tot de gehyptotiseerde die als gevolg van een geïnduceerde autosuggestie geobserveerd wordt door een door hemzelf geschapen fantasiebeeld, bezetenheidsverschijnselen vertoont met betrekking tot het beeld van de overledene, zoals dit leeft in de herinnering van een der aanwezigen met wie hij in telepathische verbinding geraakte.

Ik ben echter zelf van mening, dat deze «eenvoudige» verklaring hier niet de juiste is. Wie jarenlang psychoscopen heeft geobserveerd weet dat hun gedragingen ons vaak de indruk geven dat zij gebeurtenissen uit het verleden van de een of andere persoon vermogen te heractualiseren (zich in diens verleden vermogen te verplaatsen) en dat het daarbij van ondergeschikt belang schijnt te zijn of betrokkene zich al dan niet nog in leven bevindt.

Volgens sommige, uit de kringen der theosofen voortgekomen «zieners», waartoe onder meer C. W. Leadbeater en A. Besant behoren, vindt hier inderdaad een heractualisatie van en een verplaatsing in het verleden plaats. In zijn, met A. Besant geschreven boek *Man: whence, how and whither* bericht Leadbeater, dat de «helderziende» zowel het verleden kan schouwen, als zich kan vereenzelvigen met een willekeurig persoon die in het verleden geleefd heeft. «Ik heb», aldus Leadbeater, wiens geschriften een zekere heuristische waarde niet ontzegd kan worden, «vele malen de gelegenheid gehad om de 'archieven van het verleden' (records of the past) te onderzoeken en meer dan eens heb ik er op gewezen, hoe ongewoon duidelijk en levendig deze 'archieven' voor de helderziende, die zich in het verleden verplaatst, zijn. Hij leeft als het ware temidden van de gebeurtenissen uit het verleden en hij kan er zich zowel in oefenen om deze gebeurtenissen te volgen, hetzij als toeschouwer, hetzij als een direct bij deze gebeurtenis betrokkene. In het laatste geval moet de helderziende zich weten te vereenzelvigen met een der personen die in de geschouwde scène een rol speelt. Slaagt hij daarin dan heeft dit een groot voordeel, daar hij dan in staat is om deel te hebben aan de mening die een der samenstellers van de publieke opinie er in die dagen met betrekking tot deze gebeurtenis op nahield.»

EEN MODERNE NATUURFILOSOFISCHE BIJDRAGE

Het behoort tot de verdiensten van ir. Felix Ortt dat hij erin geslaagd is

aan te tonen, dat in het licht van de uitkomsten van hedendaagse natuurfilosofisch onderzoek deze, volgens Leadbeater e.a. op eigen ervaringen berustende, beschouwingen ons minder onwaarschijnlijk toeschijnen dan menigeen geneigd blijkt te menen. Wij zullen trachten de achtergrond en inhoud van Ortt's visie hier beknopt uiteen te zetten.

Zoals bekend heeft de wijsgeer Immanuel Kant er aan het eind van de achttiende eeuw op gewezen, dat er aanleiding bestaat om de stelling te poneren dat de tijd, evenals de ruimte, een aanschouwingsvorm van ons menselijk kenvermogen is. Volgens hem zijn ruimte en tijd de noodzakelijke apriorische voorwaarden der zinnelijke ervaring; ruimte en tijd bezitten transcendentale idealiteit en empirische realiteit. Ruimte en tijd hebben, volgens Kant, hun grond in het bewustzijn; nochtans zijn zij beide even werkelijk als alles wat wij waarnemen; zij zijn werkelijk voor ons, dat wil zeggen: zij zijn werkelijk door ons. Natuurfilosofen van onze tijd (Minkowski, Einstein e.a.) hebben op het door Kant aangevangen stramen voortgeborduurd en het bewijs zoeken te leveren dat al hetgeen voor ons in ruimte en tijd gerangschikt is, van hoger standpunt uit gezien als een vierdimensionale wereld verschijnt, waarin ruimte en tijd onscheidbaar verbonden zijn. Elk onzer rangschikt, volgens hen, de elementen dezer wereld op eigen wijze in ruimte en tijd.

Uitgaande van de door Einstein ontwikkelde gedachte dat het heelal, zoals wij dit kennen, gezien moet worden als een geheel van vier afmetingen, t.w. drie ruimterichtingen en de tijdsrichting, waar wij ons doorheen bewegen, heeft Ortt nu de stelling geponeerd, dat een psychoscopist (paragnost) «een persoon is, die de gave bezit in de geest de vierdimensionale 'tijdslijnen' of 'tijdsbanen' te volgen, en daarbij als het ware in de tweede tijdsdimensie, ofwel de eeuwigheidsfeer, te verkeren». Ter nadere toelichting zij er hier op gewezen, dat de aanhangers van de relativiteits-theorie de elementen van het vierdimensionale systeem, dat volgens hen de (waarneembare) werkelijkheid is, «gebeurtenissen» hebben genoemd. Onder een «gebeurtenis» verstaan zij daarbij «al datgene wat op een bepaalde plaats en een bepaald tijdstip geschiedt of aanwezig is» (aldus de deitse hoogleraar Van Os). De opeenvolgende standen en toestanden van een lichaam, van zijn ontstaan tot zijn vergaan toe, vormen evenzovele «gebeurtenissen». Het geheel dezer «gebeurtenissen», het geheel dus dezer opeenvolgende standen en toestanden van een lichaam, vormt nu in de vierdimensionale uitgebreidheid een zekere lijn, de «wereldlijn» of «tijdsbaan» van het lichaam. De tijdsbaan van ons eigen lichaam is dus, volgens deze beschouwing, opgebouwd uit oneindig veel exemplaren van dit lichaam. Ieder nieuw exemplaar is één moment ouder dan het voorafgaande.

Normaliter is, volgens Ortt, ons bewustzijn op ieder tijdstip op een bepaald punt van deze wereldlijn aanwezig. Het glijdt als het ware langs deze tijdsbaan van geboorte naar dood en zo doorleven wij ons leven, dat

in de vierdimensionale wereld iets onveranderlijks en vaststaands is. Onder bepaalde omstandigheden vermag, volgens Ortt, onze «geest» zich echter van de tijdsbaan van ons eigen lichaam los te maken om de tijdsbaan te volgen, en daarmee datgene wat zich erin afspeelt, van een voorwerp (inductor) dat aan een ander toebehoort. Dit doende ontmoet onze «geest» de tijdsbaan van de eigenaar van het voorwerp, welke hij nu op zijn beurt kan volgen, enz. De tijdsbanen-theorie stelt ons, volgens Ortt, niet alleen in de gelegenheid zekere retrospectieve, maar ook zekere prospectieve prestaties van psychoscopisten te verklaren op een wijze welke aansluit bij de nieuwere natuurfilosofische inzichten. «Principieel», zo schrijft hij, «is het nu evenzeer denkbaar (aangenomen het vermogen van de psychoscopist om zich in de tweede tijdsdimensie te begeven), dat hij indrukken krijgt van de toekomst. Zij, die de gave van het tweede gezicht bezitten zijn mensen, die voor een ogenblik buiten onze tijdlijn geplaatst zijn, en dus datgene, wat voor ons 'wordend', doch uit eeuwigheidsoogpunt een deel van het 'zijnde' is, als 'zijnde' zien, of anders gezegd, in één moment overzien.»

Zoals ik elders reeds opgemerkt heb kan ik Ortt's beschouwingen over de psychoscopie niet anders zien dan als een eerste poging om, met gebruikmaking van in onze dagen gangbare natuurfilosofische begrippen, enigmatische duidelijk te maken wat wij onder her-actualisatie van en verplaatsing in het verleden hebben te verstaan. Ik ben derhalve van mening, dat een zekere didactische waarde aan deze «voorlopige» hypothese niet ontzegd kan worden. Ik heb echter grote bezwaren tegen Ortt's neiging om de psychoscopie in haar geheel als een op zichzelf staand verschijnsel (een zgn. oerverschijnsel) te beschouwen. Voor mij kan het aan geen twijfel onderhevig zijn of een belangrijk deel der prestaties van de psychoscopisten berust op het invallen van «gedachten» welke uit de «bewust-zijnen» («psychismen») van al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige personen afkomstig zijn, dus op hetgeen ik «inneren» heb genoemd. De inductor speelt daarbij in een overwegend aantal gevallen een rol, welke vergeleken kan worden met die, welke de knoop in de zakdoek speelt bij het zich her-inneren. Wij zullen op dit alles niet verder ingaan daar wij in een later hoofdstuk op het hier behandelde onderwerp nog nader terugkomen.

HET VERSCHIJNSEL «TRANCE» OF
«TWEDE TOESTAND»

Wanneer wij de rapporten over de door ons met Lotte Mahlstedt gehouden zittingen vergelijken met de rapporten welke de Duitse arts Pagenstecher publiceert inzake zijn proefnemingen met Maria Reyes de Z.^[28], dan zullen velen, op grond van de contrastwerking, geneigd zijn om hier

van een diepgaand verschil te spreken. Immers, zoals wij bij Walter Prince en Pagenstecher over Maria Reyes de Z. lezen, geraakte deze bij de aanvang van een zitting in een (auto-)hypnotische toestand, waarin zij zichzelf placht te brengen, door op een blinkend voorwerp te staren^[29]. In deze toestand bleek zij verschijnselen van katalepsie en anaesthesie te vertonen. Pagenstecher schoof dan de inductoren, die meestal met een doek bedekt waren, tussen haar vaak geheel verstijfde vingers, waarna zij een beschrijving begon te geven van de «beelden», die deze inductoren bij haar verwekten. Meestal ontwaakte zij uit haar somnambule toestand zonder herinnering aan hetgeen zij daarin «gezien» («gehoord» enz.) had (amnesie). Wanneer zij echter opnieuw in haar somnambule toestand geraakte bleek zij zich vrijwel alles te kunnen herinneren, wat zij bij gelegenheid van vroegere zittingen «gezien» («gehoord» enz.) had. Het was of zij over twee afzonderlijke geheugens beschikte^[30].

Van al dergelijke verschijnselen was nu bij mevrouw Mahlstedt geen spoor te bekennen. Dit mag voor ons echter geen aanleiding zijn om hieruit te concluderen, dat er zich bij haar tijdens de zittingen geen veranderingen van psychologische aard voordeden. Vrijwel alle deskundigen zijn immers de mening toegedaan, dat ook bij die paragnosten, van wie men geneigd is te zeggen dat zij niet in trance geraken, zich wel degelijk psychofysische veranderingen tijdens de zittingen voordoen, doch dat wij onderscheid moeten maken tussen een oppervlakkige en een diepe (gedeeltelijke) bewustzijnsinzinking, waaraan men wel de naam van «trance» heeft gegeven^[31].

Volgens de Franse paragnost Pascal Forthuny (met wie dr. Eugène Osty zulke opmerkelijke resultaten bereikte) geraken alle paragnosten in trance. Bij zichzelf constateerde hij echter – gelijk ten onzent onder meer Croiset – nooit veel meer dan een geringe verlaging van het bewustzijnsniveau. Hij was er zich echter volkomen van bewust, dat er tussen hem en een proefpersoon als Maria Reyes, in dezen slechts een graadueel verschil bestond. Persoonlijk is het mij bij herhaling opgevallen dat onderscheidene paragnosten, van wie men pleegt te zeggen dat zij niet in trance geraken, ons weten mede te delen dat zij na afloop der zitting meestal vergeten zijn wat zij tijdens de zitting gezegd hebben. Dit wettigt, naast andere verschijnselen welke zij wel vertonen^[32], het vermoeden dat zij tijdens de zitting in een lichte trance geraken. Wij kunnen hier een parallel trekken met hetgeen wij bij onszelf waarnemen wanneer wij uit de slaap ontwaken. Kort na het ontwaken herinneren wij ons een droom, die wij echter niet lang daarna niet meer blijken te kunnen reproduceren. Dit sluit ook volkomen aan bij hetgeen Maria Reyes en andere «somnambules» ons weten te berichten met betrekking tot hun hypnotische amnesie, temeer waar men bij herhaling bij paragnosten, die naar het heet, niet in trance geraken, kan opmerken dat wanneer men opnieuw een zitting met hen houdt, de vervaagde herinnering aan hetgeen op vroegere zittingen «gezien» werd, terugkeerde.

Het is hier de plaats om een enkel woord te wijden aan de schokkende bewegingen welke men bij sommige proefpersonen kan opmerken. Wij mogen daarin wel het bewijs zien dat het verschijnsel der bewustzijnsinzinking zich bij hen voordoet, daar de ervaring ons immers geleerd heeft, dat de verlaging van het bewustzijnsniveau zich onder meer kenmerkt door motorische verschijnselen. Vele mensen hebben vlak voor het inslapen allerlei spiertrekkingen, schokken in armen en benen of ook wel door het gehele lichaam. De motorische verschijnselen (convulsies) welke wij bij epileptici kunnen waarnemen dienen wij als pathologische exageraties te zien van de «normale» spiertrekkingen en schokken welke wij allen bij onszelf in de toestand tussen waken en slapen hebben waargenomen. Bij enkele proefpersonen is men erin geslaagd dit met behulp van daarvoor in aanmerking komende instrumentaria aan te tonen.

Ofschoon het mij niet mogelijk was op een afdoende wijze aan te tonen dat ook bij mevrouw Mahlstedt van een oppervlakkige verlaging van het bewustzijnsniveau (ontremmingstoestand) sprake was, ben ik er vrijwel zeker van dat deze zich bij haar heeft voorgedaan evenals bij de heer Croiset, bij wie (zoals nog nader zal blijken) zich tevens een toestand van verhoogd bewustzijnsniveau voordoet. Dit is geheel in overeenstemming met hetgeen deskundigen op het gebied der hypnose ons met betrekking tot de fenomenologie van dit verschijnsel weten te berichten. Zo lezen wij in het bekende handboek van dr. S. Koster, dat men bij de hypnose niet volstaan mag met te spreken van een bewustzijnsvernauwing en verlaging van het bewustzijnsniveau, maar dat er zich bij het gehypnotiseerde sujet zowel een (gedeeltelijke) verlaging van het bewustzijnsniveau voordoet als een (gedeeltelijke) verhoging van dit niveau. De hypnose is een «Teilschlaf». Voorzover zij als slaap (juister: als een aan de slaap verwante toestand) kan worden aangemerkt is zij een ontremmingstoestand, welke als een begunstigende omstandigheid moet worden aangemerkt voor het opstijgen van langs paranormale weg verkregen indrukken vanuit het subliminale zelf.

De passieve toestand (toestand van verlaagd bewustzijnsniveau) is niet alleen een ontremmingstoestand, maar tevens een toestand waarin de storende werking van het «ik» (de «geest» in de zin van de filosoof Ludwig Klages) zich minder doet gevoelen dan in de toestand van verhoogd bewustzijnsniveau waarin wij geraken, wanneer wij een probleem langs rationale weg tot oplossing zoeken te brengen. Hier betreden wij het gebied der ontwikkelingspsychologie welke ons leert dat, om ons hier van de terminologie van Klages te bedienen, naarmate de akosmische macht, welke «Geest» heet, zich steeds meer ontwikkelde en de «ziel» verminkt werd en verdorde, de (evenals de instincten tot het gebied van de ziel behorende) paragnostische vermogens steeds meer degenererden^[33]. Daar komt dan nog bij, dat de op de wereld der zintuiglijkheid ingestelde, ver-

intellectualiseerde mens zich verzet tegen het functioneren zijner paragnostische vermogens. Zowel om dit verzet te breken als op gronden van ontwikkelingspsychologische aard, dienen wij derhalve (om hier in de termen van een Veda-vers, dat kennelijk op de telepathie en daaraan verwante verschijnselen doelt, te spreken): «het licht in onze eigen kamer te doven wanneer wij in het vertrek van een ander willen zien».

Ofschoon mevrouw Mahlstedt, zoals mij uit onze gesprekken bleek, zich er niet bewust van was dat zij tijdens de proeven in een «tweede toestand» geraakte bleek mij nochtans uit gegevens van introspectieve aard, dat bij haar wel degelijk van zo'n «tweede toestand» (althans van een veranderende bewustzijnstoestand) sprake was. «Soms», zo zei zij eenmaal tegen mij, toen ik haar ondervroeg met betrekking tot hetgeen zij bij zichzelf waarnam tijdens de zittingen, «is het mij te moede alsof er iemand achter mij staat die mij alles inluistert wat ik zeggen moet.» Een andere keer, toen ik haar opnieuw ondervroeg met betrekking tot haar introspecties, sprak zij over een «innerlijke stem» die haar souffleerde. Ook tegenover dr. Süner (Berlijn) liet zij zich aldus uit. «Het is of ik het niet zelf ben die dit alles zegt, maar een ander; een ander die mij iets in het oor fluistert dat ik dan moet herhalen.»

Voor een aantal spiritisten was hierin een aanleiding gelegen om in haar een medium (in spiritistische zin) te zien en te menen dat zij door een zgn. geleidegeest («controle») geïnspireerd werd. Mevrouw Mahlstedt was, in tegenstelling tot bijv. mevrouw Akkeringa, die het grootste deel van haar psychoscopische prestaties spiritistisch zocht te verklaren, deze mening geenszins toegedaan. Dit neemt echter niet weg dat zij, behaagziek als zij in die dagen was, er geen bezwaar in zag in een milieu van (openbarings-)spiritisten de schijn te wekken, dat zij dit wel geloofde. Daarmede gaf zij blijk van een zekere mate van gespletenheid, een eigenschap waardoor, zoals onze psychodiagnostische onderzoeken uitwezen, tal van paragnostisch-begaafden zich kenmerken en die als een der begunstigde omstandigheden dient te worden aangemerkt voor het manifest worden van latente paragnostische vermogens.

N A S C H R I F T

Tenslotte willen wij hier ter afsluiting van onze beschouwingen over deze paragnoste nog een onderzoek releveren dat van geheel andere aard was dan de in dit hoofdstuk beschreven «zittingen». Hoewel het de lezer duidelijk zal zijn dat een vrouw met de door ons geschetste persoonlijkheidsstructuur nauwelijks het vereiste geduld opbrengt, laat staan enige belangstelling heeft voor een «koel experiment» zoals hieronder weergegeven, heeft zij zich daartoe toch beschikbaar gesteld.

In zijn boek over *Die Seherin von Prevorst* (1828) bericht J. Kerner

dat de door hem geobserveerde «clair-voyante» een paranormale gevoeligheid vertoonde voor water waarin men enige tijd mineralen had gelegd. Latere onderzoekers borduurden op dit stramien voort. Dit is voor mij aanleiding geworden na te gaan of mevrouw Plaat-Mahlstedt «indrukken» zou verkrijgen wanneer haar kleurloze oplossingen van homeopathische geneesmiddelen op de hand zouden worden gedruppeld. De proefleider zou daarbij eerst na de proefneming in kennis mogen worden gesteld van de inhoud der flesjes.

In totaal werden 36 proeven genomen. Een gedetailleerd verslag is opgenomen in de tweede jaargang van het *Tijdschrift voor Parapsychologie*. Uit de hieronder opgenomen selectie van de antwoorden kan men zich een gemiddeld beeld vormen van de uitkomst welke frappant mag heten. De kans immers dat de verkregen resultaten van dit onderzoek (waarvan de voortzetting met andere proefpersonen op ons programma staat) op toeval berusten bedraagt 1 op 40320.

KWIKZILVER: *Wit, zilverkleur, zilver . . . Ik krijg het benauwd als word ik vergiftigd. Doodsbenauwd door die gemene gassen. Hartkloppingen.*

COMMENTAAR: Kwikzilververgiftiging veroorzaakt onder meer stoornissen in de ademhaling, hartkloppingen.

GOUD: *Mijn hele lichaam jeukt. Ik krijg pijn in de ogen . . . Stofkorrels. Dit is een edelmetaal. Het wordt als stof gevonden. Het is goud. Stromend water, rotsen, bergen.*

COMMENTAAR: Goudgebruik kan hyperaemie in de ogen alsmede jeukgevoelens veroorzaken.

PLATINA: *Zilvergrijs, scherpe lucht. Ik word duizelig en benauwd. Het is platina, het komt uit een bergachtige streek.*

COMMENTAAR: Symptomatologie geeft geen houvast.

KOPER: *Rood, koperkleur. Benauwd, hartkloppingen.*

COMMENTAAR: Kopervergiftiging geeft hartdood en verstikking.

KININE: *Ik krijg een gal-bittere smaak. Ik word duizelig. Het werkt op mijn hart. Maagklachten. Het is wit.*

COMMENTAAR: Kinine veroorzaakt onder andere duizeligheid en hartklachten. Het uiteindelijk produkt is wit.

CITROENZUUR: *Ik zie een berglandschap. Het komt van een vrucht. Geel.*

COMMENTAAR: Vaag, maar niet onjuist. Dit citroenzuur was uit citroenen bereid.

STROOP: *Het komt uit een land waar het heet is. Plantaardige herkomst. Zoet met bittere nasmaak. Het is stroop.*

COMMENTAAR: Rietsuikerstroop. Zoet met bittere nasmaak.

GEDISTILLEERD WATER: *Smaakloos. Dit is gewoon water.*

DELTA

VOORGESCHIEDENIS
EN KARAKTERBESCHRIJVING

De paragnost die wij hier om redenen van discretie met het pseudoniem Delta zullen aanduiden, werd op 7 maart 1920 te Amersfoort geboren. Hij bleef ongehuwd en heeft een zuster die enige jaren jonger is dan hij. Een oudere broer kwam, als gevolg van oorlogshandelingen, om het leven. Over zijn opleiding bericht de heer Delta dat hij na de lagere school nog gedurende één jaar een m.u.l.o.-school bezocht heeft. Verder genoot hij onderwijs aan een aanbachtsschool en een handelsavondschool. Een aantal jaren lang werkte hij in een bouwbedrijf; gedurende de periode waarin ik met hem in contact stond had hij daar een administratieve functie.

Op vijftienjarige leeftijd was hij getuige geweest van het optreden van een toneeltelepaat. Deze voorstelling had indruk op hem gemaakt en wekte zijn belangstelling voor paranormale verschijnselen. Hij begon enige populaire boeken over occultisme te lezen, maar later verflauwde zijn belangstelling voor deze onderwerpen. Op achtentwintigjarige leeftijd had hij enige spontane paragnostische ervaringen waardoor zijn aandacht zich opnieuw op het occultisme richtte. Hij begon psychoscopische proeven met zichzelf te nemen waarvoor ook vrienden en bekenden zich gingen interesseren.

Op zekere dag, toen hij naar de radio luisterde en vernam dat er ergens in het land een kind vermist was, stelde hij zich de vraag waarom zo weinig paragnosten zich bemoeiden met het opsporen van vermisten. «Ik meende», aldus de heer Delta, «dat als men toch werkelijk de beschikking heeft over een zekere mate van paragnostische begaafdheid, het onder bepaalde omstandigheden mogelijk moet zijn inlichtingen te verstrekken omtrent de plaats waar de vermiste, levend of dood, gevonden kan worden.» Op grond van deze overpeinzing nam hij zich voor om, zodra zich weer een vermissingsgeval zou voordoen, zijn diensten aan te bieden aan de familie van de vermiste.

Toen nu op 21.2.1951 door de ouders van de zevenjarige A. V. te Utrecht aangifte werd gedaan van diens vermissing en Delta, door middel van de dagbladen hier kennis van kreeg, stelde hij zich met de familie van het

vermiste jongetje in verbinding. Men gaf hem op zijn verzoek een voorwerp van dat jongetje in handen, waarna hij de indruk kreeg dat het kind even buiten de stad in de buurt van een rotonde en vlak bij een begraafplaats te water was geraakt en verdronken. Op 5.3 werd het lijk van het vermiste kind bij toeval door een schipper gevonden in het gedeelte van de Biltse Grift dat langs de r.k.-begraafplaats loopt tussen de Museumbrug en het verkeerscircuit «de Berekuil». De indrukken van de paragnost bleken dus juist te zijn geweest.

Aangemoedigd door dit succes besloot hij op de ingeslagen weg voort te gaan. En dit te meer, waar hij kort na dit voorval op een nacht, in een toestand tussen slapen en waken, duidelijk een stem hoorde die hem aanraade zich in het vervolg geheel op het opsporen van vermiste personen toe te leggen. Ofschoon hij deze gehoorshallucinatie spiritistisch zocht te verklaren, ben ik niettemin van mening dat een animistische verklaring hier meer voor de hand ligt.

Mijn contact met de heer Delta dateert van 1951. In februari van dat jaar kwam ik voor de eerste maal met hem in aanraking. Sindsdien heeft hij mij een aantal jaren trouw bezocht om mij in de gelegenheid te stellen proeven met hem te nemen en met hem over zijn ervaringen te spreken. Ook stelde hij zich beschikbaar voor een psychodiagnostisch onderzoek naar zijn persoonlijkheidsstructuur, waarvan het resultaat hieronder volgt.

De heer Delta dient als een cycloïde persoonlijkheid te worden beschouwd met een sterke overgang van hypomanie naar depressie en omgekeerd. Ofschoon momenten van euforie hem niet vreemd zijn overwegen niettemin de toestanden van diepe depressie. Innerlijk is hij zeer labiel, onstandvastig, gejaagd en rusteloos. – In aanleg bezit hij een vrij goede intelligentie en is een zekere mate van kunstzinnigheid aanwezig. Hij beschikt over vrij veel energie welke echter sterk emotioneel geladen is. De centrale regulering is zwak. Hij vlucht in een veelvoud van bezigheden en fantasieën om «iets in hem» tot zwijgen te brengen en zich te verdedigen tegen dat «iets» waardoor zijn innerlijk evenwicht dreigt verstoord te worden. Dat «iets» bestaat onmiskenbaar uit zijn seksuele moeilijkheden, die hij aanvankelijk menigmaal, zij het in verholde termen, te berde brengt, tot hij ons tenslotte toevertrouwt dat een zekere mate van homoseksualiteit hem niet vreemd is; ofschoon hij, volgens zijn zeggen, weleens een vriend heeft gehad hebben beiden zich, naar hij verklaart, van seksuele handelingen onthouden.

Bij het onderzoek met behulp van de T.A.T. (Thematische Apperceptie Test) kwam vooral duidelijk naar voren, dat (zoals hij ons overigens reeds verteld had) de vader-figuur bij hem veel sterkere weerstanden opriep dan die van de moeder. Ook trad bij deze test de infantiele homo-erotische instelling naar voren. – Tijdens de talrijke gesprekken welke wij met hem voerden en die soms tot diep in de nacht duurden, deelde hij ons herhaaldelijk een en ander mede over zijn zelfmoordneigingen. Bij een dezer ge-

sprekken drong zich, zonder dat wij daar enige invloed op uitoefenden, plotseling de gedachte aan hem op dat zijn belangstelling voor zelfmoordgevallen waarschijnlijk met deze neiging samenhangt. Deze belangstelling was in de jaren waarin hij ons als proefpersoon diende zo groot, dat hij ons vaak opbelde met de vraag of wij mogelijk ook een aanvraag hadden ontvangen om de een of andere paragnost het lijk van een vermoedelijke zelfmoordenaar te laten opsporen. Men mag gevoeglijk aannemen dat vereenzelviging met zelfmoordenaars een zekere mate van psychische ontspanning bij hem teweegbracht. Zijn gedrevenheid moge blijken uit het volgende voorval.

Op zekere dag, toen Delta onder het avondeten naar de radio luisterde, hoorde hij dat te Apeldoorn een man vermist werd. Hij voelde op het zelfde moment een sterke drang in zich opkomen om naar het huis van de vermiste te gaan. Op zijn motorfiets reed hij naar Apeldoorn, alwaar hij bij het huis van de vermiste aanbeldde. Hij vertelde de verontruste echtgenote van zijn drang om te helpen. Gezeten in de huiskamer stelde hij haar de vraag of haar man mogelijk wel vrouwenkleren droeg. Hij zag namelijk een verpleegster die zich aan een boom had opgehangen en kreeg daarbij de stellige indruk dat het de vermiste betrof. De vrouw ontkende een en ander ten stelligste en verzocht Delta haar huis te verlaten. Hij gaf aan dit verzoek gevolg, belde mij op met het verzoek om een onderhoud en had diezelfde avond laat nog een gesprek met mij. Hij was geheel in de war naar aanleiding van de door hem gemaakte vergissing. – Enige dagen later vond men het lijk van de man die, zonder dat zijn vrouw dat ooit geweten had, een transvestiet was. Hij had zich, gekleed als een verpleegster, aan een boom opgehangen.

DELTA'S RELAAS

OVER «GEDEELTELIJK DE ANDER WORDEN»

Van de talrijke door ons gecontroleerde opsporingsgevallen waarbij deze paragnost positieve resultaten boekte, laten wij hier nu een kenmerkend voorbeeld volgen. Het betreft de heer E. G., een zevenenzeventigjarige grijsaard uit Nijkerk, wiens vermissing op 26.10.1951 door de radio werd gemeld. Zodra de heer Delta de uitzending van dit bericht hoorde, nam hij contact op met de familie van de vermiste om zijn diensten aan te bieden. Toen bleek dat men gaarne van het aanbod gebruik wenste te maken, begaf hij zich naar Nijkerk en meldde zich bij het huis van de heer E. G. In gezelschap van enkele leden van genoemde familie vertrok men vandaar naar de plaats waar G. voor het laatst gezien was. Op weg daarheen vertelde hij zijn begeleiders dat hij, onderweg van Amersfoort naar Nijkerk, reeds een beeld te «zien» had gekregen dat betrekking had op een

kanaal. Aan de wegkant van dat kanaal had hij riet «zien» groeien. In dat riet had hij een open plek «gezien». Dit was, volgens hem, vermoedelijk de plaats waar de vermiste te water was geraakt.

Toen hij met zijn begeleiders op de plek was gekomen waar de vermiste voor het laatst was waargenomen en daar geen indrukken van enige betekenis bleek te krijgen, begaf men zich weer naar huis. Men gaf hem een voorwerp dat aan de vermiste toebehoorde. Deze inductor wekte bij hem het beeld van de vermiste, liggend op bed. Hij beschreef hoe G., volgens dat beeld, gewoon was te rusten. Tijdens deze beschrijving kreeg Delta ijskoude vingers en voeten, hetgeen voor hem het bewijs inhield dat G. overleden was^[34]. Niet lang daarna doemde een tweede beeld voor Delta op. Dit beeld had betrekking op de zee. Ook «zag» hij een dijk welke als zeekering diende. Deze beelden wekten het vermoeden in hem, dat G. in zee was gevallen. Misschien was hij de dijk afgelopen en daarbij uitgleden en te water geraakt. Deze beelden waren voor Delta aanleiding om (met de auto van de familie G.) naar de dijk van het IJsselmeer te gaan op zoek naar de plaats waarvan hem een beeld verschenen was. Deze tocht bleek geen gunstig resultaat op te leveren, te meer daar het inmiddels donker was geworden. Men besloot het zoeken te staken en het de volgende morgen voort te zetten.

Daags daarna belde Delta opnieuw bij de woning van de familie G. aan. Na een ogenblik in de huiskamer te hebben gezeten kreeg hij een verschijning van G. die, naar alle waarschijnlijkheid, op een onbewuste telepathische beïnvloeding van de zijde van een der aanwezigen berustte, maar volgens de mening van Delta als een verschijning van de overledene moest worden aangemerkt^[35]. Plotseling voelde hij zich geraken in hetgeen hij een «dubbele toestand» noemde. Anders gezegd: in deze toestand voelde hij zich (gedeeltelijk) de ander worden. «Ik ben», aldus Delta in een gesprek dat hij met mij, in tegenwoordigheid van enige studenten, op het Instituut had, «in die toestand iemand met een gespleten ziel, iemand die tegelijkertijd zichzelf en de ander is.» In deze toestand, vergezeld door de zoon en de kleinzoon van de vermiste, begon Delta door het huis te lopen. Hij deed dit, volgens zijn begeleiders, op dezelfde wijze als G. dit tijdens zijn leven gedaan had. Tevens moest hij geweldig oprispen (iets wat hij onder gewone omstandigheden nooit doet). Men deelde hem mede dat G. veel last van oprispingen had gehad. Alle gevoelens en gedragingen van G. waren, naar het scheen, de gevoelens en gedragingen van Delta geworden. De wijze waarop de heer G. deuren placht te openen, de schuwheid waarmee hij bezielde was als hij met anderen in aanraking kwam enz., dit alles openbaarde zich in en door Delta. Tegelijkertijd werd Delta zich ervan bewust dat G. zijn laatste rustplaats aan zee had willen vinden en dat hij altijd (althans zeer lang) aan zee gewoond had. Deze bewustwording hield in dat Delta begon te begrijpen dat het beeld van de zee en de dijk, dat hij de avond tevoren «gezien» had, in verband stond met G.'s verlangen

bij de zee begraven te worden. Toen hij zijn begeleiders dienaangaande ondervroeg, bleek deze mening juist te zijn.

Kort daarop kreeg Delta opnieuw het beeld te zien van een klinkerweg naast een kanaal. Thans echter zo gedetailleerd, dat men in staat bleek zich naar deze plaats te begeven. Men woelde met stokken in het water om het lijk van de vermiste, indien het daar lag, boven te laten komen. Alle moeite bleek vergeefs te zijn en men spoedde zich, teleurgesteld, huiswaarts. – Enige dagen later kreeg Delta van de familie G. bericht dat het lijk opgehaald was en wel in datzelfde kanaal bij een open plek in het riet, ongeveer dertig meter verwijderd van de plaats welke Delta aangegeven had. Het lijk lag niet aan de kant van het kanaal doch dreef in het midden. Vermoedelijk was het met de stroom meegevoerd.

Eind januari 1954 bracht Delta een bezoek aan het Instituut met het doel een aantal studenten een en ander te vertellen over zijn introspecties. Op deze bijeenkomst kwam ondermeer het geval G. ter sprake. Het navolgende is een fragment uit hetgeen Delta ons die avond over dit geval meedeelde:

«... Ik begon door de kamer te ijsberen. Ik vroeg toen de aanwezigen of G. ook zoveel geïjsbeerd had en of hij zo onrustig was geweest. Dit bleek juist te zijn. Ik liep (in de toestand waarin hij zichzelf en tegelijkertijd de ander was) de trap op en bleef daar apathisch op de overloop staan. Toen ik daar een tijdje versuft had gestaan liep ik verder. Maar nu wist ik niet meer of ik links dan wel rechts de gang op moest. Natuurlijk wist ik dat zelf wel. Maar als ik in zo'n toestand verkeer weet ik het niet. Achteraf is gebleken dat ik mij gedroeg zoals de vermiste zich gedragen had. Die had ook vaak versuft op de overloop gestaan. Ik was dus weer die man geworden. Boven op de gang gekomen bleef ik schoorvoetend voor een deur staan. Tenslotte ging ik de kamer binnen. Daar lag een dochter van de vermiste ziek te bed. Ik zag haar en bleef naar haar kijken. Ik legde mijn handen op de rand van haar bed. Toen ging ik weer naar mijn 'eigen' kamer (de kamer van de vermiste). Daar 'zag' ik hem weer plotseling voor mij staan. Eerst was de man in mij en vervolgens was hij weer buiten mij. Daarna werd ik hem weer... In 'mijn' kamer bevindt zich een schilderij van 'mijn' vrouw. Ik sta met dit schilderijtje van 'mijn' vrouw in mijn hand. Nu hoor ik stappen, er komt iemand de trap op. Ik hang dat schilderijtje weer gauw aan de muur, want niemand mag zien dat ik zo sentimenteel ben en ik met dat schilderijtje van 'mijn' vrouw in de hand sta. Ik vraag nu aan een van de aanwezigen of deze wel eens bij het binnenkomen gezien heeft dat de vermiste het schilderijtje weer ophing en het kennelijk onprettig vond dat hij betrapt werd met het schilderijtje in zijn hand. Het antwoord luidde bevestigend...»

Later voegde hij hier nog aan toe: «Ik bevind mij tijdens mijn werk als paragnost in een dubbele toestand. Ik kan de vermiste in en uit mij laten treden. Dat is meestal maar een kwestie van een minuut. De ene toestand

volgt op de andere. In die tweede toestand transpireer ik ontzettend. Als ik na afloop van zo'n experiment thuiskom, ben ik drijfnat. – Toen ik die avond in Nijkerk naar huis ging, werd ik door hevige angstgevoelens overvallen. Ik was telkens bang dat ik weer in die tweede toestand zou geraken. Ik heb dat niet alleen in Nijkerk gehad, maar ook bij andere vermissingsgevallen. Daarom heb ik altijd graag dat iemand mij naar huis brengt. Stel je eens voor dat ik op weg naar huis opnieuw die ander zou worden en dan gekke dingen zou gaan doen . . .»

Over zijn zelfwaarnemingen te Nijkerk deelde Delta ons verder nog mede dat hij zich toen in zijn toestand van «bezetenheid» gedeeltelijk verstuft voelde. In de kamer van de vermiste wist hij geen raad met diens pyama. «. . . Ik wilde naar bed gaan en kreeg de neiging om een pyamajasje over mijn colbert aan te trekken. Het drong tot mij door dat ik mij helemaal verkeerd aankleedde en ik vroeg of die man eigenlijk wel normaal was. – Mijn begeleider vertelde mij toen dat de vermiste man aan geheugen-stoornissen leed. Het kwam wel voor dat hij niet meer wist hoe hij zich aan moest kleden. Soms trok hij dan zijn pyama aan over zijn overhemd of over zijn colbertje.»

Vanzelfsprekend trachtten wij ook van Delta iets meer te weten te komen met betrekking tot de wijze waarop hij zijn «beelden» eigenlijk «zag». Delta begon, nadat wij hem de vraag gesteld hadden of hij ook weleens een «verschijning» van een levende had gehad, te vertellen dat hij op een dag een afspraak had gemaakt met een vroegere kennis, die in Den Haag woonde, om met hem naar Groningen te gaan. Zij zouden elkaar op het station in Amersfoort ontmoeten. Enkele dagen voor de reis had Delta een verschijning.

«Ik werd in de nacht van woensdag op donderdag wakker en zag een manspersoon in mijn kamer staan. Het was een jonge man, ongeveer 24 jaar oud, gekleed in een bruine pantalon en een grijs colbertjasje. Zijn lengte was ongeveer 1 m. 75. De man kwam mij bekend voor, maar op het moment waarop hij aan mij verscheen wist ik niet wie hij was. Ik moet hierbij opmerken dat ik weleens moeilijkheden heb met het herkennen van mij bekende personen. De jonge man deelde mij mede dat zijn vrouw een zoon ter wereld had gebracht. Na dit gebeuren bleef ik lange tijd over het vreemde voorval nadenken, echter zonder resultaat . . . Enkele dagen later vond de ontmoeting met de hiervoor genoemde bekende geheel volgens afspraak plaats op het station in Amersfoort. Toen ik hem zag werd het mij opeens duidelijk dat hij degene was die mij enkele dagen geleden verschenen was. Ik wenste hem geluk met de geboorte van zijn zoon. Ten hoogste verbaasd vroeg hij mij hoe ik wist dat zijn vrouw hem een zoon geschonken had. Ik deelde hem daarop mede hetgeen mij wedervaren was. Daarop vernam ik van mijn reisgenoot dat hij woensdagnacht sterk aan mij gedacht had. Hij was namelijk bevreesd dat wegens de bevalling misschien de groningse reis uitgesteld zou moeten worden . . .»

Het is duidelijk dat de verschijning hier als een veridieke pseudo-hallucinatie dient te worden aangemerkt welke kennelijk veroorzaakt werd door een onbewuste en ongewilde telepathische beïnvloeding van de zijde van de reisgenoot. Voor Delta droeg deze pseudo-hallucinatie echter het karakter van een (veridieke) hallucinatie, daar het hem (een ogenblik) toescheen dat «de man» in zijn kamer «echt» aanwezig was.

Wat de verschijningen van de vermiste grijsaard te Nijkerk betreft – die volgens Delta als geestverschijningen in spiritistische zin moeten worden aangemerkt en als paranormale waarnemingen – valt niet met zekerheid te zeggen of wij hier met «hallucinaties» te doen hebben welke ontstonden door een onbewuste en ongewilde telepathische beïnvloeding van de zijde der aanwezige familieleden, danwel met gevallen van terugschouw (retroscopie). Persoonlijk ben ik van mening dat de hypothese van de terugschouw (helderziendheid in het verleden) in dit geval voorkeur verdient boven die van telepathie, daar Delta ook ervaringen blijkt te hebben gehad van proscopische aard. Zo verscheen hem bijvoorbeeld op zekere nacht een jongetje dat er allerellendigst uitzag en daarbij door en door nat was. Deze verschijning was zo reëel, dat hij er tegen begon te praten en hem de vraag stelde wat hij kwam doen. Enkele dagen later kreeg hij bericht dat een kind dat verdronken was en waarvoor men zijn hulp had ingeroepen, gevonden was. Het komt mij voor dat wij bij dit geval met een soort Dunne-effect te doen hebben en dat dus de verschijning gezien moet worden als een droombeeld dat betrekking had op een toekomstige gebeurtenis (toekomstig bericht). – Ook hier droeg de verschijning het karakter van een hallucinatie daar Delta het kind «echt» aanwezig achtte en zijn (paragnostisch) «droom»-beeld het karakter van een waarneming toekende.

Op onze vraag of dergelijke nachtelijke verschijningen hem weleens angst inboezemden antwoordde hij bevestigend. «Bij dergelijke verschijningen», aldus Delta, «die vaak angst bij mij verwekken, moet ik mijzelf dwingen te blijven kijken. In het begin heb ik het wel gehad dat ik mij omdraaide en dan was het beeld verdwenen. Maar dat is nu niet meer zo. Ik blijf dan kijken en overwin mijzelf.»

HET ONVERWACHT OPDOEMEN VAN «VERSCHIJNINGEN»

Uit de gegevens welke Delta mij verschafte en waarvan ik het grootste deel heb kunnen verifiëren, blijkt dat de verschijningen niet steeds het karakter van geestverschijningen dragen, maar dat zij soms ook als elementen uit een totaliteit moeten worden aangemerkt. Dat was bijvoorbeeld het geval op een zitting welke enkele personen tijdens een vakantieverblijf (begin oktober 1953) in Zuid-Limburg met hem hielden. Tegen zijn zin

gaf hij in deze vriendenkring gevolg aan hun herhaald verzoek enkele voorwerpen (inductoren) te behandelen. Plotseling doemde bij deze gelegenheid het beeld voor hem op van een jonge vrouw, gekleed in een lichte regenjas, met een verstukte enkel. Zij lag op de grond. Zij moest, naar zijn mening, ongeveer dertig jaar oud zijn, was donker gekleed en droeg geen bril. De omgeving bestond uit heide en eikehout. De vrouw lag geheel verscholen in een oneffenheid van het terrein. Zij leefde nog, maar verkeerde in een apathische toestand. – Niemand van de aanwezigen kon dit beeld thuisbrengen. Daar het beeld zich nochtans aan hem bleef opdringen bleek Delta die avond niet in staat te zijn verdere proefnemingen te doen – de precieze datum was donderdag acht oktober.

Op zaterdag, twee dagen na deze bijeenkomst begaf Delta zich naar zijn woonplaats. Toen hij daar (Amersfoort) aankwam, vernam hij dat twee heren bij hem thuis waren geweest. Er werd een patiënte gezocht die woensdagmiddag uit een inrichting voor geesteszieken was weggelopen. De heren kwamen die middag om drie uur terug en verzochten hem bij het opsporen van de jonge vrouw behulpzaam te zijn. Een van de heren was de vader, de ander de echtgenoot van de vermiste. Alle nasporingen van de politie (met speurhonden), verplegend personeel en van henzelf waren tot dusverre zonder resultaat gebleven. Die avond begaf Delta zich naar het huis van de ouders van de vermiste vrouw, in de hoop daar enige indrukken te krijgen. Aanvankelijk voelde hij zich zeer geremd en gelukte het hem niet enige indruk van betekenis te krijgen. Eensklaps drong het tot hem door dat het beeld dat hij enkele dagen tevoren in Limburg had gekregen, betrekking had op deze vermissing. De vermiste vrouw die hem toen verschenen was, moest de vrouw zijn die hij met een geblesseerde enkel in de hei had zien liggen. Er moest onmiddellijk gezocht worden, en wel in een bos- en heide-achtige streek, noordelijk van de weg Amersfoort-Utrecht.

Samen met de vader en de echtgenoot ging Delta direct op verkenning uit, gewapend met grote zaklantaarns. Zij zochten op de Vlasakkerheide. Deze was slecht begaanbaar als gevolg van de grote kuilen, die door pantserswagens in het terrein gemaakt waren. Het zoeken leverde die nacht geen resultaat op. – De volgende morgen, zondag elf oktober, bleek de militaire commandant van het legerkamp bereid te zijn zijn medewerking te verlenen. Ruim zeshonderd man begonnen aan het opsporingswerk deel te nemen, gebruikmakend van de gegevens die Delta aan een legerpredikant had verschaft. Zondagmiddag, verscheidene dagen dus na het tijdstip waarop Delta in Limburg de vrouw in de heide had «zien» liggen, werd zij gevonden op de plaats die hij had beschreven. Zij had daar vier dagen gelegen. Beide enkels bleken gezwollen te zijn. – De legerpredikant was zo welwillend mij over dit geval te berichten en de juistheid van Delta's gegevens te bevestigen.

Bij een bespreking van dit geval met Delta stelde deze mij de vraag of

ik van mening was dat het opdoemende beeld van de vrouw in de hei, gelijk de hiervoor vermelde verschijning van de man met wie hij een afspraak had gemaakt om gezamenlijk naar Groningen te reizen, op telepathie berustte. Ik heb gemeend op deze vraag ontkennend te moeten antwoorden. Voorop zij gesteld dat, indien wij hier met een geval van telepathie te doen hadden, dit verschijnsel zich in samenhang met helderziendheid in de ruimte (telesthesie) zou hebben voorgedaan. We zouden dan moeten aannemen dat de telepathische beïnvloeding tot een helderziende waarneming zou hebben geleid (tot datgene wat Driesch «Hellsehen auf Ruf» pleegde te noemen), daar bij dit geval kennelijk meer in het spel is dan een paranormaal contact tussen twee psychismen, gezien het feit dat ook in de buitenwereld gegeven «dingen» (heideveld enz.) werden opgemerkt. Het ontbreken van een binding, hoe zwak ook, tussen beide personen maakt het onwaarschijnlijk dat hier van telepathie gesproken kan worden, ofschoon binding bij telepathie slechts als een begunstigende omstandigheid dient te worden gezien en niet als de noodzakelijke voorwaarde. Het meest waarschijnlijk lijkt mij dat wij hier met een geval van voorschouw te doen hebben, hoewel het feit dat Delta er niet persoonlijk bij aanwezig was toen de vermiste vrouw op de door hem geschouwde plaats gevonden werd, door sommigen als een bezwaar tegen deze veronderstelling zal worden aangemerkt.

Bij het navolgende geval kunnen wij wel met zekerheid aannemen dat zich daarbij voorschouw heeft voorgedaan. Het betreft de vermissing van een drieëntwintigjarige man (Henk H. uit E.), die aan zwaarmoedigheid leed. Op 23.12.1951 vernam Delta toen hij naar de radio luisterde, dat te E. een jonge man vermist werd. Delta stelde zich met de Rijkspolitie in verbinding. In tegenwoordigheid van twee politie-functionarissen vond toen op het politiebureau te E. een onderhoud met de vader plaats. Daarbij deed Delta enige «waarnemingen», welke hem aanleiding gaven de vader te vragen of hij met zijn gezin in een bosrijke omgeving woonde. «Ik zie een boerderij op een open plaats in een bos. Er staan grote bomen om de boerderij heen. In de buurt van die boerderij zie ik enkele huisjes.» Al sprekend begon hij, hoewel het in het vertrek waarin zij zich bevonden behaaglijk warm was, te huiveren. Hij stelde vast dat Henk door verdrinking om het leven was gekomen. Deze had, volgens Delta, een zware strijd met zichzelf gevoerd. In een zwaarmoedige bui had hij zich in het water geworpen en was daarin verdrongen.

Van de zijde der Rijkspolitie deelde men de paragnost toen mede dat in de buurt van de woonplaats van de vermiste een fiets en een jas bij het kanaal gevonden waren, die volgens de vader zijn vermiste zoon toebehoorden. In gezelschap van de vader en de beide wachtmeesters begaf Delta zich naar de plaats waar de fiets en de jas gevonden waren. Daar geraakte hij een ogenblik in zijn toestand van «verdubbeling», waartegen

hij zich uit alle macht verzette. Hij voelde zich als het ware naar het water toegezogen.

Daar hij die dag door alle emoties zeer vermoeid geraakt was, verkoos Delta 's avonds niet naar zijn huis te reizen, maar onderdak te zoeken in het dichtstbijzijnde hotel. Midden in de nacht, omstreeks drie uur, werd Delta daar door een zonderlinge droom uit de slaap gehaald. Hij noteerde deze als volgt: «Ik bevond mij in een kleine ruimte. Er was geen vloerbedekking op de grond en de vloer was enigszins zanderig. Tegen de wanden stonden enige banken. Verder bevatte het vertrek een paar stoelen. Ik zag geen tafel. Wel vielen mij twee ronde ramen op. In het vertrek brandde licht. Buiten was het schemerig. Op de bank zaten twee jonge mannen te praten. Een van hen was gekleed in een schipperstrui. Hij droeg voorts een donkere broek. De jongste van beide mannen liep naar het ronde raam en scheen iets te zien dat hem deed schrikken. Toen stond de schipper op, liep eveneens naar het raam en riep driemaal het woord 'dood'. Daarna ontwaakte ik. Het stond voor mij vast dat dit beeld met Henk te maken had.»

De volgende ochtend begaf Delta zich naar de moeder van de vermiste. Na een ogenblik met haar gesproken te hebben verzocht hij haar een moment alleen te mogen zijn op de slaapkamer van haar zoon. «Zij bracht me naar zijn kamer en liet mij daarna alleen. De kamer was buitengewoon sober gemeubileerd. Plotseling zag ik Henk op bed liggen. Ik dacht: 'Jongen, hoe is dat nu gekomen? Voerde je zo'n geweldige levensstrijd. Was je niet meer opgewassen tegen het leven?' Opeens zag ik hem niet meer. Daarna vulden mijn ogen zich met tranen en begon ik te kokhalzen...» Delta vertelt vervolgens hoe hij opnieuw in zijn «dubbele» toestand geraakte, waartegen hij zich verzette omdat hij niet wist tot hoever dit gevoel van bezetenheid zou gaan. «Met lood in de schoenen ging ik naar beneden en zei: 'Moedertje, uw zoon komt niet meer terug, hij is verdronken.' Er heerste een ijzige stilte. Ik bleef nog een kwartiertje en ging toen naar het kanaal, om bij het dreggen aanwezig te zijn.»

Delta bericht verder hoe hij bij het dreggen, dat geen resultaat opleverde, toekeek. Zij dregden op een plaats, ongeveer vijftig meter verwijderd van de plaats die hij had aangegeven. Toen hij een wachtmeester van de gemeentepolitie hierop wees haalde deze zijn schouders op... Enige tijd later, op 12 januari, stelde Delta zich wederom telefonisch met de rijkspolitie in verbinding. Hij vernam dat het lijk van Henk nog steeds niet gevonden was. Op 15 januari kreeg Delta bericht van de Rijkspolitie dat het stoffelijk overschot aangetroffen was door een schipper, ongeveer ter hoogte van de plaats die door de paragnost was aangewezen. Overeenkomstig zijn nachtelijk gezicht werd het in de vroege ochtend door twee mannen (de schipper en diens knecht) gevonden. In het roefje van hun schip brandde licht, de vloer was zanderig en buiten was het nog schemerig.

EEN CONFRONTATIE
MET OPMERKELIJKE TREFFERS

In de loop der jaren hebben we tal van proeven met Delta genomen. Het navolgende is het verslag van een van deze proefnemingen. In het voorjaar van 1957 was de oostenrijkse arts dr. K. H. enige weken lang als gast op het Parapsychologisch Instituut werkzaam. Delta behoorde tot de proefpersonen met wie wij hem in aanraking brachten. Na een vluchtige kennismaking met Delta gaven wij dr. H. de gelegenheid de paragnost enkele inductoren «ter behandeling» te geven. Tot de inductoren welke de pp. overhandigd werden, behoorde een nagelschaartje, dat echter op zodanige wijze onder andere inductoren geschoven werd, dat de pp. niet kon vermoeden dat dit voorwerp van dr. H. afkomstig was. Bij de bespreking, die na afloop van de proefnemingen plaatsvond, bleek dat de pp. zich eerst toen bewust werd dat hij een voorwerp van dr. H. had behandeld.

DELTA: *Ik krijg de indruk van twee vrouwen. Is deze man voor de tweede maal gehuwd? Er moet zich een scheiding in zijn leven hebben voorgedaan.*

COMMENTAAR: Betrokkene was gescheiden en hertrouwde ongeveer een jaar na deze bijeenkomst met een vrouw, met wie hij reeds geruime tijd relaties onderhield.

DELTA: *Heeft deze heer iets te maken met een ongeluk op of bij een meer? Ik zie twee mannen in uniform. Het lijken mij politie-agenten toe. Ze hebben uniformen aan met rode biezen... Zijn er brieven verloren geraakt bij dit ongeluk?*

COMMENTAAR: De consultant was enkele jaren geleden bij een bergtocht op de Mont Blanc in een gletsjerspleet gestort. Twee franse politie-agenten (uniformen met rode uitmonstering) verlostten hem uit zijn benarde positie. Het ongeluk vond plaats op het Mer de Glace. Een portefeuille met brieven ging bij die gelegenheid verloren.

DELTA: *Ik zie een oudere man. Kan dat zijn vader zijn? Droeg deze een uniform? Het is geen militair uniform. Het moet iets te maken hebben gehad met de spoorwegen of met de douane. Het heeft iets met de grens te maken.*

COMMENTAAR: De vader van de betrokkene droeg een uniform. Hij was bij de spoorwegen in dienst geweest en woonde in een plaatsje vlak bij de tsjechische grens.

DELTA: *Is iemand in zijn familie vermist? Is er iemand van wie men niets meer gehoord heeft? Dat moet kort na de eerste wereldoorlog gebeurd zijn. Ik krijg 1919 door.*

COMMENTAAR: Een oom, die in het Franse Vreemdelingenlegioen diende, werd in 1919 als vermist opgegeven.

DELTA: *Heeft deze heer - het moet al lang geleden zijn - verwondingen aan de vingers opgelopen? Het was nogal ernstig. Maar hij heeft er nu geen last meer van.*

COMMENTAAR: Dit gegeven wordt door de betrokkene als juist erkend.

DELTA: *Is er ergernis geweest over een douche? Heeft hij te weinig tijd om een douche te nemen? Is het water te koud of is het te warm? Ergernis in een doucheceel.*

COMMENTAAR: Betrokkene deelt mede dat er te weinig douchezellen in de kliniek zijn. Hij heeft zich daar vaak over geërgerd. Ze zijn steeds bezet als men een douche wil nemen. Ook is het water vaak te koud of te heet.

DELTA: *Heeft hij in zijn jeugd aan volksdansen gedaan? Ik moet maar steeds aan volksdansen denken en ik zie personen die volksdansen uitvoeren.*

COMMENTAAR: Betrokkene heeft in zijn jeugd jaren veel aan volksdansen deelgenomen.

DELTA: *Ik krijg geen indrukken meer. Het dringt alles zo moeilijk tot me door. Is die man zo geremd?*

COMMENTAAR: Betrokkene is zeer gesloten. Hij nam tijdens de proefneming de houding aan van iemand wie dit alles niet aanging. Ofschoon hij in werkelijkheid zeer geïnteresseerd was, speelde hij de rol van iemand die weinig of geen belangstelling voor de proefneming bezat. Deze houding nam hij steeds aan.

VORMEN VAN INLEVEN EN IDENTIFICATIE

De uitkomsten van het parapsychologisch onderzoek hebben aanleiding gegeven tot de opstelling van het begrip veridieke pseudo-hallucinaties. Ik bedoel hiermede te zeggen dat zij geleid hebben tot de erkenning dat er pseudo-hallucinaties voorkomen waarvoor de een of andere in de buitenwereld gegeven oorzaak kan worden aangewezen. In een aantal gevallen blijken deze oorzaken gelegen te zijn in het psychisme van anderen, waarbij het van geen belang schijnt te zijn of deze anderen zich al dan niet in de nabijheid van de «hallucinant» bevinden. Men denke hier slechts aan de psychoscopisten. Hun veridieke pseudo-hallucinaties berusten in vele gevallen op een meestal onbewuste telepathische beïnvloeding welke zij van de zijde van de (al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige) consultant ondergaan. Een dergelijke, in de buitenwereld gegeven oorzaak ontbreekt bij de hallucinaties welke het voorwerp van studie zijn van de psychiater; deze waanvoorstellingen komen geheel uit het innerlijk van de geestelijk gestoorde patiënten voort.

Ook met betrekking tot het proces van de identificatie dienen wij in het parapsychologisch onderzoek de (patho-)psychologische begrippen kritisch te gebruiken. Uit de leerboeken der psychiatrie blijkt dat men over het algemeen geneigd is twee vormen van identificatie te onderscheiden, welke echter niet principieel van elkaar verschillen. Zij komen niet alleen soms tegelijkertijd voor, maar zij kunnen ook weleens geheel in elkaar overgaan.

Beginnen wij met onze aandacht te richten op de eerste vorm. De medische psychologie leert ons dat door een (partiële) regressie naar het psychische aanvangsstadium (waar nog geen onderscheid werd gemaakt tussen Ik en Buitenwereld, en waar dus nog slechts een al-éénheidsbeleving plaatsvond) de Ik-grenzen vervluchtigen; dit heeft als gevolg dat het verschil tussen Ik en Buitenwereld weer minder scherp wordt beleefd. Een dergelijke vervluchtiging van de Ik-grenzen vinden wij allereerst in sommige dromen. Zoals men weet blijken in een aantal gevallen de personen, dieren of dingen waarover men gedroomd heeft, personificaties te zijn van bepaalde aspecten van het eigen wezen. De psychologie spreekt hier van projecteren en identificeren. Deze processen vinden wij in pathologische vorm bij sommige psychotici terug; een schizofrene patiënt met bijvoorbeeld maagklachten kan deze klachten projecteren in een al dan niet in de buitenwereld bestaand wezen of ding, waarmee de patiënt zich identificeert. Zo kan het tenslotte gebeuren dat de patiënt zich verbeeldt dat hij pijn heeft aan de maag van een ander.

Uit het hiervoor behandelde moge nu gebleken zijn dat, wanneer iemand ons bijvoorbeeld zegt dat hij pijn heeft aan de maag van een ander, er volstrekt niet steeds aanleiding bestaat om van een identificatie in pathologische zin te spreken. De onder het «telepathisch rapport» vallende verschijnselen, waarmee het parapsychologisch onderzoek ons in aanraking brengt, leren ons identificaties (versmeltingen van het ik met het gij) kennen, die onmiskenbaar fenomenologisch verschillen van die waarmee de pathopsychologie ons in aanraking brengt, en die op zichzelf niet als van pathopsychologische aard dienen te worden beschouwd. Het behoort wel geen betoog dat deze erkenning van waarde voor de psychiatrie is. Zij houdt een pleidooi in ten gunste van de stelling dat kennis van de parapsychologische verschijnselen noodzakelijk is voor iedere arts die zich op het gebied der psychiatrie beweegt.

Wat de tweede vorm van identificatie betreft: daarmee hebben wij onder meer te doen wanneer wij ons «inleven» in het wezen van een andere persoon, zoals dat het geval is wanneer wij bij het lezen van een roman of het bijwonen van een toneelstuk ons tijdelijk één-voelen met een der daarin voorkomende of gespeelde figuren. Bij dit «inleven» zal zich in de regel geen noemenswaardige vervluchtiging van de Ik-grenzen voordoen. Dat deze zich echter in uitzonderingsgevallen kan voordoen (hetgeen bewijst dat er geen principieel verschil tussen de beide genoemde vormen van identificatie bestaat) moge uit de uitspraken van tal van toneelspelers blijken. Zo deelde de (volgens de bekende psychiater K. Birnbaum met pathologische trekken belaste) geniale acteur Friedrich Mitterwurzer eens aan de regisseur Max Martersteig mede, dat hij slechts die rollen «meesterlijk» kon spelen, waarin hij zich tenvolle kon uitleven. In deze rollen projecteerde hij zich in de door hem gespeelde figuur en identificeerde hij zich met deze figuur op zodanige wijze dat hij er als het ware

door bezeten werd. Bestuderen wij de ons ten dienste staande literatuur over toneelspelers, dan zal ons blijken dat ook bij hen het Ik-beleven tijdens het spel verschillend is. Tegenover degenen die verklaren dat zij nimmer geheel in hun rol opgaan staan anderen bij wie, om hier met Birnbaum te spreken, zonder meer sprake is van een «Hineinwachsen in die fremde Gestalt unter Aufgabe des eigentlichen Ichs».

Een der talrijke voorbeelden van een acteur die volledig in zijn rol opging, was de franse speler Albert Dieudonné, over wie Abel Gance, de schepper van de eerste grote Napoleon-film, volgens L. J. Jordaan (*De Groene Amsterdammer*, 16.3.1929) het volgende schreef: «... Het gekke was dat Dieudonné tot mijn intieme kennissen behoorde en ik niettemin wanhopig liep uit te zien naar de goede Napoleon – ik zocht om zo te zeggen naar het paard en ik zat erop... Hij bood zichzelf aan en ik lachte hem uit. 'Bigre... tu es trop gros, mon vieux!', zei ik, word eerst maar een beetje slanker. Hij kwam na een poos bij me terug, mager, ziek en ellendig, maar de volmaakte Napoleon. Nooit vergeet ik de eerste indruk van zijn verschijning als generaal Bonaparte. Ik componeerde mijn scenario, om in de goede stemming te komen, bij kaarslicht in het oude Fontainebleau. Plotseling vliegen de vleugeldeuren open en voor mij staat Bonaparte van de italiaanse veldtocht. Geen gelijkenis meer, maar een reïncarnatie! Ik was er kapot van... Van dat ogenblik af was hij Napoleon tot in het pathologische. Op zijn beurt werd hij door de genius van de Caesar bezeten, hij kon zich letterlijk niet meer anders gedragen en uitdrukken dan in de klassieke Napoleonstijl, en het heeft lange tijd geduurd eer hij zich had afgewend met de ene hand op de rug en de andere in zijn vest te lopen en lieden die hem nimmer iets misdaan hadden, uit de hoogte af te snauwen...»

Wanneer wij thans tot de psychoscopisten in het algemeen, en de heer Delta in het bijzonder terugkeren, dan heeft dit allereerst tot doel er op te wijzen dat wij, gelijk bij tal van toneelspelers, van een eigenaardig «dubbelbewustzijn» kunnen spreken, dat zich bij de een in sterkere mate openbaart dan bij de ander. Evenals bijvoorbeeld toneelspeler Friedrich Kayssler die, zoals Birnbaum bericht, er steeds voor moest waken zo volkomen in zijn rol op te gaan dat hij niet als het ware zijn eigen identiteit geheel zou verliezen en op zou houden zichzelf te zijn^[36], zo weet ook Delta, volgens zijn eigen zeggen, op het juiste ogenblik het «iets» dat bezit van hem heeft genomen een halt toe te roepen. Bij beiden treffen wij het besef aan dat er een moment kan komen waarop men de grenzen van het normale te buiten gaat en het gebied van het pathologische begint te betreden (overschrijding van de gezondheidsbreedte).

Zoals wij hiervoor gezien hebben, gaan niet alle toneelspelers in gelijke mate in hun rol op. Tegenover hen die, gelijk Kayssler, Mitterwurzer, Dieudonné e.a., zichzelf tijdens hun spel in hoge mate verliezen, staan

anderen die zichzelf in veel mindere mate vergeten. Dit blijkt ook bij de psychoscopisten het geval te zijn, zoals een vergelijkend onderzoek aan het licht brengt. De heer Croiset bijvoorbeeld laat zich tijdens proefnemingen en consulten veel minder gaan dan de heer Delta. Men krijgt bij de heer Croiset de indruk dat alles veel meer buiten hem omgaat dan bij de heer Delta. En dit is in overeenstemming met hetgeen hij ons over zijn zelfwaarnemingen weet te berichten.

Tenslotte zij hier nog op het volgende gewezen. Zowel de psychoscopist als de toneelspeler vertonen bezetenheidstoestanden. In tegenstelling met de psychoscopist, bij wie de «vereenzelvigingen» reële personen betreffen (d.w.z. personen die in het heden leven of in het verleden geleefd hebben) betreffen de «vereenzelvigingen» van toneelspelers overwegend imaginaire figuren (scheppingen van toneelschrijvers). Dit kan niet anders betekenen dan dat er een fundamenteel fenomenologisch verschil bestaat tussen beide soorten vereenzelvigingen, daar het telepathisch rapport (en de daaraan verwante en daarmee verband houdende verschijnselen) waarop, zoals wij zagen, de vereenzelvigingen der psychoscopisten berusten, bij de zich inlevende en zich in zijn figuur uitlevende toneelspeler ontbreekt.

Moeten wij hieruit nu concluderen dat de paragnostische factor, waarop geheel het gedrag van de psychoscopist berust, bij de zich vereenzelvigende en zich projecterende toneelspeler volkomen ontbreekt? Het is waarschijnlijk te achten dat voortgezet onderzoek ons tot de erkenning zal leiden dat dit – althans bij een aantal toneelspelers – geenszins het geval is. In dit verband zij hier gewezen op zekere «unbewusste Mehrleistungen» waartoe sommige toneelspelers in staat bleken te zijn. Ik denk hier bijvoorbeeld aan de duitse acteur Paul Wegener die zonder enige kennis van pathologie bij de vertolking van de figuur van Edgar uit Strindbergs *Dödens* de symptomen van vergevorderde aderverkalking op een zo meesterlijke wijze vermocht weer te geven, dat dit de aandacht trok van de bekende duitse chirurg C. L. Schleich. Deze was van mening dat een dergelijke, overigens geenszins op zichzelf staande, «unbewusste Mehrleistung» slechts dan enigermate verklaarbaar wordt wanneer men begint in te zien dat de scheppende krachten van het «subliminale zelf», evenals bij zovele andere artistieke prestaties, ook bij het toneelspel betrokken zijn.

In aansluiting hierop het navolgende. Wij zagen hiervoor dat Abel Gance zijn scenario bij kaarslicht in het oude Fontainebleau componeerde, omdat hij meende hierdoor in de goede stemming te geraken. Wij weten dat andere schrijvers wel iets dergelijks gedaan hebben en stellen de vraag van hoeverre men, door aldus te handelen, het optreden van verschijnselen van terugschouw bij zichzelf vermag te bewerkstelligen. Wij dienen mijns inziens rekening te houden met de mogelijkheid dat beelden uit het verleden, welke schrijvers van historische romans bij zichzelf opwekken, niet geheel en al als produkten van een vruchtdragende fantasie gezien moeten worden, maar dat deze fantasiebeelden zich mengen met beelden die hun

ontstaan aan het paragnostisch vermogen van de schrijver danken. Door het verblijf in historische ruimten of op historische plaatsen kunnen, volgens de uitkomsten van het parapsychologisch onderzoek, beelden tot ons komen die op een paranormale uitbreiding van onze tegenwoordigheid in de tijd (hier: het verleden) berusten. Het zou van belang zijn indien dien-aangaande een onderzoek werd ingesteld.

BÈTA

JEUGDJAREN EN PERSOONLIJKHEID

De heer Bèta werd op 12.2.1923 in het dorp R. (provincie Noord-Brabant) geboren. Zijn vader, die zich opgewerkt heeft, bezit daar een kleine leerlooierij. Van de dertien kinderen die uit het huwelijk van zijn ouders geboren werden waren er in 1956 nog zes in leven. De overige zeven kinderen, waarvan er enkele geestelijk niet geheel normaal waren, zijn allen op jeugdige leeftijd gestorven. Toen Bèta vier jaar oud was ging hij met een ouder zusje naar de Fröbelschool. Zijn moeder vertelde ons dat hij op die school heel veel sliep en dat de juffrouw hem maar liet begaan. Dat hij op de lagere school geen uitblinker was blijkt uit het feit dat hij in de derde en vijfde klas bleef zitten. «Ik heb», zo zei hij eens tegen ons, «een gebrekkige schoolopleiding gehad.» Hij voegde hier echter dadelijk aan toe: «Maar de meester, die weleens iets van mijn werk gezien heeft, staat nu verstomd over hetgeen ik thans presteer.»

Als jongen van zeven of acht jaar viel hij bij zijn familie en kennissen reeds op door zijn gedragingen, die aanmerkelijk verschilden van die der overige dorpskinderen. Hij wilde niet alleen overal steeds haantje de voorste zijn, maar kenmerkte zich ook door een levendige fantasie, die hij vaak in daden omzette. Hij werd leider van een groep. Nog vertelt Bèta dat hij niemand boven zich kan dulden tenzij hij deze uit eigen aandrifft als superieur kan erkennen. Zijn oudste zuster, die wij, evenals zijn ouders, bezochten vertelde ons, dat hij reeds als kind een grote belangstelling vertoonde voor het circusspel. Als achtjarige jongen maakte hij met zijn vriendjes een tent, leerde zichzelf en andere kinderen kunstjes en trad als acrobaat en goochelaar op. Tevens inde hij als «directeur» de entreegelden. Want als de dorpskinderen iets van zijn circus wilden zien dan moesten zij daar een paar centen voor betalen.

Op onze vraag wanneer hij zich voor het eerst bewust werd van zijn paragnostische begaafdheid antwoordde hij: «Ik zat op school. De ganse familie zei altijd van mij dat ik een bijzonder kind was. Op zekere dag was er iets zoek in huis. Moeder had het weggeborgen en wist niet meer waar zij de sleutel had gelaten. Ik was zeven of acht jaar oud. Ik vroeg moeder wat zij zocht. Zij vertelde het mij. Toen zei ik dat de sleutel in de

lade van de naaimachine lag. Dit bleek zo te zijn. Men vond het frappant en het werd op een kaartavondje besproken. Vader wilde het niet geloven. Hij beweerde dat ik een grapje had uitgehaald en dat ik de sleutel verstopt had. Drie weken later deed zich een soortgelijk voorval voor. Weer vond ik het vermiste. Ik kreeg een idee: 'Daar ligt het'. Dit werd nu een bezigheid in onze grote familie. Als er iets zoek was moest ik het vinden . . .». Toen hij een jaar of twaalf was kwam Bèta in aanraking met een toneeltelepaat. De prestaties van deze man maakten een diepe indruk op hem en weldra ging hij ertoe over avondjes te geven voor familieleden, vrienden en bekenden waarop hij als «telepaat» optrad. Ook beoefende hij het spierlezen^[37]. Zijn vader was zeer afkerig van deze «kunstjes».

Na de lagere school doorlopen te hebben kwam Bèta bij een oom op de looierij. Daarna werkte hij een tijd op een telefoontoestellenfabriek. In die dagen had hij enkele spontane paragnostische ervaringen, waarvan één met betrekking tot zijn zusje Ineke, dat in een put was gevallen en daarin verdronk. In de oorlogsjaren was Bèta een tijdlang in het bedrijf van zijn vader werkzaam. Ofschoon deze zijn zakelijke inzichten zeer waardeerde verfoeide deze niettemin zijn liefhebberij: het geven van «avondjes» waarop hij als «telepaat» de aanwezigen in verbazing bracht door hetgeen hij als zodanig presteerde. Een conflict met zijn vader en een verhouding met een meisje, dat hem niet trouw bleek te zijn, deed hem het ouderlijk huis de rug toekeren. Hij sloot zich aan bij een groep illegale werkers en nam op een van moed en bravoure getuigende wijze deel aan het verzet.

Na de bevrijding zien wij hem als vrijwilliger in militaire dienst. Door een samenloop van omstandigheden kreeg hij de gelegenheid om als paragnost enkele diefstallen tot oplossing te brengen. Zijn paragnostische prestaties brachten hem in aanraking met de legerontspanningsdienst en weldra stond hij op het toneel. Al spoedig stond hij bekend als toneeltelepaat. Als zodanig vertoonde hij – gelijk niet alleen verwacht kon worden maar naar hij ons ook toevertrouwde – zowel echte als pseudo-telepathische verschijnselen. Na zijn ontslag uit de militaire dienst vestigde hij zich als paragnost-particulier detective, terwijl hij daarenboven nog enige jaren lang als toneeltelepaat bleef optreden.

In 1950 kwam ik voor de eerste maal met Bèta in aanraking. Al spoedig ontdekte ik dat hij over een opmerkelijke paragnostische begaafdheid beschikte. Ik maakte echter ernstig bezwaar tegen zijn optreden als toneeltelepaat nadat mij – gelijk overigens te verwachten viel – gebleken was, dat enkele van zijn «nummers» op trucs (spierlezen en hetgeen daarmee samenhangt) berustten. Langzamerhand breidde Bèta's praktijk als paragnost-particulier detective zich uit, hetgeen ertoe leidde, dat hij allengs minder op het toneel verscheen en tenslotte zijn loopbaan als toneeltelepaat beëindigde. Een enkele maal trad hij echter nog wel (hoofdzakelijk voor liefdadige doeleinden) in het openbaar op. Ik ben enige malen van een dergelijk openbaar optreden getuige geweest. Uitgezonderd enkele

opmerkelijke psychoscopische prestaties was het bekende repertoire van de toneeltelepaat te zien. Het valt te betreuren dat niet alleen het publiek maar veelal ook de publiciteitsmedia zich laten imponeren door de parapsychologische pretenties waarmee bepaalde variété-artisten hun op zichzelf knappe mnemotechnische en illusionistische trucs plegen op te dienen. Hierdoor worden onjuiste voorstellingen gewekt inzake het wezen van telepathie en helderziendheid.

Ondanks een aantal bezwaren welke wij tegen Bèta en diens gedragingen hadden besloten wij hem aan een onderzoek te onderwerpen. Zijn paragnostische prestaties bleken van dien aard te zijn, dat het alleszins aanbeveling verdiende deze wetenschappelijk te onderzoeken. Onze eerste proeven vonden in de tweede helft van 1954 plaats. Gedurende enige jaren behoorde hij tot de kring van onze proefpersonen.

Evenals alle paragnosten die zich voor onderzoek beschikbaar stelden werd ook Bèta aan een uitgebreid psychodiagnostisch onderzoek onderworpen, waarbij onder meer van de Rorschach-test, de T.A.T. en de Szondi-test gebruik werd gemaakt. Daar wij niet de zekerheid hebben dat de anonimiteit van betrokkene voor een ieder gehandhaafd kan blijven moeten wij hier volstaan met het geven van slechts enkele aanduidingen inzake zijn persoonlijkheid, waarin egoïstische trekken overheersen. Zowel uit gegevens welke ons door verschillende van zijn consultants verstrekt werden als uit persoonlijke waarnemingen is gebleken, dat geldzucht hem verre van vreemd is. Voorts kenmerkt hij zich door een sterk machtsstreven dat hem, volgens zijn familieleden, reeds als kind eigen was.

Evenals het merendeel der paragnosten dient ook Bèta als overwegend emotioneel te worden aangemerkt. Zijn secundaire functie is daarentegen zwak te noemen, zodat er aanleiding bestaat hem tot de primair-functienerenden te rekenen. Met betrekking tot de vraag of Bèta al dan niet tot de actieven gerekend dient te worden, kan men van mening verschillen. Zijn vaak hysterisch aandoende gedragingen, waarvan wij bij herhaling getuige waren, geven ons aanleiding om hem in de temperamentsgroep der nerveuzen onder te brengen en dus een ondermatige activiteit toe te kennen. Daar staat echter tegenover dat wij andere gedragingen van hem noteerden, die van een overmatige activiteit getuigden, hetgeen aanleiding gaf hem in de temperamentsgroep der cholericici te plaatsen. Wij geloven, dat wij de waarheid geen geweld aandoen wanneer wij hem een menigeling van eigenschappen toekennen, welke eensdeels het nerveuze en anderdeels het cholericische type kenmerken.

Zijn heerszucht alsmede zijn egocentrische trekken, in samenhang met enige andere, minder prettig aandoende karaktertrekken, gaven op den duur aanleiding tot zodanige conflicten, dat wij besloten onze verbanden met hem te verbreken^[38]. Wij waren ons daarbij bewust dat wij een waardevolle proefpersoon verloren waaraan nog veel te onderzoeken viel.

GEDRAGINGEN
EN GEWAARWORDINGEN TIJDENS CONSULTEN

In de dagen waarin wij met Bèta in contact kwamen en met hem experimenteerden had hij veelal de gewoonte, zich bij de aanvang van het consult te blinddoeken. Daarna vroeg hij de consultant om inductoren. Hij bleek daarbij een voorkeur te hebben voor portretten en handtekeningen. Het blinddoeken dient gezien te worden als een poging om zich van de buitenwereld af te sluiten. Het begunstigt voorts het intreden van de «passieve toestand», welke de ontremming bevordert. Het viel ons op dat zijn ademhaling in deze toestand zeer versneld geraakte. Ook was deze vaak onregelmatig. Bij tussenpozen zuchtte hij diep. Geblinddoekt zijnde tastte hij de voor hem liggende inductoren af. Af en toe greep hij een van deze voorwerpen (voorzover aanwezig een foto of een brief) om deze dan tegen zijn linker slaap te drukken. Soms knarste hij daarbij met zijn tanden of kraakte hij met zijn vingers.

Ook merkten wij op, dat hij bij het aftasten der inductoren bij herhaling met zijn voeten op de grond stampte. In dit stampen kon men verschillende ritmen onderscheiden. In de regel was er eerst een aanloop in het trappelen, dat met beide voeten geschiedde. Het ritme van de aanloop was onregelmatig. Na de aanloop viel ons een zekere regelmaat in het ritme op. Versnelde het zich, dan mocht men daaruit afleiden dat het hem moeite kostte zich rekenschap te geven van hetgeen zich aan hem opdrong. Riep hij herinneringen op aan een vorig consult, dan was het tempo van het trappelen langzamer dan wanneer een consultant hem voor de eerste maal consulteerde. Ook was het stampen dan minder luid. Naar alle waarschijnlijkheid hebben wij hier met een vorm van het zgn. ijsberen te doen dat kennelijk een toestand van ontremming bewerkstelligde, waarin langs telepathische weg verkregen indrukken gemakkelijker vanuit het onbewuste konden opstijgen. Soms bleek het voor te komen dat zich op een bepaald ogenblik teveel beelden tegelijk aan hem opdrongen of dat de beelden te vlug aan zijn «geestesoog» voorbij trokken. De paragnost stampte dan zeer vlug met zijn voeten.

Vaak schreef hij, min of meer automatisch, woorden, namen en getallen op een voor hem liggende blocnote op. Volgens zijn zeggen deed hij dit om te voorkomen, dat hij «straks» enkele indrukken zou vergeten. Hij durfde niet geheel op zijn geheugen te vertrouwen. Ook maakte hij wel tekeningen. Zo tekende hij eens bij een consult dat ten doel had gegevens te verkrijgen met betrekking tot een weggelopen meisje, een wijnfles, een hamer alsmede een sikkkel. Verder kreeg hij het gevoel van een lichte roes. De wijnfles deed hem aan wijn denken. Maar het was geen Rijnwijn. Een franse wijn, een wijn waar je duizelig van wordt. Bourgogne. Het bleek, dat een der personen die bij dit geval betrokken was. Bourgonje heette. De hamer en de sikkkel deden hem aan de Sikkkelstraat

denken (een straat waar het gezochte meisje verblijf bleek te hebben gehouden).

Wanneer een inductor hem geen (of onvoldoende) indrukken vermocht te geven schoof hij deze – gehaast – terzijde om naar een nieuw voorwerp te grijpen in de hoop dat dit beter aan de door hem gestelde eisen zou voldoen. Lagen er dossiers voor hem, dan zagen wij hem nerveus de zich daarin bevindende brieven aftasten, in de hoop onder deze een of meer aan te treffen, welke hem als inductor van nut zouden kunnen zijn.

Behalve zich opdringende voorstellingen had Bèta, gelijk alle paragnosten, ook gezichts-«hallucinaties», welke soms met gehoors- en andere «hallucinaties» gepaard gingen. Vaak «hoorde» hij woorden en namen, die hij trachtte na te zeggen. Wij hoorden hem dan mompelen. Dikwijls sprak hij de naam of het woord eerst verbasterd uit. Dat was bijvoorbeeld het geval bij een zweedse dame met wie hij op het Instituut kennis maakte. Met grote moeite, en na verschillende malen half geslaagde pogingen te hebben gedaan om het woord «Sveavägen» uit te spreken, slaagde hij er tenslotte in het woord op een zodanige wijze uit te spreken, dat de bezoeker hem verstond en ons (in het engels – een taal welke de paragnost niet verstond) meedeelde dat hij de naam had uitgesproken van de straat waarin zij woonde.

De inspanning welke Bèta zich getroostte om zijn indrukken te ontvangen en juist weer te geven was vaak niet gering te achten. Zij ging in de regel met een sterke zweet-secretie gepaard. Ook viel ons vaak de verandering op welke, na het verwijderen van de blinddoek, zijn gelaatsuitdrukking ondergaan had. Deze verandering, die ons bij herhaling deed denken aan een man die een te grote hoeveelheid alcohol tot zich genomen had, was kennelijk het gevolg van een verslapping der mimische spieren en hing ongetwijfeld met de verlaging van het bewustzijnsniveau samen.

Wanneer Bèta, volgens zijn mening, voldoende indrukken had ontvangen om daarop voort te kunnen bouwen, ontdeed hij zich van zijn blinddoek. Meestal begon hij dan met de min of meer automatisch geschreven woorden te lezen hetgeen het in zijn herinnering terugroepen der ontvangen indrukken scheen te vergemakkelijken. In de regel vulde hij deze dan met nieuwe beelden aan. Het is ons echter bij herhaling opgevallen dat Bèta, tijdens het tweede gedeelte van een consult, een naam of een woord minder volledig uitsprak of soms neerschreef^[29], dan hij deed toen hij nog geblinddoekt was. Soms missen wij in zo'n gesproken of geschreven woord of naam één of meer letters. Ook kwam het voor dat hij zich moeizaam bezon op een naam of woord die (dat) hij, geblinddoekt, neerschreef en waaraan de herinnering kennelijk vervaagde. Het gebeurde echter ook herhaaldelijk dat dit zich bezinnen betrekking had op namen en woorden die hij tevoren niet had opgeschreven.

Interessant en, zoals door mij is aangetoond, kenmerkend voor de telepathie (het inneren), is de wijze waarop de namen en woorden zich aan

hem opdrongen en die grote overeenkomst vertoont met hetgeen zich bij het herinneren voordoet. Zo verscheen hem bij een student, die de naam Wijfelman droeg, het beeld van een oude foto die kort tevoren in het *Utrechts Nieuwsblad* was gereproduceerd en waaraan hij toen enige aandacht had geschonken. Deze foto betrof een der oude utrechtse stadswijken en er kwamen jongens op voor met broeken die het midden hielden tussen lange en korte broeken. In Brabant noemt men dergelijke broeken twijfelaars. Hij stelde de student nu de vraag of deze mogelijk Twijfelman heette of een naam droeg, welke daarop leek. Bij de behandeling van een inductor van een consultant die zakelijke belangen in Zürich had, drong zich de naam van deze stad als volgt aan hem op: «zuur. . . zurig. . . Zürich». Een portret van een hem onbekende man, hem door een consultant ter hand gesteld, riep het beeld voor hem op van huizen die door tuinen omringd waren. «Ik zie huizen met daaromheen tuinen, het zijn hoven. Heet die man Huiskenshoven?» De consultant kon op de gestelde vraag slechts bevestigend antwoord geven. Vermelding verdient nog het volgende geval. Tijdens een consult kreeg hij plotseling een zwaar gevoel in zijn voeten. «Ik krijg net zo'n gevoel in mijn voeten als ik weleens tijdens een droom heb gehad. Ik wilde dan vluchten maar ik kon niet omdat mijn voeten zo zwaar waren geworden. Heet die man soms Zwaarvoet?» Een ingesteld onderzoek wees uit dat de betrokkene de naam Lichtvoet droeg.

Vergelijken wij Bèta's gedrag zolang hij geblinddoekt was met dat, hetwelk hij vertoonde nadat hij zich van zijn blinddoek ontdaan had, dan geeft dit ons aanleiding om op te merken, dat hij zich in het tweede gedeelte van het consult rustiger gedroeg. De nerveuze spanning, waarin hij aanvankelijk verkeerde, scheen verminderd te zijn. Nochtans verraadde zijn verslachte gelaatsuitdrukking, zijn rode gelaatskleur (kennelijk gevolg van een verhoogde bloedtoevoer) alsmede zijn verhoogde zweet-secretie, dat hij zich nog immer in een soort van «tweede toestand» bevond.

Het spreekt wel vanzelf dat het hierboven beschreven gedrag ons aanleiding gaf tot het stellen van allerlei vragen. Om te beginnen gaf het feit dat hij herhaaldelijk inductoren langs zijn slapen wreef gelegenheid hem te vragen waarom hij dit deed. Hij antwoordde ons dat hij het gevoel had dat het bij zijn slapen begon te trillen. «Het gaat over mijn hoofd, achter langs de halswervels tot aan het staartbeen en dan gedeeltelijk weer terug.» Op onze vraag of hij ook elders nog van dergelijke orgaangewaarwordingen had, antwoordde hij zonder aarzelen: «Ja, soms ook in de buurt van de navel.» Een verklaring voor deze gewaarwordingen kon hij niet geven. Ofschoon wij, om begrijpelijke redenen, hem daaromtrent niet nader inlichtten, moge het een ieder die iets afweet van hetgeen van de zijde van de indische filosofen met betrekking tot de zgn. chakra's is geschreven duidelijk zijn, dat dergelijke orgaangewaarwordingen bij een man, van wie wij met zekerheid kunnen zeggen dat hem daaromtrent niets bekend was.

ons gesterkt hebben in een reeds bij ons bestaande overtuiging, dat het «geloof» in het bestaan van paranormale zintuigen (chakra's) minder ongerijmd is dan men heeft doen voorkomen en dat een nader onderzoek hier ten zeerste aanbeveling verdient.

Wat het hiervoor vermelde trappelen betreft, Bèta beweert dat hij zich hier eerst van bewust werd nadat hij naar zijn eigen bandopnamen had geluisterd. Voordien had hij zich niet gerealiseerd dat hij dit deed. «Dat trappelen», aldus Bèta, «vind ik vervelend. Het stoort mij als ik naar mijzelf (bedoeld wordt: naar zijn eigen bandopnamen) luister. Ik trappel eigenlijk van ongeduld. Ik trappel meer naarmate ik meer in spanning kom. Ik wil scherper zien dan ik zie.» Voor mijn assistente, mevr. Louwrens, was in deze uitspraak een aanleiding gelegen om zich gesterkt te voelen in haar mening, dat dit trappelen ook gezien kan worden als een infantiele motorische reactie op sterke onlustgevoelens. Het behoeft wel geen betoog dat beide opvattingen niet met elkaar in strijd zijn.

Geheel uit eigen beweging deelde Bèta ons mee dat hij tijdens de behandeling van inductoren zijn «eigen ik» voelde vervagen. «Heel vaak schijnt het mij toe dat ik mijzelf vanuit de verte hoor praten.» Deze uitspraak, waar hij herhaaldelijk op terugkwam, duidt er wel op zeer overtuigende wijze op dat hij tijdens de consulten in een toestand van verlaagd bewustzijnsniveau geraakt waarin zich verschijnselen van depersonalisatie voordoen. In deze toestand constateerde hij (evenals wij), dat hij anders sprak dan normaal. «Ik spreek dan op een afgebeten wijze, op een woeste manier. Hoe sneller ik spreek hoe beter het gaat. Ook mijn ademhaling wordt dan anders.»

Uit onze vraaggesprekken bleek voorts, dat Bèta, evenals zoveel andere paragnosten, zijn «beelden» in de buitenwereld projecteert: «Zij komen als het ware vanzelf op mij af.» Verder vertelde hij ons dat deze beelden soms zeer gedetailleerd waren en in een aantal gevallen gekleurd. «Bloemen zie ik in de natuurlijke kleuren. Soms worden mij kleuren getoond in bloemen. Ik zie dan een rode geranium en weet dat iets rood is, dat het de kleur van een geranium heeft. Draagt iemand een grijze jas dan zie ik die jas ook grijs gekleurd. Eens zag ik bij iemand een glijbaan die dik met groene zeep besmeerd was. De kleur van de zeep zie ik nog voor mij en ik herinner mij dat ik er bij dacht: 'die man is zijn betrekking als het ware ingegleden, hij heeft er geen moeite voor hoeven te doen om die baan te krijgen.' Dit bleek nu ook juist te zijn. . . Ik ruik ook geuren. Bij een vrouw wier man arbeider was bij de Vredestein-fabrieken, rook ik de lucht van rubber. Daaruit leidde ik af dat hij iets met rubber, met banden, te maken had. Geluiden hoor ik ook. Zo hoor ik bijvoorbeeld het ritselen van papier (het omslaan van bladen) bij iemand of het geluid van een draaibank. . . Bij een rokkenjager krijg ik een prikkelend gevoel in de geslachtsdelen. . . Er komen dan wellustige gevoelens over mij. . . Soms zie ik daarbij een mooi vrouwtje. . .»

Het valt niet alleen gemakkelijk hier parallellen met de uitspraken van andere proefpersonen te trekken, maar tevens met hetgeen eidetisch be- gaafden ons met betrekking tot hun pseudo-hallucinaties berichten. Ik heb er reeds bij herhaling op gewezen, dat er een zeer nauwe verwantschap bestaat tussen deze geheugen-beelden en de veridieke pseudo-hallucina- ties der paragnosten.

EEN PARTICULIER DETECTIVE MET
PARAGNOSTISCH TALENT

Aangezien Bèta in de jaren waarin wij onze proeven met hem namen niet alleen als paragnost werkzaam was maar tevens als particulier detective, betekent dit dat zijn werkwijze verschilde van die der overige paragnosten met wie wij in de loop van tal van jaren in aanraking kwamen. In tegen- stelling tot Croiset en andere door mij in verschillende geschriften be- schreven paragnosten, die bij consulten voor politieële en daaraan verwan- te doeleinden volstaan met hun «beelden» weer te geven en de verificatie daarvan aan anderen over te laten, nam Bèta deze taak gaarne zelf op zich. Men kan het ook anders formuleren en zeggen, dat in een aantal gevallen na het consult, door Bèta als paragnost gegeven, zijn werkzaam- heden als particulier detective een aanvang namen. Had hij bijvoorbeeld naar aanleiding van een diefstalzaak een beschrijving gegeven van de per- soon die, volgens hem, de dader was, dan stelde hij zich niet alleen tot taak een aantal gegevens, die de consultant niet vermocht te verifiëren, alleen of in samenwerking met de consultant op hun juistheid te onder- zoeken, maar hij zocht tevens, waar nodig, aanvullende gegevens met be- trekking tot de door hem als dader beschreven persoon te verkrijgen. Bij dit zoeken naar nieuwe gegevens ging hij zowel verstandelijk als paragnos- tisch te werk.

Zo is het eens voorgekomen dat hij bij de behandeling van een diefstal- zaak de indruk kreeg, dat de door hem als dader beschreven persoon vaak in een café te Amsterdam, dat bij zeelieden in trek was, kwam en wel in gezelschap van een vrouw, die mede tot de geregelde bezoekers van dit café behoorde. Deze beelden waren voor hem aanleiding zich naar Am- sterdam te begeven en daar een aantal café's te bezoeken, die veelvuldig door zeelieden bezocht werden. In één van deze gelegenheden kreeg hij plotseling de indruk dat hij zich in het «goede» café bevond. Bèta sprak bij dergelijke gevallen van een «trekcontact». Na enige tijd in dit café te heb- ben gezeten en rondgekeken ontwaarde hij onder de aanwezige vrouwen er één, van wie hij sterk de indruk kreeg, dat zij «zijn man» (d.i. de man die hem als dader verschenen was) kende. Hij zocht contact met deze vrouw en weldra bleek hem dat zijn indruk juist was geweest. Op een voor- zichtige wijze begon hij een gesprek met haar, waarbij zich enkele aan-

vullende beelden aan hem opdrongen. Zo slaagde hij erin, deels langs ver- standelijke en deels langs paragnostische weg gegevens met betrekking tot de door hem verdachte persoon te verkrijgen. Na op soortgelijke wijze bij enkele andere personen nog een aantal andere gegevens met betrekking tot «zijn man» verkregen te hebben, kon hij tenslotte met overtuigend mate- riaal bij zijn opdrachtgever terugkeren, die hier dankbaar een nuttig en efficiënt gebruik van wist te maken.

Toen hij door een mij bekende accountant, bij wie herhaaldelijk 's nachts ingebroken was, te hulp was geroepen, wist hij – zonder enige voorkennis van de situatie ter plaatse – direct feilloos de weg aan te wijzen (die de politie ontgaan was) welke de inbrekers hadden benut om in de kelder- ruimte onder het huis te komen. Voorts gaf hij een beschrijving van de daders en voorspelde, dat zij binnen enkele dagen opnieuw een poging zouden wagen om langs de beschreven weg in het huis te komen. Op grond van de door hem gedane voorspelling stelde hij de accountant voor, enkele dagen in diens kantoor te overnachten in de hoop dat de daders één van deze nachten opnieuw het huis zouden binnendringen. De account- tant verklaarde zich ingenomen met het voorstel. Na twee nachten ver- geefs op het ongewenste bezoek gewacht te hebben verschenen de derde nacht de beide inbrekers in de kelderruimte. Nauwelijks waren zij binnen, of zij werden door Bèta, die zich van twee potige «medewerkers» voor- zien had, overvallen. Het drietal wist hen te knevelen en aan de politie over te leveren!

Zonder hier nader op in te gaan menen wij erop te moeten wijzen, dat Bèta bij zijn speurderswerk het beginsel huldigde, dat het doel de midde- len heiligt. Menigmaal heeft hij de grenzen van het ethisch geoorloofde overschreden^[40]. Anderzijds dient vastgesteld te worden dat hij ontegen- zeggelijk over een opmerkelijke paragnostische begaafdheid beschikt. Dit moge onder andere blijken uit het onderstaande geval – een van de vele goed gedocumenteerde verslagen van Bèta's prestaties uit mijn archief – inzake de vermissing van een tas.

Op de avond van 22 juli 1954 werd Bèta, toentertijd woonachtig te Utrecht, opgebeld door een hem onbekende dame uit dezelfde stad, die hem vroeg of hij ook in staat was inlichtingen te verstrekken met betrekking tot een tas welke door haar verloofde verloren was. Op de vraag van de paragnost hoe lang dit geleden was, antwoordde de dame: «Ongeveer een week». Zij deelde Bèta voorts mede, dat de tas boeken en schriften bevatte, die voor de vinder van geen waarde waren. De volgende middag kwam zij in gezelschap van haar verloofde, de heer D., voor een nadere bespreking bij Bèta. Deze deelde zijn bezoekers mee dat hij «zag» dat de tas in de buurt van het viaduct over de Amsterdamse Straatweg te Utrecht van de fiets was gegleden, vlak bij een boom. «Ik zie een winkelruit. Het lijkt mij een mo- torzaak toe. Vlak daarbij is een boom. Daar is de snelbinder losgeschoten.

Een jongen van ongeveer vijftien jaar heeft de tas opgeraapt en is ermee weggevloden.» Vervolgens maakte Bèta een krabbeltje op een stuk papier, waarbij hij erop wees dat de jongen, volgens hem, in een straat woonde die, komende van het stadscentrum, aan de rechterzijde van de Amsterdamse Straatweg zou zijn gelegen, vlak voor het viaduct, evenwijdig aan de spoorbaan. Tenslotte adviseerde de paragnost zijn bezoekers om de zaak zo spoedig mogelijk aan te vatten, d.w.z. de aangegeven straat op te zoeken en daar huis aan huis aan te bellen. Hij achtte het mogelijk dat men op deze wijze de jongen zou vinden, die de tas had opgeraapt. Diezelfde avond nog begaf de heer D. zich (in gezelschap van zijn verloofde) naar de Amsterdamse Straatweg. Aan de rechterzijde van deze weg, even voor het viaduct, vond hij de Kleiweg. Hij begon daar systematisch naar de door Bèta beschreven jongen te zoeken. Aan elke woning belde hij aan. Na verloop van enige tijd vond hij de jongen, die naar schatting ongeveer vijftien jaar oud was. Deze vertelde hem, dat hij op maandag 15.7.1954 een aktetas had gevonden op de Amsterdamse Straatweg, bij een boom, vlak voor de motorhandel van Koos de Koning. Hij had de tas aan de monteur van de motorenhandelaar gegeven. Een nader onderzoek wees uit, dat de tas zich inderdaad in het kantoor van de heer de Koning bevond, zodat de consultant wederom in het bezit van zijn eigendom kon worden gesteld.

PSYCHOSCOPIE ONDER
GECONTROLEERDE VOORWAARDEN

Ofschoon wij reeds herhaaldelijk zelf getuige waren geweest van dergelijke consulten waarbij Bèta waardevolle gegevens verschaftte inzake vermiste voorwerpen, diefstallen enz., en ofschoon zich in ons archief reeds verschillende goed gedocumenteerde gevallen uit zijn praktijk bevonden die alle, zonder uitzondering, getuigen van de opmerkelijke paragnostische begaafdheid van de heer Bèta, achtten wij het niettemin wenselijk ook een reeks proefnemingen met Bèta te organiseren, waarbij willekeurige personen in de gelegenheid werden gesteld door hen meegebrachte voorwerpen als inductoren aan de paragnost ter behandeling te geven. Zoals verwacht kon worden maakten wij bij deze bijeenkomsten gebruik van bandrecorders, terwijl van onze zijde de gedragingen van de paragnost zeer nauwlettend werden gadegeslagen, waarbij wij hem bij herhaling vragen stelden met betrekking tot zijn zelfwaarnemingen.

Aanvankelijk had Bèta enig bezwaar tegen dergelijke bijeenkomsten, omdat hij zich door hun opzet enigermate aan banden gelegd voelde. «Kijk», zei hij bij een dezer gelegenheden, «als iemand bij mij komt voor een diefstalzaak, dan komen de indrukken met een overdonderend geweld op mij af. Als ik in een zaal optreed is er altijd wel iemand die iets weten wil over een gestolen of verloren voorwerp. Maar bij proeven zoals door u genomen

worden is voor mij geen praktisch doel aanwezig, ik moet mij hier veel meer inspannen.» Deze inspanning hield onmiskenbaar ook verband met het feit dat hij zichzelf nu meer in de hand moest houden dan bij zijn gewone consulten, waarbij hij zich ongeremder kon uiten. «Ik kon in dit gezelschap maar niet alles zeggen wat ik zag», zei hij eens na afloop van zo'n bijeenkomst tegen mij, waarna hij enige (achteraf juist gebleken) beelden beschreef betrekking hebbend op een buitenechtelijke verhouding, welke een der genodigden in het verleden had gehad.

Ondanks het feit dat door de opzet van deze proeven Bèta's zelfvertrouwen enigermate ondermijnd werd en hij persoonlijk van mening was dat zijn prestaties bij deze proeven vaak «niet al te best» waren, leverden deze bijeenkomsten over het geheel genomen bevredigende resultaten op. Ten bewijze laten wij hier enige uittreksels volgen uit onze protocollen. Zij zijn willekeurig gekozen en van verschillende bijeenkomsten afkomstig. Deze bijeenkomsten werden zowel in het Instituut als in particuliere woningen gehouden. Een enkele maal in een gehuurde zaal. Dit laatste was het geval wanneer wij leden van de Studievereniging uitnodigden.

(Inductor: autosleuteltje) – BÈTA: . . . Ik wordt getrokken naar een huis aan de rechterzijde van een straat. Ik zie heel veel bomen daar in de buurt. Ik krijg ook iets met pluimvee te maken. Kippen. Ook koeien. U woont in een landelijke omgeving.

CONSULTANT: Juist.

BÈTA: Gek. . . Nu krijg ik de indruk van een diefstal die niet plaats heeft gevonden. Dit beeld heeft niet op u persoonlijk betrekking.

CONSULTANT: Mijn voorganger (consultant is notaris) en zijn vrouw hebben altijd angst gehad dat er bij hen zou worden ingebroken. Zij waren gewoon bezeten door die angst. Maar er is nooit iets van die aard gebeurd.

BÈTA: (Geeft een juiste beschrijving van het huis) . . . Er zit een é-klank in uw naam. Telens of Degens. Zoiets moet het zijn.

CONSULTANT: Mijn naam is Deken.

BÈTA: De voorletter is I.

CONSULTANT: Neen, J. – Ik heet Jan. Dus J in plaats van I.

BÈTA: Ik zie een plaatje. Van onder is er iets af. Ik krijg een verflucht in mijn neus. Er is iets beschadigd bij de deur. . . Of hebben ze het daar pas geschilderd? Kan het zijn dat er een nummervanandering heeft plaats gevonden? Ik krijg een nul door en een één.

CONSULTANT: Ja, dat is goed. Het nummer van ons huis is veranderd. Het plaatje met huisnummer is overgeschilderd. We wonen nu op 10.

(Inductor: pasfoto) – BÈTA: De beelden volgen elkaar ontzettend snel op. Ik krijg Rotterdam, Utrecht, Fort de Bilt. Kunt u dat thuisbrengen?

CONSULTANT: Ja.

BÈTA: Is deze man uw zoon?

CONSULTANT: Ja.

BÈTA: Nu wordt ik ineens getrokken naar een conservenfabriek. Erwtten, erwten . . . Hij heet niet Willem. Maar die fabriek. Wacht even. Ik houd niet van doperwtjes. Wilco, Wilco. Zo heet hij . . .

CONSULTANT: Dat is goed.

BÈTA: Ik word getrokken naar een gebouw in Rotterdam. Ik zie daar veel mensen rondlopen. Het zijn ambtenaren. Het heeft iets met Djakarta te maken. Djakarta. Batavia. Ik zie ineens Indië. Ik krijg havenbeelden te zien. Ik krijg met schepen te maken. Het is de Rotterdamse Lloyd. Daar word ik naar toe getrokken . . . Daar is een oudere man. Het is moeilijk. Nu krijg ik het beeld van een kruiwagen door. Kruiwagens. Maar het is een kruiwagen die niet meer rijdt. Er valt een kruiwagen weg . . . (B. vertelt nu dat het beeld van de kruiwagen symbolisch is en dat zijn beelden in het kort hierop neerkomen, dat een oudere heer, die de jongeman Wilco beschermt, door een samenloop van omstandigheden geen verdere steun meer kan verlenen, zodat de jonge man op eigen capaciteiten is aangewezen: de kruiwagen is weggevallen).

CONSULTANT: Deze indrukken zijn alle juist.

BÈTA: Ik kom nog terug op De Bilt. Ik kom in De Bilt. Woont u in De Bilt?

CONSULTANT: Ik heb daar gewoond.

BÈTA: Woonde u aan de rechterzijde als men naar de stad (Utrecht) toe gaat?

CONSULTANT: Neen, aan de linkerzijde.

BÈTA: Woonde u op 251 of 288?

CONSULTANT: Ik woonde op 288.

BÈTA: Ja maar op 251 is iets waar Wilco iets mee heeft gehad.

CONSULTANT: Dat klopt.

COMMENTAAR – Toen wij Bèta vroegen ons zo nauwkeurig mogelijk te vertellen hoe hij op de naam Wilco was gekomen vertelde hij ons dat hij eerst een blik doperwtten zag. Hij houdt niet van doperwtten in blik. Daarna zag hij een conservenfabriek. Hij wist daarbij dat het niet de fabriek van Hero bij Breda was. Het beeld werd duidelijker. Hij zag nu een blik doperwtten met wit etiket. Er stonden groene doperwtten op. Met zwarte letters stond de naam Wilco gedrukt. Toen wist hij opeens dat betrokkene Wilco heette. In de zomer van 1955 (geruime tijd voor de dag waarop deze proef genomen werd) had Bèta in Tynaarloo gelogeed. Zijn gastheer bracht hem ettelijke malen per auto naar Assen, waarbij zij steeds langs een conservenindustrie kwamen; op een der muren van deze fabriek was een groot blik met doperwtten geschilderd. Op dit blik stond de merknaam Wilco.

(Inductor: nagelvijl) – BÈTA: Het gekke is dat ik hier een orgel hoor draaien. Een orgeldraaier, een amsterdams orgel. Daar draait een orgel van de firma Perlé. Perlé. Zit die klank in uw naam? Hoe heet u?

CONSULTANT: Perk.

BÈTA: Dan hebt u een mooi nummer, een oneven nummer. Is het 101? Woont u soms op nummer 101?

CONSULTANT: Ja.

BÈTA: Elke dag een glaasje. Zwieren. Ik heb iets met drank – Catz elixer – te maken, maar die man heeft niets met drank te maken. Dat is waar zei vader Cats. Jacques. Vader Cats. Heeft die straat waarin u woont iets met vader Cats te maken?

CONSULTANT: Ja, ik woon op de Jacob Catslaan . . .

COMMENTAAR – Op onze vraag hoe hij wist dat de consultant op No. 101 woonde, antwoordde Bèta ons dat hem de schoorsteenmantel in de ouderlijke woning verschenen was waarop, onder een ronde stolp, de heilige familie met het kindeke Jezus was geplaatst. Deze ronde stolp, die hem aan een nul had doen denken, was geflankeerd door twee hoge stolpen, die hem beide aan het cijfer 1 hadden doen denken. Onder elk van deze beide glazen stolpen stond eveneens een heiligenbeeld. Op onze vraag of nummers hem steeds op deze wijze verschenen, antwoordde hij ontkennend. «Soms», aldus B., «is er iets in mij dat telt. Er dringen zich dan huisnummers aan mij op. Stel dat iemand op 45 woont, dan begin ik bijvoorbeeld te tellen bij 39. Ik weet dan dat het niet 39 is; 41 is er iets dichterbij, 43 nog meer. Bij 45 heb ik een sterk juistheidsbewustzijn. Bij 47 is dat gevoel dat het juist is, minder sterk. Bij 49 nog minder. Zo kom ik aan de weet dat het 45 moet zijn.»

OBSERVATIE VAN BÈTA'S WERKWIJZE ALS «HELDERZIENDE»

In het begin van de zestiger jaren gaven wij de wens te kennen een nader onderzoek in te stellen naar Bèta's zelfwaarnemingen. Het werd ons al spoedig duidelijk, dat hij aanvankelijk weinig begrip bleek te hebben voor hetgeen wij met ons verzoek beoogden. Hij beschouwde zichzelf als «zeer bijzondere» paragnost en men kon hem in zijn ogen moeilijk met andere, «gewone» paragnosten vergelijken. Hoewel het hem bekend was, dat wij met een vrij groot aantal personen experimenteerden, mensen die vrijwel allen over opmerkelijke paragnostische kwaliteiten beschikten, kon hij er niet toe komen zichzelf als één uit deze groep te zien. Zij specialiteiten (het opsporen van vermiste voorwerpen en personen alsmede het ophelderen van diefstalzaken) droegen, naar zijn mening, op grond van de combinatie paragnost-speurder, een dusdanig afwijkend karakter, dat hij zijn beroep en zijn persoon als zeer uitzonderlijk beschouwde.

Bèta stond op het standpunt dat wij ons eigenlijk tevreden moesten stellen met het verzamelen van goed geslaagde gevallen (uiteraard tot meerdere eer en glorie van hemzelf), die blijkens de rapporten van zijn cliënten van praktische waarde waren gebleken en het werd ons duidelijk, dat de

zin van een kritisch onderzoek hem volkomen ontging. Onze houding was voor hem niet invoelbaar en veroorzaakte angst en wrevel. Desondanks bezocht hij ons regelmatig maar ontweek daarbij, waar mogelijk, onze vragen door allerlei afleidingsmanoeuvres. Deze bestonden voor een groot deel in zeer omstandige verhalen uit zijn leven, die wij later ten dele konden verifiëren. Hij was een boeiend verteller en hield ons vaak urenlang bezig, waarbij het ons opviel dat hij – eenmaal op zijn praatstoel gezeten – zo in zijn verhalen opging, dat hij niet van ophouden wist. Op deze wijze leverde hij, zonder zich daar bewust van te zijn, een bijdrage tot onze kennis van zijn persoonlijkheidsstructuur.

Wanneer wij met Bèta spraken over ons voorstel om hem bij gebleken geschiktheid te introduceren in kringen van personen met wetenschappelijke belangstelling, merkten wij dat dit bij hem niet aansloeg en dat hij meende dat hij hiervoor niet de geschikte persoon was. Dit in tegenstelling tot Croiset, bij wie wij steeds het streven opmerkten zich in wetenschappelijke kringen te doen gelden. Nu wij hier de naam van de heer Croiset noemen willen wij erop wijzen dat Bèta, ondanks het feit dat hij met bewondering over hem sprak, toch van een gevoel van rivaliteit ten opzichte van hem blijk gaf. Meermalen gaf hij ons te verstaan dat hij het op prijs zou stellen, indien van wetenschappelijke zijde ook over hem zou worden geschreven. Maar . . . men moest er zich dan goed van bewust zijn dat hij geen kopie van Croiset was maar eigenlijk iemand die, wat capaciteiten betreft, boven Croiset uitstak!

Wij gaven ons veel moeite om Bèta aan het verstand te brengen dat wij niet alleen geïnteresseerd waren in hetgeen hij «zag» («hoorde», «rook», enz.), maar ook in de wijze waarop zijn indrukken tot hem kwamen. Aanvankelijk scheen hij onze uiteenzettingen in deze niet te (willen) begrijpen en antwoordde hij steeds dat hij Croiset niet was en dat wij genoeg moesten nemen met het materiaal dat hij ons leverde. Zijn onwil om ons te begrijpen vloede ten dele voort uit argwaan en uit vrees zich teveel bloot te geven indien hij aan ons verzoek voldeed. Langzamerhand veranderde hij echter van mening en tenslotte gaf hij zich gewonnen. Dat deze nieuwe instelling van blijvende aard was bleek ons in de daaropvolgende maanden. Bèta begon zichzelf hoe langer hoe meer af te vragen wat de beelden (vóór-beelden in de zin van «aanlopen tot»), die aan zijn eigenlijke uitspraken voorafgingen, voor hem betekenden en waartoe deze leidden. Hij werd nu steeds mededeelzamer en trachtte zijn gewaarwordingen bij vroegere gevallen aan ons te verhelderen. Langzamerhand werd het hem duidelijk dat het ene beeld het andere opriep en kreeg hij enig begrip van wat wij met de term «associatieve verwantschap» bedoelden.

Op zekere dag verraste hij ons met de mededeling dat hij gemerkt had dat zijn paragnostische prestaties verbeterd waren sinds hij contact met «het Instituut» had. Van anderen vernamen wij dat hij rondvertelde dat hij, sinds hij op «het Instituut» kwam, niet alleen gemakkelijker, maar ook

efficiënter was gaan werken. Door zijn veranderde houding kon een plan verwezenlijkt worden dat mijn assistente reeds enige tijd tevoren met mij besproken had. Daar het van belang was te weten hoe een «helderziende» in de praktijk met zijn cliënten omgaat, welke vragen aan hem worden gesteld en hoe hij erop reageert, verzochten wij Bèta om ons toe te staan zijn werkwijze te bestuderen in zijn eigen omgeving; daartoe zou het nodig zijn een aantal consulten bij hem thuis op de band op te nemen, waarbij mevrouw Louwerens de gelegenheid zou krijgen hem en zijn consultants onopvallend vanuit een belendend vertrek te observeren. Uiteraard zou er zorg voor gedragen worden dat de anonimiteit en de privacy van de consultants geheel gewaarborgd bleef. – Bèta stemde met ons voorstel in en zo werd voor mijn medewerkster de mogelijkheid geschapen een interessant onderzoek uit te voeren, waarvan wij hierna enkele fragmenten overnemen.

Aangezien het voornaamste doel van ons onderzoek lag in het verzamelen van gegevens van introspectieve aard, kwamen wij met Bèta overeen, dat hij ons steeds op de dag, volgende op die waarop de bandopnamen waren gemaakt, zou bezoeken. Wij zouden dan de opnamen van de vorige dag beluisteren en tijdens het afspelen van deze banden op een tweede apparaat zijn commentaar op onze vragen opnemen. Op deze wijze verwachtten wij een aantal belangwekkende gegevens van introspectieve (retrospectieve) aard te kunnen verzamelen.

Consultante is een dame die haar naam niet noemde maar onmiddellijk na haar binnenkomst de paragnost vertelt, dat zij een armband kwijt is. Zij vermoedde dat zij deze verloren had maar was daar niet zeker van. Zij bracht een doosje mee waarin het sieraad gewoonlijk werd opgeborgen. Voorts een groepsfoto waarop kennissen van haar voorkwamen alsmede een kanten kleedje. Bèta schoof deze voorwerpen aan de kant, blinddoekte zichzelf om daarna het op tafel staande tasje van consultante te grijpen. Hij opende het met de woorden: «Hier zitten nog enkele foto's in», greep deze foto's eruit en legde deze (waarbij hij de blinddoek afdeed) op één na weg.

BÈTA: Dit is een foto van uw moeder.

CONSULTANTE: Ja.

BÈTA: Ik krijg een doodsbeld. Uw moeder is overleden.

CONSULTANTE: Dat is juist.

— COMMENTAAR van Bèta op de vraag «Wat heeft u precies gezien?»: Ik kreeg koude rillingen, ik werd steenkoud. Verder zag ik graven en kruisen. Mensen stonden aan de graven te bidden. Het geheel deed mij denken aan de viering van Allerzielen in mijn geboorteplaats. Ik ging dan met mijn ouders en de dorpsgenoten naar het kerkhof om te bidden.

BÈTA: Heet u Jansje of zoiets?

CONSULTANTE: Ja meneer, mijn voornaam is Jansje.

—COMMENTAAR van Bèta op de vraag «Hoe kwam u op de naam?»: *Ik zag mijn tante Jans, een zuster van mijn vader. Als kind hield ik reeds veel van haar en ze was altijd erg goed voor mijn moeder.*

BÈTA: *Luidde de familienaam van uw moeder Pieterse?*

CONSULTANTE: Ja, dat is goed.

—COMMENTAAR van Bèta op de vraag «Hoe kwam u op de naam Pieterse?»: *Ik hoorde de naam Pieter. Het was mij duidelijk dat zij zo niet heette. Opeens herinnerde ik mij allerlei voorvallen uit mijn jeugd. Allerlei beelden doemden voor mij op. Ik zag het huis van een bakker uit Tilburg. Naast zijn bakkerij was een winkel in kantoor- en schrijfschouwen. Opeens zag ik de eigenaar van deze winkel voor zijn zaak staan. Zijn naam is Pieterse. Het was mij zonder meer duidelijk dat de moeder van mijn bezoeker deze naam droeg.*

BÈTA: *Was de voornaam van uw moeder Gerda?*

CONSULTANTE: Neen, Gerardine.

—COMMENTAAR van Bèta: *Ik heb een nichtje dat Gerda heet. Zij lijkt nogal op de bezoeker. Deze had net zo'n sloom gezicht als mijn nichtje Gerda.*

BÈTA: *U zei dat u dacht dat die armband weggeraakt is en niet gestolen.*

CONSULTANTE: Ja.

BÈTA: *Die armband is gestolen en u verdenkt iemand van de diefstal. Ik zie een vrouwenhand grijpen naar iets dat op een kleedje ligt.*

CONSULTANTE: Dat kan ik niet geloven!

—COMMENTAAR van Bèta: *Er is voor mij verschil tussen grijpen naar iets met het doel dat te stelen en met het doel het op te rapen teneinde het naar het bureau gevonden voorwerpen te brengen. In het eerste geval zie een een lelijk gevormde hand die op een klauw lijkt. In het tweede geval zie ik een goed gevormde hand en het is aangenaam naar deze hand te kijken.*

BÈTA: *Miste u de armband op een zondag?*

CONSULTANTE: Ja, voordat ik bezoek kreeg.

—COMMENTAAR van Bèta op de vraag «Hoe kwam u er toe van zondag te spreken?»: *Ik zag de juffrouw in haar zondagse kleren zitten. Zij zat in een kamer met haar verloofde. Er waren nog meer mensen om haar heen. Er is voor mij verschil tussen dagelijkse kleren en zondagse kleren. Zondagse kleren zijn altijd netjes. Persoonlijk heb ik daar een hekel aan. Door-de-weekse kleren zijn voor mij net zoals die ze droeg toen ze mij bezocht: een groene meisjestrui, een bonte rok. Omdat ik nu die juffrouw in de kamer zag zitten met een nette japon, was dit voor mij aanleiding te veronderstellen dat zij de armband op zondag miste.*

CONSULTANTE: Ik heb het kleedje waar de armband op gelegen heeft meegenomen, hier hebt u het.

BÈTA: *Lag dat kleedje op een nachtkastje?*

CONSULTANTE: Neen, op een radio-tafeltje.

BÈTA: *Uw armband is toch gemaakt van een gouden ketting van uw moeder?*

CONSULTANTE: Ja. Na de dood van mijn moeder is de ketting onder haar drie kinderen verdeeld. Wij hebben allen een stuk van de ketting gekregen en daar een armband van laten maken.

BÈTA: *Ik zie dat uw moeder haar gouden ketting 's nachts op haar nachtkastje neerlegde. Op haar kastje lag net zo'n kleedje als dit wat u meebracht. Op haar kastje stond ook een St. Jozefbeeldje. Er lag verder een marmeren plaat op dat nachtkastje.*

CONSULTANTE: Ja, dat klopt allemaal.

—COMMENTAAR van Bèta: *Ik had in mijn jeugd ook een nachtkastje naast mijn bed. Dat ouderwetse kastje had een marmeren plaat en daarop stond een St. Jozefbeeld. Toen ik — op een onprettige wijze — uit het ouderlijk huis wegging heb ik mijn meest geliefde spullen meegenomen. Daartoe behoorde ook dat St. Jozefbeeld. Ik heb dat beeld overal mee naar toe gesleept. Na de bevrijding is mijn koffer gestolen en hierdoor raakte ik dat beeld kwijt. Dat spijt mij nu nog.*

BÈTA: *Ik hoor een naam waar een a en een ie in voorkomen.*

CONSULTANTE: Kan dat Catharina zijn?

BÈTA: *Ja, die juffrouw is een zogenaamde vriendin van u. (Hij neemt de groepsfoto en wijst daarop een van de dames aan). Hier is zij.*

CONSULTANTE: Ja, dat is Catharina.

BÈTA: *Met die juffrouw krijg ik een trek-contact. Ik verdenk haar ervan dat zij de armband heeft gestolen.*

Consultante is vergezeld van haar echtgenoot. De vrouw vertelt dat zij een ring kwijt is: «In januari liet ik de ring schoonmaken door een juwelier. Op de dag waarop ik de ring terugkreeg stak ik deze aan mijn vinger. Niet lang daarna miste ik de ring. Geloof u dat de ring gestolen is?»

BÈTA: *Heeft u contactmateriaal?*

CONSULTANTE: Is dat goed? (Zij legt een damestasje en een kleine portemonnee op tafel).

BÈTA: *Ja . . . Ik zie een ring met stenen bezet. Op de avond waarop u de ring droeg waren er in uw huis vier personen en een dienstmeisje. Heeft u de ring op een dressoir gelegd?*

CONSULTANTE: Neen, op een rooktafeltje.

BÈTA: *U had een feestje met vier personen. Er werd een borrel geschonken.*

CONSULTANTE: Geen feestje. Het was een gezellig gesprek.

BÈTA: *De dag na het feestje is er iets met de ring gebeurd. Wanneer heeft u de ring gemist?*

CONSULTANTE: Dat weet ik mij niet meer precies te herinneren.

BÈTA: *U is van adel.*

CONSULTANTE: Ja, dat is zo.

—COMMENTAAR van Bèta op de vraag «Hoe wist u dat uw bezoeker van

—adel is?»: Ik kreeg hier plotseling het beeld te zien van prinses Margaret —en Townsend. Verder moest ik denken aan, of liever ik zag voor mij —een reistaferectje. Enige tijd geleden, op 4 november, zat ik in de trein. —In mijn onmiddellijke omgeving zaten vier dames die het geval Margaret-Townsend bespraken. (B. vertelde uitvoerig over het gesprek). Deze —beelden gaven mij aanleiding te menen, dat mijn consultante van adel —was en haar man niet.

BÈTA: Uw man is niet van adel. Er zijn moeilijkheden in uw familie. Die hangen met uw man samen.

CONSULTANTE: Ja, er waren inderdaad wel wat problemen.

—COMMENTAAR van Bèta: Ik begon nu te begrijpen dat er moeilijkheden —waren omdat de man niet van adel was. Precies als Townsend niet door —de familie van Margaret werd geaccepteerd, werd deze man door de —familie van zijn vrouw niet aanvaard. Ik kreeg de idee dat de man door —de familie van zijn vrouw van diefstal werd beschuldigd, terwijl hij het —niet gedaan had. Ik ben in mijn jeugd ook eens van diefstal beschuldigd —terwijl ik er niets mee te maken had. Deze man, die met de freule ge—trouwd was, was ook onschuldig en dat wilde ik bewijzen.

BÈTA (begint zich nu te blinddoeken, betast de tas van de consultante en trappelt hevig, doet daarna zijn blinddoek weer af): Ik zit propvol en moet lozen. U heeft een toog-gewelf in uw kamer.

CONSULTANTE: Neen, dat is niet bij mij thuis. De toog is in het huis van mijn ouders bij wie ik inwoonde. Ik ben na mijn huwelijk uit het ouderlijk huis gegaan omdat ze mijn man, die niet van adel is, niet wilden accepteren.

—COMMENTAAR van Bèta: In mijn geboorteplaats heeft een van de notabelen een scharrelpartij gehad met een verpleegster. Dat was in de tijd —waarin zijn vrouw zwanger was. Het was de verpleegster van zijn vrouw —met wie hij scharrelde. Het hele dorp heeft zich daarmee bemoeid. Men —trok partij voor de vrouw. Het werd een soort volksgericht. Later is de —zaak weer in orde gekomen. Mijn vader en ik zijn een keer bij hem op —bezoek geweest. Er was in dat huis een toog.

BÈTA: Oud, oud. Een huis voor oude mannen. Hein. Wie is Henk?

CONSULTANTE: Henk heet een oudere heer die ik goed ken.

—COMMENTAAR van Bèta: In de werkplaats van mijn vader was vaak een —oude man die Hein heette. Hij zat in het oude-mannenhuus in een naburige stad maar was uit ons dorp afkomstig en kwam daar nog vaak. Hij —ging dan altijd bij mijn vader een sigaar halen. Ik zag opeens oude Hein —uit het oude-mannenhuus voor mij.

BÈTA: Ik word getrokken naar een buitenplaats. Het beeld verandert en ik zie nu die brede laan die van het Benoordenhout naar Scheveningen loopt. Dat is de Van Alkemadelaan. Kan dat iets met uw naam te maken hebben?

CONSULTANTE: Misschien wel.

BÈTA: Woont u in Delft?

CONSULTANTE: Neen, ik woon op de Delftselaan.

BÈTA: Dan woont u aan de rechterzijde, een even nummer. Ik zie het. Het is 26.

CONSULTANTE: Ja, dat is goed.

BÈTA: Jonkvrouw, jongvrouw — ha, ik weet het. Van Alkemade is uw naam.^[41]

CONSULTANTE: Dat is juist.

BÈTA: Heeft u drie kinderen? Uit het eerste huwelijk van uw man zijn er twee kinderen en er is één kind uit uw huwelijk.

CONSULTANTE: Dat is juist.

BÈTA: Lag dit tasje in een kast en was er in die kast een lade? Was het een linnenkast?

CONSULTANTE: Neen, een hangkast. Er lag geen linnengoed in.

BÈTA: Ik zie toch zo'n kast van een soort hout waar een mooie vlam in zit. Een antieke kast, een gevlamde kast.

CONSULTANTE: Dat is de linnenkast van mijn moeder.

BÈTA: U moet eens in de linnenkast van uw moeder kijken. Daar ligt een aantal dozen in. Zij bewaart doosjes. In die dozen zitten knopen enz. Het is waarschijnlijk dat de ring zich in een van de doosjes bevindt.

BÈTA (verzoekt de echtgenoot zich een ogenblik te verwijderen en vraagt rechtstreeks aan mevrouw v. A.): Heeft u eerst uw man verdacht?

CONSULTANTE: Ik niet. Maar mijn ouders verdachten hem.

BÈTA: Uw man komt niet meer bij uw ouders thuis.

CONSULTANTE: Dat is juist.

BÈTA: Als u goed in uw ouderlijk huis zoekt vindt u de ring. Anders niet. U is nonchalant. U laat teveel aan andere mensen over.

CONSULTANTE: Dat is mogelijk. Maar mijn ouders hebben zo'n ouderwets huishouden met zo ontzettend veel kasten.

BÈTA: U moet toch zoeken want uw man is onschuldig. Hij wordt vals beschuldigd. De ring is niet weggegooid. De ring is in een huis waar vier mensen wonen.

CONSULTANTE: In mijn ouderlijk huis zijn drie volwassene en één kind.

BÈTA (verzoekt de echtgenoot om binnen te komen en zegt:) Van Alkemade en dat oude-mannenhuus hebben iets met elkaar te maken. Heet u Oudmans of zo?

CONSULTANT: Mijn naam is Oltmans.

Als consultant dienen zich aan twee personen van middelbare leeftijd, een dame en een heer. De vrouw overhandigt Bèta een portret, deze geeft daarop een reeks bijzonderheden welke betrekking hadden op een overledene. Een fragment van het verslag laten we nu volgen.

BÈTA: Deze man is via Frankrijk naar Duitsland gegaan en dan naar Danzig, Polen en Rusland. Hij is gesneuveld omstreeks Kerstmis.

CONSULTANTE: Dat is niet onmogelijk.

—COMMENTAAR van Bèta: *In mijn beelden zag ik de man mopperen en hij verlangde naar huis. Met mij is ook iets dergelijks aan de hand geweest. Omstreeks Kerstmis 1944 probeerde ik vanuit Holland naar Brabant, dat toen al bevrijd was, te gaan. Ik verlangde naar huis. Ik werd aan-geschoten. Ik voelde mij net zoals die man, die ook spijt had dat hij van huis was weggelopen.*^[42]

BÈTA: *Er is een munitievervoer. De auto's worden beschoten vanuit de lucht. Dan zie ik een explosie. Het moet geweest zijn Kerstmis 1943 of 1944. Ik geloof dat het aan het eind van de oorlog was.*

CONSULTANTE: *Het moet in 1944 geweest zijn. In 1943 kreeg ik nog brieven van hem.*

BÈTA: *Die man was helemaal uitgeput en vervuild.*

—COMMENTAAR van Bèta: *In 1944 was ik ook verwilderd. Ik was toen terechtgekomen tussen de rivieren, bij Maurik in het verboden spergebied. Ik leefde daar wekenlang bij een boer, een boerin en hun dochter verscholen in een krottig schuurtje. Ze hadden daar tussen de rommel gelukkig ook wat aardappels verborgen. We hadden geen ruimte om ons te draaien. We leefden als varkens in een kot. Daarbij kwam dat we geregeld onder het vuur van de Geallieerden lagen die de Duitse stellingen beschoten.*

BÈTA: *Die man heeft zich volkomen vrijwillig gemeld voor dienst bij de moffen.*

CONSULTANTE: *Dat is juist.*

—COMMENTAAR van Bèta: *Ik heb mij ook vrijwillig willen melden bij de moffen nadat mijn meisje mij ontrouw was geworden.*

BÈTA: *Heeft u brieven uit Rusland gekregen van die man?*

CONSULTANTE: *Neen, wel uit Polen.*

BÈTA: *U moet proberen via instanties een overlijdensakte van uw man te krijgen. Maar voor het zover is moeten zij eerst rapporten over hem hebben. Ik zie u wel een nieuw huwelijk sluiten met deze man (bedoeld wordt haar begeleider). Maar niet op korte termijn. U krijgt nooit een overlijdensbericht, want het lichaam van uw man werd uit elkaar gereten.*

—COMMENTAAR van Bèta: *Ik zag een totaal verminkt lijk. (Verder haalt B. uitvoerig herinneringen op aangaande een soortgelijk geval waarover men hem een aantal jaren geleden consulteerde. De juistheid van de gegevens die hij toen verstrekke kon door nader onderzoek ten dele ge-verifieerd worden.)*

BÈTA: *Ik krijg nu een indruk van uw huis. Het is vlakbij een hoek.*

CONSULTANTE: *Het is een hoekhuis.*

BÈTA: *Ik snuif de lucht van sigarenrook op. Ik zie een kist met sigaren. Heet die straat waar u woont naar sigaren? Heeft dat iets met geschiedenis te maken? Niet Willem II. Schimmel... schimmel... Schimmelpenning^[43]... een penning waar schimmel op zit, zoiets moet het zijn. Een straat die zo heet. Schimmelpenningstraat of -laan.*

CONSULTANTE: *Dat is geheel juist. Ik woon in de Schimmelpennincklaan.*

BÈTA: *Op no. 2?*

CONSULTANTE: *Neen, op 19.*

BÈTA: *Waarom krijg ik dan 2 door?*

CONSULTANTE: *Ik woon nu op 19 maar vroeger op 2.*

Consultante komt de kamer van Bèta binnen. Zij blijkt niet in het bezit van «contactmateriaal» te zijn en vraagt: «Kunt u mij ook zeggen waar mijn zes lepeltjes gebleven zijn? Ik verdenk niemand. Ik wilde twaalf lepeltjes poetsen en er stonden er nog maar zes in het vaasje.» Bèta staart een ogenblik voor zich uit, blinddoekt zich en begint op een stuk papier dat voor hem ligt enkele aantekeningen te maken. Later blijkt er «bouma 66» door hem genoteerd te zijn. Vervolgens doet hij de blinddoek af.

BÈTA: *Woonst u in een nieuwe buurt waar veel gebouwd wordt?*

CONSULTANTE: *Ja.*

BÈTA: *Ik zie een breed water.*

CONSULTANTE: *Ja.*

BÈTA: *U verdenkt niemand van diefstal. De lepels zijn laat in het voorjaar verdwenen.*

CONSULTANTE: *Dat is juist.*

BÈTA: *Mensenhanden hebben de lepels niet weggenomen.*

CONSULTANTE: *Dat weet ik niet.*

BÈTA: *Heet u van uw voornaam Nelly?*

CONSULTANTE: *Ja.*

—COMMENTAAR van Bèta op de vraag «Hoe kwam u op die naam»: *Ik*

zag Nelly R. Zij was een buurmeisje van mij toen ik ongeveer negen jaar

oud was en ze had een broertje dat Janus heette. Dat was een speel-

kameraadje van mij. In een ruzie met jongens heeft Janus een andere

jongen een blauw oog geslagen. Nelly heeft toen verteld dat ik dat ge-

daan had. Mijn vader zocht de zaak uit en toen bleek dat ik onschuldig

was en dat Nelly gelogen had. Consultante herinnerde mij aan Nelly R.

BÈTA: *Heet u Bouwman?*

CONSULTANTE: *Ik heet Bouma.*

BÈTA: *Ja, die naam heb ik ook opgeschreven, kijkt u maar. (Het gebeurt meer dan eens dat B. een naam goed opschrijft maar verkeerd uitspreekt).*

—COMMENTAAR van Bèta: *In ons dorp woonde een bakker, Jozef Bouw-*

man. Zijn vrouw heette Maria. Bouwman had een onnozel knechtje dat

we Jezus noemden. Ik zag Bouwman en leidde daaruit af, dat de man

van consultante Bouwman heette. (Hoewel hij Bouma had geschreven).

BÈTA: *Ik word getrokken naar een kraan, neen een kraam. Kramer. Is uw meisjesnaam Kramer?*

CONSULTANTE: *Ja, dat is goed.*

—COMMENTAAR van Bèta: *Ik zag eerst hijskranen, zoals er wel langs mijn*

woning varen. Het masker^[44] zei echter neen. Daarna zag ik een kraam,

—zoals men die wel op kermissen ziet staan. Het masker schudde op-nieuw van nee. Toen vroeg ik: Heet u Kramer?

BÈTA: Ik zie iets van een conferentie in Frankrijk. Kolen- en Staalgemeenschap. De Schuman-conferentie. Woont u in een straat die Schumanstraat heet? Op een even nummer? Ik heb 66 opgeschreven.

CONSULTANTE: Ik woon Robert Schumannlaan 62.

—COMMENTAAR van Bèta: Ik had op Oudejaarsavond gekeken naar een televisie-uitzending. Er werd een Europees programma uitgezonden. Er werden ook beelden uitgezonden die op de Schuman-conferentie betrekking hadden. De Kolen- en Staalgemeenschap. Ik zag nu weer een van die beelden voor mij. Dat was voor mij een reden om Schumanstraat te zeggen. (De bewuste laan heette overigens naar de componist Robert Schumann. Bèta bleek deze componist niet te kennen.)

BÈTA: Naast uw huis is een kort laantje. In dat laantje staan ook huizen. Ik zie een jongen die op 26 woont. Hij heeft een ekster gehad. Die ekster is doodgegaan. De jongen heeft hem in de tuin begraven. Toen u, laat in het voorjaar, uw serredeuren open had staan heeft die ekster dikwijls een lepeltje weggenomen.

CONSULTANTE: Ja, die jongen heeft een ekster. Ik weet niet of de vogel dood is.

—COMMENTAAR van Bèta: Ik heb zelf ook een ekster gehad toen ik een jongen was. De vogel at uit mijn hand. Die ekster is plotseling doodgegaan.

BÈTA: Die ekster ging op een bepaalde plaats in het laantje zitten. Daar heeft de vogel de weggenomen bullen verstoopt. U moet eens met die jongen gaan praten. U is ook een broche kwijt.

CONSULTANTE: Ja, dat is juist.

Consultante treedt binnen, neemt een stoel en zegt: «Ik zou wel eens willen weten of mijn werkster te vertrouwen is. Die vrouw is nu al tweeëneenhalf jaar bij mij.» Bèta antwoordt: «Een moment». Hij doet zichzelf de blinddoek voor waarna hij iets op een stuk papier schrijft en tekent. Achteraf blijkt dat hij de naam «Fientje» heeft opgeschreven en verder, op een gebrekkige wijze, een paar billen heeft getekend. Daarna legt hij de blinddoek af.

BÈTA: Wat is dat voor een meisje van ongeveer 17 jaar?

CONSULTANTE: Dat is mijn vorig dienstmeisje.

BÈTA: Wie is Fientje? Ik zie dat u ook een Fientje in dienst heeft gehad.

CONSULTANTE: Ja, dat was weer een vroegere dienstbode die ik vijf jaar heb gehad totdat ze trouwde.^[45]

BÈTA: Ik vind dat u gemakkelijk met dienstboden omgaat. U is al door verschillende dienstboden bestolen.

CONSULTANTE: Ja, daarom kom ik nu juist bij u. Ik geloof dat ze een loopje met mij nemen. Ik mis nu een directrice die mij zo prettig zat.

BÈTA: Ik zie de hele zaak. Ik zie op uw zolder een aantal waslijnen waaraan wasgoed hangt. De werkster gaat naar boven, neemt een directrice weg en trekt die aan.

—COMMENTAAR van Bèta: Ik zag die vrouw in haar blote billen. Kijk. Ik heb ook een paar billen getekend. Ze ging zonder broek naar haar werk —en nam een directrice weg.

CONSULTANTE: Ja, zo is het gegaan. Ik ging namelijk naar boven en miste die directrice. Ik vroeg de werkvrouw waar de directrice was. Ze zei die ligt boven en holde naar de zolder. Daarna kwam ze met de directrice naar beneden. Ze heeft, dat begrijp ik nu, die directrice gauw op de zolder uitgetrokken.

VERWARRING

DOOR FOUTIEVE INTERPRETATIES

Bij gelegenheid van een consult dat iemand aan Bèta vroeg met het doel na te gaan of deze hem mogelijk gegevens kon verstrekken die hem van nut konden zijn bij de echtscheidingsprocedure waarin hij gewikkeld was, zei Bèta onder meer: . . . «U is toch ingenieur. Ik krijg 'benne' door. Benne, benne, Bennekom. Woont daar een goede vriend die u helpt. Zo slim als een vos. Heet hij Slim?» De consultant was inderdaad ingenieur, woonde in Bennekom en had een vriend die Slim heette, van wie hij veel steun ondervond. Op de vraag tijdens ons nader onderzoek van dit geval, hoe hij op de naam Bennekom was gekomen, antwoordde Bèta: «Toen tante Leen begraven werd was ik nog een kleine jongen. Nu is het in Brabant de gewoonte dat na de begrafenis alle familieleden plus de kinderen een koffiemaaltijd gebruiken in het huis van de overledene. Op de dag van de begrafenis was er een lange, lijzige, slome juffrouw die het gezelschap bediende. Ze ruimde de tafel waaraan gegeten was af. Daarbij deed zij de kopjes (kommetjes) in een ben (mandje). Terwijl ze bezig was viel ze languit over de kokosmat waarbij alle kommetjes kapot vielen. Ik moet er nog om lachen als ik daaraan denk. Het was een ben(ne) waarin kommetjes gaan. Bennekom.»

Wij hebben hier met een verbeelding (Verbildlichung) van de plaatsnaam Bennekom te doen welke berust op een gebeurtenis uit het verleden van de paragnost. Dergelijke verbeeldingen, welke met de verlaging van het bewustzijnsniveau samenhangen, merkten wij bij tal van paragnosten op, hetgeen uit het voorgaande gebleken moge zijn. Zoals verwacht kon worden geven dergelijke verbeeldingen bij herhaling (in het bijzonder — maar geenszins uitsluitend — bij niet geroutineerde paragnosten) aanleiding tot verkeerde interpretaties. Deze verkeerde interpretaties blijken nu in tal van gevallen tot gevolg te hebben dat men voor de oplossing van het door de consultant aan de orde gestelde probleem in een ver-

keerde richting gaat zoeken. Wij zullen hieronder enkele voorbeelden van dergelijke mislukkingen geven.

In verband met de diefstal van een armband wendt de eigenaar van een juwelierszaak zich tot Bèta. Tot de indrukken welke de paragnost tijdens het consult kreeg behoorde deze: «Uw bediende heeft iets uitstaande met een zwarte dame, een dame in het zwart . . .» De gegevens welke Bèta verder nog verstrekte waren voldoende om de betrokken jonge man tot een bekentenis te brengen. Een zwarte dame was echter niet bij het geval betrokken, daarentegen wel een opkoper die de naam Damen droeg en aan wie de bediende, die dit plan overigens niet ten uitvoer had kunnen brengen, de armband (zwart) zou hebben willen verkopen. Ofschoon de onjuiste interpretatie van het «beeld» van de zwarte dame dat zich aan de paragnost opdrong, voor de consultant niet tot een teleurstellend resultaat leidde, dienen wij ons ervan bewust te zijn, dat dit zeer goed wel het geval had kunnen wezen.

Ons zijn tal van gevallen bekend waarbij onjuiste interpretaties een paragnost op een dwaalspoor brachten. Teleurstellende consulten vinden veelal mede hun oorsprong in het feit, dat zich aan de paragnost in plaats van het juiste woord een daaraan geassocieerd woord opdringt. Zo ook in het onderhoud met dr. v. S., die op 19.3.1956 Bèta consulteerde in verband met de vermissing van enkele bankbiljetten. Na enkele juiste indrukken te hebben verkregen met betrekking tot de persoon en het milieu van de consultant, zei Bèta dat hij er nu niets meer van begreep. «Ik krijg steeds maar trappistenbier door en ik geloof toch niet dat u daar iets mee te maken heeft.» Na enig nadenken antwoordde dr. v. S., die over enige ervaring met paragnosten beschikte, dat hij meende de oplossing te hebben gevonden: «Het huis in Gelderland waar ik gewoond heb, heet De Schaapskooi, evenals het klooster van de paters Trappisten bij Tilburg, dat dezelfde naam draagt.» Het hoeft wel geen betoog dat een minder gevatte en psychologisch minder ervaren consultant nimmer op deze gedachte was gekomen en dit gegeven – dat tot allerlei fabulaties had kunnen leiden – als foutief had aangemerkt.

Ook komt het menigmaal voor dat terwijl er tijdens een consult een aantal frappant juiste gegevens door de paragnost verschaft wordt, deze er wat betreft zijn aanwijzingen ten aanzien van de kernkwestie volkomen naast zit. Een dergelijke misser zien we in het consult van de heer J. B., die op 28.3.1956 een sleutelring met sleutels miste. Hij raadpleegde Bèta, die een volmaakt juiste beschrijving van het huis en de tuin van de consultant wist te geven en de plaats aangaf (in het gras bij een vijvertje) waar, volgens hem, de ring verloren was. Vol vertrouwen zocht de consultant de door de paragnost zo nauwkeurig beschreven plaats af zonder daarbij de ring terug te vinden. Enkele dagen later ontdekte een huisgenoot de ring met sleutels onder een zitkussen van de auto. Het is ons helaas niet mogen gelukken de oorzaak van deze mislukking op te sporen.

Het is zonder meer van belang na te gaan, wat de oorzaken van dergelijke mislukkingen zijn, daar ook zij in een aantal gevallen een bijdrage kunnen leveren tot verdieping van onze inzichten met betrekking tot paragnostische verschijnselen.

EEN ACHTERVOLGER MISLEID DOOR LIBIDINEUZE PREOCCUPATIES

Het leek ons van belang in dit verband ook duidelijk te maken dat onder bepaalde omstandigheden de persoonlijke conflicten van een paragnost ertoe kunnen leiden dat deze niet in staat is de hem opgedragen taak naar behoren te vervullen. Daartoe geven wij in extenso het volgende verslag.

Op 1.8.1954 vond op ons instituut een bijeenkomst plaats welke ten doel had gegevens te verkrijgen met betrekking tot een grote partij zuidvruchten. Deze partij was als gevolg van (veronderstelde) frauduleuze handelingen vermist. De benadeelden hadden, na overleg met mij te hebben gepleegd, besloten een paragnost in de arm te nemen en ik was de mening toegedaan, dat de mogelijkheid bestond dat Bèta in deze zaak enig licht kon brengen. Behalve Bèta, mijn medewerkster mevrouw Louwerens en ik, waren er drie personen aanwezig die wij zullen noemen: firmant X (de benadeelde), firmant Y (zijn compagnon) en Z (advocaat van X en Y).

Nadat van de zijde van X een korte uiteenzetting was gegeven inzake het doel van de samenkomst liet Bèta zich door mij blinddoeken. Daarna legde X een aantal dossiers voor hem op tafel, welke hij, geblinddoekt, nerveus en met grote snelheid begon te doorzoeken. Kennelijk zocht hij naar contactpunten. De meeste brieven en dossiers werden door hem, zonder meer, terzijde gelegd. Enkele hield hij eruit. Later deelde X ons mee (en dit werd door Y bevestigd), dat het opmerkelijk was te zien, hoe Bèta juist die dossiers uit de stapel en die brieven uit de dossiers haalde waarin zich gegevens bevonden die mogelijk voor de zaak van nut konden zijn. Van een inkijken der brieven (aangenomen dat de blinddoek deze mogelijkheid had open gelaten) is geen sprake geweest. Hij zocht er alleen, met grote snelheid, diegene uit die hem mogelijk als inductoren konden dienen. De overige wierp hij terzijde. Nadat hij zich van de blinddoek ontdaan had zei hij dat het hier ging om de verzending van twee partijen goederen. Eerst was men tot overeenstemming gekomen. De prijs liep echter op en de handelaren, die de partijen verkocht hadden, kregen er spijt van, daar zij een betere prijs hadden kunnen maken.

BÈTA (zich tot de heren X en Y wendend): Nu is u gedupeerd en verontwaardigd. Er is nog geen politie in deze zaak gemengd. De zaak loopt reeds van eind december of begin januari. Er moest snel op de offerte gereageerd worden daar het spul omhoog liep. Ondanks dat het hier een bekende firma betreft zit er van het begin af aan oplichting bij . . . Ik kom

in Zuid-Frankrijk. Marseille. Ik ga naar Spanje. Ik krijg het beeld Barcelona. Er is een vertakkingsbeeld Madrid. In Madrid zie ik een groot gebouw en een groot plein. Via Gibraltar ga ik het water over. Ik kom in Tanger. Een grote weg. Weinig bomen. In de verte bungalows, witte, in de zon geblakerde huizen. Afrika. Tanger.

FIRMANT X: Deze beelden zijn juist.

BÈTA: *Ja, maar er komt nog meer. U heeft in telefonische verbinding gestaan met Barcelona van Rotterdam uit. Er is getelefoneerd met Barcelona. Er is een vergissing geweest met het nummer. (Juist). Ik krijg een nummer door van zes cijfers (hij noemde de cijfers achter elkaar; later bleek dat hij, geblinddoekt zijnde, dit telefoonnummer ook opgeschreven had).*

FIRMANT Y (zijn zakboekje tevoorschijn halend en doorbladerend): Dit nummer staat inderdaad in mijn boekje.

BÈTA: *Het huis in Madrid heeft als nummer 6.*

FIRMANT Y: Juist.

BÈTA (zich nu tot X wendend): *Er is een ruziebeeld. Dat brengt mij in Hamburg. U zit in een bar. Er is muziek in de verte. U heeft een onaangenaam gesprek gehad. Om te bekomen is u naar een bar gegaan. U heeft daar een autokaart moeten raadplegen. U heeft de neiging om als u ergens is daar iets van mee te nemen. U heeft een doosje met barlucifers meegenomen.*

FIRMANT X (vertelt waarom hij vrijwel nooit in dergelijke etablissementen komt): Maar toen was ik door dat bericht over die kwestie zo kapot dat ik naar een café ging. Ik heb daar inderdaad een autokaart geraadpleegd en een doosje lucifers meegenomen.

BÈTA (geeft nog een aantal indrukken, onder andere «hoort» hij enkele namen van personen en straten): *Ik hoor een naam met een zuidelijke klank. Deze persoon heet Monsieur Jean . . . Jean Rodi, Robi (moest zijn: Jean Rodrigues) . . . Dan krijg ik een naam door van een straat. Zoiets als Balijelaan, rue de ballique, rue de ballaie de suprême.*

FIRMANT Y (raadpleegt zijn zakboekje): Dat moet zijn de Rue Bailli de Suffren.

BÈTA (richt zich tot X en Y): *Elk van u heeft zijn eigen kijk op dit geval. U is het onderling niet eens. U heeft elkaar over en weer verwijten gedaan. Ik zie de zaak weer anders. (Hier volgde een uiteenzetting waarbij hij onder meer melding maakte van een schip dat op zee voor anker lag. Hij «zag» kleinere schepen langszij komen. Er vonden overladingen plaats. Achteraf is gebleken dat dit beeld juist was.)*

De uitkomsten van dit eerste consult waren van dien aard, dat zij de heren X en Y aanleiding gaven zich door Bèta te laten adviseren. Dit besluit leidde ertoe dat X, in gezelschap van Bèta, naar Spanje vertrok^[46]. Daar werden verschillende plaatsen en personen bezocht. Op 31 augustus schreef de heer X mij een uitvoerige brief, waarin hij rapporteerde over zijn ervaringen met Bèta gedurende deze reis. Ofschoon hij tijdens deze

reis tal van malen de gelegenheid kreeg van opmerkelijke paragnostische prestaties getuige te zijn was, volgens X, de praktische waarde van deze indrukken en beelden gering gebleken en moest men, zonder veel bereikt te hebben, naar Nederland terugkeren.

In het begin van 1956 deelde X mij mee dat de zaak in een nieuw stadium was gekomen en dat dit tot de erkenning had geleid, dat de beelden van Bèta een grotere praktische waarde bezaten dan men aanvankelijk had gemeend. Een aantal van de door de paragnost verstrekte gegevens, die men in augustus 1954 niet kon verifiëren en, geheel ten onrechte, als onjuist had aangemerkt, bleken bij voortgezet onderzoek juist te zijn. Wij zullen op dit alles hier verder niet ingaan maar volstaan met een merkwaardig onderdeel van het geheel, zij het ook in het kort, te behandelen.

Een van de doelen welke men met de reis had gehoopt te bereiken was in contact te komen met een Spanjaard, A-a geheten, die in deze zwendel-affaire een belangrijke rol had gespeeld. Bèta had hem nauwkeurig beschreven en zette, gelijk een menselijke speurhond, de achtervolging van deze man in. Ofschoon Bèta de plaatsen waar deze A-a zich bevonden had en bevond nauwkeurig en juist wist aan te geven, wilde het noodlot, dat hij steeds te laat op deze plaatsen aankwam. De vogel bleek steeds gevlogen wanneer X en Bèta op deze plaatsen (die zich, behalve in Spanje ook in Zwitserland, Italië en Frankrijk bevonden) aankwamen. Het was alsof hij er de lucht van kreeg dat hij achtervolgd werd. Wanneer wij nu de motieven nagaan welke B. ertoe geleid hebben om alles op alles te zetten om met A-a een persoonlijke ontmoeting te hebben, dan geloven wij dat deze ten dele van seksuele aard zijn geweest.

Ons persoonlijkheidsonderzoek had destijds uitgewezen dat in geslachtelijk opzicht Bèta als zeer ongeremd dient te worden beschouwd. Bij herhaling gaf hij blijk van een overprikkeldheid in sexualibus; deze bijzondere belangstelling openbaarde zich ook in zijn werk als paragnost. Hij vond het prachtig wanneer hij langs paragnostische weg indrukken kon krijgen met betrekking tot erotische specialiteiten en complicaties van de personen waarmee hij direct en indirect in aanraking kwam. De heer X, die in 1954 aan mij schreef dat hij Bèta als een heel goede vriend was gaan beschouwen, merkte niettemin (naar aanleiding van de ervaringen door hem tijdens zijn reis met Bèta opgedaan) op, dat hij een man is in wiens leven het seksuele element een overmatige rol speelt.

Uit hetgeen ons van A-a bekend is blijkt, dat deze Spanjaard in hoge mate aan een geslachtelijke prestatiezucht leed. Bèta heeft daar, zonder twijfel, langs paragnostische (telepathische) weg kennis van gekregen. Dit activeerde ongetwijfeld zijn verlangen om deze man, wiens seksuele potentie hij benijdde, te ontmoeten. In verschillende publikaties heb ik gewezen op de merkwaardige éénwordingen, welke wij bij paragnosten, die met anderen in telepathische relatie geraken, kunnen constateren. Deze éénwordingen (dit éénvoelen, dat wel een archaische vorm van het invoelen

genoemd is) doen zich bij sommige paragnosten in zulke extreme vormen voor, dat zij zichzelf als het ware door de ander in bezit genomen voelen. Zij zijn zichzelf en tegelijkertijd de ander. Een dergelijke bezetenheidstoestand, voortvloeiend uit een telepathisch contact met de voortvluchtige en door hem achtervolgde A-a, deed zich nu in het laatste gedeelte van de reis met de heer X bij Bèta voor.

Op 16 augustus (één dag na zijn terugkeer in Nederland) verzocht Bèta mij dringend hem te helpen zich te bevrijden van de hem obsederende A-a. Bij gelegenheid van het onderhoud dat thans volgde en op de band werd opgenomen, deelde de paragnost mij mee dat hij tijdens zijn verblijf in Spanje steeds meer last kreeg van seksuele spanningen. Deze spanningen gingen gepaard met een steeds sterker wordende identificatie met A-a. «Ofschoon», aldus Bèta, «mijn beroepstrots mij alles op alles deed zetten om deze man te pakken te krijgen was er niettemin ook iets in mij dat mij daarvan weerhield.» Onbekend met hetgeen de psychoanalyse met betrekking tot de ambivalentie of gelijktijdige tegengesteldheid van gevoelens leert, geraakte Bèta door deze innerlijke verdeeldheid in verwarring. Deze verwarring werd nog groter toen hem bleek, dat hij zich ten dele A-a voelde worden. Deze obsessie leidde ertoe dat hij in Parijs, waarheen hij de voortvluchtige gevolgd was, allerlei «trekcontacten» kreeg die niet alleen betrekking bleken te hebben op de café's welke A-a aldaar bezocht had, maar tevens op het hotel waarin deze kort tevoren verblijf had gehouden, jazelfs op het bed waarin deze had geslapen. Bèta vond geen rust alvorens hem dezelfde kamer werd toegewezen waarin A-a enkele nachten tevoren verblijf had gehouden. In deze kamer, liggend op het bed waarop A-a in gezelschap van vrouwen (telkens een andere), de nachten had doorgebracht, kreeg hij allerlei beelden met betrekking tot A-a's seksuele activiteiten waarbij hij herhaaldelijk het gevoel had dat hij A-a was. «Het was», aldus Bèta, «of de muren en het bed voor mij portretten en handschriften (dus inductoren) van A-a waren, zo duidelijk zag ik alles wat hij hier beleefd had en het gekke was, dat ik het daarbij ook nog beleefde zoals hij het beleefd had (retroscopische vereenzelviging).» Door deze vereenzelvigingen en hetgeen daarmee samenhang bleek B. niet meer in staat de heer X die gegevens te verschaffen, waarvoor de reis ondernomen was. Hij stelde voor naar Utrecht terug te keren en mij om hulp te vragen.

In een gesprek wist ik B. duidelijk te maken dat hij door een samenspel van een reeks factoren in een toestand was geraakt waarin hij zijn opgekropte geslachtelijke verlangens, die kennelijk een versterking hadden ondergaan door zijn paranormale identificatie met A-a, zocht te bevredigen op een wijze die aan zgn. «voyeurisme» doet denken. In plaats van, gelijk voyeurs, te pogen zich geslachtelijk te bevredigen door op normale wijze naar de geslachtelijke gedragingen van anderen (waarmee zij zich identificeren) te kijken, had hij (onbewust) een dergelijke bevrediging gezocht door zich op paranormale wijze met A-a te vereenzelvigen en daarbij niet

alleen door helderziendheid in het verleden (retroscopie) getuige te zijn van diens seksuele gedragingen, maar daaraan ook op een paranormale wijze deel te hebben. Bij ons gesprek met Bèta wees ik hem er tevens op dat hij zonder twijfel ten opzichte van A-a ambivalent was ingesteld en dat het feit dat hij steeds te laat in een stad kwam welke A-a inmiddels reeds weer verlaten had, met deze ambivalentie verband hield. Na een rust van enkele dagen hervond Bèta zijn evenwicht en bleek hij weer in staat te zijn zijn consultants te ontvangen. Zonder hier nader op in te gaan zij erop gewezen, dat wij in de loop der jaren nog enkele malen bij paragnosten van dergelijke - zij het anders gerichte - obsessies getuige zijn geweest.

DROOMBEWUSTZIJN EN «PRIMITIEVE» MENTALE PROCESSEN

Wanneer wij, staande voor het raam van een boekwinkel, naar de in de etalage uitgestalde boekwerken kijken kan het gebeuren dat wij daarin een boek ontdekken dat ons herinnert aan een ander exemplaar van dezelfde oplage, dat wij enkele dagen tevoren bij een bekende op diens schrijftafel zagen liggen. Wij hebben hier zowel met een (ruimtelijke) contiguïteitsassociatie te doen als met een gelijkheidsassociatie. Van een ruimtelijke contiguïteitsassociatie, die men ook wel een nabijheidsassociatie noemt, spreken wij, omdat het boek ons doet denken aan de schrijftafel waarop wij dat andere exemplaar van dezelfde uitgave zagen liggen. Het feit dat dit winkelexemplaar ons doet denken aan het exemplaar dat zich in het bezit van onze bekende bevindt, geeft aanleiding om van een gelijkheidsassociatie te spreken.

Ofschoon bij ons allen de contiguïteitsassociatie overheerst heeft nochtans de speciale psychologie uitgewezen, dat er personen zijn die een onbewuste voorkeur vertonen voor de gelijkheids-(gelijkenis-)associatie. Op de vraag of er bij Bèta aanleiding bestaat om van een prevaleren van de gelijkheidsassociatie te spreken, kan niet anders dan bevestigend geantwoord worden. Duidelijk treedt dit naar voren in het door de introspectie (juister: retrospectie) verkregen materiaal, dat wij gemakkelijk met nog tal van andere, soortgelijke voorbeelden kunnen aanvullen. Elders (T.v.P., '55) heb ik uiteengezet dat Bèta geenszins de enige onder de paragnosten is bij wie wij een overmatige voorkeur voor de gelijkheidsassociatie aantreffen. Wij vonden deze bij verschillende andere paragnosten terug. De reden hiervan dient mijns inziens gezocht te worden in het feit dat de psychische structuur der paragnosten dichter bij die van het droombewustzijn staat dan die van de mens wiens paragnostische vermogens (op ontwikkelingspsychologische gronden) minder gelegenheid krijgen zich te openbaren. Dat wij in dromen opmerkelijke voorbeelden van gelijkenis-

associaties aantreffen weet een ieder die zich met de psychoanalytische literatuur heeft beziggehouden. Bleuler heeft erop gewezen dat de neiging tot seksualiseren, welke zich, volgens Freud c.s., in onze dromen openbaart, voor een deel samenhangt met het prevaleren van de gelijkheidsassociatie tijdens de slaap (droom).

Van ontwikkelingspsychologische zijde heeft men erop gewezen dat er zo iets als een «primitieve mentaliteit» bestaat. Bij sommige volken, welke een cultuur bezitten die ten enenmale verschilt van onze Westeuropese treffen wij de zgn. primitieve mentaliteit aan. In deze mentaliteit vinden wij tal van karaktertrekken terug die als kenmerkend voor ons droomleven dienen te worden aangemerkt. Dit heeft ertoe geleid, dat men de droom als een regressieverschijnsel is gaan beschouwen: de slaap is een toestand waarin de mens terugvalt in het beeldende oer-denken, waarin niet alleen het denken in woorden, de cultuurmens eigen, plaats moet maken voor het primitieve denken in beelden, maar waarin tevens van een prevaleren van de gelijkheidsassociatie gesproken moet worden.

Dat bij zoveel paragnosten, onder wie Bèta, een beelddenken wordt opgemerkt, waarin de gelijkheidsassociatie zo'n belangrijke rol speelt, hangt mijns inziens onmiskenbaar samen met het feit dat de mens bij wie de paragnostische vermogens zich op een boven de norm gelegen wijze vermogen te openbaren, wat zijn psychische structuur betreft dicht bij de «dromer», de «primitieve» (archaische) mens en het kind staat dan de mensen bij wie een zodanige ontwikkeling van het «ik» met zijn remmende functie heeft plaatsgevonden, dat zij slechts bij hoge uitzondering iets van hun paragnostische vermogens merken.

Er is nog iets waarop wij hier, in aansluiting aan het voorgaande, de aandacht willen vestigen. Zoals bekend maken wij in de psychologie onderscheid tussen geheugen en herinnering. Het begrip herinnering omvat meer dan het begrip geheugen, te weten de herkenning van het gereproduceerde als zodanig. Wanneer ik bij het horen van het woord «cheval» met het woord «paard» reageer, dan spreek ik van een prestatie van het geheugen. Deze prestatie is geheel onpersoonlijk. Anders wordt het echter wanneer ik bij het horen van het woord «cheval» niet alleen met het woord «paard» reageer, maar daarbij tevens moet denken aan een groentenman die in mijn kinderjaren bij mijn ouders met paard en wagen aan de deur kwam en mij weleens op de rug van dat paard zette. Of aan de onderwijzer die ons Frans leerde, aan de kinderen die toen met mij in de klas zaten, enz. Wij hebben hier dan met meer dan een louter onpersoonlijke geheugenprestatie te doen en spreken van herinneringen, die door het woord «cheval» zijn gewekt. Deze herinneringen, die uit het eigen leven zijn gegrepen, zijn persoonlijk en dragen derhalve een subjectief karakter.

Psychologisch onderzoek wees uit, dat bij kinderen over het algemeen een grotere voorkeur bestaat voor persoonlijke associaties dan bij volwassenen. Zij kunnen nog niet zo onpersoonlijk denken als volwassenen en

hebben, wanneer wij hen op prikkelwoorden laten reageren, veel vaker een voorval uit hun eigen leven te pakken. Een twaalfjarige utrechtse schooljongen antwoordde op de vraag van zijn onderwijzer, waar hij aan moest denken wanneer hij het woord Willebrord hoorde: «Aan een student». Bij navraag bleek dat de jongen ooit toen hij langs het Janskerkhof liep, een student op het ruitersstandbeeld van Willebrord had zien klimmen. Een amsterdams schoolmeisje van gelijke leeftijd moest, toen men haar een prentbriefkaart van het Rembrandtplein toonde, aan haar grootvader denken. Rembrandt was voor haar aan Vondel geassocieerd en de naam Vondel riep bij haar de herinnering aan haar grootvader op, die namelijk in de Vondelstraat woonde.

Ofschoon men ook bij ouderen nog wel dergelijke subjectieve associaties aantreft valt het toch niet te ontkennen, dat deze tot op zekere hoogte steeds meer op de achtergrond geraken en er een voorkeur ontstaat voor objectieve associaties. Slechts bij hen, bij wie van fixatie in een meer of minder kinderlijk stadium gesproken moet worden, blijven de subjectieve associaties prevaleren. De uitkomsten van de onderzoeken met betrekking tot de introspecties (retrospecties) der paragnosten geven nu in tal van gevallen, waaronder het geval Bèta, aanleiding om van een dergelijke fixatie te spreken. Ongetwijfeld hangt dit samen met de overmatige emotionaliteit waardoor tal van paragnosten zich kenmerken.

INDIVIDUELE GEVOELIGHEDEN EN SPECIALISATIES

In verschillende van mijn publikaties heb ik gewezen op het feit dat wij bij vele paragnosten opmerkelijke specialisaties aantreffen, die voor een deel in jeugdervaringen hun oorsprong vinden. Bij Bèta blijkt dit nu ook het geval te zijn. Bij onze proefnemingen met deze paragnost viel het ons op, dat hij, in tegenstelling tot andere psychoscopisten, in een groot aantal gevallen het juiste huisnummer wist te noemen van zijn consultant, of van een persoon die op enigerlei wijze aan de consultant bekend was^[47].

Toen wij hem eens de vraag stelden of hij mogelijk een reden voor zijn bijzondere belangstelling voor huisnummers kon opgeven vertelde hij ons, dat hij reeds in zijn jongelingsjaren met zijn paragnostische vermogens «experimenteerde». Verschillende personen uit zijn omgeving, waaronder zijn vader, stonden daar niet alleen zeer kritisch tegenover, zoals uit het voorgaande reeds gebleken is, maar zelfs afwijzend. Enkelen verklaarden dat zij dan pas aan zijn «helderziendheid» zouden gaan geloven, wanneer hij hun kon zeggen op welk nummer zij woonden, hoeveel geld zij in hun zak hadden of waar zich een door hen verstopt voorwerp bevond. «Ik ben», aldus Bèta, «mij daar toen maar in gaan oefenen, teneinde hen te overtuigen van mijn paranormale begaafdheid.» – Een andere specialisatie

van Bèta zien we naar voren komen in het rapport dat de ons bekende mej. G. de C. opstelde naar aanleiding van haar ervaringen met Bèta.

«Mijn pleegzusje was haar spaarbankboekje kwijt. Het had altijd op een vaste plaats gelegen in een kast waar mijn moeder het voor haar bewaarde. Na alles werkelijk goed en verschillende keren te hebben nagezocht zijn wij naar de heer Bèta gegaan. Op weg naar zijn huis vergisten wij ons in de richting, maar kwamen tenslotte toch op de plaats van bestemming. Toen wij Bèta even later spraken bleek hij op de hoogte van het feit dat wij de weg waren kwijtgeraakt en mijn 'zusje' eigenlijk een pleegkind in ons gezin was. Na geblinddoekt te zijn onderzocht hij de inhoud van haar tasje. Bij het maken van de afspraak had hij gevraagd om een foto van haar en iets dat in dezelfde kast als het spaarbankboekje had gelegen. Mijn moeder had een brief van een pater meegegeven, die daar vlakbij had gelegen. Ik had deze brief met enkele foto's in een envelop gedaan, mijn zusje wist niet van wie de brief was. Toen Bèta deze envelop uit haar tasje in handen kreeg, haalde hij onmiddellijk de brief eruit en gaf deze terug. Hij zei toen: 'Hier heb ik niets aan.' Ze vroeg toen: 'Wat is dat eigenlijk voor een brief?' Hierop antwoordde Bèta: 'Dat is toch die brief van die pater!' Bij het betasten van de foto's vroeg hij haar: 'Heeft u iets met ballet of circus te maken?' Inderdaad danst zij en haar broer en zus zijn werkzaam in een circus. Hij vroeg haar toen: 'Heet je Cocky? (Ja). Ben je 22 jaar? (Ja). Ben je een oktobermeisje? (Ja). Dan ben je de 13e jarig, maar je bent op de 12e berekend. Je bent een dag te laat geboren.' Ze is inderdaad 13 oktober jarig. 'Woon je Mariastraat 27? (Ja). Ik zie dat de opgang achter in het huis is en dan ga ik de trap op en naar binnen en zie hier een kamer en achter een kamer (hij tekende er een soort van plattegrond bij) en hier een kast en daar heeft het gelegen.' De plattegrond klopte precies met de ligging van onze kamers en de bewuste kast. Toen zei Bèta: 'Het boekje ligt daar niet meer. In het voorjaar is die kast schoongemaakt en toen is het per ongeluk tussen allerlei andere paperassen terecht gekomen die bewaard moeten blijven en waar ook oude muziek bij ligt. Het is een bundel bij elkaar en ligt in een andere kast.' Thuisgekomen vertelden wij mijn moeder wat Bèta gezegd had. Na even nadenken herinnerde zij zich een stapeltje papieren in een kleine kast te hebben gelegd, inderdaad bij oude muziek (van 1915). Daar werd het spaarbankboekje ook gevonden, in de envelop waarin het was opgestuurd, zoals Bèta had gezegd.»

De reden waarom wij dit verslag hier opnemen is niet zozeer gelegen in het feit dat het opnieuw laat zien hoe Bèta zulke rake aanwijzingen weet te verschaffen met betrekking tot vermiste voorwerpen, dan wel in het feit dat hij zulke precieze gegevens bleek te kunnen verschaffen met betrekking tot de geboortedatum van zijn consultante. Uit de in ons bezit zijnde dos-

siers merkten wij namelijk op dat Bèta aan dit punt meer dan gewone aandacht besteedde en opmerkelijk vaak gedetailleerde gegevens verschaftte; hetgeen voor ons aanleiding was om aan te nemen, dat hij ook voor geboortedata een bijzondere belangstelling moest bezitten. Dit nu blijkt inderdaad het geval te zijn en hangt eveneens met ervaringen uit de jeugd samen. Bèta is op één na het oudste kind uit een gezin dat in totaal dertien kinderen had kunnen tellen. Het is nu bij herhaling gebeurd dat hij, op een tijdstip waarop in zijn ouderlijk huis alles in gereedheid werd gebracht voor de ontvangst van het nieuwe broertje of zusje, bij een van zijn grootmoeders werd ondergebracht. Met spanning verbeidde hij dan de dag waarop hij weer in de ouderlijke woning kon terugkeren. En dit temeer daar hij – op grond van allerlei gruwelverhalen, welke hem met betrekking tot het geboren worden waren verteld – in grote ongerustheid verkeerde met betrekking tot zijn moeder, aan wie hij zo sterk gevoelsmatig gebonden was. Ik acht het zeer waarschijnlijk dat de belangstelling, welke Bèta kennelijk voor geboortedata bleek te vertonen, samenhangt met de angsten, waaraan hij in zijn kinderjaren in de grootmoederlijke woning ten prooi viel en het daarmee gepaard gaande verlangen naar terugkeer in het ouderlijk huis.

Er is nog een typisch aspect waarop hier gewezen dient te worden, namelijk de voorkeur van deze paragnost voor diefstalangelegenheden. Ik heb erop gewezen dat, in tegenstelling tot Croiset, bij wie ik sterke remmingen constateerde wanneer hem het verzoek werd gedaan zijn aandacht aan een diefstalzaak te schenken, Bèta daarentegen een bijzondere belangstelling voor dergelijke aangelegenheden vertoont. Deze bijzondere belangstelling hangt samen met een gebeurtenis welke zich in 1940 (Bèta was toen 17 jaar oud) in het ouderlijk huis afspeelde. Er werd toen een bedrag van f 180,- vermist en Bèta's vader verdacht hem, geheel ten onrechte, van de diefstal van dit bedrag, hetgeen een reeks onaangenaamheden voor hem meebracht. Later is gebleken dat een broer, die hem steeds ten voorbeeld werd gesteld, het geld had weggenomen. Dit voorval veroorzaakte een soort psychisch trauma bij Bèta, die zich thans (althans volgens zijn zeggen) geroepen ging voelen diefstalzaken op te lossen teneinde te voorkomen dat onschuldigen hiervan ten onrechte verdacht konden worden.

Het is hier de plaats om nog op enkele gegevens te wijzen die uit onze onderzoeken met Bèta naar voren zijn gekomen. Toen wij hem vroegen of hij, bij het «zien» van beelden op landschappen betrekking hebbend, ook een voorkeur bezat voor bepaalde onderdelen van het terrein als punten om zich op te oriënteren, antwoordde hij ons dat zijn voorkeur allereerst uitging naar water en bomen. En hij voegde hieraan toe, dat hij – als amateur-kunstschilder^[18] – ook graag landschappen met bomen en water schilderde. Ook vertelde hij ons van zijn liefde voor de watersport die hem ertoe gebracht had zich een motorboot aan te schaffen waarmee hij graag

tochtjes op de Vecht en andere rivieren maakte. «Ik kijk dan vanaf die boot gaarne naar de bomen en het water. Maar ook wel naar huizen.» Ofschoon Bèta bij zijn psychoscopische proefnemingen en consulten zich niet uitsluitend van foto's en handschriften (brieven) bedient, blijkt hij niettemin een voorkeur voor de genoemde voorwerpen als inductoren te bezitten. Niettegenstaande wij bij ondervraging met betrekking tot de reden van deze voorkeur geen bevredigend antwoord kregen achten wij het niettemin waarschijnlijk, dat wij hier met een gewenning uit zijn beginperiode te doen hebben.

PLOTSSELINGE ONBEDOELDE
TOEKOMSTVOORSPELLINGEN

Tot slot nog een enkel woord over Bèta's psychoscopische ervaringen. Ofschoon, zoals te verwachten viel, Bèta's indrukken en beelden zich niet uitsluitend tot het verleden en het heden beperken en een enkele maal op de toekomst betrekking hebben, heeft hij er zich, in tegenstelling tot vele andere beroepsparagnosten, nimmer op toegelegd als toekomstvoorspeller («waarzegger») op te treden. Zijn cliëntenkring beperkte zich in de dagen waarin hij tot de kring van onze proefpersonen behoorde tot personen die hem consulteerden in verband met vermissingen, diefstallen, brandstichtingen en dergelijke aangelegenheden. Op onze vraag of hij weleens toekomstbeelden met betrekking tot zijn consultants kreeg gaf hij steeds zodanige antwoorden dat men daaruit zonder meer kon concluderen, dat hij zeer onwennig tegenover zijn eigen (sporadische) psychoscopische ervaringen stond. Hij had een zekere vrees voor dergelijke ervaringen waarmee hij niet goed raad wist^[49].

Een van zijn eerste ervaringen van dien aard schijnt hij op omstreeks zeventienjarige leeftijd te hebben gehad. Dat was bij gelegenheid van een verjaarsfeest dat in de familiekring werd gevierd. Zoals bij dergelijke gelegenheden te doen gebruikelijk was, trad Bèta op dit feest als «gangmaker» op waarbij hij enkele «telepathische experimenten» te zien gaf. Een der aanwezigen, een jonge man (W. R.) haalde, aldus Bèta, allerlei flauwe grapjes uit en ging zelfs tot handtastelijkheden over bij de dames. «Ik verzette mij hiertegen, hetgeen tot gevolg had dat er ruzie ontstond waarbij W. R. mij een zwendelaar noemde. Ik werd woedend en dit te gemakkelijker, omdat ik nogal veel gedronken had. Op zeker ogenblik zei ik: 'Net zo goed als dit zwendel is is het ook zwendel, dat jij binnen drie maanden dood zult zijn als gevolg van een auto-ongeluk.' Toen ik dit gezegd had ontstond er grote consternatie onder de gasten... Deze onverkwalijkte kwestie was allang uit mijn herinnering verdwenen tot ik het vervolg hoorde... Na twee maanden was W. R. begonnen zijn zelfvertrouwen te verliezen en zei tegen een ieder: 'Stel je voor dat die gek

eens gelijk heeft. Hij durfde niet langer in zijn auto te zitten, kreeg last van zijn maag en hoofdpijnen en moest tenslotte in een ziekenhuis worden opgenomen. Per ziekenauto werd hij er heen gebracht. Onderweg had deze auto een ernstige aanrijding. W. R. bleef daarbij, waarschijnlijk van schrik, dood...»

Bèta heeft herhaaldelijk met ons over dit voorval gesproken en ons daarbij steeds weer de vraag gesteld, of wij nu van mening waren dat hij door zijn voorspelling de oorzaak van W. R.'s dood is geweest. Wij hebben hem er daarbij steeds op gewezen, dat het stellen van deze vraag eenvoudiger is dan het beantwoorden en dat het hier een zeer gecompliceerd geval betreft waarin het element van voorschouw onmiskenbaar vervat is. En dit temeer daar W. R. de auto niet bestuurde en de chauffeur onkundig was van de door Bèta gedane voorspelling.

Eenvoudiger is het volgende geval dat zich voordeed in de periode waarin wij contacten met hem onderhielden. Op zekere dag kreeg hij bezoek van een tweetal dames, die een beetje afwijzend (ambivalent) tegenover hem stonden. Aan een van deze dames vertelde hij dat haar man handelsreiziger was geweest en dat deze door een aanrijding met een vrachtauto verongelukt was. Hij «zag» een aanrijding door een vrachtauto die van rechts kwam en gaf een reeks bijzonderheden met betrekking tot dit ongeluk, waarbij hij in de veronderstelling verkeerde, dat de dames bij hem kwamen in de hoop dat hij haar de weg zou wijzen om de chauffeur van de vrachtauto voor schadevergoeding aan te spreken. Tot zijn verbazing bleek er niets van zijn «verhaal» te kloppen en de beide dames verlieten zijn woning in de stellige overtuiging, dat Bèta maar wat gekletst had. Enige maanden later bezochten de beide dames hem opnieuw. Thans met de mededeling, dat de handelsreiziger (drie maanden na het eerste consult) met zijn auto, als gevolg van een aanrijding met een vrachtauto, bij Zaltbommel verongelukt was. Zonder zich daar bewust van te zijn geweest had Bèta een toekomstvoorspelling gedaan. Ook bij dit geval stelde Bèta ons de vraag (daarbij blijk gevend van magisch denken), of hij mogelijk door zijn voorspelling de oorzaak van dit ongeluk kon zijn geweest. Wij hebben hem hierop ronduit kunnen antwoorden, dat dit zeker niet het geval is geweest.

De neiging om de verwerkelijking van voorspellingen aan eigen krachten toe te schrijven troffen wij ook in een geheel andere vorm aan. Een treffend voorbeeld is de reeds eerder genoemde paragnost P.v.D., die enige jaren tot de kring van mijn proefpersonen behoorde. Hij was een te goeder naam bekend staande beroepsparagnost wiens cliëntèle voor een belangrijk deel uit zakenlieden bestond, die over het algemeen zeer tevreden waren over zijn marktprognoses, welke vaak in strijd waren met hun verwachtingen. Uit mijn contacten met cliënten van deze paragnost bleek dat men hem ook wel inzake belasting-aangelegenheden consulteerde.

Dan kwam het wel voor, aldus enkele van mijn berichtgevers, dat hij zijn bezoeker een door hem van magische tekens voorzien stuk papier gaf, met de opdracht dit tijdens het gesprek met de inspecteur ongemerkt onder zijn stoel te laten vallen of in een hoek van het vertrek te deponeren. Volgens v.D. zou dit de beslissing van de inspecteur in gunstige zin beïnvloeden. – Het is duidelijk dat v.D. hier de rol van magiër speelde. Als paragnost had hij kennelijk «gezien» dat het gesprek met de inspecteur een voor zijn cliënt gunstig verloop zou hebben. Hij wilde het nu echter doen voorkomen dat hij in dit gunstige verloop de hand had en dat hij dus meer was dan «alleen maar» een helderziende, die volstond met te zeggen wat hij aangaande de beslissing van de inspecteur schouwde.

Uit mijn gesprekken met zijn cliënten bleek inderdaad dat v.D. voor velen van hen een zekere mate van magisch prestige bezat en dat hij dit kennelijk nog wilde vergroten door het uitreiken van een amulet. Men zou hier van bedriegerij kunnen spreken, als ons psychodiagnostisch onderzoek niet had uitgewezen dat de neiging tot «magisch denken» hem in het geheel niet vreemd was en samenhang met het feit dat zijn persoonlijkheidsopbouw niet ten volle tot ontwikkeling was gekomen. Veel paragnosten blijken ten dele in een infantiel ontwikkelingsstadium te zijn blijven steken (fixatie) hetgeen wij wel mogen aanmerken als een begunstigende omstandigheid voor het zich openbaren van sluimerende paranormale vermogens. Dit wetend begrijpen wij dat het woord bedrog hier minder op zijn plaats is en dat wij hier eerder moeten spreken van gedrag dat met een kinderlijke grootheidswaanin samenhangt (Freud zou hier van de «almacht der gedachten» gewaagd hebben). Uit mijn gesprekken met v.D. is mij gebleken, dat hij er zich nauwelijks van bewust was dat het amulet in geen enkel opzicht de beslissing van de inspecteur vermocht te beïnvloeden, en dat hij zelf ten dele geloofde in de werkzaamheid van zijn amuletten.

Het zich inleven in de rol van «magiër» was bij v.D. ook een reactie op gevoelens van minderwaardigheid, die hij onmiskenbaar bezat. In onze gesprekken met hem kwam zijn inferioriteitscomplex dikwijls tot uiting. Vaak deed hij mij, ten onrechte, het verwijt dat ik te weinig aandacht aan hem schonk en uit dien hoofde hem niet de gelegenheid bood ten volle te bewijzen tot welke prestaties hij in staat was. Indien hij ooit maar de kans zou krijgen, aldus v.D., zou hij mij het bewijs leveren dat hij de «aller-grootste paragnost ter wereld» was!

WARNER THOLEN

LEVENSSCHETS EN ACHTERGROND

Warner Tholen werd op 23 januari 1913 te Groningen geboren. Zijn vader was timmerman. De verhouding tussen beide ouders was goed. Uit hun huwelijk kwam een vijftal kinderen voort van wie Warner de oudste is. Op de lagere school behoorde hij niet tot de beste leerlingen. Daar zijn moeder veel ziek was (zenuwreumatiek) werd hij veel thuisgehouden om dan de huishouding te doen en op de kinderen te passen. Zijn tweede broer had last van stuipen en dikwijls heeft hij zich met de verpleging van deze jongen moeten inlaten. Ook de gezondheid van de derde broer was soms van dien aard, dat deze verpleging behoeftde. Een en ander leidde tot een versterking van de band tussen de gezinsleden onderling. Door de vele ziekten in het ouderlijk huis begon hij zich als kind reeds voor zieken en ziekten te interesseren. Hij meent dat zijn werk als genezer voor een deel zijn oorsprong vindt in ervaringen, in zijn jeugd opgedaan. «De ene ziekte kwam na de andere en er zijn ook wel persoonlijke ongelukken gebeurd . . . Door dit alles heb ik niet alleen een gebrekkige schoolopleiding gehad maar ook weinig gelegenheid om te spelen.»

Na het verlaten van de lagere school kwam Tholen bij een kapper in de leer. Hij begon als jongmaatje. «In die dagen kwam het verlangen in mij op kunstschilder te worden. Ik kocht waterverf en penselen en begon te schilderen. Opeens was het weg en na die tijd heb ik niet meer geschilderd. Ik was toen omstreeks vijftien jaar oud. In die dagen was ik erg zwaartillend en maakte mij allerlei zorgen. Thuis gebeurden soms nare dingen. Zo viel mijn vader eens van een ladder. Hij kreeg daarbij een schram op zijn been. Er ontstond een infectie en het heeft maar weinig gescheeld of het been moest geamputeerd worden. Al die dingen bij elkaar wierpen een schaduw op mijn jongelingsjaren. Toen ik ongeveer twintig jaar oud was werd het leven iets gemakkelijker voor mij . . . Ik ben tot ongeveer mijn zesentwintigste jaar kapper geweest. Eerst in Groningen en later in Zwolle . . . Ik liep veel in gedachten en verzonk dan in dagdromen. Ik zal een jaar of veertien geweest zijn toen ik plotseling een visioen kreeg. Ik zag Christus met een baard en met schapen om zich heen. Op de achtergrond een wolk. Dit beeld is mij altijd bijgebleven.»^[50]

Op mijn vraag of hij zich herinneren kon wanneer hij zijn eerste paragnostische ervaring had gehad antwoordde hij, dat hij als kapper soms indrukken kreeg en «beelden» zag van en bij mensen, die bij hem in de stoel zaten. Hij begreep daar niets van en durfde daar ook niet over te praten. Later is hem duidelijk geworden dat dit met zijn paragnostische begaafdheid samenhangt. De aanwezigheid van een klant, een kapitein, gaf hem beelden te zien van gevechtshandelingen. Pas veel later heeft hij begrepen dat deze beelden betrekking hadden op hetgeen zich later in de mei-dagen van 1940 in ons land zou afspelen^[51].

In de nu volgende jaren had Tholen enige malen spontane paragnostische ervaringen die hij niet kon verklaren en waarover hij ongaarne met anderen sprak. Dit werd pas anders toen hij op zesendertig-jarige leeftijd met Croiset kennis maakte. Tholen woonde toen in Emmeloord waar hij aanvankelijk kantinehouder was en zich later als caféhouder vestigde. «In 1949», zo vertelt hij, «gaf Croiset een 'avond' in het gebouw Odeon in Zwolle. Ik ging er heen. Daar heb ik de aandacht van Croiset getrokken. Door hem leerde ik mijzelf als psychoscopist kennen. Ik begon voorwerpen te behandelen en de indrukken die ik kreeg bleken juist te zijn. Croiset vertelde mij ook dat ik door handoplegging zieken zou kunnen genezen . . . »

In 1951 kwam ik, door tussenkomst van Croiset, met Tholen in aanraking die weldra tot de kring van mijn proefpersonen begon te behoren. In 1954 behoorde hij tot de ruim veertig paragnostisch begaafden, die door ons aan een uitgebreid psychodiagnostisch onderzoek werden onderworpen. Het moge duidelijk zijn dat wij de uitkomsten van dit onderzoek niet kunnen vermelden, daar dit een schending van ons ambtsgeheim zou inhouden. Wij moeten derhalve volstaan met erop te wijzen, dat de uitkomsten van dit onderzoek niet afwijken van die welke het onderzoek der overige paragnosten opleverde^[52].

In de loop der jaren leerden wij de heer Tholen kennen als een eerlijk en betrouwbaar mens, die steeds bereid was om zich voor proefnemingen op paragnostisch gebied beschikbaar te stellen. Het streven, dat een man als Croiset kenmerkt, om een primus inter pares te zijn, is bij hem zeker niet aanwezig. Voor de onderzoeker brengt dit ongetwijfeld een nadeel met zich mee daar het aantal «goede» gevallen dat bij de heer Tholen verloren geraakt is, zonder meer groot genoemd moet worden. Daar komt nog bij, dat hij in aanmerkelijk mindere mate bedreven is in de kunst der zelf-waarneming en hetgeen daarmee samenhangt dan de heer Croiset. Voor een psychoanalytische (dieptepsychologische) benadering van zijn langs paragnostische weg verkregen indrukken en beelden is hij weinig toegankelijk. Dat wij niettemin door zijn hulpvaardigheid en bereidwilligheid de beschikking hebben gekregen over een reeks gevallen, die als belangrijk dienen te worden aangemerkt, moge uit dit hoofdstuk blijken, dat een kleine bloemlezing bevat van het door ons in de loop der jaren bij hem verzamelde materiaal.

TELEFONISCHE ADVIEZEN TUSSEN
DE BEDRIJVENDOOR

In 1964 kwamen wij in aanraking met de heer J. A. A. van de Graaff te Beekbergen, die op grond van een serieuze belangstelling voor de parapsychologie al geruime tijd met de heer Tholen zich had beziggehouden en reeds over enige ervaring met de werkwijze van deze paragnost bleek te beschikken. In overleg met de heer Van de Graaff en de heer Tholen werd besloten laatstgenoemde een bandrecorder ter beschikking te stellen waarmee al zijn telefonische consulten zouden kunnen worden opgenomen. Dit apparaat zou dan in de gang van zijn privé-woning moeten worden geplaatst en verbonden dienen te worden met zijn beide telefoon-apparaten, die onder één nummer vielen. Een van deze beide apparaten bevond zich in de in het café aanwezige telefooncel, de ander in de gang van zijn privé-woning. Telkens wanneer iemand de heer Tholen als paragnost zou wensen te consulteren, zou deze een knopje moeten indrukken, waardoor het geluidsband-apparaat in werking zou worden gesteld en het gesprek zou worden opgenomen. Enige weken later hadden wij dit plan verwezenlijkt. De heer Van de Graaff heeft niet volstaan met als adviseur op te treden en bij te dragen tot een systematisch onderzoek naar de paragnostische prestaties van de heer Tholen, maar hij is er al heel spoedig toe overgegaan de «volle» geluidsbanden in ontvangst te nemen en deze niet alleen uit te tikken, maar tevens, waar nodig, de betreffende consultants te bezoeken met het oogmerk aanvulling van de door de consultant verstrekte gegevens te verkrijgen. Voor deze medewerking zijn wij de heer Van de Graaff dankbaar. Zij geschiedde geheel ex gratia en op grond van diepgaande belangstelling welke hij voor de paragnostische prestaties van Tholen koesterde. Het moge hier nogmaals met waardering vermeld worden dat de medewerking van de heer Van de Graaff in belangrijke mate heeft bijgedragen tot een perfectionering van ons onderzoek.

Het aantal personen dat de heer Tholen in de afgelopen twintig jaren telefonisch consulteerde met betrekking tot vermiste voorwerpen, dieren en mensen is, gelet op hetgeen ons dienaangaande onder de ogen en ter ore is gekomen, vrij groot te noemen. Aanvankelijk (omstreeks 1950) genoot deze paragnost slechts plaatselijke bekendheid. Langzamerhand werd zijn naam ook buiten de Noordoost-polder bekend. Het gerucht dat er in Emmeloord een «helderziende» caféhouder woonde die «van alles kan zien», verspreidde zich vrij vlug door de verhalen van vrachtrijders en vertegenwoordigers, maar ook door een aantal dagbladen die (op een wetenschappelijk niet steeds verantwoorde wijze) aandacht aan zijn paragnostische prestaties besteedden. Met nadruk zij erop gewezen, dat de heer Tholen deze bekendheid geenszins heeft gezocht en dat hij in deze nimmer enige reclame voor zichzelf maakte of liet maken.

Ofschoon, evenals tal van andere paragnosten, de heer Tholen dit werk

móét doen om zichzelf geestelijk gezond te houden^[53], kan toch niet ontkend worden dat er dagen waren waarin het hem te veel werd. Men bedenke dat het meer dan eens is voorgekomen dat hij op één dag tien of meer malen werd opgebeld door personen die de een of andere vraag aan hem stelden. Voor een niet onbelangrijk deel verzuimden deze personen hun naam te noemen, accepteerden de gegevens welke de paragnost hun verstrekke, legden de hoorn op de haak en lieten nimmer meer iets van zich horen. Dan was er een vrij grote groep van personen die zich weliswaar de moeite gaven om de heer Tholen direct te vertellen in hoeverre zijn gegevens juist waren en hem, op zijn verzoek, beloofden een verslag te zenden, maar verzuimden deze belofte na te komen. Door toedoen van de heer Van de Graaff kwam hier enige verandering ten goede in, hetgeen niet wegneemt dat hij er meestentijds niet in slaagde consultants te achterhalen die hun naam of adres onduidelijk dan wel onvolledig vermeldden.

Een van de dingen die ons opvalt wanneer wij de gedragingen van de consultants nagaan is wel, dat een niet onaanzienlijk deel van hen van de diensten van de heer Tholen gebruik maakte zonder daarbij ook maar enigermate de verplichting te voelen daar iets tegenover te moeten stellen. Velen achtten het vanzelfsprekend dat hij voor een telefonisch consult geen geld accepteert^[54]. Bij een aantal mensen die in gebreke waren gebleven het beloofde rapport te zenden en die ik aan hun belofte herinnerde, constateerde ik weerstanden van uiteenlopende aard^[55]. Deze weerstanden gaven vaak aanleiding tot verdringingen. Bij politie-ambtenaren, die met goed gevolg van de diensten van Tholen gebruik hadden gemaakt, was soms wrevel aanwezig over het feit dat zij door een «helderziende» op een spoor waren gebracht. Dergelijke teleurstellende ervaringen hebben, zoals verwacht kon worden, ook andere paragnosten opgedaan. Ook de heer Croiset heeft zich vaak beklagd over het niet nakomen van beloften door consultants. «Der Mohr hat seine Schuldigkeit getan, der Mohr kann gehen.»

Tegenover deze negatieve ervaringen staan gelukkig ook tal van positieve. Uit de zich in ons bezit bevindende gegevens blijkt dat er ook tal van personen zijn, die op de een of andere wijze van hun dankbaarheid en waardering wensten te geven. Overigens blijft het opvallend dat vrijwel geen der consultants zich afvraagt wat de achtergrond is van wat zich afspeelt in hun contact met de paragnost. De verwondering die, zoals Plato opmerkte, het begin is van alle wijsgerig denken, blijkt bij het merendeel van degenen die om raad vragen, ten enenmale te ontbreken. Slechts bij een gering aantal personen die van de prestaties van de heer Tholen en andere paragnosten profiteren komt de behoefte op zich nader te oriënteren met betrekking tot de parapsychologie teneinde enig inzicht te verwerven in de (menselijke) vermogens die zich hier openbaren.

EEN SURINAAMS PROBLEEM EN EEN
VERDWENEN TEKENING

Wij willen er thans toe overgaan de gaven van Tholen met een aantal gevallen te illustreren. Dit kan niet anders betekenen, dan dat wij een willekeurige en zeer begrensde greep doen uit ons omvangrijk materiaal. Alvorens wij een uitvoerige beschrijving geven van enkele meer exclusieve voorbeelden, volgt hier eerst nog de weergave van een consult dat tot de normale routine van Tholen behoorde. Er zijn dagen geweest waarop hij ettelijke malen voor vrij triviale zaken als zoekgeraakte portemonnaies of huissleutels aan de telefoon geroepen werd. Men krijgt door dit verslag, geregistreerd door de heer Van de Graaff, een goed beeld van de wijze waarop tal van personen zich gerechtigd achtten bij dergelijke vermissingen de heer Tholen in te schakelen.

CONSULTANT: U spreekt met (volgt naam en adres) in Zuidwolde. Mijn vader is een portefeuille kwijt en die kan hij niet terugvinden.

THOLEN: Wanneer?

CONSULTANT: Veertien dagen geleden. Hij moet in huis zijn.

THOLEN: Ik kom in een kast, waar hij hem neergelegd heeft tussen linnen-goed in. De kast staat niet in de kamer, maar op een overloop.

CONSULTANT: In een kast tussen goed? Dan zal ik daar even gaan kijken.

Bedankt . . . (Enige momenten later) . . . Hier ben ik weer. We hebben de portefeuille gevonden.

THOLEN: Klopte het?

CONSULTANT: Ja, precies. Welbedankt hoor.

COMMENTAAR van de heer Van de Graaff - De resultaten van Tholens bemoeienis in dit geval, maar vooral ook van de snelheid, de zakelijkheid en de «vanzelfsprekendheid» waarmee dit geval werd afgedaan, waren voor mij aanleiding om de consultant op te bellen. Hierbij bleek dat deze de juistheid van de gegeven aanwijzingen wel onbegrijpelijk, maar niet zo opvallend vond, want «enige tijd geleden heeft Tholen hetzelfde gedaan voor iemand hier in de buurt, die ook een portefeuille kwijt was.» Voor mij waren er echter nog enkele vragen.

Vraag: Was uw vader er bij toen u de heer Tholen opbelde? - Antwoord:

Neen, hij zat in een andere kamer te eten en toen zei ik hem dat hij moest opschieten, want dat hij misschien wel aan de telefoon zou moeten komen. Daar dacht hij niet over, want hij gelooft niet in zulke dingen.

Vraag: Waar waren u en uw vader op dat ogenblik? - Antwoord: Bij mijn vader thuis. Daar heb ik de heer Tholen opgebeld.

Vraag: Was de betreffende kast van uw vader en waar stond de kast? - Antwoord: Ja, het was een kast van vader en hij stond beneden in de gang.

Vraag: Legde uw vader de portefeuille wel vaker in de kast? - Antwoord:

Nooit. Mijn vader bemoeide zich nooit met die dingen, dat doet mijn

moeder altijd, zij zorgt voor het geld. Maar zij lag in het ziekenhuis en nu moest hij er zelf voor zorgen.

Vraag: Heeft u die portefeuille weleens in handen gehad? – Antwoord: Ik pas wel op. Daar kom ik nooit aan.

Vraag: Kon uw vader zich achteraf herinneren dat hij de portefeuille in de kast had gestopt? – Antwoord: Neen, hij wist er niets meer van. Hij was zelf stomverbaasd dat hij tussen het goed tevoorschijn kwam.

Vraag: Hoe oud is uw vader? – Antwoord: Vijfenzeventig jaar.

Vraag: Was de inhoud van de portefeuille erg belangrijk? – Antwoord: Meer dan 2000 gulden.

Een verzoek uit Suriname – Op 20 september 1968 schreef de arts A. J. Bueno de Mesquita, Pad van Wanica, Suriname, mij een brief waaraan ik het navolgende ontleen: «Op verzoek van uw medewerker, de heer J. A. A. van de Graaff, is het mij een genoegen u hierdoor rapport te mogen uitbrengen over de resultaten van een proefneming met de paragnost Warner Tholen. De heer Tholen werd door mij per brief d.d. 20 maart 1968 geconsulteerd met betrekking tot de vermissing van een portemonnaie... Na mijn ochtendspreekuur van 13 maart 1968 had ik de portemonnaie op een boekenkastje neergelegd. Des avonds was deze verdwenen en ondanks naarstig zoeken kwam de portemonnaie niet terecht. Daar ik vermoedde dat hier diefstal in het spel was en ik bovendien erg geïnteresseerd ben in de parapsychologie, maakte ik radio-telefonisch contact met de woning van de heer Tholen. Tot mijn leedwezen en teleurstelling moest ik vernemen dat de heer T. in het ziekenhuis lag. Ik besloot toen de heer T. die, naar ik hoopte, wel weer opgeknapt zou zijn, schriftelijk te consulteren. Op deze brief d.d. 20 maart, waarin ik het geval van de vermiste portemonnaie voorlegde en waarbij ik tevens zes foto's, van vijf personeelsleden en één van mijzelf, als inductoren insloot ontving ik antwoord in een schrijven d.d. 7 mei, ondertekend door de heer J. van de Graaff waarin hij mij mededeelde, dat in verband met de ziekte van de heer Tholen door hem niet eerder op de brief gereageerd kon worden. Verder deelde de heer Van de Graaff mee, dat hij het door mij aan de heer T. voorgelegde probleem (Is er sprake van diefstal, zo ja, wie is de dader) met laatstgenoemde besproken had. De heer T. had hem toen verzocht mij te schrijven en te vragen of de zoekgeraakte portemonnaie intussen terecht was gekomen. De heer T. zou dat graag willen weten voordat hij zijn indrukken kenbaar maakte; de foto's werden teruggezonden omdat hij zich al een mening over dit geval had gevormd.»

Zoals uit het navolgende zal blijken had de heer B. de M. de vermiste portemonnaie inmiddels door tussenkomst van een hem onbekende jongeman (R.) terugontvangen. De inhoud daarvan was echter verdwenen. Er dient hierbij te worden opgemerkt, dat de heer B. de M. de dag na de vermissing van de portemonnaie de politie ingeschakeld had. «De politie».

zo schrijft hij, «ondervroeg mijn personeel, zonder resultaat. De hulpverpleegster werd extra aan de tand gevoeld, omdat zij de enige van het personeel was, die geheel alleen in huis was, juist voordat ik met het middagspreekuur zou beginnen. Het meisje bleef echter hardnekkig ontkennen iets van de zoekgeraakte portemonnaie af te weten. Wie schetst mijn verbazing toen tien dagen na de vermissing, op 23 maart 1968, een mij onbekende jongeman van hindoestaanse bloede mij de zoekgeraakte (thans ledige) portemonnaie kwam overhandigen. Mijn hulpverpleegster zou hem de portemonnaie cadeau hebben gedaan, ongeveer een week geleden. Toen hij in een van de vakjes een identiteitskaartje, waarop mijn naam en adres voorkwamen had gevonden, had hij besloten mij de portemonnaie terug te brengen. Hij had begrepen dat het meisje de portemonnaie gestolen had en vond dat het meisje gestraft moest worden door de politie. Ik kreeg de indruk dat de voornaamste reden waarom hij de portemonnaie terugbracht was, dat hij het meisje een hak wilde zetten...» De heer B. de M. wenste geen aangifte bij de politie te doen. Na het vertrek van de jongeman verscheen het meisje, dat blijkbaar nog niets van de zaak afwist, zoals gewoonlijk voor het middagspreekuur in de polikliniek. «Zij viel», aldus mijn berichtgever, «spoedig door de mand, waarna ik haar ontsloeg en wegstuurde. Toen ik dus de eerste brief d.d. 7 mei 1968 van de heer Van de Graaff ontving was de zaak al anderhalve maand geleden opgelost.»

Op 14 mei antwoordde de heer Bueno de Mesquita aan de heer Van de Graaff, dat de portemonnaie weliswaar terecht was gekomen, maar dat hij het vanuit een wetenschappelijk standpunt bezien toch wel de moeite waard zou vinden indien hij de heer Tholen naar zijn indrukken vroeg. Verder werd geen enkele mededeling in de brief aan de heer Van de Graaff gedaan. Deze was dus, toen hij op 5 juli de heer Tholen de vraag stelde of hij nog indrukken kreeg met betrekking tot de door dokter B. de M. vermiste portemonnaie, volkomen onkundig van hetgeen zich inmiddels had afgespeeld. Een telepathische beïnvloeding van de paragnost door de heer Van de Graaff moet hier dus uitgesloten worden geacht. Wij laten hieronder nu het verslag volgen van de bespreking welke op 5 juli 1968 te Emmeloord plaatsvond naar aanleiding van de brief van de arts B. de M. gedateerd 14-5-1968.

THOLEN: *Ik heb steeds een jong meisje voor de geest, een leerling-verpleegster of leerling-analyste of apothekersleerling. In ieder geval een meisje in een witte jas. Mijn indruk is, dat zij hiermee te maken heeft. Zij werkt daar nu niet meer.*

VAN DE GRAAFF: *Is zij na en tengevolge van het verdwijnen van de portemonnaie weggegaan?*

THOLEN: *Neen, die indruk krijg ik niet. Ik heb de indruk dat hij (B. de M.) bericht heeft gekregen dat de portemonnaie nog ergens aanwezig was en dat hij teruggestuurd zou worden en dat de betrokkene berouw heeft ge-*

kregen. Het gaat dus om een meisje in een witte jas dat van daar is weggegaan naar een andere plaats en van die plaats uit hem de portemonnaie heeft teruggestuurd of laten sturen.

VAN DE GRAAFF: Stond zij op een van de foto's welke de heer B. de M. u destijds heeft toegezonden?

THOLEN: Ik heb de indruk van een jonge verpleegster, in ieder geval iemand in een witte jas. Van het begin af heb ik dat jonge meisje in gedachten gehad en nu zou ik toch wel graag willen weten of dit nu zo is of niet. Ze is donker maar niet zo heel zwart, opgeknoopt maar toch wel lang, pikzwart haar. U weet, ik kan bijna geen leeftijden schatten, maar ik zou zeggen omstreeks achttien jaar, klein type. Wat heeft een autobus ermee te maken? Is zij met een autobus naar een andere plaats gegaan of met een autobus gaan verhuizen? Of is zij naar haar huis terug gegaan en heeft zij berouw gekregen en is zij niet meer teruggekeerd?

De arts Bueno de Mesquita heeft op deze gegevens op 20.9.1968 het navolgende commentaar geleverd: «Deze indrukken zijn, afgezien van de witte jas, juist. Het meisje was inderdaad leerling-verpleegster en, omdat ik als arts in een buitendistrict er een kleine apotheek op na houd, in zekere zin ook als apothekers-leerling (leerling-analyste) te beschouwen. Toen de heer Tholen zijn indrukken kenbaar maakte (5.7.1968) was zij al sedert drie maanden bij mij weg. Het meisje droeg echter nooit een witte jas toen zij als volontair leerling-verpleegster bij mij werkzaam was. Uit parapsychologisch oogpunt interessant is echter dat zij, ongeveer anderhalve maand nadat zij bij mij haar ontslag kreeg, weer bij een arts in Paramaribo, als leerling-verpleegster werkzaam is geweest (gedurende twee maanden). In deze werkring ging zij wel in een wit verpleegsterskostuum gekleed, zoals ik uit ontvangen inlichtingen vernomen heb. Mijn hoofdverpleegster heeft haar in Paramaribo ontmoet en gesproken. Zij droeg toen een wit verpleegsterskostuum. Onjuist is, dat volgens T. het meisje niet als gevolg van het verdwijnen van de portemonnaie zou zijn weggegaan.

Frappant is de uitspraak dat het meisje naar een andere plaats is gegaan en van daaruit de portemonnaie heeft teruggestuurd of laten terugsturen. De portemonnaie is immers door het meisje naar de woning van de jongeman R. te Leydorp gebracht en van daaruit door genoemde jongeman aan mijn adres terugbezorgd. Het is mij niet gelukt te achterhalen of het meisje, gedreven door berouw, aan de jongeman opdracht heeft gegeven de portemonnaie terug te brengen. De jongeman beweert van niet. Maar deze R. is niet als volkomen geloofwaardig te beschouwen. Naderhand is mij gebleken dat R. een intieme verhouding met de leerling-verpleegster onderhield. In deze verhouding kwam het tot een breuk ongeveer een week nadat het meisje de portemonnaie cadeau had gedaan. Het is niet onwaarschijnlijk te achten dat wraakgevoelens aan de handelingen van R. ten grondslag lagen.

Het meisje stamt uit een huwelijk van een creoolse negroïde moeder en een hindoestaanse vader. Zij is donker, maar zeker niet erg zwart, heeft pikzwart haar, niet zo erg lang (maar naar nederlandse begrippen zal men wel van lang haar spreken) en ze draagt het haar opgeknoopt. Haar leeftijd is twintig jaar. Omdat ze wat klein van stuk is zal men haar wel iets jonger kunnen schatten. Zoals ik naderhand vernomen heb van kennissen van het betrokken meisje vertrok zij ongeveer een week nadat zij bij mij was weggegaan met een autobus (uit angst voor de politie) naar het dorp Albina, dat op 145 km afstand van haar woonplaats is gelegen. Omdat zij het plan had gedurende langere tijd bij haar oom in te trekken, nam zij al haar bezittingen mee naar dit dorp. Men zou dus inderdaad kunnen zeggen dat zij verhuisd was naar een andere plaats. Na ongeveer anderhalve maand op Albina te hebben gewoond keerde zij terug naar haar woonplaats en kreeg een betrekking als leerling-verpleegster bij een medicus in Paramaribo. Dat zij veel berouw heeft gehad deelde zij mij achteraf wel mee. Maar het is niet zo dat zij uit berouw is weggebleven. Zoals ik al eerder opmerkte, stuurde ik haar weg.»

Bij dit schrijven voegde de heer B. de M. een verklaring van de hoofdverpleegster, mej. N. Sheoratan, welke als volgt luidt: «Ondergetekende, mej. Nita Sheoratan, verpleegster in dienst bij dokter A. J. Bueno de Mesquita, verklaart hierbij, na lezing van bovenstaand verslag, dat alles zich zo heeft afgespeeld als door dokter Mesquita is beschreven.»

Ofschoon het consult was opgezet met de bedoeling na te gaan wie de portemonnaie ontvreemd had en op dit punt niet aan de gestelde verwachting kon beantwoorden als gevolg van de ziekte van de heer T., past ons niettemin de erkenning dat als paragnostische proefneming dit consult als geslaagd kan worden aangemerkt. Het valt wel moeilijk met zekerheid te zeggen in hoeverre hier telepathische contacten tussen de arts B. de M. (en de ontslagen leerling-verpleegster) enerzijds en de paragnost anderzijds een rol hebben gespeeld en in hoeverre hier van helderziendheid gesproken moet worden. Het beeld van de witte jas kan men zien als een toekomstbeeld. In dat geval is het een voorbeeld van verdichting of samenpersing van twee beelden waarvan er één op de toekomst betrekking heeft.

De zoekgeraakte tekening - Op 17 januari 1970 zond de heer Cornelle F. Janssen, directeur van het Provinciaal Museum van Drenthe, mij een brief met bijlagen waaruit bleek dat men in 1969 reeds sedert anderhalf jaar had geprobeerd een afbeelding te vinden van de in 1832 afgebroken toren van het kasteel Coevorden, aangezien men het voornemen had, in verband met de restauratie van het kasteel te Coevorden, deze toren in de oorspronkelijke staat wederom op te bouwen. Na lang en vergeefs zoeken besloot de aannemer J. Nijboer zich met de heer Tholen in verbinding te stellen daar hem een en ander van diens paragnostische prestaties bekend was. In een telefonisch onderhoud, dat op 16.12.1969 plaatsvond, deelde

de paragnost de heer Nijboer mee: «Ik zie een kist waarin de afbeelding ligt die u zoekt. Een grote kist, mogelijk aan de zijanten beschilderd en van snijwerk voorzien.» Voorts gaf hij een beschrijving van de toren zoals deze op de gezochte tekening zou voorkomen, waarbij hij als een der bijzonderheden vermeldde, dat «aan de voet van de toren een beeld staat tegen een muur.»

Op 19.12.1969 bezochten de heren J. Nijboer en Joh. Hidding de heer Tholen, die toen niet meer in Emmeloord woonde maar in Nunspeet. De paragnost verstreekte toen enige aanvullende gegevens waaronder het navolgende: «De toren heeft links tegen de kasteelvleugel gestaan en is niet hoog geweest. De spits, welke kegelvormig is geweest, bleef met de bovenkant van de spits nog iets beneden de nok van het kasteeldak. In het metselwerk van de toren zijn openingen – ramen – aanwezig.» Op de vraag of hij ook de plaats kon aanwijzen waar de kist met de tekeningen zich bevond kreeg men tot antwoord: «Nu zie ik de kist weer, nu duidelijker dan de eerste keer. Een grote kist van donker hout en dikke planken. De kist is rijkelijk voorzien van snijwerk. Vervolgens zie ik een groot gebouw. In z'n grootte moet ik denken aan de Martinikerk te Groningen. In de grote zaal van genoemd gebouw staat die kist. De kist valt in de zaal direct op. De richting in welke u moet zoeken is oost tot zuid. Maar meer oost dan zuid.»

Naar aanleiding van de verstrekte gegevens werd de omgeving ten oost-zuid-oosten van Coevorden afgezocht. Nergens was echter een groot gebouw te vinden dat ook maar enigermate voldeed aan de door Tholen gegeven beschrijving. Toen herinnerde de heer Nijboer zich, dat aan de Stapelerweg te De Wijk de familie Claterbos woonde van wie hem bekend was dat deze wel oude tekeningen bewaarde. Op 27.12.1969 werd de heer Nijboer ontvangen door genoemde familie; deze bleek inderdaad in het bezit te zijn geweest van een kist, welke aan de door Tholen gegeven beschrijving voldeed. Deze kist, waarin zich tekeningen hadden bevonden, bevond zich thans in het huis van een schoonzoon, de heer P. de Jonge te Emmeloord. Bij een bezoek dat de heren Nijboer en Hidding op 3.1.1970 aan de familie De Jonge brachten, konden zij zich vergewissen van de aanwezigheid van de kist, deze voldeed aan de door Tholen gegeven beschrijving. Wat nu de gezochte tekening betreft: deze bevond zich nog ten huize van de familie Claterbos en was jarenlang in de beschreven kist bewaard, samen met een aantal andere tekeningen. De tekening was afkomstig van Augustus Claterbos (geb. 1745, in 1777 lid van het St. Lucasgilde te Haarlem, overleden aldaar 14.5.1822, begraven in de Grote- of St. Bavokerk op 17.5.1822).

Op maandag 6.12.1971 bevond ik mij in gezelschap van de heer Tholen en diens echtgenote op de plaats waar de restauratiewerkzaamheden verricht werden. Daar ontmoetten wij de heer Janssen alsmede de heer Nijboer. Voorts een ambtenaar van Monumentenzorg. Deze heren leidden ons

rond en brachten daarbij verslag uit van de verrichte werkzaamheden. Enkele dagen later ontving ik een brief van de heer Janssen welke als volgt luidt: «... De herbouw van de toren is voltooid: daarbij is ons gebleken dat de nog aanwezige bouwsporen voortreffelijk aansluiten op de tekening van Claterbos. Voorts blijkt, dat verschillende archiverische gegevens betreffende de toren, voornamelijk uit de onderhoudsrekeningen, volkomen passen bij de gegevens die de tekening verstrekt. De reconstructie heeft daardoor geen enkele moeilijkheid opgeleverd. Ten aanzien van de verklaring d.d. 19.12.'69 van de heer Tholen, dat te denken ware aan een groot gebouw, bijvoorbeeld de Martinikerk te Groningen, kan ik eveneens een aanvulling verstrekken. Bij de tekeningen, welke in de dekenkist werden bewaard, bevond zich ook een bundel papieren, betrekking hebbend op een familiegraf in de Grote of Sint Bavokerk te Haarlem. In dit graf is niet alleen de tekenaar begraven, maar zijn ook verschillende familieleden vóór hem bijgezet. De bundel bevat rekeningen en overzichten van alle voor die begrafenissen gedane uitgaven. Op te merken valt dat het koor van de Sint Bavokerk één detail gemeen heeft met het koor van de Martinikerk te Groningen: zware ronde zuilen, niet beëindigd door een kapiteel, maar door een betrekkelijk onbetekenend lijstje... Het is een detail, dat het karakter van de kerkruimte sterk bepaalt. Volgens verklaringen van de heer Nijboer is de heer Tholen geboren en getogen in Groningen: de Martinikerk zou hem bekend zijn; de Sint Bavokerk niet...» Het feit dat de paragnost de kist in een soort kerkzaal «zag» wekt het vermoeden, dat wij met een verdichting te doen hebben. De indruk dat de tekenaar in een kerk (die aan de Martinikerk te Groningen deed denken) begraven werd, vermengde zich met de indrukken die Tholen kreeg met betrekking tot de kist en de tekeningen. Dergelijke samenpersingen doen zich, naar wij bevonden, bij herhaling bij onze paragnosten voor en brengen de consultants vele malen op een dwaalspoor.

DE SPEURTOCHT NAAR EEN WEGGELOPEN HOND

Talrijke malen is de heer Tholen erin geslaagd de plaats aan te wijzen waar een vermist dier zich bevond. Daartoe behoort het navolgende geval, waarbij wij onmiskenbaar met voorschouw te doen hebben. Het betreft de vermissing van een hond, toebehorend aan de bekende tekenaar en illustrator Rien Poortvliet, die ons op 16.8.1963 als volgt berichtte.

«Toen wij kortgeleden, laat in de avond, van een kort vakantie-reisje terugkeerden, verwachtten wij een leeg huis. Maar wij waren nog niet binnen of oma kwam de trap af en zei: 'Urban (een boxer) is weg'. Hij was de eerste dag al uit de kennel ontsnapt, vader en moeder hadden direct advertenties geplaatst in de streekbladen en mijn broer was al aan het zoe-

ken geweest, zo maar in het wilde weg. Ik heb de gehele nacht wakker gelegen. De volgende morgen heb ik zitten peinzen wat mij te doen stond. Nog meer advertenties opgegeven, een tekening van de hond gemaakt en met een kort verhaaltje erbij aangeboden aan de kranten . . . Toen kwamen er telefoontjes. Ik sjouwde de gehele dag adressen af, maar het leverde niets op. Ondertussen belde ik alle dierenasiels in Zuid-Holland om te waarschuwen en ook de politiebureaus. Ik loofde beloningen uit. Van werken kwam niets meer.

Toen begon mijn broer over een helderziende. Ik geloofde er niet in, maar als je alles probeert om je hond terug te krijgen, kan dat er ook nog wel bij. Ik belde Croiset op. Die zei: 'Ik begin niet aan een hond, maar ik weet wel iemand in Emmeloord, die doet het telefonisch.' De man in Emmeloord, Tholen heet hij, zei: 'Dertig kilometer ten noordoosten van Kethel (woonplaats van de heer Poortvliet) zie ik een molen zonder wieken. Als ik met mijn rug naar die molen ga staan, zie ik links een brug over een kanaal. Op die brug staande zie ik een wegsplitsing, één arm loopt naar een spoorwegovergang, de ander loopt langs een dijk naar een rijtje huizen, daar moet hij zitten. Ga daar maar zoeken.'

Ik heb die molen niet kunnen vinden. Er zijn zoveel molens daar, maar het was in elk geval in de buurt van Hazerswoude. Ik liet duizend stencils maken met een tekening van Urban erop, en die heb ik huis aan huis verspreid. Ook in de scholen en winkeltjes. Ik plakte ze op bakkerswagens, op zuilen en ik stak ze tussen de melkbussen langs de weg. Dagenlang liep ik daar rond. Urban was al een week spoorloos toen ik op een morgen, heel vroeg, een telefoontje kreeg van een politieagent in Hazerswoude. Hij had mijn hond gezien op de rijksweg aldaar, vertelde hij. Ik erheen met de auto en door de weilanden gerend. Niets te zien. Wel kwam ik een man tegen die beweerde dat hij Urban de vorige dag nog een bak melk had gegeven; leuk van die man, maar mijn hond was nergens te vinden.

De middag van diezelfde dag, ik was alweer thuis, kwam er een telefoon van een boer aldaar. 'Hij loopt nu, op dit moment, in mijn land', zei de boer. Ik er weer heen, zo vlug als het kon. Ik heb de gehele polder doorgelopen. Ik zag geen hond, maar wat ik wel ineens zag was een molen zonder wieken. Ik ben er met mijn rug naar toe gaan staan, en het hele schilderij van de helderziende klopte precies. Op hetzelfde moment zag ik Urban. Een goede honderd meter van mij vandaan. Hij zat onder een hooimijt, alleen zijn kop stak er onderuit. Door de verrekijker kon ik zien dat hij een vreemde blik in zijn ogen had. Hij zag er schuw en verwilderd uit.

Nu een beetje fluiten, dacht ik, rustig ernaar toe lopen en net doen of er niets aan de hand is. Op dertig meter ging hij er vandoor, de polder weer in. Ik heb nog nooit zo hard gelopen. Ik dacht als ik hem inhaal voor de boerderij, loopt hij zo in mijn armen. Maar dat kwam heel anders uit. Hij glipte weer terug. Toen heb ik de hulp ingeroepen van schoolkinderen en een soort drijfjacht georganiseerd. Iedereen in de straat wist van

die honderd gulden beloning, dus ze wilden best jagen. Toen Urban het te benauwd vond worden, sprong hij in de Rotte en verdween aan de overkant in een andere polder. Vijf dagen lang heb ik de hele omgeving daar afgestroopt met mijn verrekijker. Ik nam Amber (Urban's moeder) mee. Ik dacht als ik hem niet vang, vangt zijn moeder hem misschien. Maar Urban was spoorloos. Zo zachtjes aan werd het een soort van spookhond. Thuis stond de telefoon niet stil, elke keer boeren met hetzelfde verhaal: 'Uw hond was net hier . . .'

Urban was twee weken weg toen ik mijnheer Tholen in Emmeloord weer belde. Tholen zei: 'Hij zit in een of andere schuur met een toren erop in Boskoop.' Ik dacht, die man weet het, dus ik naar Boskoop. Ik kon de schuur niet vinden. De mensen dachten dat ik gek was als ik over een schuur met een toren begon. De gehele dag gezocht. Mijn vrouw stond te springen toen ik 's avonds thuiskwam. Zij was 's middags opgebeld door een landarbeider die Urban had gevangen. Wij spoedden ons naar Boskoop. De man woonde in een rijtje huizen naast een schuur met een toren erbij. Hij had Urban klem gereden met zijn tractor en hem de sloot in geschopt. Hij was er bovenop gesprongen en had hem aan zijn stropdas mee naar huis genomen. Hij was nog gebeten ook. Urban was vel over been . . . Van het ogenblik af dat wij hem in de auto zetten gedroeg hij zich alsof er nooit iets gebeurd was . . . »

In het weekblad *Margriet* heeft de heer Poortvliet, bij gelegenheid van Dierendag 1963, uitvoerig over dit geval gerapporteerd. Zijn artikel is voorzien van enkele illustraties. Daaronder bevindt zich de reproductie van een foto van de molen zonder wieken. Interessant bij dit geval is dat de paragnost hier een toekomstbeeld in het heden plaatste zonder zich daar bewust van te zijn. Dergelijke tijdsverschuivingen doen zich bij herhaling bij onze paragnosten voor en kunnen daarbij tot misverstanden leiden. Er dient bij dit geval nog te worden opgemerkt, dat wij het aan het doorzettingsvermogen van de heer Poortvliet te danken hebben dat dit geval als een treffer kan worden aangemerkt. Was de consultant minder volhardend geweest dan zou hij waarschijnlijk niet alleen de hond niet wederom in zijn bezit hebben gekregen, maar dan zou de juistheid van de beelden van de heer Tholen niet gebleken zijn en zou men hier, geheel ten onrechte, van een mislukking hebben gesproken.

AANWIJZINGEN BETREFFENDE VERMISTE PERSONEN

Zoals verwacht kon worden, en naar uit de zich in ons bezit bevindende gegevens blijkt, is de heer Tholen ook tal van malen met goed gevolg geconsulteerd met betrekking tot vermiste kinderen en volwassenen. Wat de gedetailleerdheid van de gegevens betreft verschillen deze gevallen niet

van die, welke wij in de loop der jaren van Croiset konden verzamelen. Een kenmerkend blijk van Tholen's kunnen laten wij nu volgen.

De heer J. S. te Westerholte, een bekende van de ouders van het vermiste kind, belde 26.2.1967 Tholen op met de vraag of deze mogelijk aanwijzingen kon verschaffen voor de zoekactie naar het verdwenen jongetje. Onmiddellijk doemden een aantal beelden op bij de heer Tholen, welke hij aldus weergaf: *«Als ik rechts uit het huis kom moet ik naar een boerderij toe lopen en daarbij over een plank gaan die over een sloot ligt. De plank is vrij laag. Als ik die plank over loop, dan zie ik op de walkant, rechts, hoge bosjes staan. Als ik die bosjes voorbij loop, recht door voorbij die boerderij, dan kom ik bij een mestvaaltje. Maar zover ga ik niet, want als ik bij die bosjes ben dan zie ik dat die sloot een scherpe bocht naar links maakt . . . »* Vervolgens gaf Tholen een beschrijving van de in de buurt van de woning van het vermiste kind aanwezige kolk. *« . . . Bij die kolk staan boompjes. Er is daar een inham waar het vee gaat drinken en het gras platgetrapt is. Die inham maakt de indruk van een brede bocht. En in die bocht zie ik een plank liggen. Daar moet het kind te water zijn geraakt en verdronken . . . »*

Uit verklaringen van de heer S., waarvan de juistheid door de heer Van de Graaff gecontroleerd werd, is gebleken dat over het geheel genomen de door Tholen verstrekte gegevens als treffend juist dienen te worden aangemerkt en dat het lijk van het kind op de door hem aangegeven plaats gevonden werd. De mestvaalt werd echter verkeerd gelokaliseerd; de plank in de bocht bleek geen plank maar een paar balken te zijn.

Achteraf is de heer J. S. gebleken dat een andere buurtbewoner zich met de heer Croiset in verbinding had gesteld. Deze was iets minder nauwkeurig in het aangeven van de plaats waar het lijk lag. Het is echter mogelijk dat het lijk afgedreven is en dat de aanwijzing van Croiset toch juist was. Overigens vulden Croiset's gegevens die van Tholen aan. Opmerkelijk is dat Croiset ter plaatse bunkers zag. Een door de heer J. S. ingesteld onderzoek wees uit, dat bij de bewuste boerderij vroeger bunkers hadden gestaan, deze waren echter inmiddels opgeruimd. De heer J. S. was niet bekend met dit feit. Wij zien hier een samenpersing van gegevens welke deels op de huidige situatie en deels op een situatie uit het verleden betrekking hebben. Het komt overigens ook voor dat toekomstbeelden zich mengen tussen actuele gegevens. Parapsychologisch gezien zijn dergelijke samenpersingen uiterst interessant. Voor hen die slechts uit praktische overwegingen paragnosten consulteren kunnen deze vermengingen verwarrend werken.

Uit het archief van Tholen laten wij hieronder nog een brief volgen, die als typerend kan gelden voor de vele treffers van deze paragnost in de gevallen dat hij te hulp wordt geroepen bij het opsporen van vermiste per-

sonen. Donderdagavond 20.5.76 neemt een vertegenwoordiger van de vrijwillige reddingsbrigade «Veluwemeer» contact op met de heer Tholen inzake de verdwijning van een sportvisser, naar wie men reeds anderhalf etmaal heeft gezocht. Direkt geeft Tholen een situatieschets met enkele gedetailleerde oriëntatiepunten, zoals de ligging van een eiland ten opzichte van de vaargeul, een witte vlek (band) bij een havendam, een lichtmast en een zuigput, waardoor het de brigade duidelijk wordt om welke streek langs de kust het gaat. Hoewel het er eerst niet naar uitzag, heeft men toch, na stug doorzetten, precies op de plaats die Tholen had aange-wezen, de vermiste gevonden.

«Zeer geachte heer Tholen – Bij deze willen wij, het bestuur van de Reddingsbrigade, onze grote dank uitspreken voor de wijze waarop U ons hebt geholpen bij het zoeken naar het stoffelijk overschot van wijlen de heer G. K. uit Harderwijk, welke op woensdag 19 mei 1976 in het Veluwemeer ter hoogte van de haven Flevocamping is verdronken. Op donderdag 20 mei hebben wij, het bestuur der brigade, om uw raad gevraagd, welke wij terstond van u hebben gekregen. Naar later bleek, was de plaats welke u had aangegeven exact de plaats waar het stoffelijk overschot lag. Dat het echter tot zaterdag 22 mei heeft geduurd voor het lichaam geborgen werd, ligt aan het feit dat het tegen de schuine glooiing lag van een zich ter plaatse bevindende zuigput, waardoor wij er met de dregapparaten niet bij konden komen. Het lichaam is tenslotte opgehaald door een kuilnet, dat door twee vissers uit Harderwijk ter beschikking was gesteld. Wij zijn u dan ook grote dank verschuldigd en willen deze brief gaarne bekrachtigen met de handtekeningen van de drie Brigadeleden die gedurende een drietal dagen bezig geweest zijn bij het dreggen. Deze mensen waren ook aanwezig toen het stoffelijk overschot werd opgehaald op die plaats welke door u was aangegeven. Namens het bestuur, etc.»

THOLEN'S BIJDRAGE
AAN HET OPLOSSEN VAN DIEFSTALLEN

Indien de ruimte daartoe beschikbaar was, zou het ons geen moeite kosten hier een aantal voorbeelden te laten volgen van gevallen waarbij Tholen van politieële zijde geconsulteerd werd en in staat bleek gegevens te verschaffen die in meerdere of mindere mate voor de consultants van waarde waren. Vanzelfsprekend was hij niet in staat steeds bij elk consultaanwijzingen te verschaffen die voor de betreffende opsporingsambtenaar van praktische waarde waren. Een geval dat op duidelijke wijze illustreert hoe medewerking van een paragnost als Tholen van doorslaggevende betekenis kan zijn, laten wij hieronder volgen. Ik kies daartoe een rapport dat mij na een lezing voor een groep leden van de rijkspolitie te Heerenveen, waarmee Tholen goede contacten onderhield, werd toegezonden.

«Naar aanleiding van een door ondergetekende (adjutant der rijkspolitie F. Sleiffer) ingesteld onderzoek, betreffende een diefstal van twee bankbiljetten van honderd gulden, bij welk onderzoek gegevens werden verstrekt door de heer Tholen te Emmeloord, heb ik de eer u het volgende te berichten.

Op een zondag in het begin van 1957 werd door de groepscommandant der Rijkspolitie te Joure mijn medewerking verzocht bij een onderzoek inzake bovenbedoelde diefstal. Omstreeks 16.00 uur arriveerde ik aan het bureau, waar inmiddels waren ontboden de 65-jarige veehouder K., diens arbeider W., alsmede zekere H. en diens vrouw. Alvorens met het onderzoek te beginnen werd mij door de groepscommandant verteld, dat K. de avond tevoren een café had bezocht en met sluitingstijd, om 23.00 uur, onder invloed van sterke drank, het café had verlaten. Op straat ontmoette hij H. en diens vrouw. Na een kort gesprek werd K. uitgenodigd om mee te gaan naar de woning van H. Bij aankomst in de woning stelde K. voor om op zijn kosten nog een borrel te drinken. De jeneverfles werd behoorlijk aangesproken met als gevolg, dat K. in kennelijke staat van dronkenschap verkeerde. In zijn roes vertelde hij veel geld bij zich te hebben, waarna hij het gezelschap een portefeuille toonde, inhoudende twaalf bankbiljetten van f 100,-. Tijdens het tellen van het geld vielen diverse bankbiljetten op de grond, welke bankbiljetten door H. en zijn vrouw werden opgeraapt. Het geld kwam weer in de portefeuille en K. werd door H. geadviseerd om er beter op te passen. In het holst van de nacht keerde K., behoorlijk dronken, naar zijn woning terug en de volgende morgen kwam hij tot de ontdekking, dat twee bankbiljetten uit de portefeuille waren verdwenen.

In plaats van rechtstreeks naar de politie te gaan, begaf K. zich naar de woning van H., waar hij kennis gaf van de vermissing van het geld. Ook W. werd van de vermissing op de hoogte gesteld. Gezamenlijk werd in de woning van H. een onderzoek ingesteld, doch de twee bankbiljetten bleven spoorloos. Eerst des middags volgde aangifte bij de politie. Nadat de aan het bureau ontboden personen afzonderlijk waren verhoord, werd besloten H. in arrest te stellen, daar hij op bepaalde vragen geen positief antwoord kon geven. Daarbij was hij voor de plaatselijke politie geen onbekende, aangezien hij reeds enige veroordelingen achter de rug had wegens diefstal. Evenwel, na twee dagen waren wij nog even ver als bij het begin, daar hij hardnekkig bleef ontkennen zich aan diefstal te hebben schuldig gemaakt. De mogelijkheden voor een verder onderzoek waren bijna uitgeput en het was duidelijk, dat de Officier van Justitie genoemde H. naar huis zou laten gaan, indien wij geen positieve bewijzen tegen hem zouden kunnen krijgen.

Na onderling overleg werd besloten, dat ik de heer Tholen te Emmeloord zou bellen teneinde hem van het gebeurde in kennis te stellen. Nadat ik hem een en ander in het kort had verteld deelde hij mij mee, dat

hij bepaalde indrukken kreeg. Per telefoon vertelde hij o.a. het navolgende: *'Ik zie een kleine woning vlak bij een water, waaraan een café staat. Naast de woning loopt een bochtige sloot en achter de woning zie ik een schuurtje of een hok gebouwd. In dat hok ligt oude rommel, zoals oud ijzer, en in deze rommel zie ik een bus met geld. Kan dat het vermiste geld zijn? Ga eens in dat hok zoeken.'*

Deze beschrijving klopte met de werkelijkheid. Van telepathie zal vermoedelijk geen sprake zijn geweest, daar het bestaan van een bochtige sloot en het inwendige van het schuurtje mij niet bekend waren. Ondanks een nauwkeurig onderzoek in bedoeld hok vonden wij geen geld. Opnieuw belde ik de heer Tholen op en vertelde hem mijn bevindingen. Zijn reactie was: *'Zoeken, zoeken, het geld ligt er. Het hok is provisorisch gebouwd en door de naden kijk ik naar buiten. In een hoek ligt een partij rommel en daar ligt het geld.'*

Het betrof inderdaad een provisorisch gebouwd schuurtje en aangezien de heer Tholen vrij positief was, gingen we in het hok zoeken. Met medewerking van twee wachtmeesters van de Rijkspolitie gebeurde het grondig en niet alleen in het hok doch ook in de grond om het schuurtje. Al ons zoeken bleef echter zonder resultaat. Met een foto en een portefeuille van H. begaf ik mij naar de heer Tholen voor een mondelinge bespreking. Opnieuw drong hij aan om te blijven zoeken, daar volgens zijn mening het geld in het hok van H. was verstopt. Ook zag hij een geel papier, doch het verband tussen dit papier en het geld was hem niet duidelijk. Na terugkomst gingen we nogmaals op de aangewezen plaats zoeken, doch het resultaat bleef negatief.

Tenslotte besloot ik de vrouw van H. nogmaals te horen. Na de aanhouding van haar man had zij haar intrek genomen bij kennissen. Zodra zij mij zag werd zij zenuwachtig en vroeg: *'Hebben jullie het geld al gevonden?'* De burens hadden haar namelijk verteld dat de politie achter haar woning alles overhoop had gehaald. Op haar vraag antwoordde ik: *'Neen, we hebben het geld nog niet maar we vinden het wel.'* Zij vroeg: *'Komt er misschien zo'n man die alles kan opzoeken?'* en vervolgde: *'Ik zal het wel zeggen. Ik heb het geld gestolen. Mijn man weet ervan, ik heb op die bewuste avond twee bankbiljetten van f 100,- onder de tafelpoot gestopt.'* Nadat het gezelschap die nacht was vertrokken, deed zij het geld in een busje en verstopte dat op de pannenplank in de keuken.

De volgende morgen was zij bang geworden voor een huiszoeking door de politie en daarom had zij het geld uit het busje gehaald en de beide bankbiljetten in een geel papieren zakje gedaan, althans in een deel van een dergelijk zakje. In soortgelijke papieren zakjes wordt door de zuivel-fabrieken het melkgeld aan de boeren betaald. Vermoedelijk heeft K. een dergelijk zakje in zijn portefeuille gehad. Tegen bedoeld schuurtje stond een cementen regenwaterbak. In de bovenste ring bevond zich een afvoerpijpje voor afvloeiing van het overtollige water. Door een steel van een

bijl in dit afvoerbuisje te steken, gebruikte zij de steel als hefboom waardoor zij gemakkelijk bedoelde ring enige centimeters kon optillen. In ieder geval voldoende om de bankbiljetten eronder te schuiven.

Dankzij de medewerking van Tholen kon deze diefstal worden opgehelderd. Hij kon de plaats niet precies aanwijzen waar het geld lag, maar op zijn aandringen werd herhaaldelijk en grondig gezocht, hetgeen de vrouw van H. zenuwachtig maakte. Zij was ervan overtuigd dat de politie wist waar het geld was verstopt.»

Evenals bij Croiset, Bèta en andere paragnosten vinden wij ook onder het van Tholen afkomstige materiaal gevallen waarbij het consult voor de politieman als teleurstellend moest worden aangemerkt. Dat neemt echter niet weg, dat dergelijke gevallen meestal wel gegevens inhielden die vanuit parapsychologisch standpunt bezien als treffers dienen te worden aangemerkt. Wij dienen onderscheid te maken tussen de gegevens welke zowel in parapsychologisch als in politieel opzicht van waarde zijn en die gegevens welke slechts door de parapsycholoog als treffers kunnen worden aangemerkt. Iets dergelijks kunnen wij zeggen met betrekking tot de gedragingen van een politiehond. Ook hier dienen wij onderscheid te maken tussen datgene wat slechts als dierpsychologisch belangrijk kan worden aangemerkt en datgene wat zowel door de dierpsycholoog als door de politieman als een treffer kan worden aangemerkt. Voor mij is de praktische waarde van de door paragnosten verstrekte gegevens steeds van secundaire betekenis geweest.

Zoals uit het aan de heer Croiset gewijde hoofdstuk zal blijken, komt het wel voor dat aan een consult twee paragnosten tegelijkertijd en in elkaars tegenwoordigheid deelnemen. Dit gaat dan onder het motto: «Twee 'zien' meer dan één». Ofschoon bij dergelijke consulten steeds de mogelijkheid aanwezig is dat beide paragnosten elkaar telepathisch beïnvloeden komt het ook wel voor dat beider «beelden» elkaar aanvullen. Bij het navolgende geval werden door ons de paragnosten Tholen en Croiset, elk apart, geconsulteerd.

Op 23.2.1963 zond een Officier van Justitie in een van onze grote steden ons een viertal foto's toe. Onder deze geportretteerden bevond er zich één die onder verdenking stond een diefstal te hebben gepleegd. De foto's van de drie overige mannen betroffen personen die niet verdacht werden, maar van wie aangenomen werd dat zij zijdelings bij de diefstal betrokken konden zijn. De Officier verzocht mij deze foto's aan daarvoor in aanmerking komende paragnosten voor te leggen. Er dient hierbij opgemerkt te worden dat ik – op mijn verzoek – door de Officier vrijwel geheel onkundig was gelaten met betrekking tot deze aangelegenheid, zodat ik de betreffende paragnosten niet kon beïnvloeden.

Ik legde de foto's op verschillende tijdstippen aan de heren Croiset en

Tholen voor, waarbij ik beiden onkundig liet van het feit, dat ik voor dit onderzoek twee paragnosten inschakelde. Onafhankelijk van elkaar verklaarden beide proefpersonen dat de man, die door de justitie werd verdacht en in voorarrest was genomen, niets met de zaak uitstaande had, doch dat een der drie anderen, wiens portret zij aanwezen, de diefstal had begaan. De Officier deelde mij mee, dat hij ervan overtuigd was dat de zich in voorarrest bevindende persoon de dader was en dat de man die zowel door Croiset als door Tholen als de dader was aangewezen onschuldig was. Niet lang daarna bleek dat de verdachte onschuldig was, en dat de door de beide paragnosten, geheel onafhankelijk van elkaar, aangegeven persoon de werkelijke dader was. Op 28.11.1963 schreef genoemde Officier van Justitie mij: «... Ik stel er prijs op te verklaren, dat zowel de heer Croiset als de heer Tholen uit de vier foto's van vier verschillende mannen, op de achterzijde van welke foto's geen enkele aanduiding was gesteld, op verschillende tijdstippen en volkomen onafhankelijk van elkaar de foto hebben aangewezen van de feitelijke dader van het onderhavige delict (verduistering). Wij hebben daar aanvankelijk geen aandacht aan geschonken, omdat wij meenden dat deze man de dader niet kon zijn...»

UITERLIJKE SYMPTOMEN VAN INNERLIJKE OMSCHAKELING

Evenals bij de heer Croiset valt ons ook bij de heer Tholen de gemakkelijkheid op waarmee de indrukken tot hem komen. Men stelle zich een man voor die druk doende is allerlei werkzaamheden te verrichten in zijn bedrijf, een café-restaurant; terwijl hij bijvoorbeeld in de keuken aan het fornuis staat, wordt hij plotseling aan de telefoon geroepen, en daar stelt een totaal onbekende hem pardoes de vraag waar een zoek geraakte portefeuille ligt of een weggelopen hond zich bevindt, dan wel waar een vermist kind kan worden teruggevonden.

Het behoeft wel geen betoog, dat dergelijke vragen, waar de heer Tholen geenszins op voorbereid is (het onverwachte telefoontje zou immers even goed betrekking kunnen hebben op bijvoorbeeld het reserveren van een lokaliteit voor een aanstaande bruiloft), een zeer snelle omschakeling van de paragnost vereisen. De ervaring leert ons immers dat vrijwel al onze proefpersonen tijdens de proefnemingen in een toestand van verlaagd bewustzijnsniveau geraken, welke voorwaarde is voor het opduiken van gegevens, die vanuit het subliminale zelf van de paragnost opwellen. Wij weten dat deze verlagingen zowel uiterst gering als vrij diepgaand kunnen zijn. De oppervlakkige, weinig diepgaande verlagingen kunnen in de meeste gevallen slechts met behulp van daartoe ontworpen apparaten worden aangetoond. De buitenstander vallen zij niet op en hun symptomen ontgaan in de meeste gevallen ook de deskundige, die geen gelegenheid

heeft de voor dit onderzoek vereiste apparatuur in te stellen. Deze erkenning mag voor ons echter allerm minst aanleiding zijn om de aanwezigheid van deze «tweede toestand» (trance) te ontkennen. Dit zou in strijd zijn met onze verworven inzichten.

Ofschoon ik bij de heer Tholen, gelijk bij de heer Croiset en tal van andere paragnosten, bij psychoscopische proefnemingen wel «tekenen» heb opgemerkt welke erop wijzen, dat zij tijdens deze proefnemingen in een (lichte) toestand van inversie geraken, meen ik er toch niettemin op te moeten wijzen, dat ik deze «tekenen» vrijwel niet bij hun telefonische consulten, waar zij zich zo geheel onverwacht voor geplaatst zien, kon constateren. Dit kan voor mij echter geen reden zijn om te concluderen dat bij deze consulten deze overgang uitblijft. De onverwachte telefonische consulten verschillen tenslotte in beginsel niet van die consulten waarbij de proefpersoon zich bewust gereed maakt om indrukken te ontvangen.

Wanneer wij de vraag, of en in hoeverre bij de telefonische consulten van een toestand van inversie sprake is, aan de heer Tholen voorleggen, dan blijkt dat hij ontkent dat bij hem ooit van een bewustzijnsinzinking, hoe gering ook, sprake is. Ten bewijze hiervoor voert hij aan dat zijn aandacht steeds gericht blijft op zijn bedrijf en dat zelfs tijdens telefoongesprekken welke hem in hoge mate beroeren (zoals gevallen van verdronken kinderen) zijn aandacht op zijn keuken en restaurant gevestigd blijft. «Hij kan», aldus de heer Van de Graaff, «tijdens de grote lunch-drukke uit de keuken aan de telefoon geroepen worden en dan, volkomen onvoorbereid, met een menselijk drama geconfronteerd worden terwijl hij zich tegelijkertijd realiseert dat een bepaalde pan van het vuur moet.»

Dit neemt niet weg dat de heer Van de Graaff, die als weinig andere geïnteresseerden talloze malen in de gelegenheid is geweest om aanwezig te zijn als Tholen per telefoon geraadpleegd werd en daarenboven honderden telefoongesprekken, die op de geluidsband werden vastgelegd heeft beluisterd, met mij van mening is, dat Tholen te ver gaat met zijn ontkening. De heer Van de Graaff wijst hier in de eerste plaats op het feit dat Tholen veelvuldig zijn consultants verzoekt een ogenblik stil te zijn. Vaak volgt er dan een opvallend lang zwijgen van de zijde van de paragnost, waarbij hij één of meermalen diep zucht. Dit duidt toch onmiskenbaar op een omschakeling. Ook het feit dat Tholen telefonische consulten boven persoonlijke bezoeken prefereert, wijst op het intreden van een «tweede toestand». En dit te meer waar Tholen ons herhaaldelijk verzekerde dat hij zich aan de telefoon beter kan «concentreren». Bij dit woord herinneren wij ons dat tal van deskundigen op het gebied van de hypnose erop gewezen hebben dat daarbij zowel sprake is van een (partiële) verhoging als van een (partiële) verlaging van het bewustzijnsniveau.

GERARD CROISET

KORTE BIOGRAFISCHE INTRODUCTIE

Gerard Croiset werd op 10 maart 1909 te Laren, N.H., geboren. Zijn vader, die de anarchistische denkbeelden van de franse socialist Pierre Proudhon was toegedaan, was toneelspeler. Zijn moeder was als kledster aan het toneel verbonden. — Reeds in zijn eerste levensjaren had Gerard veel met ziekten te kampen. Ook na zijn zevende jaar, toen hij als gevolg van huiselijke omstandigheden bij pleegouders werd ondergebracht, was hij veelvuldig ziek. Dit had tengevolge dat hij vaak alleen was en zich overgaf aan allerlei fantasieën (dagdromen).

Na het verlaten van de lagere school, waarop hij zich steeds als een slechte leerling had doen kennen, hetgeen tendele verband hield met zijn vele ziekten, werd hij omdat men dit in het belang van zijn gezondheid achtte, bij een boer ondergebracht bij wie hij tegen vergoeding van kost, inwoning en kleding moest werken. Na een maagoperatie te hebben ondergaan en trombose in beide benen te hebben gehad, verliet hij de boer en kreeg hij lichter werk te doen. In die jaren kreeg hij een maagbloeding. Sindsdien heeft hij bij herhaling aan maagaandoeningen geleden.

Wij kunnen hier geen opsomming geven van de onderscheidene betrekkingen die Croiset, nadat hij de boer verlaten had, heeft gehad, maar moeten volstaan met erop te wijzen dat hij onder meer kantoorbediende, winkelbediende, reiziger en kruidenier is geweest. — Volgens zijn zeggen heeft Croiset in de jaren waarin hij bij pleegouders was ondergebracht reeds paragnostische ervaringen gehad. Zijn omgeving schonk daar weinig aandacht aan. Men beschouwde zijn verhalen als «kinderpraat».

Aandacht verdient het feit dat hij reeds als kind de neiging vertoonde pijnen door handoplegging te verzachten. Zijn grootmoeder leed aan aderverkalking in het gelaat en had veel pijnen. «Deze pijnen», aldus Croiset, «verdwenen als bij toverslag wanneer ik bij haar op visite kwam. Men schreef dit opmerkelijke verschijnsel toe aan de genegenheid die mijn grootmoeder voor mij koesterde. Maar dat is geen juiste verklaring.» Op school overkwam het hem eens dat hij zich gedrongen voelde bij een meisje dat zich op de speelplaats geblesseerd had, de hand op de pijnlijke plek te leggen. De onderwijzer, die van deze handoplegging getuige was, gaf

daar een geheel verkeerde uitleg aan en meende dat hij het kind oneerbaar betastte. Een en ander had tot gevolg dat hij een paar tikken met een stok op zijn zitvlak kreeg.

Toen Croiset er een kruidenierswinkel op nahield, leerde hij een meisje kennen met wie hij later in het huwelijk trad. Als kruidenier raakte Croiset al spoedig in moeilijkheden, daar hij allesbehalve een zakenman is en meer weggaf dan hij verkocht. Een faillissement was van een en ander het gevolg. Er volgde voor hem nu een zeer moeilijke tijd, daar hij van een uiterst gering weekloon met vrouw en kind (hij was inmiddels vader geworden) moest rondkomen.

Op zekere dag, toen hij in een moedeloze bui aan de kant van de weg op een grondpaaltje was gaan zitten, zag een van zijn klanten hem daar voor zich uitstaren. De man stapte van zijn fiets en vroeg Croiset wat hem scheelde. Deze vertelde hem toen van zijn moeilijkheden, waarop zijn vroegere klant hem uitnodigde eens een avondje met zijn vrouw bij hem te komen. Croiset nam de uitnodiging aan. In het huis van de gewezen klant, die spiritist was, deed Croiset al spoedig van zich spreken als «medium» en «psychometrist». Bij gelegenheid van een zgn. kruis- en bord-seance kwam op zekere dag het bericht dat hij in staat zou zijn zieke mensen te genezen. Deze mededeling bracht een grote spanning in Croiset teweeg. Het leek hem heerlijk anderen te kunnen genezen en hij herinnerde zich enkele van zijn dagdromen, waarin hij zichzelf als arts in een ziekenhuis doende had gezien.

Niet lang na deze seance kwam hij terecht bij mensen die thuis een ziek meisje hadden. Opeens voelde hij zich gedrongen de moeder te zeggen dat hij meende te weten wat het kind mankeerde en hij gaf aan deze drang gevolg. Verrast beaamde de moeder de juistheid van hetgeen hij gezegd had en toen hij haar verzocht of hij eens mocht proberen het kind door handoplegging te genezen, stemde zij daarin toe. Intussen had Croiset werk als bezorger gekregen bij een groot kruideniersbedrijf. In zijn vrije tijd behandelde hij, drie maal per week, het meisje dat een verbetering in haar toestand constateerde. Helaas kon de behandeling niet voortgezet worden, omdat hij niet lang daarna opnieuw een maagbloeding kreeg. Het meisje ging volgens Croiset daarna weer achteruit . . .

De laatste jaren voor de tweede wereldoorlog had Croiset in Enschede reeds een zekere bekendheid als «magnetiseur» en ook als «helderziende». In die tijd ook drongen de eerste verhalen over hem tot mij door. Zo ontving ik in december 1937 van iemand die een bijeenkomst had bijgewoond waarin Croiset als psychoscopist optrad, een brief waarin een zeer gunstig oordeel over zijn prestaties wordt uitgesproken. — Omstreeks 1940 constateerde Croiset dat, bij het behandelen van een geval van kinderverlamming, de verlamde lichaamsdelen eigenaardige bewegingen begonnen te vertonen zodra hij zijn handen boven deze lichaamsdelen hield. Weldra bleek hem dat ook bij andere patiënten die aan verlammingen leden, op-

merkelijke verschijnselen te zien waren. De successen welke hij bij de behandeling van een aantal patiënten oogstte deden het verlangen in hem opkomen zijn successen in beeld-documenten vast te leggen en zo kwam hij er tenslotte toe verschillende fasen uit het genezingsproces van enkele zijner patiënten te laten filmen.

Dit was geen gemakkelijke taak, daar de Duitsers inmiddels ons land onder de voet gelopen hadden en er hun schrikbewind uitoefenden. Met behulp van leden uit de verzetsbeweging kwam Croiset, wiens beide ouders van jooden bloede waren, aan een vervalst persoonsbewijs, waarmee hij «bewijzen» kon dat hij slechts twee joodse grootouders had gehad. Daar kwam nog bij dat zijn vrouw als «arisch» kon worden aangemerkt. Of-schoon voorzichtigheid geboden was, is het hem gelukt de bezettingsjaren zonder al te grote schokken door te komen. Dat neemt niet weg dat hij zich toch enige tijd in duitse gevangenschap heeft bevonden. Hij kon echter gedurende het grootste deel der oorlogsjaren zijn praktijk als genezer in het geheim uitoefenen. Als paragnost had hij soms spontaan indrukken met betrekking tot de plannen welke de bezettende macht beraamde. Deze gaf hij door aan hem bekende leden van de verzetsbeweging die daar wel profijt van hebben getrokken.

HET BEGIN

VAN EEN VRUCHTBARE SAMENWERKING

In december 1945 zag ik, te Enschede, voor de eerste maal de film welke Croiset van het «genezingsproces» van enkele zijner patiënten had laten vervaardigen. Een paar dagen later had ik te Amsterdam een onderhoud met enkele artsen, leden van de Studievereniging voor «Psychical Research», waarin ik hun erop wees dat het ten zeerste aanbeveling verdiende het geval Croiset aan een nader onderzoek te onderwerpen. In april 1946 vond te Amsterdam de eerste bijeenkomst van de medische commissie met de heer Croiset plaats, en daarmee nam het onderzoek naar zijn prestaties als genezer een aanvang. Vanzelfsprekend zijn wij toen ook een onderzoek naar Croiset's paragnostische prestaties begonnen.

In die dagen gaf Croiset bij herhaling demonstratie-avonden waarbij hij in de regel de netto-ontvangsten ter beschikking stelde van de een of andere liefdadigheidsinstelling. Onder zijn gehoor bevonden zich soms overheidsfunctionarissen die belast waren met het opsporen van de lijken van gefusilleerde Nederlanders. Dit heeft tot gevolg gehad dat van deze zijde zijn hulp als paragnost wel werd ingeroepen. Op dezelfde wijze kwam hij in contact met politie-ambtenaren, die hem bij onderzoeken inschakelden. Op zijn verzoek stuurde men de rapporten van deze proefnemingen voor praktische doeleinden naar mij, zodat ik mij persoonlijk kon overtuigen van zijn opmerkelijke paragnostische begaafdheid. Ook begon ik in

die periode zelf met hem te experimenteren. Daarmee was een begin gemaakt met onze samenwerking, die thans meer dan dertig jaar geduurd heeft. Het moet een ieder duidelijk zijn van welk onschatbaar belang het is geweest dat de heer Croiset zich van meet af aan zonder terughouding beschikbaar heeft gesteld voor wetenschappelijk onderzoek.

Nadat ik mij enige jaren lang persoonlijk overtuigd had van Croiset's opmerkelijke paragnostische begaafdheid, besloot ik buitenlandse onderzoekers in de gelegenheid te stellen om, geheel onafhankelijk van mij, proeven met hem te nemen. In de herfst van 1951 kreeg ik opnieuw contact met prof. Bender (Freiburg i. Br.), die ik reeds van 1936 af kende. Ik bracht hem met Croiset in aanraking. Dit was de eerste stap die ertoe geleid heeft dat Croiset zich een internationale naam als paragnost heeft verworven.

In de jaren tussen 1945 en 1960 heeft Croiset ontelbare «avonden» gegeven in tal van plaatsen in ons land. Ofschoon hij dit na die periode ook nog wel eens deed (bijv. in kringen van studenten) is dit aantal allengs sterk verminderd. In de eerste tien jaar van zijn optreden in het openbaar ben ik vele malen, als toeschouwer, bij deze bijeenkomsten aanwezig geweest en het is ook wel voorgekomen dat zo'n bijeenkomst door mij geleid werd. Dit was echter slechts daar het geval, waar de aanwezigen uit studenten bestonden, of grotendeels uit personen van wie verwacht kon worden dat zij overwegend wetenschappelijke belangstelling vertoonden. In de latere jaren werden dergelijke bijeenkomsten alleen dan onder mijn leiding gehouden, wanneer ik dit in het belang van het wetenschappelijk onderzoek achtte.

Studenten die minstens één jaar mijn colleges gevolgd hadden, heb ik bij herhaling in de gelegenheid gesteld persoonlijk met de heer Croiset (en ook wel met andere paragnosten) kennis te maken en getuige te zijn van zijn paragnostische prestaties. Een aantal studenten geraakte hierdoor zo geïnteresseerd in de parapsychologische problematiek, dat zij enige tijd lang geregeld bij hem aan huis kwamen en de uitkomsten van hun waarnemingen in een scriptie neerlegden. Er dient hier nog aan toegevoegd te worden dat bijeenkomsten onder mijn leiding voor wetenschappelijk geïnteresseerde personen niet alleen in Nederland hebben plaatsgevonden, maar ook in het buitenland (Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk, Italië). Geheel onafhankelijk van mij heeft prof. Bender wel dergelijke bijeenkomsten geleid. Ook hebben wij dat soms samen gedaan.

Het spreekt vanzelf dat ik, aldus doende, in de loop der jaren zeer veel ervaring bij Croiset heb opgedaan die tot een verruiming en verdieping van mijn inzichten heeft geleid. En dit temeer, waar ik de gelegenheid kreeg de ervaringen welke ik bij Croiset opdeed, te vergelijken met de gegevens die andere paragnosten mij verschaften. Ik laat hieronder nu de verslagen volgen van enkele proefnemingen uit het begin van onze samenwerking; zij zijn willekeurig gekozen uit ons overvloedig archief-materiaal.

VROEGE VOORBEELDEN
VAN KENMERKENDE PRESTATIES

Op 23-5-1951, bij gelegenheid van een bijeenkomst in een kamer van een universiteitsgebouw te Utrecht en in tegenwoordigheid van een aantal genodigden, overhandigde de heer v. Dr. de heer Croiset de foto van een ons allen onbekende man. De heer v. Dr. had deze pasfoto van een zijner bekenden gekregen, met het verzoek deze aan een paragnost «ter behandeling» te geven. Daarbij was de heer v. Dr. volkomen onkundig gelaten met betrekking tot de herkomst van deze foto. Na het portret een ogenblik bekeken te hebben merkte de pp. het navolgende op.

CROISET: (1) *Ik krijg de indruk dat ik in elkaar zak.* (2) *Daarbij komen maagpijnen.* (3) *Ik transpireer sterk.* (4) *Deze man is niet meer in leven.* (5) *Hij deed veel automatisch en ging steeds recht op zijn doel af.* (6) *Hij kwam in veel zaken.* (7) *Hij ging overal tegen in en nam daardoor vaak de mensen tegen zich in.* (8) *Ik hoor de naam spaghetti. Dat betekent dat hij iets met Italië te maken had.* (9) *Ook dringt het woord syllabus zich aan mij op.* (10) *Er moet een portret van hem bestaan waar hij met een vijfentwintigtal personen op staat. Een groepsfoto. Hij staat daarop in de bovenste rij.* (11) *Deze man is plotseling overleden. Ik zou zeggen dat hij gefusilleerd werd.* (12) *Hij heeft een geweldige emotie beleefd, tezamen met vele anderen.* (13) *Nu hoor ik de naam Kar. Het moet zoiets als Karnebeek zijn.* (14) *Ik zie het beeld voor mij van een taart.* (15) *Hij moet bij een bankgebouw gewerkt hebben in een tamelijk bosrijke streek.* (16) *Hij had kennis aan een zeer humoristische vrouw. Zij doet mij aan een soubrette denken.*

BEOORDELING — Enkele dagen na deze proefneming legde de heer v. Dr. deze gegevens voor aan de persoon die hem het portret ter hand had gesteld. Deze tekende hierbij aan: «Het portret is afkomstig van de heer v. V., een illegale werker, die in 1943 werd gearresteerd. In 1945 werd hij naar Duitsland weggevoerd. Hij is gefusilleerd, althans in een concentratiekamp omgekomen (4, 11, 12). Hij was vertegenwoordiger (6), deed zijn werk veelal automatisch (5) en nam, door zijn ontactvol optreden, vele mensen tegen zich in (7). Hij las buitengewoon graag het weekblad *De Syllabus* van de R.V.U. (9). Er bestaat inderdaad een groepsfoto waarop hij in de bovenste rij staat (10). Er staan echter zeventig personen op deze foto. Voor hij vertegenwoordiger werd was hij banketbakker (14). De bakkerij stond vlak bij het gebouw van de Nederlandse Handel-Maatschappij te Baarn (15). Hij had inderdaad kennis aan een vrouw waarop deze beschrijving van toepassing is (16). Zij had grote invloed op hem en werd door velen voor een italiaanse gehouden (8). Een illegale werker die tegelijk met hem gearresteerd werd, heette Karman (13). De punten 1, 2 en 3 houden vermoedelijk verband met zijn arrestatie en hetgeen daarop volgde.» — Wij willen hieraan zelf nog de volgende opmerking ter verhelde-

ring toevoegen. Het feit dat Croiset bij punt 8 aan spaghetti moest denken houdt wel verband met zijn eertijdse ervaringen als kruidenier. Bij herhaling heb ik bij hem kunnen constateren dat zijn vroeger beroep van invloed is op zijn indrukken. Zo «zag» hij bijvoorbeeld eens achter een dame een kist met Smyrna-rozijnen verschijnen. Dit beeld gaf hem aanleiding haar de vraag te stellen of zij zoveel van rozijnen hield. Het bleek dat zij in Smyrna geboren was.

Op 20.7.1950 legde prof. v.d. K. in mijn tegenwoordigheid een gesloten, blanco enveloppe op tafel, met de bedoeling deze als inductor te laten dienen. Behalve de heer G. Croiset was ook de heer J. van der Weide aanwezig, die in die dagen mede tot de kring van mijn proefpersonen behoorde. Tijdens de proefneming werden uiteraard geen tekenen van goed- of afkeuring gegeven. Het commentaar werd eerst na de zitting door prof. v.d. K. aan mij verstrekt.

CROISET: *In deze enveloppe bevindt zich een stuk papier waarop iemand zijn gedachten heeft geformuleerd. Het woord bloemlezing dringt zich aan mij op. Het is een bloemlezing uit zijn gedachten. Is deze man kort geleden met een duitser in aanraking gekomen? Het kan ook zijn dat deze man zelf een duitser is. Nu krijg ik een scherper indruk. Het is een brief van een duitser aan een duitser.*

COMMENTAAR: In de enveloppe bevond zich een met de hand geschreven concept (kladje) van een brief van een genaturaliseerde duitse geleerde, hoogleraar aan een van onze universiteiten. Hij was een scheikundige van grote naam en de brief was gericht aan een collega in Duitsland. Het schrijven bevatte een keur («Auslese») uit zijn gedachten betreffende een biochemisch onderwerp.

CROISET: *Was deze man gauw op zijn tenen getrapt? Ik krijg het beeld te zien van iemand die zijn schoenen uittrekt en op zijn kousen loopt. Dat betekent voor mij dat ik met iemand te doen heb die erg kwetsbaar is, iemand die zich heel erg gauw op zijn tenen getrapt voelt... Hij is erg bang dat hij iets zal zeggen dat door zijn tegenstanders benut zal worden om hem te bestrijden.*

COMMENTAAR: Zeer juist. De schrijver van de concept-brief was iemand die zich erg gauw gekrenkt voelde.

CROISET: *Hij is een groot man die met scheikundige proeven bezig is. Heeft dat te maken met het kunstmatig verwekken van tumoren?*

COMMENTAAR: De briefschrijver was inderdaad een groot geleerde, die zich heeft beziggehouden met het kunstmatig verwekken van tumoren bij dieren.

CROISET: *Nu zie ik een haan die van zijn stokje springt. Dat is een symbolische voorstelling welke op de man betrekking heeft. Ik vermoed dat hij zijn doel niet bereikt. Heel gezond is deze man niet. Hij vreest dat de dood hem beletten zal zijn werk te voltooien... Hij heeft teveel liefde voor zijn onderwerp, is daarop geconcentreerd en sluit zich af voor de ideeën van anderen.*

COMMENTAAR: Betrokkene vreesde inderdaad dat hij niet lang genoeg zou leven om zijn werk te kunnen voltooien. Zijn vrees werd, helaas, bewaarheid. – Hij duldde bij zijn onderzoek geen inmenging. (Na te hebben opgemerkt dat hij geen verdere indrukken kreeg, overhandigde Croiset de enveloppe aan de heer Van der Weide.)

VAN DER WEIDE: *Heeft de therapie waar deze man naar zoekt iets met atoomkracht te maken? Ik krijg de indruk van radio-actieve stoffen... Nu dringt zich het woord isotoop aan mij op. Kan dat juist zijn? Wat is dat?... Ik krijg de indruk dat deze man op de ingeslagen weg voort moet gaan. Langs deze weg zal hij iets vinden.*

COMMENTAAR: Er wordt in de brief inderdaad over radio-actieve stoffen geschreven. – In de brief komt ook het woord isotopen voor. – Betrokkene heeft zijn werk niet kunnen voltooien. (De heer Van der Weide overhandigde nu de enveloppe weer aan de heer Croiset.)

CROISET: *Ik zie een dode mus liggen. Dat is een symbool en betekent dat hij niet bereiken zal hetgeen hij zich voorgesteld heeft. Hij zal ontijdig sterven... Zijn gezondheid laat te wensen over. Hij heeft een operatie aan de galblaas ondergaan. De galblaas is weggenomen. Hij heeft nog pijn. Hij leeft in de vrees dat hij leverkanker heeft.*

COMMENTAAR: Enkele jaren na deze proefneming overleed betrokkene. Hij heeft zijn werk niet kunnen voltooien, had kanker.

CONTACTEN

MET GERECHTELIJKE AUTORITEITEN

In de jaren waarin Nederland door duitse legereenheden bezet was, hebben talrijke mensen hun al dan niet gewapend verzet tegen de nazi-terreur met de dood moeten bekopen. In vele gevallen waren de plaatsen waar de Duitsers en hun handlangers de lichamen der omgebrachten begraven hadden, niet of althans onvoldoende bekend. Bij het zoeken naar deze begraafplaatsen hebben paragnostisch begaafde personen meerdere malen belangrijke gegevens weten te verstrekken. Een van de eerste officiële documenten die wij dienaangaande in ons bezit kregen, was het rapport van de wachtmeester der Rijkspolitie J. van Beusekom, waaruit blijkt dat enige paragnosten (waaronder de heren Croiset en Van der Weide) eind 1946 belangrijke bijdragen hebben geleverd tot het opsporen van de plaats waar het lijk van de gefusilleerde verzetsstrijder E. H. Kaper begraven lag. (Zie T.v.P. '47.)

Hoewel reeds in de dertiger jaren incidenteel door personen uit justitiële en politieke kringen op grond van privé-belangstelling en uiteraard geheel informeel een paragnost werd ingeschakeld bij bepaalde onderzoeken, is na de tweede wereldoorlog een opmerkelijke kentering gekomen in de juist bij dergelijke professies, over het algemeen genomen, duidelijk aan de dag

tredende argwaan tegen alles wat buiten het «normale» valt, dus ook tegen de paranormale verschijnselen. Tot deze kentering heeft ongetwijfeld bijgedragen het bovenvermelde feit dat verschillende paragnosten spontaan behulpzaam zijn geweest en doeltreffende aanwijzingen hebben gegeven bij het zoeken naar vermiste slachtoffers van de nazi-terreur. Voorts was er nog een andere factor van invloed. Politie mensen die uit persoonlijke interesse aanwezig waren bij de demonstratie-avonden welke in de jaren direct na de oorlog door Croiset overal in den lande werden gehouden, werden ondanks hun beroepsmatige reserve getroffen door de opmerkelijke staaltjes van zijn gaven en kwamen zo op het idee hem om advies te vragen bij bepaalde opsporingen (op deze wijze was ook bij de hierboven genoemde wachtmeester het plan ontstaan paragnosten in te schakelen).

Een en ander had tot gevolg dat men meer wilde weten over de achtergronden van de parapsychologie en mij uitnodigde lezingen te houden voor verenigingen van politiepersoneel, waardoor ook bij chefs van de recherche-diensten en leden van de rechterlijke macht de aandacht gewekt werd voor nieuwe experimenten. – Verschillende van hen nodigden mij uit om bij deze proefnemingen tegenwoordig te zijn. Dit bracht met zich mee dat ik in de loop der jaren de beschikking kreeg over een groot aantal rapporten, mij van politieke en justitiële zijde verstrekt. Een selectie hiervan vindt men in een speciaal daaraan gewijde monografie^[56]. Inmiddels is mijn materiaal met verschillende nieuwe gevallen aangevuld. Enkele daarvan komen nog in dit hoofdstuk ter sprake. Allereerst wil ik echter een nog niet eerder gepubliceerde zaak uit de begintijd (1949) vermelden.

Dubbelmoord in Vught – In het laatst van augustus 1940 werd in de gemeente Vught een tweetal kinderen vermoord. De lijken van deze beide kinderen, die bosvruchten gezocht hadden, werden op een eenzame plaats in het bos aangetroffen. Kennelijk lagen seksuele motieven aan deze dubbele moord ten grondslag. Ofschoon de politie een bepaald persoon van deze dubbele moord verdacht, kon de verdenking nochtans niet door bewijzen worden gestaafd. – Het voorjaar van 1949 begon de justitie, door een samenloop van omstandigheden, opnieuw aandacht aan deze zaak te besteden. Na overleg met mij gepleegd te hebben, vond op een zondag in maart een psychoscopische proefneming met de paragnosten G. Croiset en J. van der Weide plaats. Bij de zitting waren behalve enkele leden van de rechterlijke macht, ook mijn vrouw en ik aanwezig.

Die zondagmorgen, omstreeks 10 uur, wachtte Croiset, die per auto uit Enschede was gekomen, mijn vrouw en mij op aan het station te 's Hertogenbosch, teneinde ons gezamenlijk naar het gerechtsgebouw te begeven. Hij maakte direct bij de begroeting reeds de opmerking – terwijl hem geen gegevens met betrekking tot «de zaak» verstrekt waren – dat hij die morgen de indruk had gekregen dat het hier om een moord op een

tweetal kinderen ging; hij had twee kinderlijken over elkaar in een bosrijke omgeving zien liggen^[57]. In het gerechtsgebouw aangekomen begaven we ons naar de werkkamer van de rechter-commissaris, waar op de tafel een tweetal verzegelde dozen waren geplaatst. Intussen had ook Van der Weide zich bij het gezelschap gevoegd. Het navolgende is een uittreksel uit de door mij tijdens de zitting gemaakte aantekeningen. Commentaar werd daar eerst later aan toegevoegd.

CROISET: . . . *Is er een schoen gevonden met bloed eraan? Ik zie een schoen met bloed.*

COMMENTAAR: In de linker doos bevond zich een schoen waarop bloedvlekken aanwezig waren.

CROISET: *Ik moet aan Ermelo-Veldwijk denken; daar zitten zulke mensen.*

COMMENTAAR: Dit heeft vermoedelijk betrekking op de moordenaar. Pp. wil hiermee zeggen dat deze niet normaal was en in een inrichting voor geesteszieken (gelijk die te Ermelo-Veldwijk) thuishoorde.

CROISET: *Ik krijg de indruk van rubber handschoenen. Wie heeft er rubber handschoenen gedragen?*

COMMENTAAR: Dit kan zowel betrekking hebben op de arts, die de secties verricht heeft, als op degene die de schoenen enz. uit de kisten haalde en in de doos deed.

CROISET: *Is er een lijk gevonden langs de weg . . . Er is meer dan één lijk gevonden.*

COMMENTAAR: Er zijn twee kinderlijken gevonden.

CROISET: *Is het hier een kwestie van illegale werkers?*

COMMENTAAR: Deze vraag is begrijpelijk wanneer we weten dat C. in die dagen bij herhaling geconsulteerd werd met het oogmerk de plaats te ontdekken waar de stoffelijke resten van illegale strijders die door de Duitsers gefusilleerd waren, begraven lagen.

RECHTER-COMMISSARIS: Deze zaak heeft niets te maken met illegale werkers.

CROISET: *Ik krijg de indruk van meer dan één lijk. Ik zie mensen liggen. Een jongen en een meisje liggen bij elkaar . . . Zijn ze met messteken afgemaakt?*

COMMENTAAR: Er zijn twee lijken gevonden. Een jongens en een meisje (broertje en zusje) werden dood (op elkaar liggend) gevonden. – Het zien van de messteken heeft vermoedelijk betrekking op de secties.

VAN DER WEIDE: *Ik zie een man van omstreeks 35 jaar. Hij gaat om met flesjes en reageerbuisen. Hij doet laboratoriumwerk. Ik zie die man in een witte jas. Hij draagt een donkere, hoornen bril. Balansen. Een laboratorium of een apotheek.*

COMMENTAAR: Deze beelden hebben vermoedelijk betrekking op het onderzoek door politiedeskundigen.

CROISET: *Het is negen jaar geleden, het begin van de oorlog, augustus?*

COMMENTAAR: De kinderen werden op 30.8.1940 vermoord.

RECHTER-COMMISSARIS: Laten wij nu de dozen openen, wanneer u de inhoud gezien hebt, kunnen we verder gaan.

CROISET: *Er is een afwijking aan de hals gevonden. Ik zie het jongetje en het meisje staan. Het meisje staat voor het jongetje.*

COMMENTAAR: De kinderen zijn geworgd.

VAN DER WEIDE: *Er is een rijwiel gevonden. Een oud herenrijwiel waarvan het zadel beschadigd was.*

COMMENTAAR: Op de plaats waar de lijken gevonden werden trof men ook een rijwiel aan dat aan de beschrijving beantwoordt.

VAN DER WEIDE: *Ik krijg de indruk van een man met blond haar, blauwe kiel, manchester pak. De manchester broek is gerasfeld. Een kleine stal met niet meer dan drie koeien.*

COMMENTAAR: Het is waarschijnlijk te achten dat deze indrukken op de vader van de vermoorde kinderen slaan.

CROISET (neemt de klomp uit de doos ter hand): *Deze klomp heeft iets met een boswachter te maken . . . Wat heeft Gerrit hiermee te maken?*

COMMENTAAR: De klomp werd op de plaats van het misdrijf door een boswachter gevonden. – De naam van de verdachte luidt Gerritsen.

CROISET: *Nu zie ik opeens die twee kinderen weer. Ze hebben op de fiets gezeten. Dat is de fiets van hun vader. Die heeft een manchester broek. Ik heb hem beschreven . . . Er ligt ook iets van zilverpapier, is dat bij de lijken gevonden? . . . De kinderen zijn gevolgd door een man. Hij kijkt naar de kinderen. Het is een stroper. Hij zet strikken.*

COMMENTAAR: De kinderen hebben onderweg een ijsco gehad. In 1940 werden ijsco's in zilverpapier verpakt. De opmerking over de stroper kan niet gecontroleerd worden.

CROISET: *De jongen is het eerst neergeslagen en daarna het meisje. De kinderen zijn geworgd, maar de jongen is tevoren op het hoofd geslagen.*

COMMENTAAR: Er zijn aanwijzingen dat de dader aldus te werk is gegaan.

CONCLUSIE: Ofschoon volgens de mening van alle bij het onderzoek aanwezige personen zowel Croiset als Van der Weide een reeks indrukken hebben gekregen welke, van parapsychologisch standpunt uit gezien, als zeer waardevol dienen te worden aangemerkt, heeft deze zitting voor de rechter-commissaris en de officier van justitie noch in justitieel noch in politieel opzicht iets opgeleverd dat geleid heeft tot het doel, dat genoemde rechterlijke ambtenaren zich voorgesteld hadden te bereiken.

Een triest geval in 's Gravenhage – Op vrijdag 29 maart 1963 werd bij de haagse politie aangifte gedaan van de vermissing van de achtjarige Keesje Wallaard. In het dagblad *Het Vaderland* van 1 april 1963 lezen wij: «Sinds vrijdagmiddag ongeveer twaalf uur is niets meer bekend van de achtjarige Cornelis Johannes Wallaard uit de Poeldijksestraat 69. De jongen had tegen die tijd zijn school aan de Asstraat verlaten – toen de grote pauze was aangebroken – en is op weg naar huis gegaan. Hij is daar echter niet

aangekomen. Ook zijn grootmoeder, die aan het Rijswijkseplein woont en de jongen iedere schooldag voorbij ziet komen, heeft hem vrijdag rond het middaguur niet gezien. De haagse politie, die in deze zaak bijzonder weinig aanknopingspunten heeft, denkt thans ernstig aan een misdrijf of een ongeluk. Reeds is met de hond gespeurd, is gedregd in het water langs de Laakkade en de Trekweg, heeft men de helderziende G. Croiset uit Utrecht geraadpleegd, maar alles tevergeefs.»

Op 2 april berichtte *Het Vaderland* dat er «nog geen spoor van de verdwenen jongen» gevonden was. «Een jongen uit de buurt heeft verklaard Keesje te hebben zien spelen op een dekschuit in de haven, maar vanochtend vertelde een garagehouder dat het kind had staan kijken naar jongens die op de dekschuit speelden. Het dreggen heeft geen resultaat gehad.» Wij lezen verder dat de politie «een 23-jarige man verhoorde, die illegaal in het Haagse Tehuis voor Ongehuwden verblijf hield.» Tenslotte lezen wij opnieuw, dat de helderziende Gerard Croiset door de vader werd geconsulteerd, maar dat dit consult geen resultaat opleverde. Op 8 april berichtte *Het Vaderland* dat het stoffelijk overschot van de achtjarige Keesje Wallaard, tien dagen nadat het kind werd vermist, in de Laakhaven door twee rechercheurs van de kinderpollitie werd gevonden. Dat de vindplaats overeenkwam met die welke Croiset ettelijke dagen tevoren had aangevozen, wordt door het dagblad niet vermeld.

De *Haagsche Courant* van 4 april 1963 bericht dat «Brandweerlieden in duikercostuum vanochtend opnieuw enige uren de bodem van de Laakhaven bij de Goudriaankade hebben afgezocht naar enig spoor van de sedert de vorige week vrijdag vermiste Keesje Wallaard, maar weer zonder succes. Er werd niets gevonden . . . De politie had, tussen honderden telefoontjes over deze zaak, een tip gekregen dat een jongetje van een jaar of acht gezien zou zijn in de buurt van enige woonwagens . . . Gerard Croiset, op wiens helderziende eigenschappen door de wanhopige vader steeds weer een beroep wordt gedaan, gaf gisteren telefonisch de raad nog eens te gaan kijken bij een zandkist, die in de buurt van het water moest staan. Inderdaad staat bij de Laakhaven een dergelijke kist, maar ook hier werd geen enkel spoor of aanwijzing gevonden . . . » In hetzelfde dagblad, nu echter van 8 april, lezen wij dat «in de onmiddellijke nabijheid van de plaats die de helderziende Croiset aanwees als de verdrinkingsplaats, vanmorgen Keesje Wallaard is opgehaald uit het water van de Laakhaven».

Op zondag 5 mei 1963 begaf ik mij, in gezelschap van Croiset en diens zoon Hans (fotograaf), naar Den Haag. Om half elf bevonden wij ons ten huize van de familie Wallaard, Poeldijksestraat 69. Daar ontmoetten wij de heer Henk Huigen, redacteur van het dagblad *Nieuwe Haagsche Courant*, die in zijn dagblad enige malen over het geval Keesje Wallaard had bericht en daarbij, in de dagen waarin nog naar genoemde Keesje werd gezocht, zowel met de familie Wallaard als met de heer Croiset gesprekken had gevoerd. Het hoeft wel geen betoog dat deze laatste mij in de

dagen gelegen tussen 29 maart en 8 april, ook enige malen met betrekking tot dit vermissingsgeval heeft opgebeld. Van de inhoud dezer telefonische gesprekken werd door mij aantekening gehouden. Daar komt nog bij dat alle (deels telefonische) gesprekken met de heer en mevrouw Wallaard op de geluidsband waren vastgelegd. Ook bij ons bezoek van 5 mei aan de familie W. werd van een bandrecorder gebruik gemaakt.

Na een inleidend gesprek deelde mevr. W. (de stiefmoeder van het vermiste kind) ons mede, dat haar op zaterdagavond 30 maart door een buurman de raad was gegeven, zich met een paragnost in verbinding te stellen. Op zondag 31 maart nam zij telefonisch contact op met Croiset in zijn woonplaats. Zij deelde hem mede dat er een jongetje werd vermist, doch vergat daarbij de naam te noemen van de stad vanwaaruit zij opbelde. Voor de paragnost bleek dat echter geen verhindering te zijn om zonder meer indrukken te krijgen, welke hij haar meedeelde: «Ik zie een tunnel. Deze ligt bij een postkantoor. Verder een bloemenzaak. Daar in de buurt is een vrij smalle straat, waarin zich een kruidenierswinkel en een meubelzaak bevinden. Links in de verte zie ik een gashouder. Daar in de buurt moet water zijn». Vervolgens begon hij over een achtentwintigjarige man te spreken. Al spoedig bleek dat het beeld van de vader voor hem opdoemde. Voor Croiset was dit een aanleiding om het gesprek stop te zetten. In de eerste plaats omdat hij meende op een zijspoor te zijn geraakt («Ik dacht dat ik beelden kreeg met betrekking tot de vader in plaats van met betrekking tot het vermiste kind») en in de tweede plaats omdat hij er bezwaren tegen had zijn «indrukken» rechtstreeks aan de moeder mee te delen. Daar komt nog bij dat, zoals hij mij op 2 april telefonisch meedeelde, hij onmiddellijk «zag» dat het mis was. «Dit kind is verdronken, daar is geen twijfel aan.»

Op 31 maart verzocht Croiset de vader aan de telefoon te mogen krijgen, en gaf toen de volgende indrukken weer: «Ik zie een meubelzaak, daar is die jongen langs gegaan. Verder zie ik een spoordijk. Ook een hoog gebouw, in de verte zie ik een gashouder. De jongen heeft aan het water gespeeld. Hij heeft met iets wits gespeeld^[58]. Ik vrees dat hij dood is. Verdronken.» Het feit dat over een meubelzaak werd gesproken was voor de heer Wallaard aanleiding te gaan speuren. Het bleek toen dat wat een meubelzaak genoemd was in werkelijkheid een opslagplaats van meubelen betrof. Toen hij dit geconstateerd had klampte hij zich vast aan de gedachte dat het kind daar, zonder dat de eigenaar het wist, opgesloten zat. Een ingesteld onderzoek wees uit dat dit niet het geval was.

Op woensdag 3 april begaven de heer en mevrouw Wallaard zich naar Utrecht waar zij Croiset (die op maandag en dinsdag te Enschede verblijf had gehouden) mondeling consulteerden. Bij die gelegenheid begon de paragnost over een blauw geschilderde zandkist te spreken, die zich aan de waterkant zou bevinden en met een hangslot kon worden afgesloten. «Ik zie weer die tunnel, dat postkantoor, een bloemenzaak. Ook benzinepom-

pen. Een hoog gebouw links. In de verte, achter het water, een gebouw met kleine ruiten. Aan de overkant van dat gebouw, aan het water, bij een brug, een blauwe zandkist met hangslot. Verder rechts van die brug een schip aan de overkant. Zowat twintig meter van die zandkist ligt het kind. Het is verdronken.» Hij maakte vervolgens een schetsje dat hij de ouders ter hand stelde.

Op donderdag 4 april werd dit schetsje door de heer Huigen in zijn krant afgedrukt. Zijn uitvoerig verslag met betrekking tot het zoeken naar het vermiste jongetje is voorts geïllustreerd met een portret van Croiset. «... Bouwvakarbeider Wallaard», zo schrijft genoemde verslaggever, «en zijn tweede vrouw zijn gistermorgen naar Utrecht gegaan om nogmaals Gerard Croiset te raadplegen. Om misverstanden te voorkomen namen zij een plattegrond van Den Haag mee. Croiset had bij vorige gelegenheden gesproken over 'een hoog gebouw', 'een tunnel', 'een bloemenwinkel'. Gisterochtend bleek dat er inderdaad een misverstand heeft bestaan. Met 'een groot gebouw' heeft Croiset niet het postkantoor aan de Rijswijkseweg, maar het H.T.O.-gebouw aan de Rijswijkseweg bedoeld. Het 'witte gebouw' blijkt nu aan de Goudriaankade te staan. De bloemenwinkel is ook teruggevonden. Croiset tekende een plattegrond. Op de plaats van het vierkantje met het kruis erdoor ligt het H.T.O.-gebouw. Daarnaast de Laakbrug. In het water voor de Goudriaankade een schip. Dat moet het kantoorship zijn dat daar ligt. Daar in de buurt een zandkist met een slot. Die zandkist is er, met een lipsslot aan de kant van het water. Twintig meter van deze kist, in het water, moet Kees Wallaard te vinden zijn. Twintig meter naar links...»

Op vrijdag 5 april begaf Croiset zich naar de woning van de familie Wallaard. In de morgen van die dag, kort na het opstaan, doemde plotse-ling het beeld voor hem op van een witte toren, welke de herinnering bij hem wekte aan een kerktoren te München, welke hij nog kort geleden gezien had. Dit beeld was voor hem aanleiding te vermoeden dat het betrekking had op het geval, dat zo zeer zijn aandacht in beslag nam. In Den Haag aangekomen begaf hij zich in gezelschap van de heer en mevrouw W., alsmede de heer Huigen, naar de omgeving van de Laakhaven. Na daar nog enige tijd met hen rondgereden te hebben in de hoop nog enige indrukken te krijgen, verklaarde Croiset toen zij op de hoek van de Fijnjekade, de Leeghwaterkade en de Goudriaankade aangekomen waren: «Dit is geen misdad, het kind is verdronken.» Op grond van enkele zich aan hem opdringende beelden geloofde hij nog te mogen zeggen, dat Keesje met twee jongens langs de waterkant had gespeeld. Keesje zou later alleen zijn teruggekomen. Op de hoek (bij de zandkist) zou hij te water zijn geraakt. Ondanks het drukke verkeer over de brug zou niemand de drenkeling opgemerkt hebben. Tenslotte gaf de paragnost opnieuw als zijn mening te kennen dat het stoffelijk overschot zich niet ver van de zandkist verwijderd moest bevinden en spoedig gevonden zou worden.

In de morgen van de achtste april werd het lijk drijvend in het water van de haven aangetroffen. Het dreef tussen de walkant en het schip, een logger, dat door Croiset op 3 april was getekend. Een oom van de jongen identificeerde het lijk. Een onderzoek wees uit dat het lichaam geen sporen van geweld vertoonde, zodat het wel zeer waarschijnlijk moet worden geacht dat Keesje op die plaats te water is geraakt en verdronken.

DOSSIERS

VAN TWEE CURIEUZE OPSPORINGSZAKEN

Spoorloos in Schotland – Eind januari 1970 bezocht de heer Frank Ryan, een engelse journalist die tijdens een vakantiereis een bezoek aan Nederland bracht, geheel onverwacht Croiset. Een afspraak met hem had hij niet gemaakt. Hij vertelde dat op een dag van het jaar 1967 de ouders van het zeventienjarige meisje Pat Adam vergeefs op haar thuiskomst wachtten. Zij was het laatst gezien op weg naar haar ouderlijk huis, toen zij doende was een automobilist te ontdekken die bereid was haar mee te laten rijden en in de buurt van haar woning in Dumfries af te zetten. Sindsdien was zij spoorloos. Alle pogingen een spoor van het vermiste meisje te ontdekken bleken vergeefs. – In het begin van januari 1970 had Ryan toevallig iemand horen spreken over «the famous Dutch clairvoyant Gerard Croiset» en dat werd voor hem reden voor een persoonlijk bezoek. Er dient hierbij opgemerkt te worden dat Ryan betwijfelde of Croiset in staat zou zijn enig licht in deze duistere en droeve aangelegenheid te brengen. Maar daar hij die mogelijkheid, na alles wat hij over hem gehoord had, niet geheel wou verwerpen, besloot hij naar Utrecht te gaan en bij hem aan te bellen. Hij bevond zich daarbij in gezelschap van zijn echtgenote.

Na een kort inleidend gesprek, waarbij gebruik gemaakt werd van een tolk en waarbij Ryan volstond met de paragnost te vertellen dat zijn bezoek een zeventienjarig fabrieksmeisje betrof dat sinds drie jaar spoorloos was, zei Croiset, na een ogenblik het portret van Pat bekeken te hebben (het was een week voor haar verdwijning gemaakt), dat hij een café zag waar chauffeurs wel bijeenkwamen. Verder een platte brug, grijs van kleur, die aan de voet van een heuvel ligt. Vlak bij de brug, die buisvormige leuning heeft, een kapotte afrastering; in de leuning van de brug een bocht. Voorts zag hij bij de brug een huis dat verbouwd werd en dat men voor verschillende doeleinden gebruikte. «Op dat huis zie ik een houten plank die dienst doet als reclamebord. Vlak bij dat huis moet een houten hek staan en ik zie daarbij ook een voetgangerspad. Nu dringt zich het beeld van een paal aan mij op. Die paal heeft met een afrastering te maken. Het is een paal van een hek.»

Op de vraag of zijn bezoeker ook een kaart had meegebracht toonde

deze hem een kaart van het zuidelijk gedeelte van Schotland, en wees daarbij de plaats aan waar Pat op de dag van haar verdwijning was gezien, toen zij met een vrachtwagen meereed die uit Glasgow kwam. Op dat ogenblik drong zich aan Croiset de gedachte op dat het meisje dood was en dat haar lijk onder de wortels van een boom lag die ergens op het genoemde pad stond. Hij kreeg daarbij een duidelijk beeld van deze boom. Terugkomend op het voetgangerspad zei hij: «Ik heb ook nog een holle weg gezien met daarvoor een ijzeren hek. Ook een omgevallen hek, dat aan de rivierkant staat . . . Dit zijn mijn eerste indrukken. Ga nu na of u dat café, de brug en het huis kunt vinden en ook de andere dingen die ik gezien heb. Als u die dingen gevonden heeft, maak daar dan foto's van en kom daarna terug. Als ik weet dat die dingen die ik gezien heb juist zijn, kan ik verder gaan. Maar als u ze niet kunt vinden heeft het geen doel mij verder te raadplegen.» Hiermee eindigde dit eerste consult, dat geheel op de band werd opgenomen en waarbij door de journalist uitvoerige aantekeningen waren gemaakt.

De heer Ryan keerde naar Schotland terug, waar hij, in gezelschap van een fotograaf, op zoek ging naar de door Croiset beschreven terreinvoorwerpen. Eerst kwam men bij de William Wath Bridge, maar al spoedig bleek dat het niet deze brug was die door de paragnost «gezien» was. De fotograaf zei toen dat daar in de buurt nog een tweede brug moest zijn en toen men deze na enig zoeken gevonden had, bleek men een landschap voor zich te hebben dat geheel aan de gegeven beschrijving voldeed. Er werden foto's gemaakt van de beide huizen, de brug, het pad alsmede van de holle weg en het omgevallen hek. Vervolgens reisde de journalist weer naar Nederland om daar verslag uit te brengen en opnieuw raad te vragen.

Door de toch wel zeer positieve bevindingen van de engelse consultant werd Croiset merkbaar gesterkt in zijn zelfvertrouwen; hij begon direct zijn verdere indrukken mede te delen . . . Na een blik te hebben geslagen op een door zijn bezoeker meegebrachte landkaart van de bewuste omgeving wees hij daarop een punt aan en maakte hij een schets van de rivier, die onder de beschreven brug doorloopt. Hij vertelde ondermeer dat hij een bocht in deze rivier zag en dat daar vlak bij een meer moest zijn. «U moet zoeken in de buurt van die bocht. Daar in de buurt is een huis. Ik zie bomen met boven de grond uitstekende wortels. Onder een van die bomen zult u meisjeskleden vinden. Ze zijn vermoedelijk van het vermiste meisje. Vlak daar tegenover zie ik een auto zonder wielen waar men een kruiwagen tegenaan heeft gezet. Maar die hebben niets met het geval te maken. Het zijn voor mij alleen maar oriënteringspunten.» Hierna verzocht hij zijn bezoeker opnieuw ter plaatse na te gaan in hoeverre de thans door hem verstrekte gegevens klopten. Daarna zouden zij verder kunnen overleggen. Croiset achtte het onnodig om persoonlijk naar Schotland te reizen. «Kijkt u eerst maar eens in hoeverre deze tweede reeks gegevens juist is.»

Na zijn terugkeer ging Ryan het eerstvolgende weekeinde opnieuw op onderzoek uit, in gezelschap van zijn fotograaf. Zij vonden achtereenvolgens de auto zonder wielen met de kruiwagen, de bomen met de bovengrondse wortels en onder een van deze bomen een taftzijden jurk. Na deze vondst stelde de journalist het hoofd van de plaatselijke politie van een en ander in kennis. Enige dagen later stelde hij de politie in het bezit van een dossier met de door de fotograaf gemaakte opnamen. De gevonden jurk bleek niet aan het vermiste meisje te hebben toebehoord en men kon niet uitmaken van wie deze dan wel afkomstig was. Men speurde vergeefs naar het lijk dat, volgens Croiset, daar toch ergens in de buurt moest liggen.

Twee jaren verlieten sindsdien. De uitkomsten van de consulten met de nederlandse paragnost deden de heer Ryan erkennen dat hij getuige was geweest van een van die significante gevallen van «helderziendheid», welke Croiset een internationale naam hebben gegeven. Maar desalniettemin was het consult in politieel opzicht niet geslaagd. Het vermiste meisje bleef onvindbaar.

Op 22 januari 1972, dus twee jaar nadat de engelse journalist zijn eerste bezoek aan Utrecht had gebracht, kon men in de *Scottish Daily Express* en enkele andere britse dagbladen lezen, dat jagers ongeveer op de plaats die destijds door Croiset was aangegeven, het lijk hadden gevonden van een meisje; het betrof naar alle waarschijnlijkheid de stoffelijke resten van de vijf jaar geleden verdwenen Pat Adam. De verregaande staat van ontbinding maakte helaas een definitieve identificatie onmogelijk. De jagers, die zich in de buurt van het door Croiset beschreven landschap ophielden, vonden het lijk, geheel toevallig, onder een stapel wilgetakken verborgen. Het is waarschijnlijk te achten dat de paragnost deze takken voor wortels heeft aangezien, gelet op het feit dat vlak daarbij zich de bomen bevinden met de ten dele bovengrondse wortels. Wij dienen ook rekening te houden met de mogelijkheid dat het beeld van de taftzijden jurk, die op Croiset's aanwijzingen onder de wortels van een der door hem beschreven bomen gevonden werd, hier enigermate verwarrend heeft gewerkt.

Zoals te doen gebruikelijk hebben wij Croiset bij onze bespreking van dit geval een aantal vragen gesteld betrekking hebbend op zijn zelfwaarnemingen in dezen. Hij merkte ondermeer het volgende op: «Als u eens terugdenkt aan die vele vermissingsgevallen waarbij ik betrokken ben geweest, dan zult u zich herinneren dat bomen daarin herhaaldelijk als oriënteringspunten voorkomen. Dit hangt ongetwijfeld met ervaringen uit mijn jeugd samen. Bomen kunnen allerlei emotionerende herinneringen in mij opwekken. Zo heb ik als boerenknechtje eens met paard en wagen een boomstam moeten vervoeren. We moesten onder een tunneltje door en de weg helde daar naar beneden. De stam begon te schuiven en kwam tegen de achterbenen van het paard aan. Het dier sloeg hierdoor op hol. Ik heb toen op de kar enkele angstige ogenblikken doorgemaakt . . . Ook

heb ik in die tijd eens een wilgeboom moeten snoeien. Ik deed dit met een bijzonder grote ijver; het was of ik mij in de handeling van het snoeien uitleefde. Maar de onoordeelkundige wijze waarop ik dit deed had tot gevolg dat de boom doodging. Ik heb aan die boom moeten denken toen ik het beeld kreeg van die wilgebomen met hun gedeeltelijk bovengrondse wortels . . . » – «Mijn belangstelling voor auto's hangt ook met vroegere ervaringen samen. Ik hoopte namelijk op mijn trouwdag mijn familie een eigen auto te kunnen tonen. In die dagen was het nog iets bijzonders als iemand een eigen auto had. Men had mij twee oude vehikels aangesmeerd en wijsgemaakt dat ik uit deze twee wagens een goede auto kon maken. Ze hadden mij daarmee bedrogen en misbruik gemaakt van mijn vertrouwen en van mijn fantasie. Want in mijn fantasie had ik de wagen al voor de deur zien staan! Mijn pleegvader zei dat ik die wrakken maar op de vaalt moest smijten. Eerst wilde ik het niet geloven, maar later zag ik in dat hij gelijk had en ik mijn geld aan oplichters had gegeven. Het staat voor mij vast dat die ervaring ertoe bijgedragen heeft dat ik in het geval Pat Adam die oude auto zonder wielen zag . . . » – « Een kruiwagen roept ook emotionerende herinneringen bij mij op. Toen ik bij een boer werkte moest ik dikwijls een kruiwagen met mest kruien die niet alleen te groot maar ook te zwaar voor mij was. Ik probeerde daar vaak aan te ontkomen, hetgeen moeilijkheden met de boer veroorzaakte die mij van luiheid betichtte en mij enige malen geslagen heeft . . . »

Verdronken in de Donau – Zeer vermeldenswaard is o.m. eveneens de opsparing van een omstreeks vijftigjarige man, die in oktober 1964 vermist werd in een plaatsje dat onder de rook van Belgrado is gelegen. Hij was op een ochtend naar zijn werk gegaan en sindsdien spoorloos. In de dagbladen verscheen zijn portret, in de hoop dat er onder de lezers iemand te vinden zou zijn die gegevens over hem zou kunnen verstrekken. Deze hoop bleek ijdel te wezen. – In het begin van 1965 stelde een in Nederland verblijf houdende joegoslavische dame, mevrouw O. Sijacic, die als correspondentie van een te Belgrado verschijnend dagblad werkzaam was, zich na overleg met mij gepleegd te hebben, met Croiset in verbinding. Deze had aanvankelijk weinig lust zich met dit geval in te laten; hij wees op het overstelpende aantal brieven met verzoeken om hulp dat hem bereikte, en stelde ons de vraag of het in verband met zijn overladen werkprogramma niet beter was dit geval aan een andere paragnost in behandeling te geven. Na enig over en weer gepraat besloot hij niettemin op het hem gedane verzoek in te gaan.

Hij vertelde zijn bezoekster onder meer dat de vermiste man verdronken was en dagelijks een soort burcht passeerde. Verder zag hij een huis waarin men hout verwerkte, een grote rivier, een aanlegsteiger, vloten en bootjes en nog enige andere terreinvoorwerpen. Van een en ander maakte hij een ruwe schets, waarna hij zijn consultante vroeg na te gaan of deze

gegevens geverifieerd konden worden. Eerst wanneer zou blijken dat hij op het goede spoor was, zou hij verder kunnen gaan. De mogelijkheid bestond immers dat hij op een zijspoor was geraakt. Mevrouw Sijacic gaf hem te verstaan dat zij vreesde dat dit het geval was, daar men van politieke zijde de mening was toegedaan dat de man nog in leven was. Ook geloofde zij niet dat er in de buurt van Belgrado een burcht was zoals Croiset beweerde te hebben gezien.

Ondanks haar twijfel zond zij de verstrekte gegevens, waaronder de terreinsschets, aan de redactie van haar krant, met wie zij tevoren inzake haar proefneming met een paragnost overleg gepleegd had en die haar destijds aangemoedigd had met mij contact op te nemen. Niet lang daarna ontving zij een antwoord waaruit bleek dat de opgezonden beschrijving precies klopte met een plaats die door de verdwenen man dagelijks gepasseerd werd (daar stond onder andere een vervallen kasteel en een houtzagerij). Verheugd vroeg zij nu een nieuw consult bij Croiset aan. Bij deze tweede zitting verschaftte zij hem een plattegrond van Belgrado en omgeving. De paragnost zette zonder de kaart ook maar in ogenschouw te nemen direct ergens een merkteken neer. Later bleek dat Croiset precies het stadje Stara Pazova had aangestreept. Dit stadje is ongeveer dertig kilometer van Belgrado verwijderd; de vermiste man was daar werkzaam. Hierna herhaalde Croiset eerst enkele van de reeds door hem in het eerste consult verstrekte gegevens alvorens zich bij hem nieuwe beelden opdrongen. Hij zag dat de man zich bedronken had en in beschonken toestand te water was geraakt en verdronken. «Ik zie een grote rivier (op de eerder door hem gemaakte schets gaf hij de juiste richting aan waarin deze rivier stroomde). Nu zie ik een eilandje en een bocht in de rivier. Daar zie ik een schip liggen. Dat schip kun je niet altijd zien. Op het eilandje zie ik een huis dat niet altijd bewoond is. Het schip dat ik bij het eilandje zie liggen is kapot. Er zit een gat in dat schip, dat een olijfgroene kleur heeft. Ik zie er water in- en uitlopen. Dat moet met eb en vloed te maken hebben. Op een eiland zie ik een soort sloot en voorts een paar pijpen of buizen.»

Enige maanden later zijn de door Croiset verstrekte gegevens over het geheel genomen juist gebleken. Het lijk van de man werd in augustus 1965 op een der eilandjes gevonden. Het was kennelijk tijdens een overstroming van dat gebied meegesleurd en kwam hierdoor op een der eilandjes terecht, dat eerst nadat het land weer drooggevallen was, door arbeiders bezocht werd. Voor de overstroming plaatsvond (de waterstand was in het voorjaar en de zomer van 1965 daar ongewoon hoog) hadden arbeiders op een der vele eilandjes welke hier in de rivier de Donau liggen, een sleuf gegraven waarin buizen gelegd werden ten dienste van de waterzuivering. Toen het water gezakt was en de arbeiders hun werk konden hervatten, vonden zij het lijk van de vermiste. Het lag wel in de buurt van een schip, maar niet bij het door Croiset beschreven «schip dat kapot

is». De beschrijving van dit wrak was overigens juist; er is water in- en uitgelopen, dat heeft echter niet met eb en vloed te maken (dat komt immers op de Donau niet voor) maar wel met de overstroming. Juist is ook de beschrijving van het huis, dat niet altijd bewoond is. In de zomermaanden wordt het gebruikt door zwemmers om zich uit en aan te kleden.

Ofschoon wij met zekerheid kunnen zeggen dat wij hier met een van die talrijke opmerkelijke en goed gedocumenteerde^[59] paragnostische prestaties te doen hebben welke Croiset in de loop der jaren heeft geleverd, is het niet doenlijk om met een zelfde graad van zekerheid te bepalen met welke elementen van het verzamelbegrip paragnosie wij hier te doen hebben. – Het beeld van het wrak met de olijfgroene kleur, dat toen het water zakte gedeeltelijk droog kwam te liggen en als gevolg van de hoge waterstand niet altijd zichtbaar was, wekt het vermoeden dat wij hier met een geval van helderziendheid in de ruimte te doen hebben. Hetzelfde geldt met betrekking tot het eilandje met de sloot, de buizen en het huis «dat niet altijd bewoond is». – Wanneer Croiset bij het eerste consult de mededeling doet dat hij «die man ziet lopen als een dronkeman» en daarbij als zijn mening te kennen geeft dat de betrokkene in beschonken toestand in het water is gelopen en verdronken, dan beginnen wij geneigd te raken om van terugschouw (helderziendheid in het verleden) te spreken. Het feit dat de paragnost in zijn gegevens het vermoeden tot uitdrukking brengt dat het lijk op een eilandje gevonden zal worden, doet de gedachte aan voorschouw bij ons opkomen. Opmerkelijk is dat hij de arbeiders die het lijk vonden, niet «gezien» heeft. Wij hebben hier kennelijk wederom met een van die voorbeelden van fragmentarisch «zien» te doen waaraan de parapsychologische literatuur zo rijk is. Het beeld van de burcht (ruïne) kan zowel op helderziendheid in het verleden als op helderziendheid in de ruimte berusten. Beide verschijnselen zijn nauw aan elkaar verwant daar de helderziendheid in de ruimte tevens kan worden beschouwd als helderziendheid in het heden (en omgekeerd).

Het probleem helderziendheid – In tegenstelling tot de telepathie, waarvan wij het wezen enigermate beginnen te benaderen, is helderziendheid nog steeds een verschijnsel dat tal van onopgeloste vragen bij ons oproept. Ik acht het waarschijnlijk dat C. G. Carus het wezen van dit verschijnsel nog het best heeft onderkend. Genoemde auteur, Goethe's vriend en lijfarts en tevens de grootste der psychologen uit het tijdperk der Romantiek, maakt in zijn *Vorlesungen* (1829) onderscheid tussen «Ahnen» en «Hellsehen». Onder «Ahnen» verstaat hij «Gewahrwerden gewisser Verhältnisse, über welcher der gewöhnliche Zustand unserer Sinne uns keinen Ausschluss gibt». In deze vorm van «gewaarworden» ziet hij nu de voorloper van het «Hellsehen», d.i. «jenes traumartige Erkennen, welches sonderbarerweise «Hellsehen» genannt worden ist, da es doch eben kein vollkommen helles, d.i. durchaus bewusstes Sehen ist». De mens is nu,

volgens Carus, tot «Ahnen» en «Hellsehen» in staat, omdat hij geen volkomen op zichzelf staand wezen is, maar in gemeenschap staat «mit dem gesamten Welt- und Menschheit-Leben». Naarmate onze individualiteit verzwakt, aldus Carus, blijkt meer en meer hoezeer wij ingevoegd zijn in het grote geheel («einverleibt sind in das Allgemeine»). Onze paragnostische vermogens openbaren zich dan, als gevolg van de verzwakking van onze individualiteit, krachtiger.

Behalve «Ahnen» en «Hellsehen» bedient Carus zich in dit verband ook van het woord «Genialität». Er is, zo zegt hij, «ein Zusammenhang und Übergang zu bemerken . . . zwischen . . . Ahnungen (Hellsehen) und dem, was man besondere Anlage und Genialität zu nennen pflegt». Carus komt hier in zijn beschouwingen merkwaardig dicht bij de amsterdamse antropoloog H. Bolk, die in zijn bekend geschrift *Hersenen en cultuur* schrijft dat het eerste hoofdstuk van een werk over de historische ontwikkeling van de menselijke geest op aarde zou moeten aanvangen met de woorden: «In den beginne was het Genie». En, zo vervolgt hij, «bij de soberheid der begrippen, waarmede de allengs tot rede komende mensheid nog slechts begiftigd was, bij de begrensdheid zijner voorstellingen, bij zijn nog geringe gevoeligheid voor indrukken van buiten, en het onvermogen om die indrukken te verwerken, werd het kenmerk van hoger begaafdheid misschien uitsluitend gegeven door de intuïtie, en de daarmede direct verwante genialiteit, eigenschappen van 's mensen geest, die psychologisch in hun grondslagen zo onnaspeurlijk zijn, eigenschappen die wij niet begrijpen en misschien wel nooit zullen kunnen verklaren, omdat zij wortelen in het onbewuste».

Carus' beschouwingen vinden, evenals die van Bolk, echter ook aanrakingspunten aan de ontwikkelingspsychologische beschouwingen van E. Dacqué. Deze in 1878 geboren duitse paleontoloog heeft onmiskenbaar de invloed van Carus ondergaan. Volgens hem zou de archaische mens door «Natuursichtigheid» gekenmerkt zijn geweest, «in einer wohl geradezu naturhaft-somnambulen Weise, um später mit der erdgeschichtlich gleichfalls nachweisbaren, allmählichen Zunahme des Grosshirns mehr und mehr bewusst hellsichtig und zuletzt intellektuell zu werden».^[60]

Het komt mij voor dat wij bij het zoeken van verklaringen inzake de helderziendheid nog steeds teveel geneigd zijn ons te laten leiden door het «model» der zintuiglijke waarneming, gelijk men eertijds bij het zoeken naar een verklaring voor de telepathie zich aan een overeenkomstig streven heeft schuldig gemaakt.^[61]

TERUGSCHOUW NAAR EEN VER VERLEDEN

Zoals bekend is het begrip «helderziendheid» («helderhorendheid», «helderzuikendheid», enz.) een der elementen van het verzamelbegrip paragnosie.

Op zijn beurt valt nu het begrip «helderziendheid» («helderhorendheid», enz.) in elementen uiteen, te weten: helderziendheid in het verleden, helderziendheid in het heden (gelijk te stellen met helderziendheid in de ruimte) en helderziendheid in de toekomst. Voor- en terugschouw zijn polaire begrippen. De verbindende schakel is hier de helderziendheid in het heden (of, zo men wil, de ruimte), waarvan men in de rapporten van vermissingsgevallen voorbeelden te over vindt. Hierbij treedt echter dikwijls een verdichting op met andere paragnostische verschijnselen zoals telepathie, voor- en terugschouw. Zo komt het voor dat bij een terreinbeschrijving de paragnost zowel gegevens ziet die op het verleden betrekking hebben, als bijvoorbeeld een brug die alleen nog maar op de tekentafel bestaat, vermengd met gegevens uit het heden. Een opmerkelijk geval van «zuivere» helderziendheid in het heden betreft de beschrijving door Croiset van een onbekend rif dat zich op de bodem van de Middellandse Zee bevindt^[62]. Een later onderzoek wees de juistheid van deze beschrijving uit. Men kan natuurlijk stellen dat Croiset geput heeft uit het toekomstig geheugen van de duikers die het rif ontdekten, maar deze veronderstelling lijkt mij zeer gekunsteld. Onderschrijven kan ik haar zeker niet.

Ofschoon wij met zekerheid kunnen aannemen dat het bestaan van terugschouw wel even zeker is als het bestaan van voorschouw (waar voorschouw is moet immers ook terugschouw zijn; het een is zonder het ander niet denkbaar) valt het toch niet te ontkennen, dat het directe bewijs van het bestaan van terugschouw uiterst moeilijk te leveren is. Tal van gevallen die men als gevallen van terugschouw meent te kunnen aanmerken, blijken tot gevallen van telepathie te kunnen worden teruggebracht. Wanneer bijvoorbeeld – en ik ben van dergelijke gevallen bij herhaling getuige geweest – een paragnost op een bepaalde plaats in een visionaire toestand geraakt en, spontaan, een beschrijving geeft van de gebouwen die heel lang geleden op deze plaats stonden maar waarvan thans geen spoor meer te bespeuren valt, en de juistheid van dit gezicht eerst geruime tijd later blijkt, dan kan men altijd trachten een dergelijk geval te verklaren door aan te nemen dat de paragnost zijn gegevens langs telepathische weg aan het psychisme van een hem onbekende archief-ambtenaar heeft ontleend.

In de vorige eeuw heeft de Amerikaanse geoloog W. Denton met enkele proefpersonen psychoscopische proefnemingen genomen, met het oogmerk gegevens te verkrijgen betreffende de wordingsgeschiedenis der aarde. Als inductoren dienden stukken steen en fossielen. Hij hield daarbij echter te weinig rekening met de mogelijkheid van een onbewuste en ongewilde telepathische beïnvloeding van zijn proefpersonen. Te onzent heeft Dietz^[63] er al op gewezen dat de conclusies die dr. Pagenstecher trok uit zijn experimenten met Maria Reyes de Z., hoe interessant ook, niet beschouwd mogen worden als een «absoluut» bewijs voor de terugschouw.

Een ander onderzoek naar terugschouw, waarvan wij hier een uitvoerig verslag opnemen, werd in december 1953 gedaan door de zeer in para-

psychologie geïnteresseerde prof. M. Valkhoff, die toentertijd een gast-hoogleraarschap in Zuid-Afrika vervulde. Hij heeft daartoe op het Instituut twee ontmoetingen gehad met de heer Croiset, in tegenwoordigheid van mijn assistente en mijzelf. De paragnost werden daarbij enige inductoren ter behandeling gegeven. – Zoals nog nader zal blijken werd van de zijde van prof. Valkhoff de fout gemaakt, dat hij verzuimde te voorkomen dat de verschillende inductoren met elkaar in aanraking kwamen, waardoor enige verwarringen zijn ontstaan. Dit neemt niet weg, dat de uitkomsten vermelding verdienen omdat het waarschijnlijk te achten is dat, althans bij het botje, van retroscopie gesproken kan worden. En dit te meer waar, zoals nog nader zal blijken, Croiset in december 1953 enkele indrukken kreeg, waarvan de juistheid eerst in september 1954 aan prof. Valkhoff is gebleken. De veronderstelling dat Croiset bij gelegenheid van de proefnemingen in telepathisch contact is geraakt met de in Zuid-Afrika verblijf houdende, hem onbekende prof. Van Riet Low, lijkt mij hoogst onwaarschijnlijk, maar niet onmogelijk. Maar laten wij prof. Valkhoff hier zelf aan het woord laten.

«Ik had onder meer een beentje meegebracht dat ik in de kannibalengrot in de buurt van Mamathes in Basoetoland had opgeraapt, alsmede een fossiel, afkomstig uit de Makapan-grot, welke in de nabijheid van Potgietersrust gelegen is. Beide voorwerpen waren onaanzienlijk en gaven geen enkele aanwijzing met betrekking tot de herkomst. Het stukje been kon afkomstig zijn uit een vuilnisbak waarin men etensresten had gedeponeerd.

Op 17.12 had ik het stukje bot in een blikken doosje gestopt. Het lag daar echter temidden van een aantal steentjes, splintertjes (waarvan het nauwelijks te onderscheiden was), die niet meer benut konden worden voor de restauratie van het kruis, zoals dat nu staat aan de ingang van onze universiteitsbibliotheek te Johannesburg en dat oorspronkelijk prijkte op het door de portugezen in 1488 te Port Elisabeth ter ere van Bartholomeus Dias opgerichte «Padrao de Sao Gregorio». Achteraf is mij gebleken dat ik beter had kunnen doen het botje niet tussen de splintertjes te leggen, daar het hier waarschijnlijk aan moet worden toegeschreven dat er bij de paragnost vermenging van indrukken heeft plaatsgevonden.

Het doosje stond op een ronde tafel, waaraan prof. Tenhaeff en ik gezeten waren toen Croiset de kamer, waar we ons bevonden, binnentrad. Hij liep erop af, greep er, zonder ernaar te kijken, het stukje bot uit, hield het in zijn gesloten hand, waarna hij zijn indrukken begon weer te geven. Zij werden onmiddellijk door prof. Tenhaeff genoteerd. Hieronder volgt het woordelijk opgenomen verslag. Tijdens de proefneming werden geen op- of aanmerkingen gemaakt. Het commentaar is dus later door mij toegevoegd.

CROISET: *Dit botje moet van een dier zijn. Ik krijg de indruk van dieren.*

COMMENTAAR: Het botje is waarschijnlijk afkomstig van een schaap.

CROISET: *Ik zie een grot, een grote grot . . . Het lijkt mij een botje van een dier toe. Kan dit van een voorhistorisch dier afkomstig zijn?*

COMMENTAAR: Het gaat om een grot. Het botje is afkomstig van een dier; geen prehistorisch dier.

CROISET: *Dit voorwerp heeft iets te maken met een levend wezen. Ik krijg de indruk van wezens die meer menselijk dan dierlijk zijn. Een menselijk wezen maar toch anders dan wij . . . Het is heel lang geleden. Ik zag een groot dier. Ik krijg ook de indruk van een olifant.*

COMMENTAAR: De indrukken zijn juist. Dat het een groot dier betreft, behoort tot de mogelijkheden.

CROISET: *Nu krijg ik de indruk van wilden. Het zijn kleurlingen. Zij doen mij aan Bosjesmannen denken.*

COMMENTAAR: Juist. Ik heb weliswaar geen Bosjesmannen-tekeningen in de grot kunnen ontdekken, maar het is waarschijnlijk te achten, dat de grot door hen bewoond werd.

CROISET: *Het heeft iets met Afrika te maken . . . Deze mensen hadden merkwaardige godsdienstige gebruiken. Ik krijg de indruk van rituele handelingen in een grot. Ik zie een vuur. Ik zie ook een afgrond en een hol. De mensen werden over de afgrond geworpen. Het zijn negers.*

COMMENTAAR: Allemaal juist. Waarschijnlijk werden mensen omlaag gegooid. Dat het om negers gaat, klopt. Dit geldt echter voor een later tijdperk.

CROISET: *Ik zie mensen in een rij. Het zijn er zeker wel vijfhonderd of zeshonderd. Het doet mij aan negermuziek denken; hot jazz . . . Ik zie een blok. Het heeft met mensenoffers te maken.*

COMMENTAAR: Goede associatie. Wellicht betrof het mensenoffers.

CROISET: *Het gebeurde voor de christelijke jaartelling. Daar waren dieren die er nu niet meer zijn. Olifanten of dieren die daarop lijken.*

COMMENTAAR: Sommige der geziene gebeurtenissen vonden waarschijnlijk zo lang geleden plaats. Lang geleden kwamen olifanten in Basoetoland voor.

CROISET: *Ik krijg een reeks verwarde indrukken omdat dit voorwerp tussen andere voorwerpen gelegen heeft. Ik kan mij nu niet voldoende openstellen. Misschien dat mij dat thuis beter gelukt.*

COMMENTAAR: Wij lieten Croiset onkundig van de uitkomsten van dit onderzoek.

Op 24.12 kwam Croiset opnieuw op het Instituut. Hij deelde toen het navolgende mede, dat op een draadrecorder werd opgenomen: «Dit moet een botje van een dier zijn. De steentjes hebben met iets anders te maken. Een voorhistorisch dier. Neen, dat is het toch eigenlijk niet. Toch komen er in die streek dieren voor die hier niet zijn. Ik krijg bij dit botje de indruk, dat het iets met West-Afrika te maken heeft. Verder zie ik een grote

grot. Achter deze grot is een heel diepe afgrond. Ongeveer tien meter voor deze afgrond zie ik een groot blok. Ik zie daar mensen staan. Het zijn negers. Het zijn donkere mensen. En deze mensen hebben een zekere autoriteit. Ik zie ze staan achter het blok. Voor hen loopt een kudde mensen. Ik zie deze mensen lopen met hun handen op hun rug gebonden. Ze krijgen een slag op het hoofd of in hun nek en ze worden in een vuur geworpen. Half verkoold worden ze van die plek in de afgrond geworpen. Er moeten toch mensenbeenderen in deze afgrond zijn. Ik krijg van allerlei soorten wezens te zien. Ik krijg min of meer gecultiveerde negers te zien. Maar ook mensen die veel blanker zijn. Mensen die lichter gekleurd zijn. Die lichter gekleurde mensen dragen in hun handen lans en schilden. Typische lange mensen. De schilden zijn ovaal en peervormig. Ze hebben een vedertooi om hun hoofd. Niet zoals de Indianen dragen maar ze hebben een soort pluimage boven hun hoofd. Als ze hun hoofd bewegen, dan schudt de witte pluim. Gelaatsbeschilderingen. Hun lichamen en speciaal hun armen zijn wit beschilderd met tekens die op vraagtekens lijken. Toch krijg ik niet een gewone slachtpartij te zien. Echter wel een uiting van een soort van godsdienst. Er zijn riten verbonden aan het afmaken van deze mensen. Ik zou zeggen bij godsdienstige hoogtijdagen werden daar heel wat mensen afgeslacht. Niet alleen mensen maar ook dieren werden daar met een zeker ritueel geslacht. Het bloed van deze mensen werd in kommen opgevangen. Met dat bloed werden palen beschilderd als afweer tegen boze geesten. Ik zie wel tien wonderdokters bij deze plechtigheden. Een van hen is hogepriester. Het lijkt mij een soort kaste. Een religieuze gemeenschap. Een kaste die op die dag het opperbevel had. Ik krijg de indruk dat vuur en zon voor deze mensen wel de hoofdfactor van hun godsdienst waren.

«Laat ons deze gegevens», zo vervolgt prof. Valkhoff zijn artikel, «nu eens toetsen op hun nominale waarde. Wij beginnen met onze algemene indrukken weer te geven. Wij kunnen ons niet onttrekken aan de overtuiging dat de gegevens, door de proefpersoon verstrekt, zeer opmerkelijk zijn. Indien Croiset slechts geraden had zou hij over allerlei hebben kunnen spreken. Het botje had hem kunnen doen denken aan een kippenhok, een mesthoop of aan welke andere plaats ook waar men kans loopt botjes te vinden. Dat hij toevallig ineens in de roos geschoten zou hebben door dadelijk te gaan spreken over een grot en kannibalen is wel hoogst onwaarschijnlijk te achten. Van de gegevens welke hij verstrekte kan slechts gezegd worden dat zij grotendeels zeer goed zijn. Als hij spreekt over West-Afrika inplaats van Zuid-Afrika, dan is dat een begrijpelijke vergissing. Van de grot, aan de rand van een afgrond, kan gezegd worden dat zij sinds onheuglijke tijden bewoond is geweest en dat zich daar van allerlei moet hebben afgespeeld. Bovendien is deze grot een strategisch punt. Van daaruit kan men de riviervallei en de hoofdweg van het noordwesten naar

het zuidwesten van Basoetoland overzien. Uit dien hoofde was de grot nog tot in de dagen van koning Moshesh (die een einde aan de afschuwelijke praktijken wist te maken) door kannibalen bewoond. Het is zeer moeilijk de grot te bereiken. Men kan er eigenlijk alleen maar van bovenaf in komen. Voor schapen is de grot echter niet moeilijk toegankelijk en het is best mogelijk dat deze ook weleens bezoek van een olifant heeft gehad. Uit dien hoofde kunnen wij zeggen dat onderscheidene van Croiset's indrukken juist zijn. Er is vlakbij de grot een afgrond en men kan er zeker van zijn, dat deze een rol heeft gespeeld in het rituele kannibalisme van de Basoeto's. Wanneer iemand met het botje in de hand lukraak geraden had zou hij zeker zoveel juiste gegevens niet bij elkaar hebben kunnen fantaseren. Het is dwaas te menen, dat al deze treffers op rekening van het toeval kunnen worden gesteld. Croiset heeft ook mensen gezien die blank en langer waren dan negers. Deze beelden kunnen geen betrekking hebben op Bosjesmannen, want die zijn klein. Waar hebben zij dan betrekking op? Wat hij ons vertelt over hun hoofdtooi en hun beschilderingen doet ons denken aan een negerstam. Ook de godsdienstige ceremoniën zijn kenmerkend voor primitieve negers. Deze indrukken kunnen wij wel als juist aanmerken. Wij hebben geen berichten over blanke mensen in Basoetoland voor de dagen van Moshes . . . »

De vraag wie de mensen waren die «langer en blanker waren dan de negers» bleef prof. Valkhoff bezighouden. Hij kon er geen afdoend antwoord op vinden tot hij in de loop van 1954 in aanraking kwam met «de eminente zuidafrikaanse archeoloog prof. C. van Riet Low», aan wie hij zijn probleem voorlegde. Op 7.9.1954 schreef deze hem, dat in een grot, welke ongeveer zestien mijlen van de hierboven genoemde kannibalengrot is gelegen, en wel in de buurt van Theko, zich een uitgebreide collectie prehistorische Bosjesmannen-tekeningen bevindt. Deze grot staat bekend onder de naam Ha Khotsa. Een van deze tekeningen is al bijzonder interessant. Er komen nl. op deze tekening zeven plaatselijke, naakte stamleden voor, gewapend met pijlen en bogen. Deze stamleden drijven zes mannen terug die gewapend zijn met speren. Zij dragen een soort borstplaten en voorts helmen of tulbanden. Deze mannen zijn noch Bantoes, noch Bosjesmannen, maar vreemdelingen die de kunstenaar (waarschijnlijk een Bosjesman) in werkelijkheid moet hebben gezien. Ook in enkele andere rotstekeningen komen trouwens wel vreemdelingen voor. Toen hij in 1933 een eerste artikel over deze tekeningen publiceerdde, was hij nog geneigd de zes figuren met een tulband of helm op het hoofd met Egypte in verband te brengen.

Maar in de loop der jaren – schrijft prof. Van Riet Low verder – zag hij zich genoodzaakt zijn mening in dezen te herzien, en thans (1954) is hij tot het inzicht gekomen dat wij bij deze figuren moeten denken aan de handel welke er bestaan heeft tussen het gebied rond de Perzische Golf en Afrika. Deze handel was gebaseerd op de moessons. De geschiedenis van

deze handel voert ons ver terug in de historie en wij weten dat hij vooral in de middeleeuwen gebloeid heeft. Er waren, zo weten wij thans, belangrijke handelsverbindingen tussen Shiraz en Sofala. Zij bestonden reeds duizend jaar geleden, mogelijk zelfs nog langer geleden. Wanneer wij dit weten, aldus genoemde archeoloog, dan moeten wij rekening houden met de mogelijkheid dat in lang vervlogen tijden enkele licht gekleurde mannen tot ver naar het zuiden zijn doorgedrongen, misschien wel tot in Basoeto-land. Hij acht het derhalve niet onmogelijk dat de figuren met de tulband of helm Perzen moeten voorstellen en dat het deze Perzen waren die in de «ogen» van de heer Croiset blank waren. «Waar», zo besluit prof. Van Riet Low zijn brief aan prof. Valkhoff, «ik het dus voor mogelijk houd dat 'blanke mannen reeds heel lang geleden (voordat Bantoe-sprekende Negers in Basoeto-land doordrongen) in Basoeto-land zijn geweest, moeten wij rekening houden met de mogelijkheid, dat het beeld van de psychoscopist (met betrekking tot de mannen die langer en blanker waren dan de negers) minder fantastisch is dan het voor velen op het eerste gezicht lijkt . . . »

Wat de splintertjes betreft: het valt niet te ontkennen dat Croiset ook met betrekking tot deze inductoren een reeks juiste indrukken heeft gekregen^[64], al dient hierbij erkend te worden, dat een aantal van deze indrukken vertroebeld werd door het feit dat zij met het botje in aanraking waren geweest waardoor onmiskenbaar vermenging van indrukken is voorgekomen. Zo kreeg hij aanvankelijk de indruk dat de splintertjes iets te maken hadden met een altaar, waarop mensenoffers gebracht werden. Later corrigeerde hij zichzelf en bleek hij in staat te zijn onderscheid te maken tussen de mensen van de grot en de mensen van het ding waarvan de splintertjes afkomstig zijn. Uit de door hem verstrekte gegevens blijkt, dat hij zich bewust was dat er tussen beide groepen een aanmerkelijk verschil in cultuur bestond en dat de mensen van de splintertjes «reeds vrij veel afwisten van de loop van de zon, de maan en de sterren alsmede van scheikunde». Dit alles neemt echter niet weg, dat de kwaliteit van de «beelden», welke Croiset aan de hand van de splintertjes kreeg, ten achter staat bij de kwaliteit van de gegevens welke hij met betrekking tot het botje kon verschaffen.

Wat betreft het fossiel: toen prof. Valkhoff hem op dezelfde zitting van 24 december deze inductor overhandigde, kreeg Croiset hierbij de navolgende indrukken: «Het is een kei, het is een steen. Toch krijg ik heel sterk de indruk van een dier. Een dier dat heel lang geleden gestorven is. Het heeft iets met de zee te maken. Ik zie veel water maar ook land. Het doet aan Indië denken maar het is Indië niet. Een subtropisch klimaat. Palmen, hoge bomen. Aan de bomen hangen worstvormige vruchten, bootvormige vruchten. Tamelijk grote dikke vruchten. En daar tussendoor kruipt een dier uit het water het land op. Het dier lijkt op een nijlpaard met kleine poten en vinnen op de rug. Het is net of er een gordel of zoiets op zijn

rug zit . . . ». Deze gegevens zijn voldoende om hier van een treffer te spreken. Reeds het feit dat de proefpersoon de inductor, die op mij de indruk maakte van een steentje en mij allerminst aan een dier deed denken, in verband weet te brengen met de prehistorische fauna en flora is hoogst opmerkelijk. Dit neemt niet weg dat wij geenszins de zekerheid hebben dat wij hier met terugschouw te doen hebben, daar de mogelijkheid immers bestaat dat Croiset met prof. Valkhoff in telepathische relatie is geraakt.

HET GEBRUIK VAN VOORWERPEN ALS HULPMIDDEL

Entia non sunt creanda praeter necessitatem. Voor de onderzoeker van de prestaties der psychoscopisten kan deze oude en beproefde scholastische stelregel wel niet anders betekenen, dan dat hij verplicht is ernaar te streven deze prestaties zo lang en zo ver mogelijk tot bekende verschijnselen terug te voeren en als varianten daarvan te beschouwen. Men maakt zich aan een ernstige methodologische fout schuldig wanneer men, gelijk een aantal onderzoekers uit het verleden^[65], begint met de psychoscopie als een zogeheten «oerverschijnsel» (= een op zichzelf staand fenomeen) aan te merken. Zoals bekend ben ik geneigd de psychoscopisten (overwegend) te beschouwen als paragnosten, die zich van een voorwerp (inductor) als hulpmiddel bedienen. Uit het feit dat ik het voorwerp (inductor) een hulpmiddel noem moge men concluderen dat ik van mening ben, dat men het voorwerp niet (steeds) als de *conditio sine qua non* voor het wel-slagen van psychoscopische proefnemingen mag beschouwen. Het is de ervaring die ons deze overtuiging bijbrengt. Daar hebben wij allereerst het feit, dat psychoscopisten zeer vaak indrukken blijken te krijgen met betrekking tot gebeurtenissen, welke zich in het leven van de (al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige) consultant hebben voorgedaan op een tijdstip, waarop deze de ter behandeling gegeven inductor niet alleen niet bij zich droeg, maar zelfs nog niet eens in zijn bezit had. Als voorbeeld moge hier het navolgende geval dienen.

Op 20.1.1951 hield ik te Utrecht een lezing voor een aantal leden van de Vereniging voor Strafrechtspraak. Na afloop gaf de heer Croiset een demonstratie van zijn paragnostische vermogens. Onder de voorwerpen, welke door de aanwezigen, allen leden van de rechterlijke macht, op de bestuurs-tafel waren gelegd op een tijdstip, waarop de paragnost niet in de zaal aanwezig was, bevond zich een kammetje, dat door de eigenaar in een reclamebiljet van stofzuigers was verpakt. Zonder het pakje open te maken nam Croiset dit ter hand en zei: «Ik ga hiermee naar het zuiden. Ik zie de kust van de Middellandse Zee. Van wie is dit voorwerp? (De eigenaar stak zijn hand omhoog) . . . U is met vier personen aan de Middel-

landse Zee geweest in Zuid-Frankrijk. Bij deze reis heeft u een verwonding aan de linkerhand opgelopen. Neemt u het mij niet kwalijk dat ik u dit zeg, maar ofschoon u een ernstig mens is, houdt u niettemin van kansspelen . . . (de eigenaar knikt bevestigend en verklaart dat tot dusverre alles goed is) . . . U heeft gelachen om iemand met een grote hoed. Een hoed die er ongeveer zo uitzag . . . (Croiset maakt een schets op het bord) . . . Nu dringt zich de naam Picasso aan mij op. Is dat juist?»

Betrokkene antwoordt bevestigend. Hij deelt de aanwezigen mee, dat hij kortgeleden een schilderijtentoonstelling heeft bezocht en daarbij een schilderij van Picasso heeft gezien waarop een man met een zeer grote hoed voorkomt. Dit schilderij had aanleiding gegeven tot vrolijkheid. Op mijn vraag hoelang betrokkene het kammetje in zijn bezit had, antwoordde deze dat hij het enkele dagen tevoren had gekocht.

Ook blijkt het voor te komen dat een psychoscopist, aan de hand van een voorwerp dat aan A. toebehoort, indrukken krijgt met betrekking tot B., die op enigerlei wijze tot de kennissenkring van A. behoort. Een zeer willekeurig gekozen voorbeeld hiervan is het navolgende. Op 17.8.1949 overhandigde, in mijn tegenwoordigheid, een rechercheur in de werkkamer van de rechter-commissaris in het gerechtsgebouw te Assen als inductor een blad papier waarop enkele vingerafdrukken van een verdachte voorkwamen. Zoals uit het navolgende moge blijken, hadden de indrukken, welke Croiset aan de hand van deze inductor kreeg, betrekking op een debiel joods meisje dat door de verdachte, van wie de vingerafdrukken afkomstig waren, seksueel misbruikt was.

CROISET: *Ik kom in de richting van de stichting . . . Ik ga de kant van Beilen op. Dit heeft betrekking op een zaak, die zich in de oorlogsjaren heeft afgespeeld. Het moet omstreeks 1942 of 1943 zijn geweest.*

COMMENTAAR: Allemaal juist. Met de «stichting» wordt bedoeld een inrichting in de buurt van Assen, waar het meisje enige tijd verblijf hield. Het misdrijf speelde zich af in 1942 tussen Assen en Beilen.

CROISET: *Ik hoor hier een naam met een F en een IE erin. Frederika, Frieda of een andere naam, die hier op lijkt.*

COMMENTAAR: Het meisje heet Sophia. Ze wordt Fientje genoemd.

CROISET: *Is dat meisje in dat gesticht verpleegd? Zij is in een gekkenhuis geweest . . . Het meisje heeft een abortus gehad. Ze heeft zich van het leven willen beroven. Ze heeft zelfmoordneigingen gehad. Ze is aangerand. Ze is seksueel misbruikt. Ze is niet helemaal normaal.*

COMMENTAAR: Alles klopt met de werkelijkheid.

CROISET: *Dat moet een jaar of zeven geleden gebeurd zijn. Het was in 1942. Ze is niet meer in de inrichting, ze woont niet meer in deze omgeving. Ik krijg de indruk dat ze de kant van Amsterdam uit woont.*

COMMENTAAR: Het is inderdaad zoveel jaar geleden. Het meisje woont weer in Amsterdam.

CROISET: *Ik krijg Duitsers en N.S.B.'ers om dat meisje heen te zien. Heeft ze in een concentratiekamp gezeten . . . is het een jodinnetje?*

COMMENTAAR: Het betreft een joods meisje dat in Westerbork gevangen heeft gezeten. Als onderduikster hield zij in de buurt van Assen verblijf.

Bij herhaling blijkt ook, dat de psychoscopist tijdens de behandeling van een voorwerp soms wel eens door de proefleider, of een der aanwezigen, onbewust en ongewild telepathisch wordt beïnvloed met betrekking tot gebeurtenissen die in geen verband met het in behandeling gegeven voorwerp staan. Zo drong zich bijvoorbeeld aan Croiset tijdens de behandeling van een portret van een persoon die van diefstal van geldswaardige papieren verdacht werd, het woord «coniferen» op. Een der bij het onderzoek aanwezige rechercheurs deelde hem daarop mede, dat hij zich enige dagen tevoren had beziggehouden met de opsporing van de daders van een coniferen-diefstal. Een analoog geval is het volgende. Tijdens de behandeling van een inductor (stukje speelgoed) van een vermist kind kwamen dwars door de zich aan Croiset opdringende beelden ook indrukken bij hem naar boven van een vrouw die zichzelf in haar keuken had opgehangen. Het bleek dat een der aanwezige rechercheurs enkele dagen tevoren bij zo'n geval betrokken was geweest. Voorzover hij wist had deze consultant daar tijdens dit consult niet aan gedacht, zodat deze storende telepathische beïnvloeding als een geval van telepathie van het voorbewuste moest worden aangemerkt^[66]

De ervaring leert ons voorts dat de indrukken, welke de psychoscopisten met gebruikmaking van inductoren met betrekking tot hun, al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige, consultants verkrijgen, zich niet beperken tot het heden of het verleden van de consultants, maar bij herhaling ook op hun toekomst betrekking hebben. Voorbeelden hiervan vinden wij in het ons door Croiset en andere paragnosten geleverde materiaal te over. Bij consulten inzake vermissingsgevallen waarbij al dan niet van een inductor gebruik werd gemaakt, hebben wij tal van malen kunnen vaststellen dat in de door de paragnost verstrekte gegevens ook het element voor-schouw aantoonbaar was.

Wie langdurig en geregeld met verschillende paragnosten heeft geëxperimenteerd weet, dat tegenover de gevallen waarbij deze proefpersonen in de meest eigenlijke zin van het woord de inductor wensen te behandelen (= te betasten), er vele andere staan waarbij zij volstaan met naar het voorwerp te kijken. Ook blijkt het bij herhaling voor te komen dat de proefpersonen, tijdens openbare zittingen, spontaan indrukken krijgen die op de eigenaar van een der vele gedeponeerde inductoren betrekking hebben. Voor Croiset is dit feit tal van malen aanleiding geworden het onder experimentele omstandigheden te demonstreren. Hij liet dan, tijdens zijn afwezigheid, door de aanwezigen voorwerpen op de tafel leggen. Nadat alle aanwezigen gezeten waren liet hij zich binnen roepen, om vervolgens

mededeling te doen van een reeks zich aan hem opdringende indrukken. Nadat hij hiermee gereed was, begaf hij zich naar de tafel, om uit de zich daarop bevindende voorwerpen datgene te grijpen, waarop volgens hem deze indrukken betrekking hadden. De eigenaar van het gekozen voorwerp kreeg dan de gelegenheid zich te melden en de aanwezigen mee te delen, in hoeverre de indrukken juist waren. Vergelijken wij de uitkomsten van deze grijpproeven met die, waarop de paragnost op de «gewone» wijze te werk ging (dus een voorwerp ter hand nam om daarna zijn indrukken mede te delen), dan blijkt ons dat zij, over het geheel genomen, daarbij geenszins ten achter staan.

Naar verwacht kon worden hebben deze waarnemingen mij aanleiding gegeven de vraag te stellen, of Croiset ook indrukken vermocht te krijgen met betrekking tot voorwerpen die in een ander vertrek dan dat, waarin de proefpersoon zich bevond (en zonder dat dit door hem gezien was) op een tafel waren gelegd. Dit bleek nu inderdaad het geval te zijn. Wanneer wij bedenken dat, zoals bekend, het grote aantallen malen is voorgekomen dat Croiset *telefonisch* gegevens vermocht te verschaffen met betrekking tot vermiste personen, dan is het begrijpelijk dat de verwachting gerechtvaardigd was, dat dergelijke «korte-afstandsproeven» zouden slagen. De telefonische consulten kan men immers zien als «lange-afstands-proeven», waarbij de psychoscoptist misschien wel een of ander, door de vermiste achtergelaten kledingstuk of voorwerp als inductor gebruikt. Wanneer nu, gelijk onze veeltallige proefnemingen aan het licht hebben gebracht, een psychoscoptist indrukken vermag te verkrijgen met betrekking tot inductoren, die zich op kleinere, dan wel op grotere afstanden van hem verwijderd bevinden, dan kan dit aanleiding zijn om de vraag te stellen, of psychoscoptisten onder bepaalde omstandigheden ook indrukken vermogen te krijgen met betrekking tot inductoren, die zij in de toekomst ter behandeling zullen krijgen. De ervaring heeft ons geleerd, dat dit inderdaad het geval is; om dit verschijnsel nader te bestuderen hebben wij speciale experimenten ondernomen, waartoe ook de stoelenproeven behoren.

Op 15.11.1949 bevond Croiset zich, in verband met een consult voor politieke doeleinden, op het politiebureau te Hengelo (O). Om 21.30 uur verzocht hij – in verband met een op 16.11 te geven «avond» – de inspecteur S. enige indrukken te noteren met betrekking tot enkele personen, die hij in de zaal «zag» zitten. Er dient hierbij te worden opgemerkt dat de indrukken verband hielden met een zgn. stoelenproef, een onderwerp waaraan wij hierna onze aandacht gaan schenken. Tot hetgeen de inspecteur noteerde behoorde het volgende: «... deze oudere dame (het betreft hier een door Croiset geschouwde en beschreven persoon) heeft een zoon die een matrozen-uniform draagt. In ieder geval is deze zoon zeeman. Ik zie een explosie. Deze dame heeft een familielid verloren aan de kust van de Atlantische Oceaan als gevolg van een torpedering.»

Zoals gewoonlijk werden ook ditmaal de notities, in een gesloten enveloppe, voor de aanvang van de bijeenkomst aan de voorzitter van de vereniging welke de bijeenkomst georganiseerd had, ter hand gesteld. Deze opende om 21.30 uur de enveloppe om hetgeen Croiset de avond tevoren «gezien» had te verifiëren. Alle gegevens met betrekking tot de «geziene» personen, waaronder enkele kenmerkende aspecten uit het leven van de oudere dame, bleken juist te zijn, met uitzondering van het beeld van de matroos. Toen stond een dame die achterin de zaal gezeten was op, met de mededeling dat dit gegeven betrekking had op een ring, die zij als inductor, voor de aanvang der bijeenkomst, aan Croiset ter hand had gesteld. Deze had de ring van de dame aangenomen met de mededeling, dat hij deze in de loop van de avond wel zou behandelen. Op 15.11 had hij dus reeds een indruk gekregen met betrekking tot deze ring, welke hem ongeveer 22 uur later ter hand zou worden gesteld. En deze indruk had zich vermengd met de indrukken welke hij van de doelwitpersonen der stoelenproeven had gekregen. Deze waarneming heeft geleid tot het nemen van zgn. lotproeven, die als varianten van de stoelenproeven moeten worden aangemerkt. In het kort komen deze proeven hierop neer, dat wij Croiset gegevens lieten verstrekken met betrekking tot een voorwerp, dat op een toekomstig tijdstip door een door het lot aangewezen persoon uit een doos zou worden gegrepen.

VERRASSENDE INDRUKKEN VAN PROSCOPISCHE AARD

Uit de talrijke gegevens welke wij in de loop der jaren met betrekking tot vermiste personen en dieren bijeenbrachten bleek, zoals reeds gezegd, dat de geconsulteerde paragnost meermalen indrukken kreeg welke van proscopische aard bleken te zijn. Wij laten hier drie voorbeelden volgen. Het eerste betreft de opsporing van het lijk van een op 8.7.1959 in de Bommelerwaard verdronken jongen. Daar men met het dreggen geen succes had, zocht de wachtmeester J. Aanstoot telefonisch contact met Croiset, die hem direct een aantal gegevens verstreekte met betrekking tot het lijk. Naderhand ontving ik van deze wachtmeester een uitvoerig rapport, waaruit ik het volgende fragment overneem.

«Zonder nadere gegevens te vragen deelde de heer Croiset mij mede dat het lijk zich bevond in de rivier de Waal, 10 à 12 meter ten westen van een boei of ton. In deze boei bevond zich een deuk; 30 tot 50 meter ten oosten van een aanlegsteiger. Op dit moment bevond zich een boot dwars op de rivier. Het lijk bevond zich aan de noordzijde van de rivier, althans ten noorden van een weg, die naar de rivier liep. Met deze gegevens ben ik naar de rivier de Waal te Zuilichem gegaan, doch te Zuilichem was

geen enkele plaats die aan deze gegevens voldeed. Daarna ben ik naar het volgende dorp Brakel gegaan. Aldaar zag ik de aanlegsteiger van de veerpont. Ten oosten daarvan vond ik een boei, waarin inderdaad een deuk voorkwam. De boot, die dwars op de rivier lag, moest de veerpont zijn, die regelmatig oversteekt naar de overkant van de rivier. Er loopt een weg van het dorp Brakel naar de rivier. Naar mijn mening was dat de plaats, die geheel overeenkwam met de gegevens, door de heer Croiset verstrekt. Toen ik op de pont stond te wachten om mij over te laten zetten, zag ik dat de veerknecht van de pont het lijk opviste. Dat was omstreeks 11.30 uur. De plaats waar het lijk werd opgevist was 100 tot 150 meter verwijderd van de plaats, die mij de heer Croiset had opgegeven, doch toen was het twee uur geleden, dat ik de gegevens van de heer Croiset kreeg. Naar mijn overtuiging heeft de heer Croiset mij gegevens verschaft, die geheel overeenkwamen met de plaats waar het lijk zich op dat moment bevond . . . »

Ik meen hierbij te moeten aantekenen dat, aangezien Croiset zowel de boei als de (stilliggende) pont «zag», dit voor ons aanleiding is om hier van een samenpersing van twee beelden te spreken, waarvan er één een toekomstbeeld was (tijdsruimte $\pm$ 2 uur).

Vermelding verdient hier zeker ook het volgende geval. Het betreft de heer Carel Enklaar, die in 1950 als journalist aan *De Volkskrant* verbonden was. Mede op advies van de politie stelde hij zich, in verband met een te dien dage geruchtmakende zaak, telefonisch in verbinding met de heer Croiset, die toen nog een onbekende voor hem was. Enkele uren later bevond de heer Enklaar zich, in gezelschap van twee zijner toenmalige collega's, ten huize van de paragnost, toen nog woonachtig te Enschede, die zijn consultant een groot aantal indrukken gaf, waaronder zich het volgende beeld bevond: « . . . En als u ter plaatse zult zijn aangekomen, zult u daar een herdershond zien . . . »

De volgende dag begaven de journalisten zich naar Weert om aldaar een onderzoek ter plaatse in te stellen. «Het was», aldus Enklaar, «erg mistig, zodat niet onmiddellijk van alle, door de heer Croiset verstrekte, gegevens gebruik kon worden gemaakt. Een groot deel van het terrein kwam overeen met de situatieschetsen welke hij tijdens het consult getekend had. De door hem 'geziene' en beschreven handwijzer bleek een pijl te zijn, welke tegen alle gewoonte in als aanduiding voorkwam op een straatnaambordje aan een muur . . . We kwamen bij de, eveneens door Croiset 'geziene' aarden wal. Op dat ogenblik sprong, van het akkerland, plotseling een grote grijze hond op, die wij tevoren niet gezien hadden. Deze hond vertoonde geheel het uiterlijk van een herdershond. Bij nadere beschouwing bleek hij evenwel tot een ander 'ras' te behoren. Dit neemt echter niet weg dat er voor ons alle aanleiding bestond om aan te nemen dat deze hond wel degelijk de hond was, welke de heer Croiset die avond tevoren gezien had . . . »^[67]

Bij persoonlijke ontmoetingen gebeurt het bij herhaling, dat paragnostisch begaafde personen spontaan een indruk krijgen met betrekking tot een toekomstige gebeurtenis. Evenals zoveel andere paragnosten heeft Croiset mij meer dan eens, ongevraagd, «iets» voorspeld dat zich na verloop van kortere dan wel langere tijd verwezenlijkte. Meestal stonden deze voorspellingen in verband met mijn werk en betroffen zij bijvoorbeeld ontmoetingen in het buitenland met betrekking tot personen, die mij ten tijde der voorspelling nog volkomen onbekend waren. De bijzonderheden, welke hij met betrekking tot deze personen wist te geven, waren vaak zeer karakteristiek en konden zeker niet als algemeenheden worden aangemerkt. Ook met betrekking tot derden werden mij door Croiset (zoals ook menigmaal door andere paragnosten) bij herhaling gegevens van proscopische aard verstrekt. Een van deze gevallen betreft het verongelukken van de zoon van dr. Plesman. Enkele dagen voordat deze verkeersvlieger boven de Middellandse Zee met zijn vliegtuig verongelukte, belde Croiset mij op met de mededeling, dat hij de jonge Plesman met zijn vliegtuig in zee had zien storten. Er dient hierbij opgemerkt te worden dat Plesman Sr. en Croiset goede bekenden van elkaar waren.

RAPPORT

VAN EEN TRANS-OCEANISCHE STOELENPROEF

In de jaren twintig telde de franse arts en parapsycholoog dr. E. Osty onder zijn proefpersonen een franse letterkundige en schilder, die over een opmerkelijke paragnostische begaafdheid beschikte en zich, belangeloos, voor proefnemingen beschikbaar stelde. Tot de proeven welke Osty met deze Pascal Forthuny (pseudoniem) nam, behoren de proefnemingen die onder de naam «stoelenproeven» bekendheid verwierven. Bij deze proeven bleek dat Forthuny herhaaldelijk in staat bleek enkele uren voor het begin van een bijeenkomst in het Institute Métapsychique te Parijs, onder zeer strenge voorzorgsmaatregelen, een beschrijving te geven van de persoon die, bij gelegenheid van deze bijeenkomst, op een door het lot aangewezen stoel zou komen te zitten.

In 1947 kwam het denkbeeld in mij op dergelijke proeven met Croiset te nemen. De eerste oriënterende proefneming vond plaats in 1947 te Amsterdam. Zij is het begin geweest van een lange reeks proefnemingen welke zich over een tijdvak van ongeveer vijfentwintig jaar voltrokken heeft en waarbij in de loop der jaren verschillende buitenlandse onderzoekers betrokken werden. Deze werden door mij in de gelegenheid gesteld om zowel geheel onafhankelijk van mij, als in samenwerking met mij, stoelenproeven met Croiset te nemen. Door onderling overleg gelukte het ons de methodiek van deze proeven tot een zodanige graad van volmaaktheid op te voeren, dat zij thans algemeen als overtuigend kunnen worden

aangemerkt. Er dient hierbij te worden opgemerkt, dat dankzij de medewerking van wiskundigen het ons gelukt is bij enige van deze proeven de geringheid van de kans te berekenen, dat de verkregen treffers op rekening van het toeval moeten worden gesteld. Anders gezegd: een synthese te bewerkstelligen van de «kwantitatieve» en de «kwalitatieve» methode.

Aangezien ik in mijn boek *De Voorschouw* een overzicht heb gegeven van de ontwikkeling van de stoelenproef aan de hand van een vrij groot aantal verslagen, meen ik hier te kunnen volstaan met het geven van een daarin nog niet gepubliceerd voorbeeld van een trans-oceanische stoelenproef uit 1969. In september 1968, bij gelegenheid van een ontmoeting met de voor-aanstaande Amerikaanse psychiater en parapsycholoog dr. J. Eisenbud, Denver, Col., waren wij overeengekomen, dat wij in januari een dergelijke proef zouden nemen. In afwijking van onze gewoonte om Croiset bij de verificatie aanwezig te doen zijn, zou dit thans (met het oog op de afstand Utrecht-Denver) niet het geval zijn, een feit waartegen een bezwaar kon worden ingebracht^[68]. Op 6.1.1969, 19.30 uur, kwam een filmploeg van de N.O.S. op het Parapsychologisch Instituut met het doel opnamen te maken van Croiset, terwijl hij doende was zijn precognitieve gegevens te verstrekken. Na een korte inleiding van mij (in het engels) zou Croiset achtereenvolgens gegevens verstrekken met betrekking tot twee personen, die op 23.1. op door het lot aangewezen plaatsen zouden zitten in een daarvoor door onze Amerikaanse collega gekozen zaal in Denver. Een tolk kreeg tot opdracht het door de paragnost gesprokene, zin voor zin, in het engels te vertalen^[69].

Toen de opnamen gemaakt waren nam de filmploeg de gebruikte filmrollen mee naar Hilversum, vanwaar zij enkele dagen later aan het door ons opgegeven adres zouden worden afgezonden. Wij waren met dr. Eisenbud overeengekomen, dat hij de film eerst op 23.1 zou vertonen en wel op een tijdstip, waarop alle genodigden op hun, door het lot aangewezen, stoelen zouden gezeten zijn. Voordien zou hij geen kennis krijgen of nemen van de door Croiset verstrekte gegevens. Dit teneinde te voorkomen, dat men zich in Denver, bij het uitnodigen zou kunnen laten leiden door kennis van deze gegevens. Per telegram verwittigden wij dr. Eisenbud dat wij de film aan hem lieten afzenden. Dit hield in dat Croiset zijn gegevens verstrekt had en dat met het rondzenden der uitnodigingen een begin kon worden gemaakt.

Van de veertig deelnemers, die dus uitgenodigd werden op een tijdstip waarop de film zich nog in Hilversum bevond, ontvingen er vierentwintig, bij het betreden der zaal, een genummerd strookje waarop het nummer stond aangegeven van de stoel waarop zij moesten gaan zitten. Deze personen waren dus degenen die toevallig als eerste vierentwintig de zaal betraden. De strookjes die de genodigden ontvingen waren afkomstig van een numérateur, die door een assistent van dr. Eisenbud werd bediend.

De deelnemers moesten zelf hun strookje afscheuren, dit ter voorkoming van een mogelijke vermenging van indrukken. Vanzelfsprekend werd er nauwlettend op toegezien dat zij, die een lot getrokken hadden, plaatsnamen op de stoel die het nummer van het getrokken lot droeg.

Toen allen gezeten waren werd door middel van schudden en het gebruik van een weersleutel^[70] een tweetal nummers uitgeloot. Daarna werden, door vertoning van de film, de door Croiset verstrekte gegevens achtereenvolgens openbaar gemaakt. De verificatie werd in haar geheel gefilmd. Hetzelfde geldt met betrekking tot de bezoeken, welke dr. Eisenbud enkele dagen later aan de beide doelwitpersonen bracht. Dit ter voorkoming dat uiterst kritische beoordelaars op de mogelijkheid zouden wijzen, dat de doelwitpersonen in het openbaar al te zeer geneigd waren geweest een bevestigend antwoord op de gestelde vragen te geven^[71]. Hieronder volgen de uitkomsten van deze zeer geslaagde proefneming. De tekst van Croiset is dus de in expressis verbis opgenomen weergave van de woorden welke hij uitsprak op de bijeenkomst d.d. 6.1.1969 in het Parapsychologisch Instituut te Utrecht. Het commentaar is een samenvatting van de verificatie die onder leiding van dr. Eisenbud op de Amerikaanse zitting d.d. 23.1.1969 plaatsvond en het in de week daarop door hem ten huize van de doelwitpersonen gehouden controle-onderzoek.

CROISET (over de eerste doelwitpersoon die hij op stoel no. 24 «ziet»): *Ik krijg de indruk van een dame. Zij is ongeveer 1.68 meter groot. Het komt mij voor dat zij donker haar heeft of een donkere baret op heeft. Ze heeft opvallend donkere ogen.*

COMMENTAAR: Op de door Croiset aangegeven plaats blijkt een zekere mevrouw Betty Olinger te zitten. Zij heeft donker haar. Zij draagt dit in een grote wrong achterop haar hoofd, die personen uit haar omgeving wel eens een baret noemen. Zij draagt het haar al jaren zo. Haar ogen zijn opvallend, maar het woord donker is hier niet op zijn plaats. Haar ogen zijn bruin. Haar lengte is goed aangegeven.

CROISET: *Terwijl zij zat is zij opgestaan om een dame die achter haar zat een hand te geven.*

COMMENTAAR: Mevrouw Olinger heeft niet de dame die achter haar zat een hand gegeven, maar wel de dame in de gang, die met de organisatie belast was en haar iets over de test vertelde. Die dame nam plaats op een stoel, vlak achter die van de heer Tuck, de doelwitpersoon van de tweede proef.

CROISET: *Deze dame heeft niet zo lang geleden een begrafenisstoet gezien. Ik zie een baar die van trappen af gedragen wordt.*

COMMENTAAR: Aanvankelijk ontkende mevrouw O. iets met een begrafenisstoet uitstaande te hebben. Dr. Eisenbud wees haar er echter op, dat een zeer bekende begrafenisonderneming in Denver haar naam draagt. Voor velen is de naam Olinger synoniem met begrafenisonderneming.

Toen vertelde zij dat het bij herhaling gebeurt dat de mensen haar vragen of zij familie van de eigenaar van die begrafenisonderneming is en dat zij zich daar wel over ergert. Zij vindt het vervelend dat men meent, dat zij iets met die onderneming uitstaande heeft.

CROISSET: *Heeft zij een emotie gehad met een grote plant? Ik zie een stengel met daarboven een bloem. Die stengel is onder de bloem geknakt.*

COMMENTAAR: Mevrouw O. vertelt dat zij omstreeks Kerstmis een droom had gehad over een plant. De stengel was onder de bloem gebroken.

CROISSET: *Kan zij zich herinneren dat zij voor een venster heeft gestaan en dat zij bij die gelegenheid haar neus bijna plat gedrukt heeft tegen dat venster?*

COMMENTAAR: Enkele dagen voor de 23e januari bezocht mevrouw O. een kraamkliniek. Haar dochter was bevallen van een zoontje. Ze heeft toen voor een ruit naar haar kleinzoontje gekeken en daarbij haar neus tegen het glas aangedrukt. Ze drukte zo hard tegen de ruit dat men haar moest waarschuwen^[72].

CROISSET: *Ik zie op het ogenblik drie kinderen op straat spelen. Het middelste kind glijdt uit. Het komt bijna onder een auto. Het is alles nog goed afgelopen.*

COMMENTAAR: Dit is, aldus mevrouw O., een duidelijke herinnering. Mijn beide dochters (ze waren toen ongeveer elf en twaalf jaar oud) en een vriendinnetje probeerden op straat «ongelukje» te spelen. Er kwam een auto aangereden. Ze deden of zij door de auto aangereden waren. Een bleef op straat liggen. De twee andere meisjes gilden en de arme chauffeur stopte. Het was een dokter. Hij dacht dat hij het kind geraakt had en bracht zijn koffertje mee uit de auto. Hij probeerde de kinderen te kalmeren. Toen begonnen ze te lachen en hij werd natuurlijk woedend. Hij bracht ze thuis en we hadden een gesprek. Ik herinner mij dat alles nog heel nauwkeurig.

CROISSET: *Heeft zij onlangs een emotie gehad met de 64e bladzijde van een boek?*

COMMENTAAR: Aanvankelijk meende mevrouw O. op de gestelde vraag ontkennend te moeten antwoorden. Maar later doemden herinneringen in haar op en begon zij te begrijpen, dat deze indruk betrekking had op een boek dat zij gekocht had voor haar dochter die in Japan woonde. Het boek heet: *De kat waar u van houdt*. «Wij», aldus mevrouw O., «houden allebei veel van katten. Het is een aardig boek en ik dacht dat mijn dochter dat boek wel in haar bezit wilde hebben. Toen ik het doorlas zag ik echter een passage, waarin beschreven wordt wat je moet doen als je kat oud en ziek is. Ik vond dit fragment erg aangrijpend en daarom besloot ik haar het boek niet te sturen. Dit houdt verband met het feit dat we onze kat, die we veertien jaar hadden, hebben moeten laten afmaken. Mijn dochter is, het gebeurde juist voor haar vertrek naar Japan, daardoor erg van streek geweest.» De bladzijde waarop iets staat dat de dochter aan het verlies

van de kat zou kunnen herinneren en dat derhalve mevrouw O. ervan weerhield het boek te sturen, draagt het nummer 64. Mevrouw O. heeft bij het controle-gesprek enkele dagen later dit boek aan dr. Eisenbud getoond.

CROISSET: *Ik zie een maaltijd. Daar gebruiken ze een servies bij en het meisje dat het servies moet binnenbrengen valt hiermede. Dat komt omdat zij met haar voet achter het tapijt blijft haken.*

COMMENTAAR: Mevrouw O. verklaart: «Twee dagen geleden, op de avond van de 21e januari, bevond ik mij ten huize van mevrouw Jean Wallace. Ik had bij haar gegeten. Toen ik van de tafel opstond met het dessert in de ene hand en een kop koffie in de andere, geraakte ik met mijn voet verward in een kleedje dat op de grond lag. Ik struikelde en morste koffie op het schoteltje.»

CROISSET: *Heeft ze pas een hanger gekregen met een zware steen waarin parels in kruisvorm zijn gezet? Ik zie een zwarte steen en parels. Iets in kruisvorm.*

COMMENTAAR: Mevrouw O. heeft in haar kamer een stenen vrouwenfiguur waaraan een rozenkrans met een kruis is opgehangen. Zij draagt verder vaak zwarte oorhangers waarin parels in circelvorm zijn gezet. Croiset heeft kennelijk zowel een indruk gekregen van de rozenkrans met kruis als van de opvallende oorhangers en beide beelden tot één verdicht.

CROISSET: *Heeft ze pas iets gehoord over een opstootje waarbij iemand zijn been gebroken heeft? Er is iets met een beenverwonding en een opstootje.*

COMMENTAAR: Mevrouw O. vertelt dat op 10 januari haar man, in een zeer bekende straat, door drie mannen werd aangevallen, die trachtten hem te beroven. Men schopte hem in zijn ribben en tegen zijn benen. Hij werd niet beroofd, rende weg en wist de politie te doen waarschuwen. Toen ging hij terug om ze op te zoeken. Hij vond ze vlakbij. Hij viel ze aan waarbij de politie hem te hulp kwam. De mannen werden gearresteerd. Een aantal mensen was van het gevecht getuige.

CROISSET (geeft nu zijn indrukken over de tweede doelwitpersoon die hij «ziet» zitten op de tweede door het lot aan te wijzen stoel): *Ik ga dan een man beschrijven. Hij is ongeveer net zolang als ik, dus ongeveer 1.75 m. Hij heeft donker haar, platliggend. Onderin zijn gebit heeft hij een gouden tand. Zeer humoristisch man.*

COMMENTAAR: Op de genoemde plaats zit de heer Grover Tuck. De beschrijving is juist.

CROISSET: *Hij doet gedeeltelijk wetenschappelijk werk. Hij werkt veel op een laboratorium.*

COMMENTAAR: Dat is juist.

CROISSET: *Is hij bezig geweest met een groene stof? Is het verf of is het een chemicalie? Heeft hij daarmee een vlek op zijn jas gemaakt?*

COMMENTAAR: De heer Tuck verklaart dat hij inderdaad een vlek op zijn

jas gemorst heeft die bij daglicht geel lijkt, maar in het duister lijkt die vlek groen. Hij heeft bij zijn werk wel vaker op zijn jas gemorst en moet daar erg voorzichtig mee zijn.

CROISET: *Ik zie op het ogenblik een soort van roulette.*

COMMENTAAR: Drie dagen voor de bijeenkomst maakte de heer T. een tekening. Hij heeft die tekening niet afgemaakt. Maar indien hij dit gedaan zou hebben, zou deze op een roulette geleken hebben.

CROISET: *Heeft hij pas de maat genomen met een duimstok? En hebben zij hem daar toen om uitgelachen omdat hij totaal fout was?*

COMMENTAAR: De heer T. erkent dat hier iets in zit dat hij thuis kan brengen. Het houdt verband met een zeer gecompliceerde geschiedenis waar hij niet op in kan gaan.

CROISET: *Ik zie op het ogenblik een trein. Daarmee gebeurt een ongeluk. Er is een ontploffing. Heeft die man op enigerlei wijze iets te maken gehad met een treinongeluk? Heeft hem dat een emotie gegeven?*

COMMENTAAR: De heer T. antwoordt bevestigend. «Er was een spoorwegongeluk bij de flat waarin ik werk. Dit is kortgeleden gebeurd. Een van de mensen van onze groep ging erheen en maakte foto's. Een paar dagen later toonde hij ze ons. Een ervan heeft betrekking op militaire voertuigen die van de vrachtwagens waren gevallen. Hier is een van de foto's (T. toonde de foto aan dr. Eisenbud). Omstreeks die tijd zag ik ook beelden van een spoorwegongeluk dat eind januari bij Laurel in Mississippi plaatsvond en waarover *The Denver Post* van 26.1.1969 bericht (T. toonde het kranteknipseel). Een groot aantal tankwagens, gevuld met butaan-gas, liep uit de rails. Daarbij deden zich geweldige ontploffingen voor. De t.v. gaf een reeks beelden van de verwoestingen die deze ontploffingen veroorzaakten. Ik vond het afschuwelijk om te zien.»

CROISET: *Heeft hij het pas meegekregen dat iemand zijn bril afviel waarbij het glas eruit viel? Het is iemand uit zijn omgeving.*

COMMENTAAR (door mevrouw T.): «In de laatste twee jaar is het bij herhaling gebeurd dat een van onze drie kinderen, die een bril draagt, thuis kwam met een bril waar een glas uit gevallen was. Als dat mogelijk was lijmden wij dat glas er weer in, maar dat ging niet altijd. Het werd een dure geschiedenis. Wij hebben bij herhaling \$ 40.- voor een nieuwe bril moeten betalen en dat kwam ons lang niet altijd goed uit.»

CROISET: *Ik zie op het ogenblik een pick-up. Die wordt zo hard en zo vaak aangezet dat het een obsessie voor hem wordt. Hij moet het aanhoren. Men wenst nu eenmaal dat geweldige lawaai te maken.*

COMMENTAAR: De heer T. verklaart erg veel van doedelzakmuziek te houden. «Wanneer ik alleen ben laat ik een plaat met doedelzakmuziek draaien. Ik zet het toestel hard aan en ik zit erbij. Ik doe dat alleen als ik alleen ben maar toch ook weleens als een deel van het gezin erbij is.» Mevrouw T. tekent hierbij aan: «Het is zeer irriterend. Ik houd van muziek maar hij laat de plaat te hard spelen en hij doet dat soms urenlang.»

CROISET: *Heeft deze heer op zijn grote teen een lelijk litteken zitten?*

COMMENTAAR: De heer T. verklaart dat er op zijn teen geen littekens te bekennen zijn. Hij heeft echter erg veel last ondervonden van ingegroeide teennagels. Vele middelen om daar wat tegen te doen werden door hem beproefd, maar geen ervan heeft geholpen. Daarom draagt hij nu meestal (ook op de bijeenkomst) schoenen waarin een stalen neus bevestigd is. De heer T. toonde de schoenen.

CROISET: *Heeft deze heer groene sokken waarin een gaatje zit?*

COMMENTAAR: De heer T. draagt op de bijeenkomst groene sokken; in de hiel van een van deze sokken blijkt een gat te zitten.

CROISET: *Ik zie hem staan voor een soort klas. En daar tekent hij cijfers op een soort bord. Heeft hij pas een lezing gegeven waarbij hij met krijt cijfers op een bord schreef?*

COMMENTAAR: Het beroep van de heer T. brengt mee dat hij vaak lezingen houdt voor bepaalde groepen personen en dan van een schoolbord gebruik maakt.

NADERE OPMERKINGEN: De heer Tuck deelde, ongevraagd, aan dr. Eisenbud mede, dat zijn vrouw deel uitmaakt van een groepje dat zich voor parapsychologische problemen interesseert. In de morgen van de 23e januari belde een van de leden van deze groep mevrouw Tuck op met het verzoek of zij en haar man aanwezig wilden zijn op een bijeenkomst, welke die avond gehouden zou worden en waarbij enige proeven van Croiset geverifieerd zouden worden. Vóór dit telefoongesprek hadden zij noch haar man iets van deze proefneming afgeweten. Mevrouw Olinger verklaarde, dat zij op 18.1. een uitnodiging had ontvangen om de bijeenkomst, waarvan zij tevoren niets afwist, bij te wonen. Een vriendin belde haar hierover op.

Gelijk te doen gebruikelijk bij deze experimenten werden aan alle deelnemers die als genodigden konden worden aangemerkt (veertig in totaal) formulieren uitgereikt, welke alle door Croiset verstrekte gegevens bevatten. Bij de uitreiking werd het verzoek gedaan deze gegevens zo nauwkeurig mogelijk door te lezen en vervolgens van commentaar te voorzien en daarna aan dr. Eisenbud terug te zenden. Uit de ontvangen antwoorden bleek dat vrijwel alle der aldus ondervraagden in ontkennende zin op de gestelde vragen antwoordden; het zou dus in strijd met de redelijkheid zijn indien men zou menen dat de door Croiset verstrekte gegevens algemeenheden zijn die op tal van personen van toepassing geacht dienen te worden en dus voor de parapsycholoog als van geen enkele waarde zouden moeten worden aangemerkt.

Hoewel het aanvankelijk in de bedoeling van dr. Eisenbud lag de uitkomsten van deze zo geslaagde stoelenproef statistisch te laten bewerken, is hij er helaas door allerlei omstandigheden niet in geslaagd dat voornemen te verwezenlijken. In dit opzicht was prof. Bender gelukkiger, hij heeft dankzij de medewerking van enkele specialisten op dit gebied de

uitkomsten van verschillende stoelenproeven statistisch kunnen laten onderzoeken. Zeer verdienstelijk werk werd hier verricht door dr. Ulrich Timm, een psycholoog die als zeer deskundig mag worden aangemerkt inzake de toepassing van statistische methoden op de uitkomsten van psychologische onderzoeken. Ook werden door prof. Bender en zijn team vooronderzoekingen verricht, ten doel hebbend aan de hand van de door Croiset verstrekte gegevens de *vermoedelijke* doelwitpersoon te ontdekken. Bij de verificatie, welke bij deze experimenten meestal de dag na zo'n vooronderzoek plaatsvond, bleek dan herhaaldelijk dat de vermoedelijke doelwitpersoon ook de werkelijke was. Dergelijke vooronderzoekingen, waaraan alle genodigden (meestal studenten) deelnamen, droegen in belangrijke mate bij de onderzoekers te overtuigen dat de door de paragnost verstrekte gegevens allerminst algemeenheden waren, doch overwegend een zeer specifiek karakter droegen. Een en ander heeft er dan ook in belangrijke mate toe bijgedragen de wetenschappelijke waarde van de stoelenproeven te verhogen.

EMOTIONERENDE ERVARINGEN EN PERSOONLIJKE GERICHTHEID

Psychoanalytisch onderzoek wees uit dat gebeurtenissen uit het nabije verleden vaak aanleiding zijn tot dromen. Wij vinden dan de herinnering aan deze gebeurtenis (misvormd) als een «dagrest» in onze droom terug. Voorts, dat niet alle gebeurtenissen in gelijke mate droomaanleiding kunnen worden. Gebeurtenissen, welke in associatieve verwantschap staan met zekere emotionerende voorvallen welke zich in ons, al dan niet nabije verleden hebben voorgedaan, blijken hier bevoorrecht te zijn. Hetzelfde geldt nu, zoals overigens te verwachten viel, met betrekking tot voorvallen uit de nabije toekomst die, zoals het parapsychologisch onderzoek aantoonde, eveneens tot dromen aanleiding kunnen geven (proscopische dromen met fragmentarische congruentie: Dunne-effecten).

Behalve proscopische dromen met fragmentarische congruentie kent men nu ook dromen welke aanleiding geven te spreken van volledige of althans nagenoeg volledige congruentie. Van de Oudheid af vindt men van deze, wel als «klassiek» aangemerkte, slaapgezichten melding gemaakt. In de hedendaagse parapsychologische literatuur kan men een overvloed van voorbeelden vermeld vinden, ook in publikaties van mijn hand, waarbij ik erop wees dat in tal van gevallen men door een dieptepsychologische benadering van de berichtgever de reden kan opsporen, waarom deze nu juist dat voorval vooruit «zag» en niet een ander. — Enkele typerende voorbeelden van de door persoonlijkheid en voorgeschiedenis bepaalde gerichtheid van de paragnost volgen hieronder.

In de jaren 1936–1942 nam ik verschillende proeven met een kunstschilderes van middelbare leeftijd, die over een opmerkelijke paragnostische begaafdheid bleek te beschikken. Zij vermocht treffend juiste en zeer gedetailleerde persoonsbeschrijvingen te geven aan de hand van voorwerpen die haar als inductor ter hand werden gesteld, waarbij zij met name bijzonderheden van seksuele aard met grote precisie schouwde. Dit hield duidelijk verband zowel met haar aangeboren karakter als met emotionerende ervaringen die zij in de loop van haar leven ondergaan had. Zij was van nature zeer temperamentvol en sensueel, was als kind getuige van voornamelijk seksuele conflicten tussen haar ouders, trouwde zelf jong met een man die haar seksueel niet bevredigde, dit huwelijk liep op een scheiding uit, hierna had zij een reeks (in de regel onbevredigende) verhoudingen met mannen die zij in een kring van kunstenaars ontmoette. — In 1943 werd zij, als (half)jodin, door de Duitsers vervolgd en omgebracht.

Eens, toen ik haar een ring als inductor had gegeven, begon zij zonder aarzelen te vertellen dat dit voorwerp afkomstig was van een zeer jonge, prettig aandoende, sociabele vrouw, die echter haar man in vertwijfeling bracht omdat zij zich door een grote mate van frigiditeit kenmerkte. «Ik zie», aldus de psychoscopiste, «deze vrouw slapen met haar hoofd in de oksel van haar echtgenoot. Zij vindt het heerlijk om bij haar man in bed te liggen en door hem gekust te worden. Maar als hij verder wil gaan wijst zij hem af . . . Zij heeft aanvallen van jaloersheid, die in het bijzonder op haar zuster gericht zijn. Dan smijt zij met alles wat in haar handen komt en spuwt haar zuster in het gelaat. Deze is ouder dan zij, evenals haar man. De zuster heeft erg met de man te doen. Er is in het leven van die man een andere vrouw, maar zijn schoonzuster is dat niet . . . » Al deze gegevens zijn juist. Het betrof hier een twintigjarige hysterica met een sterke vaderbinding, die haar man het leven tot een hel maakte en aanvallen had van jaloersheid, welke speciaal op haar zuster gericht waren. Zij verdacht deze zuster, ten onrechte, van een verhouding met haar man. Treffend juist gaf de proefpersoon het verlangen van deze vrouw, om met haar hoofd in de oksel van haar man te slapen, weer.

Bij gelegenheid van een andere zitting, waarop ik haar de enveloppe van een aan mij geadresseerde brief van een haar volkomen onbekende man als inductor overhandigde, waarbij ik naam en adres van de afzender onleesbaar had gemaakt, begon zij mij te vertellen dat het hier een zakenman betrof wiens vrouw overleden was. «Hij is», aldus de paragnoste, «voor de tweede maal gehuwd met een vrouw die aanzienlijk jonger is dan hij . . . » Na een aantal verdere bijzonderheden te hebben gegeven hield zij plotseling op, keek mij min of meer onthutst aan, om daarna te vervolgen: « . . . Maar dat is zijn vrouw niet, het is zijn dochter met wie hij samenleeft. » Daarna volgden nog enige nadere bijzonderheden met betrekking tot de incestueuze verhouding, waarin deze man tot zijn zeventienjarige dochter (evenbeeld van haar moeder) stond.

Toen wij dezelfde inductor aan een andere paragnoste ter hand stelden, gaf deze een grote reeks eveneens verifieerbare juiste gegevens met betrekking tot de afzonder van de brief, die echter geen van alle seksueel van aard waren. Hieruit moge eens te meer blijken de invloed van de persoonlijkheid van de paragnost op de langs paragnostische weg verkregen gegevens.

Ofschoon uit de voorgaande paragrafen reeds afdoende gebleken moge zijn dat de beelden welke bij Croiset tijdens consulten opduiken vaak (maar niet uitsluitend) associatief verwant zijn aan gebeurtenissen uit zijn verleden, laten wij hier nog enkele voorbeelden volgen van zijn denken in «gelijkenissen».

Tijdens een zitting welke onder mijn leiding met Croiset gehouden werd en die ten doel had de dader op te sporen van een juwelendiefstal (de man had een baksteen geworpen door de ruit van een juwelier en de steen, welke in de uitstalkast werd teruggevonden werd de paragnost als inductor ter hand gesteld) drong zich aan hem het beeld van een omstreeks achtjarige weesjongen op. Met betrekking tot deze knaap wist hij ons onder meer mede te delen, dat deze in een voortdurend verzet tegen de weesvader had geleefd. Teneinde dit verzet te breken werd de jongen bij herhaling over de knie gelegd en met een rotting geslagen. Aanvankelijk konden deze gegevens, welke geen politieke waarde hadden, niet geverifieerd worden. Toen na verloop van ettelijke maanden de politie de dader van deze diefstal vermocht te arresteren, bleek deze als jongen in een weeshuis verblijf te hebben gehouden. Al hetgeen door de paragnost met betrekking tot deze periode uit de knapen jaren van de inbreker was medegedeeld, bleek juist te zijn.

Wanneer wij weten dat Croiset als voogdijkind zelf enige tijd in een soort van weeshuis verblijf heeft gehouden en deze periode bij herhaling met een rotting is geslagen, dan wordt het duidelijk waarom juist deze episode uit het leven van de inbreker zich aan hem opdrong. Er bestond hier dus een duidelijke associatieve verwantschap tussen zekere gebeurtenissen uit het leven van de paragnost en die van de gezochte inbreker. Voordat Croiset in het internaat kwam, hield hij enige tijd bij pleegouders verblijf. Ook na het verblijf in het internaat werden vreemden enige tijd met zijn opvoeding belast. De herinneringen aan deze onderscheidene pleegouders behoren, over het geheel genomen, niet tot zijn aangenaamste. Het is nu interessant op te merken dat hij bij herhaling in het leven van anderen gebeurtenissen heeft «gezien», welke op enigerlei wijze associatief verwant zijn aan deze, zo vaak met onlust gepaard gaande herinneringen.

In oktober 1950 werd mij, door een van mijn bekenden, de ondernemer D., het verzoek gedaan Croiset in te schakelen bij een onderzoek betref-

fende een smokkelzaak. Een tweetal leden van het personeel van de heer D. was bij deze zaak betrokken en deze hoopte nu via dit consult enige gegevens te verkrijgen met betrekking tot de beide verdachten. Ik deelde D. mede, dat ik in deze aangelegenheid weinig van Croiset verwachtte, omdat mij uit ervaring bekend was dat hij zich voor dergelijke zaken weinig interesseert. Op aandringen van D. besloot ik echter de proef te nemen. Bij gelegenheid van de zitting toonde de consultant de paragnost een groepsfoto van zijn personeel. Croiset wees onmiddellijk een tweetal personen uit deze groep aan, waarbij hij opmerkte dat zij het waren die bij deze smokkelzaak ten nauwste betrokken waren. Hij gaf daarop enkele juiste, maar voor D. weinig bruikbare gegevens met betrekking tot deze personen om vervolgens een derde op de foto voorkomende persoon aan te wijzen met de mededeling dat deze hem veel meer interesseerde, omdat hij zich verrijkt had ten koste van een oorlogswaes, van wie hij gelden onder zijn berusting had. Daarop gaf Croiset nog een aantal nadere bijzonderheden met betrekking tot deze man. Zo wist hij D. onder meer mee te delen, dat deze in het bezit was van een zakboekje, afkomstig van de ontrouwe «rentmeester»; er stonden aantekeningen in, waaruit de malversaties vielen af te leiden. De consultant kon later de juistheid van een en ander bevestigen.

In oktober 1953 verifieerde ik een stoelenproef in een gezelschap dat grotendeels uit academisch gevormden bestond. Twee dagen voor de bijeenkomst had ik Croiset een plattegrond voorgelegd van de zaal, waarin de bijeenkomst zou worden gehouden. Ik had een door het lot aangewezen stoel van een merkteken voorzien. Onder de indrukken welke de paragnost met betrekking tot de (toekomstige) doelwitpersoon verkreeg, behoorde de volgende: «Deze man heeft enige weken geleden in het buitenland verblijf gehouden. Op een wandeling in een grote stad merkte hij plotseling dat een van zijn schoenveters los was. Hij bukte zich om deze vast te maken. Op dat ogenblik viel een achter hem lopende heer, die hier niet op bedacht was, over hem heen.» Bij de controle bleek dit gegeven, evenals de overige, juist te zijn. Het voorval had zich enige weken tevoren op een druk punt in Londen afgespeeld. Nader onderzoek wees uit, dat zich een soortgelijk voorval in het leven van Croiset had voorgedaan. Op twaalfjarige leeftijd, zo vertelde hij mij de volgende dag, toen ik hem met betrekking tot zijn introspecties ondervroeg, bevond hij zich met een vriendje in een huis, waarin iemand overleden was. Het vriendje begaf zich met hem naar de kamer, waarin het lijk van de overledene stond opgebaard. Het vriendje, dat rooms-katholiek was, knielde voor het crucifix dat zich ter plaatse bevond. Croiset was hier allerminst op bedacht. Hij viel over zijn kameraadje heen, waarbij hij met zijn hoofd tegen de lijkstootte.

Croiset heeft vooral grote bekendheid gekregen door zijn consulten met

betrekking tot vermiste en meestal – zoals later bleek – verdronken kinderen. Wij hebben hier onmiskenbaar met een van zijn «specialiteiten» te doen. Uit de gegevens welke hij ons met betrekking tot zijn kinderjaren verstrekte, blijkt dat hij op achtjarige leeftijd bij het spelen te water geraakte en bijna verdronk. Dit gebeuren veroorzaakte een psychisch trauma bij hem en het is aan geen twijfel onderhevig of zijn belangstelling met betrekking tot vermissingsgevallen, in het bijzonder wanneer deze vermissingen betrekking hebben op verdronken kinderen en personen, houdt met dit trauma verband.

Wanneer wij onze aandacht richten op de gevallen waarbij Croiset met betrekking tot diefstalangelegenheden geconsulteerd werd, dan zal ons blijken dat – hoe interessant zijn indrukken vaak ook mochten zijn vanuit parapsychologisch standpunt bezien – de gegevens die hij verschaftte vaak van weinig praktische waarde waren. In tal van gevallen begaf hij zich op zijwegen, hetgeen aanleiding was te vermoeden, dat hier van verschuivingen sprake was. De oorzaak van dergelijke verschuivingen dient mijns inziens eveneens in zijn jeugd te worden gezocht. Men moet nl. weten dat – zoals reeds in de biografische aantekeningen in het begin van dit hoofdstuk werd opgemerkt – zijn vader, de toneelspeler Hijman Croiset, er anarchistische denkbeelden op nahield en een vereerder was van de franse socialist Pierre Proudhon, van wie de uitspraak afkomstig is dat eigendom op diefstal berust (*la propriété c'est le vol!*). Ofschoon Croiset het met deze uitspraak niet geheel eens is kan toch niet ontkend worden dat hij nooit geheel bevrijd is geworden van de invloed die zijn vader in dezen op hem uitgeoefend heeft. Het is derhalve zeer waarschijnlijk te achten dat de aandachtsverschuiving van hoofdzaken naar bijkomstigheden op een afweermechanisme berust dat zijn oorsprong vindt in vaderlijke suggesties.

Dat verschillende van de door paragnosten verstrekte gegevens verband houden met emotionerende ervaringen uit hun verleden, hebben wij reeds vele malen kunnen aantonen, in het bijzonder door onze onderzoekingen met Croiset. Enkele voorbeelden laten we hier volgen. Bij de gegevens die door Croiset terzake van de in dit hoofdstuk uitvoerig beschreven stoelenproef te Denver naar voren werden gebracht, waren er enkele die zeker te maken hadden met aangrijpende wederwaardigheden uit het leven van de paragnost zelf. Wij hebben hierover reeds in een artikel t.a.p. uitvoeriger bericht. Een dezer ervaringen betreft de hond van de paragnost, een bouvier die als gevolg van een ernstige huidziekte door een dierenarts werd afgemaakt. In het gezin van Croiset had dit een grote opschudding verwekt, aangezien men zeer aan het dier gehecht was. Dit gebeuren heeft er nu ongetwijfeld toe bijgedragen dat Croiset bij de beelden inzake de eerste doelwitpersoon van de proef te Denver (mevrouw Olinger) een indruk kreeg met betrekking tot het achterhouden van het boek waarin melding werd gemaakt van het pijnloos afmaken van zieke huisdieren (katten); zoals bekend gaf hij zelfs precies de pagina op van de betreffende passage.

Ook de ernstige ziekte waaraan zijn, inmiddels overleden, echtgenote leed (diabetes), weerspiegelt zich in tal van gegevens, die door hem tijdens consulten gedurende de periode van haar laatste levensjaren werden verstrekt. Het feit dat Croiset voor de proef te Denver ten aanzien van de tweede doelwitpersoon, de heer Tuck, de vraag stelde of deze het pas had meegemaakt «dat iemand zijn bril afviel waarbij het glas eruit viel», is hier een voorbeeld van. Men dient namelijk te weten dat mevrouw Croiset in haar laatste levensjaren blind werd. Uit dien hoofde voelde de paragnost zich in die jaren emotioneel betrokken bij alles wat met ogen te maken had. Ook is er in het laatste levensjaar van zijn echtgenote wel sprake geweest van het amputeren van tenen, ja zelfs van een been. Het feit dat Croiset een indruk kreeg met betrekking tot een afwijking aan de grote teen van een doelwitpersoon houdt hier ongetwijfeld verband mee. Ook in een ander geval, waarbij Croiset in die tijd geconsulteerd werd, zal hij bij het «zien» van zijn beelden ongetwijfeld beïnvloed zijn geweest door de ernstige ziekte van zijn vrouw. Toen hem namelijk raad gevraagd werd inzake een vermissingsgeval in Centraal-Amerika beschreef hij zeer duidelijk de plek waar men het lijk van de vermoorde jongen zou kunnen vinden. Ter plaatse werd echter alleen een onderbeen met voet van het slachtoffer aangetroffen, men had het lijk in stukken gesneden en de lichaamsdelen in verschillende, ver van elkaar gelegen contreien verborgen. Ik betwijfel of hij deze plek ook «gezien» zou hebben als in die dagen niet aan de orde was geweest dat zijn vrouw wellicht een been-amputatie moest ondergaan.

In dit verband zou ik nog kort een andere zaak willen releveren. Consultant was een lid van de rechterlijke macht te Utrecht, die mij naar aanleiding van de moord op een agent van politie te Woerden verzocht had een onderhoud met een paragnost te arrangeren. Een der eerste indrukken welke Croiset bij dit consult kreeg, betrof een huis in de Lange Nieuwstraat te Utrecht, waar men toneelbenodigdheden verkocht. In de uitstallkast van dit huis stond jarenlang een blikken harnas. De betrokken rechter verdacht, ten onrechte, een blikwerker van deze moord, hetgeen tot gevolg had dat hij, onbewust en ongewild, telepathisch Croiset met betrekking tot deze verdachte beïnvloedde, hetgeen de proefneming – in politieel maar niet in parapsychologisch opzicht – deed mislukken. Dat blikwerker voor de paragnost geassocieerd was aan het hem bekende harnas (waar hij in die dagen vaak voorbij ging en naar keek) is begrijpelijk wanneer wij bedenken, dat zijn moeder kleedster bij het toneel was en de zaak, waarin het harnas te kijk stond, een zaak was die met het toneel te maken had.

Uit mijn aantekeningen blijkt dat herinneringen aan de moeder trouwens in tal van zijn beelden een rol spelen. Zo vertelde hij mij eens dat wanneer hij in zijn praktijk als genezer in aanraking komt met een kankerpatiënt, hem vaak het beeld verschijnt van een half geschildte perzik. Wanneer wij weten dat Croiset's moeder aan kanker leed en dat hij bij een van

zijn laatste bezoeken aan haar ziekbed een half geschilderde perzik op haar nachtkastje zag staan, dan wordt dit beeld ons volkomen begrijpelijk.

VERIDIEKE PSEUDO-HALLUCINATIES
EN JUISTHEIDSBEWUST ZIJN

Niet alleen onze waarnemingen met betrekking tot de gedragingen van psychoscopisten tijdens de proefnemingen, maar ook hun introspecties geven ons aanleiding te menen, dat wij bij de telepathie met «inneren» (= het invallen van «gedachten» die uit een ander bewustzijn afkomstig zijn) te doen hebben. Zoals verwacht kon worden is dit nu ook bij de heer Croiset het geval.

Uit het voorgaande moge reeds gebleken zijn dat de kennis met betrekking tot zijn al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige consultants, voorzover deze op telepathie berust, in het merendeel der gevallen tot hem komt in de vorm van wat wij noemen «veridieke pseudo-hallucinaties». Evenals andere paragnosten «ziet» hij bepaalde gebeurtenissen, welke zich in het leven van zijn consultants hebben afgespeeld, aan zijn geestesoog voorbijtrekken. Dit voorbijtrekken geschiedt, blijkens zijn zelfwaarnemingen, op een wijze welke de psycholoog aanleiding geeft om hier een parallel te trekken met hetgeen valt op te merken bij personen met een ongemeen levendig en aanschouwelijk voorstellingsvermogen. Anders gezegd: bij personen met een zogeheten eidetische begaafdheid^[73].

Hoe ongemeen scherp en gedetailleerd de beelden (hier verder «hallucinaties» genoemd) soms zijn, moge het navolgende geval leren. Het betreft de heer A. Op zekere dag, toen deze hem volkomen onbekende heer onverwacht bij hem op bezoek kwam, «zag» Croiset plotseling zeer duidelijk het beeld van een dwarsstraat van de Utrechtse Straat te Arnhem achter de heer A. opdoemen. In deze straat «zag» hij A. in gesprek met een militair. Het beeld was zo scherp, dat hij daarin zelfs de grassprietjes tussen de klinkers kon opmerken. Naar verwacht kon worden gaf dit beeld aanleiding de bezoeker de vraag te stellen, of er ook iets met hem in deze straat gebeurd was. «Heeft u in deze straat een heftige emotie gehad?» A. antwoordde hierop, dat hij enige maanden geleden in deze straat plotseling onwel was geworden en neergevallen.

Een vergelijkend onderzoek tussen de zelfwaarnemingen der eidetici en die van onze psychoscopisten kan niet anders dan tot de erkenning leiden, dat er verwantschap bestaat tussen de pseudo-hallucinaties der eidetici, welke door E. Jaensch, O. Kroh e.a. zo grondig bestudeerd zijn, en de «hallucinaties» van Croiset en andere paragnosten. Het verschil is hier wel in hoofdzaak gelegen in het feit, dat de eidetici «zien» hetgeen zij zelf beleefd hebben en de psychoscopisten hetgeen anderen beleefden en waarvan zij langs telepathische weg kennis verkregen. Evenmin als de pseudo-

hallucinaties der eidetici zich beperken tot het gezichtszintuig, blijken de «hallucinaties» der paragnosten dit te doen.

Zoals reeds uit het voorgaande gebleken moge zijn, doen zich namelijk bij Croiset, evenals bij andere paragnosten, behalve gezichts-«hallucinaties», ook «hallucinaties» van het gehoor en andere zintuigen voor. Wie proeven met hem genomen heeft of daarvan getuige is geweest, weet dat er zich bij herhaling namen aan hem opdringen en dat deze zich aan hem opdringende voorstellingen soms in gehoors-«hallucinaties» overgaan. Ook gebeurt het bij herhaling dat hij de pijnen, waaraan een consultant lijdende is, mee-voelt (samenlijdelijkheid). Ook reuk- en smaak-«hallucinaties» hebben zich bij hem voorgedaan.

In een aantal gevallen blijkt nu bij de paragnosten het «hallucinatoire» element te ontbreken en doen zich bij hen slechts min of meer dominerende voorstellingen voor. Zij zeggen dan dat de een of andere gedachte, betrekking hebbend op de inductor, zich aan hen opdringt. Deze opdringende voorstellingen moeten wij als de voorloopsters der «hallucinaties» beschouwen. Zij kunnen daar in overgaan maar blijken dit geenszins steeds te doen. De psychologie leert ons dat aan elke hallucinatie een voorstelling ten grondslag ligt.

Dat wij ook hier een parallel kunnen trekken tussen hetgeen wij bij de paragnosten opmerken en hetgeen het onderzoek met betrekking tot het geheugen aan het licht bracht, behoeft wel geen betoog. Dit onderzoek wees immers uit, dat er naast een aanschouwelijk geheugen, zoals wij dat bij de eidetici aantreffen, een niet-aanschouwelijk geheugen valt te onderscheiden. Evenals er bij onze paragnosten een geleidelijke overgang bestaat tussen het niet-aanschouwelijke en het aanschouwelijke weten, valt er een geleidelijke overgang te constateren tussen het niet-aanschouwelijke en het aanschouwelijke geheugen.

Reeds F. W. H. Myers heeft erop gewezen, dat het onderzoek der paragnosten ons aanleiding geeft om onderscheid te maken tussen *sensorische en motorische automatismen*. Onder sensorische automatismen verstond Myers die berichten van het sublimale zelf aan het supralimale zelf, welke aanleiding geven tot de opstelling van het begrip veridieke (pseudo-) hallucinatie. Van motorische automatismen sprak Myers daar, waar paragnosten door middel van automatisch schrift en daaraan verwante verschijnselen (het uitslaan van de wichelroede, enz.) blijk geven van hun paranormale begaafdheid. Kan men van de sensorische automatismen zeggen, dat zij berusten op het ideosensorisch beginsel, aan de motorische automatismen ligt het ideomotorisch principe ten grondslag. De zich opdringende voorstellingen (ingevingen) der paragnosten moet men beschouwen als verschijnselen, welke de tussenschakel vormen tussen de sensorische en de motorische automatismen.

Het feit, dat wij in de psychologie wel onderscheid plegen te maken tussen visuele en auditieve personen enerzijds en motorische personen an-

derzijds, heeft aanleiding gegeven tot het stellen van de vraag, of sensorische (visuele, auditieve, enz.) paragnosten, zo niet uitsluitend dan toch overwegend, «hallucinaties» en daaraan verwante verschijnselen vertonen, en of zij die tot het motorische type behoren overwegend automatisch schrift en hetgeen daarmee samenhangt, produceren. Persoonlijk ben ik de mening toegedaan dat de meeste paragnosten mengtypen zijn waarbij een der beide typen overweegt. Wat Croiset betreft: zowel uit hetgeen hij mij persoonlijk mededeelde, als hetgeen ik uit de mond van anderen vernam, heeft hij in de jaren van zijn opkomst wel automatisch geschreven en ook wel als zgn. medium aan kruis- en bord-seances deelgenomen. Zelf nam ik slechts sensorische automatismen bij hem waar, hetgeen voor mij aanleiding is hem overwegend als een vertegenwoordiger van het sensorische type te beschouwen.

Wanneer wij, na deze uiteenzetting over sensorische en motorische automatismen, bedenken dat het psychologisch onderzoek aan het licht bracht dat sommige personen door middel van automatisch schrift en daaraan verwante verschijnselen zgn. vergeten voorvallen uit hun leven vermogen te reproduceren, gelijk door Janet^[74] e.a. werd aangetoond, en dat Croiset ook wel door middel van automatisch schrift van zijn paragnostische begaafdheid heeft blijk gegeven, dan blijkt ook op dit punt een parallel getrokken te kunnen worden tussen hetgeen wij bij paragnosten vermogen op te merken en hetgeen het onderzoek met betrekking tot het geheugen naar voren bracht.

Het trapsgewijs appercipiëren – Gelijk andere paragnosten doet ook Croiset door zijn gedragingen tijdens de zittingen vaak denken aan iemand die zich moeizaam bezint op een woord, een naam of een gebeurtenis. Wij weten allen uit eigen ervaring dat bij een dergelijk bezinnen, wanneer dit bijvoorbeeld betrekking heeft op een «vergeten» naam, ons vaak eerst een naam invalt welke daaraan geassocieerd is. De psychologie kent het begrip getrapte apperceptie, dit is het trapsgewijze opduiken van bijvoorbeeld het gezochte woord. Dit trapsgewijze appercipiëren doet zich nu ook bij de paragnosten voor.

Bij gelegenheid van een reeks proefnemingen welke onder mijn leiding in het Rijks-Archief te Utrecht werd genomen, overhandigde prof. E. aan Croiset een archiefstuk als inductor. Enige ogenblikken later deelde de paragnost de aanwezigen mede, dat hij met dit stuk terugging naar de middeleeuwen. «Er dringt zich het beeld van een paus aan mij op. Ik zie een monnik. Het kan ook een priester zijn. Hij heeft een verzoekschrift gericht tot de paus op verzoek van een ridder.» Prof. E. antwoordde dat de gesloten enveloppe inderdaad een verzoekschrift bevatte, dat door een priester was geschreven op verzoek van een ridder en aan een paus gericht was. Croiset greep daarop een ander voorwerp waarna hij een beschrijving gaf van de beelden welke zich met betrekking tot deze inductor aan hem

opdrongen. Plotseling legde hij dit voorwerp terzijde en zei: «Nu moet ik terugkomen op die enveloppe. Ik moet denken aan een boek dat ik jaren geleden gelezen heb. Het heet *Alleen op de wereld*. De hoofdfiguur uit dat boek heet Rémy. Hij is op zoek naar zijn broer. Die broer woonde op een woonschuit, op een woonark. Ark, ark, arche. Heeft het woord *arche* iets met dit stuk te maken?»

Prof. E. kon op deze vraag slechts een bevestigend antwoord geven. Hij deelde de aanwezigen mede, dat in het handschrift het woord *presul* voorkomt, hetgeen *archi-episcopus* betekent. Een der aanwezigen (dr. M.) had enige tijd te voren, ten onrechte volgens prof. E., uit het gebruik van dit woord een bijzondere conclusie getrokken voor de rechtsmacht van de bisschop van Utrecht. Toen het handschrift de paragnost als inductor werd overhandigd herinnerden prof. E. en dr. M. zich hun polemieken inzake dit woord. Het kan nu wel niet anders of Croiset heeft, tijdens deze bijeenkomst, langs telepathische weg een indruk met betrekking tot het woord *archi-episcopus* gekregen, met gevolg dat hij aan een (woon-)ark moest denken. De verklaring hiervan ligt voor de hand voor diegene die het verleden van Croiset kent. In de periode waarin hij Malot's *Sans famille* (Ned. vert. *Alleen op de wereld*) las, vereenzelvigde hij zich met Rémy, die, gelijk hij, bij pleegouders werd grootgebracht en van zijn broer gescheiden leefde.

Met het trapsgewijze appercipiëren hangt samen het broksgewijze opdoemen van herinneringen. Bezinnen wij ons op een vergeten naam dan kan het niet alleen gebeuren dat zich aanvankelijk namen aan ons opdringen die om de een of andere reden aan deze naam geassocieerd zijn, maar het komt ook wel voor, dat de gezochte naam zich broksgewijs aan ons opdringt. Iets dergelijks doet zich nu bij de paragnosten voor.

Tijdens een bijeenkomst waarbij ik aanwezig was, drong zich, op het ogenblik waarop Croiset op het punt stond een keuze te doen uit een aantal voorwerpen, welke door de aanwezigen op een tafel waren gelegd, het beeld aan hem op van een paar lange witte handschoenen. Dit beeld werd onmiddellijk gevolgd door dat van een paar lange oorbellen. Croiset deelde daarop de aanwezigen mee hetgeen hij «zag». Rondkijkend wees hij daarop, zonder aarzelen, een ongeveer in het midden van de overvolle zaal gezeten dame aan met de woorden: «Deze beelden behoren bij elkaar en hebben op u betrekking.» Zichtbaar verrast antwoordde de aangesprokene bezoekerster dat dit juist was. Zij deelde daarop de aanwezigen mede dat zij, als lid van een toneelgezelschap, kort geleden een rol vertolkt had waarin zij in het eerste bedrijf lange witte handschoenen en lange oorbellen moest dragen. In het tweede bedrijf moest zij anders gekleed gaan. Op zekere avond was, in de kleedkamer, een der handschoenen in de oorbel blijven haken. Zij had zich daar zeer over opgewonden. Mede in verband met het feit dat zij maar weinig tijd had om zich te kleden.

Wij zien hoe zich hier een element uit een totaliteit aan de paragnost

opdrong. Op grond van mijn ervaring geloof ik ten stelligste dat, indien hij het opdoemen van verdere beelden had afgewacht, de kans groot geweest zou zijn dat tenslotte de gehele kleedkamerscène zich voor zijn «geestesoog» zou hebben afgespeeld. En dit temeer wanneer wij ons herinneren dat zijn moeder kleedster was bij het toneel. Hier beperkten zijn beelden zich tot een fragment, een element uit een totaliteit. Uit mijn talloze gesprekken met Croiset, ten doel hebbend zoveel mogelijk gegevens te verkrijgen met betrekking tot zijn zelfwaarnemingen, is gebleken dat de gehelen zich bij hem (en ook bij andere paragnosten) uit de elementen opbouwen. Soms geschiedt deze opbouw zeer vlug en heeft het er de schijn van dat de totaliteit, die op haar beurt een element is uit een omvangrijker geheel, plotseling in haar geheel voor hem staat, zodat er geen aanleiding bestaat om hier van een langzame opbouw te spreken en soms komt het voor dat de opbouw zich uiterst (Croiset spreekt hier van tergend) langzaam voltrekt en hij zich niet de tijd gunt deze opbouw te blijven volgen, zodat zijn gegevens fragmentarisch zijn.

Het juistheidsbewustzijn – Wanneer men mij vraagt in welk jaar en in welke stad de Studievereniging voor «Psychical Research» werd gesticht, dan zal ik antwoorden: «In 1920» en «in Amsterdam». Hoe weet ik nu dat deze antwoorden juist zijn en dat de oprichtingsvergadering niet in 1919 of 1921 plaatsvond en bijvoorbeeld in Den Haag? G. E. Müller, die zo'n belangrijk aandeel heeft gehad in de opbouw van de psychologie van het geheugen, heeft erop gewezen, dat er een aantal kentekenen (juistheidscriteria) is, welke het zgn. juistheidsbewustzijn doen ontstaan. Deze juistheidscriteria, welke wij door introspectie kunnen leren kennen, zijn hier allereerst de *uitsluitendheid* en de *hardnekkigheid*, waarmee dit jaartal en deze stadsnaam zich aan mij opdringen, alsmede de *duidelijkheid*, de *levendigheid* en hetgeen Müller de *volheid* («Fülle») der voorstellingen heeft genoemd. Met dit laatste bedoelt Müller dat zich, behalve jaartal en plaatsnaam ook een aantal, daaraan geassocieerde voorstellingen zich aan mij opdringen. Zo «zie» ik, als ik over een levendig en aanschouwelijk voorstellingsvermogen beschik, onder meer de zaal weer voor mij waarin de vergadering gehouden werd en prof. Heymans, die de vergadering presideerde en als voorzitter gekozen werd. Tenslotte dient erop gewezen te worden, dat ook de *herkenning van het gereproduceerde als zodanig* tot de juistheidscriteria dient te worden gerekend.

Wij weten dat het juistheidsbewustzijn, dat dus door een samenspel van een aantal factoren (juistheidscriteria) ontstaat, niet altijd even sterk is. Ook blijkt het niet altijd betrouwbaar te zijn, zoals onderzoekingen over de steekhoudendheid van getuigenverklaringen aan het licht brachten. De vraag dringt zich nu aan ons op of wij bij het onderzoek van de telepathie en de daaraan verwante verschijnselen, het juistheidsbewustzijn terugvinden. Wie paragnosten heeft geobserveerd weet, dat dit inderdaad

het geval is. Bij mijn proefnemingen met paragnosten is het mij steeds weer opgevallen, dat de zich aan hen opdringende, op paranormale wijze verworven kennis, gepaard ging met een juistheidsbewustzijn, dat echter niet steeds even sterk was. Zoals verwacht kon worden merkte ook Croiset het juistheidsbewustzijn bij zichzelf op en is dit vaak een onderwerp van gesprek geweest.

Stellen wij een onderzoek in naar de criteria welke de paragnosten aanleiding geven van een juistheidsbewustzijn te spreken, dan blijkt ons dat deze vrijwel dezelfde zijn als die welke bij het zich herinneren tot het ontstaan van dit bewustzijn aanleiding geven. Bij Croiset is de voornaamste van deze criteria ongetwijfeld de volheid der voorstellingen. Hoe vaak ben ik er niet getuige van geweest, bij de verificatie van een stoelenproef, dat hij, wanneer de doelwitpersoon aanvankelijk, geheel ten onrechte, de juistheid van een gegeven ontkende, hij dit gegeven aanvulde met gebeurtenissen, welke zich rondom dit gegeven afspeelden. Dit leidde er dan in de meeste gevallen toe dat de doelwitpersoon (of personen uit diens omgeving) tot de erkenning kwamen, dat het gegeven als een treffer moest worden aangemerkt. Ook is het bij herhaling voorgekomen dat een doelwitpersoon in het openbaar de juistheid van een bepaald gegeven ontkende om zich na afloop van de bijeenkomst te melden met de mededeling dat het beschreven beeld wel juist was, maar dat hij niet bereid was dit in het openbaar toe te geven. In vrijwel al deze gevallen was bij Croiset een sterk juistheidsbewustzijn aanwezig, dat hem de overtuiging schonk dat zijn gegevens juist waren. Het spreekt wel vanzelf dat – in het bijzonder bij zijn optreden in het openbaar – zijn, terecht, hardnekkig volhouden dat hij juist «gezien» had ten onrechte wel eens werd uitgelegd als een streven om iets goed te praten hetgeen in wezen een misser was.

Ik mag niet verzuimen hierbij aan te tekenen, dat ik er meermalen getuige van ben geweest, dat een doelwitpersoon opzettelijk de juistheid van door Croiset verstrekte gegevens ontkende. Bij zulke gelegenheden is het meer dan eens voorgekomen dat de paragnost op deze «plagerij» reageerde door voorvallen uit het leven van de doelwitpersoon, welke hij «gezien» maar tot dusver verzwegen had, aan de openbaarheid prijs gaf. Voor de betreffende persoon was dit vaak een zeer pijnlijke aangelegenheid. En dit in het bijzonder wanneer deze zich bevond in gezelschap van personen die niet of slechts ten dele bekend waren met hetgeen de verontwaardigde Croiset onthulde. Ik heb dienaangaande enige malen zeer boze brieven over deze ongewenste onthullingen gekregen. Meestal kon ik de betrokkenen daarop slechts antwoorden, dat wie kaatst de bal dient te verwachten. Croiset voelde zich door de misplaatste ontkenningen in zijn beroepseer gekrenkt en verloor hierdoor enigermate zijn zelfbeheersing, hetgeen ontremming tot gevolg had.

Tot slot van hetgeen wij hier met betrekking tot het juistheidsbewustzijn hebben gemeend naar voren te moeten brengen willen wij er hier nog

op wijzen, dat wij bij herhaling een soort van wedstrijdverschijnsel met betrekking tot twee gevoelens van klaarlijkheid, betrekking hebbend op twee verschillende personen, bij Croiset en andere paragnosten hebben kunnen constateren. Als voorbeeld moge het navolgende geval dienen. Het betreft de opsporing van een kinderverkrachter, waarbij een rechercheur de hulp van Croiset inriep. Tijdens het consult drongen zich twee persoonlijkheidsbeelden aan hem op welke hij nauwkeurig beschreef, waarbij zich voor zowel de ene als de andere figuur een sterk juistheidsbewustzijn aan hem opdrong. Hij geraakte hierdoor in verwarring. Later is gebleken dat vanuit parapsychologisch standpunt bezien beide beelden juist waren. Het eerste beeld betrof echter de man die door de rechercheur ten onrechte verdacht werd (onbewuste telepathische beïnvloeding van de zijde van de consultant). Na verloop van enkele maanden werd de werkelijke dader gevat. Toen bleek dat Croiset ook deze beschreven had. Wij hebben hier met een van die vele gevallen ten doen waaruit blijkt, dat een op zichzelf juist zijnd overtuigingsgevoel geen waarborg inhoudt dat de door de paragnost verstrekte gegevens van *praktische waarde* zijn.

HET «INSTELLEN» EN «STIL WORDEN»

Onder psychische constellatie hebben wij te verstaan de werking van de invloed, welke bewustzijnsinhouden op de reproductie blijken uit te oefenen. Wanneer ik mij instel op de jaren welke ik op de schoolbanken doorbracht, wordt een gunstige constellatie geschapen voor het opdoemen van herinneringen uit dat tijdperk. Andere herinneringen worden dan verdrongen. Stel ik mij daarentegen in op de jaren, waarin ik als student op de collegebanken zat, dan zullen andere herinneringen in mij opdoemen en die welke op mijn schooljaren betrekking hebben verdrongen worden. De werking van de psychische constellatie vinden wij nu bij onze paragnosten terug, hetgeen ons opnieuw een argument in handen speelt ten gunste van de stelling, dat de telepathische verschijnselen bij invallende gedachten kunnen worden ondergebracht.

Evenals zoveel andere paragnosten geeft ook Croiset ons te kennen, dat hij zich moet «instellen», d.w.z. een bepaalde psychische constellatie bij zichzelf moet verwekken. Zo geschiedde het bij een zitting, ten doel hebbend de dader van een reeks inbraken te doen arresteren, dat ik Croiset, nadat hij een nauwkeurige beschrijving van de voortvluchtige dader had gegeven, de vraag stelde of hij ook in staat was het milieu van deze persoon te beschrijven. De paragnost aanvaardde de hem gegeven instructie en stelde zich daarop op diens milieu in. Hij gaf thans een reeks, juist gebleken, bijzonderheden met betrekking tot het huis, de vrouw, de kinderen alsmede een commensaal, die handlangersdiensten verrichtte. Aan gezien deze bijzonderheden aan een ter zitting aanwezige rechercheur

bekend waren ligt het vermoeden voor de hand, dat hij deze gegevens op paranormale wijze aan het psychisme van deze rechercheur ontleende («inneren»). Een poging de toenmalige verblijfplaats van de, uit het huis van bewaring ontsnapte, inbreker te weten te komen, mislukte, ofschoon Croiset wel pogingen deed zich daarop in te stellen. Hij schreef dit toe aan het feit, dat hij «geen contact» met de voortvluchtige kon krijgen. Dit scheppen van een bepaalde psychische constellatie hebben wij bij hem ook ettelijke malen tijdens de voorbereiding van een stoelenproef kunnen waarnemen. Wij gaven hem dan opdracht in het bijzonder die gegevens uit het leven van de (toekomstige) doelwitpersoon naar voren te brengen, die specifiek waren en gemakkelijk documenteerbaar.

Het wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot het geheugen wees voorts uit, dat de reproduceerbaarheid ten dele afhangt van de gevoelens, waarmee de oorspronkelijke waarnemingen gepaard gingen. Wij weten allen uit eigen ervaring dat voorvallen, welke een diepe indruk op ons maakt hebben, «onuitwisbaar ingegrift» zijn en in de regel (vooropgezet dat zij niet verdrongen zijn) gemakkelijk gereproduceerd kunnen worden. Evenals bij andere paragnosten constateerde ik nu telkens weer bij Croiset dat het in de eerste plaats emotionerende ervaringen zijn uit het leven van personen, op wie hij zich instelt, welke zich aan hem opdringen. Zo geschiedde het tijdens een bezoek aan de arts Y., dat deze medicus hem (in mijn tegenwoordigheid) een mutsje ter hand stelde, dat kennelijk van een kind afkomstig was. Na zich een ogenblik op deze inductor geconcentreerd te hebben deelde Croiset de aanwezigen mede, dat hij «door een hevige angst overvallen werd» en dat deze angst «iets met brand uitstaande had». Ook «zag» hij een baard, die aan een kabouter deed denken. «Het kind heeft brandwonden in haar gezicht gekregen.» Bij de controle bleek dat het mutsje afkomstig was van een meisje, dat eens tijdens een kinderfeestje als kabouter verkleed was en een lange, witte vlasbaard droeg. Door een noodlottige samenloop van omstandigheden was de baard in brand gevlogen, waarbij het meisje deernisgewond was geraakt.

Dat Croiset zich volstrekt niet altijd op een bepaalde persoon hoeft in te stellen om dergelijke indrukken te verkrijgen leert ons het volgende, spontane, geval. Het betreft de hem volkomen onbekende heer X die de paragnost toevallig in een gezelschap ontmoette. Croiset voelde zich plotseling gedwongen de man onder vier ogen te zeggen, in het vervolg meer zelfbeheersing te tonen. Hij had nl. «gezien» dat X, zeer kort geleden, in dolle drift een stoel naar een vrouw had geworpen. De aangesprokene kon slechts erkennen dat de waarschuwing op haar plaats was. Croiset had een fragment geschouwd van een scène welke zich enige dagen tevoren in de huiskamer van X had afgespeeld.

Evenals bij het herinneren blijkt ook bij het inneren de toestand van passiviteit (verlaagd bewustzijnsniveau) als een begunstigende omstandigheid

te moeten worden aangemerkt. Een naam of een woord, waarop wij ons vergeefs bezinnen, valt ons plotseling in zodra wij ontspannen op onze divan liggen. Gelijk andere paragnosten geraakt ook Croiset kort voor of tijdens de proefnemingen in een toestand van passiviteit, die sommige paragnosten kunstmatig bij zichzelf trachten te verwekken door bijvoorbeeld op een glazen bol te staren, een hulpmiddel waarvan Croiset zich overigens nimmer bedient. Wie Croiset jarenlang geobserveerd heeft weet, dat hij soms plotseling in een gezelschap of tijdens een maaltijd bij vrienden of bekenden, kan «stil worden», d.w.z. in een toestand kan geraken, waarin zijn aandacht zich van de buitenwereld afwendt en op de eigen binnenwereld wordt gericht. In deze toestand, die met lichamelijke verandering gepaard gaat, heb ik hem talloze malen voor het begin van een demonstratie-avond zien geraken^[75].

Ook de tendentie tot beeldend denken, welke zich bij Croiset, gelijk bij andere paragnostisch begaafden, openbaart, duidt onmiskenbaar op een partiële verlaging van zijn bewustzijnsniveau, daar, zoals men weet, in de toestand van verlaagd bewustzijnsniveau zich een her-actualisatie van de oorspronkelijke neiging tot beeldend denken voordoet. Gevallen van beeldend denken («Verbildlichung») werden reeds in de jaren van zijn opkomst door verschillende personen bij Croiset opgemerkt, zoals mij gebleken is uit een brief welke in 1938 van een mijner bekenden, die met hem kennis had gemaakt, ontving.

Zelf heb ik in de loop der jaren ontelbare gevallen van «verbeelding» met gelijkheidsassociaties bij hem kunnen constateren. Zo «zag» hij op zekere dag «achter» mevrouw K. het beeld van een kist met Smyrna-rozijnen. Deze hallucinatoire beleving was voor hem aanleiding haar de vraag te stellen of zij graag rozijnen at. Op haar ontkennend antwoord repliceerde de paragnost, dat Smyrna-rozijnen toch een rol in haar leven gespeeld moeten hebben. Toen antwoordde betrokkene, dat zij in Smyrna geboren was. Wanneer wij weten dat Croiset in vroegere jaren in het kruideniersbedrijf werkzaam is geweest, dan wordt deze «verbeelding» van de naam van mevrouw K.'s geboorteplaats ons duidelijk.

Dat wij bij Croiset, evenals bij zoveel andere paragnosten, slechts van een gedeeltelijke verlaging van het bewustzijnsniveau mogen spreken, is mij wel heel duidelijk gebleken bij de vele zittingen, welke hij in mijn tegenwoordigheid voor politieke doeleinden hield. Meer nog dan bij andere zittingen dient de paragnost hier selecterend te werk te gaan. Uit de veelheid van indrukken, welke hij bij dergelijke zittingen krijgt, dient hij die uit te kiezen, welke naar zijn mening van waarde voor het betreffende onderzoek zijn. Evenals het zich instellen, eist dit selecteren inspanning van de geest, welke zonder een partiële verhoging van het bewustzijnsniveau niet denkbaar is. Het is nu deze gespletenheid, dit tegelijkertijd partieel passief en partieel actief zijn, welke in het bijzonder de zittingen voor politieke doeleinden voor hem zo vermoeiend maakt.

Maar ook bij demonstratie-avonden kan Croiset niet ongeremd en on-geselecteerd zijn indrukken weergeven. Gelijk verwacht kon worden is het bij herhaling gebeurd, dat hij op demonstratie-avonden indrukken kreeg, welke hij niet, zonder deze aan een bewerking te hebben onderworpen, aan de aanwezigen kon mededelen. In enkele gevallen zag hij zich zelfs verplicht, indrukken te verzwijgen. Zo gebeurde het op een keer, dat hij, toen hem tijdens een openbare bijeenkomst een bepaalde inductor ter hand was gesteld, volstond met ons te zeggen, dat dit voorwerp afkomstig was van een vrouw, die erg naar een kind verlangde en op grond van dit verlangen vaak geëmotioneerd werd, wanneer zij een moeder met een kinderwagen zag lopen. Onder vier ogen deelde hij later de betrokken vrouw mede, dat zij jaren geleden abortus had laten verwekken en dat zij als gevolg hiervan steriel geworden was. Daarom kon zij de aanblik van een moeder met een kinderwagen moeilijk verwerken. De vrouw erkende de juistheid van het «geziene».

Talrijke malen heeft Croiset bij demonstratie-avonden voorwerpen in handen gekregen van personen, waarbij het hem duidelijk werd dat zij bijvoorbeeld buitenechtelijke relaties onderhielden. Steeds heeft hij op een kiese manier zijn indrukken weten weer te geven. Slechts bijzonder goede verstaanders konden begrijpen dat hij meer zag dan hij vertelde. Menigmaal heeft een consultant Croiset bedankt voor de discrete wijze waarop deze zijn indrukken weergaf.

Overzien wij het geheel van het in deze en de vorige paragraaf behandelde, dan past ons de erkenning, dat de verschijnselen welke zich bij Croiset voordoen, voorzover deze onder het hoofd telepathie kunnen worden ondergebracht, steun verlenen aan de reeds door prof. G. Heymans geponeerde stelling, dat wij bij de telepathie met inneren te doen hebben. Deze erkenning geeft op haar beurt steun aan de oude metafysische leer dat al onze bewustzijnen gezien dienen te worden als elementen van een omvattender psychisch geheel dat ik «overziel» zou willen noemen.

EEN BLIK IN DE «AKASHA-KRONIEKEN»

Een psychoscopist is een paragnost die zich gemeenlijk van een voorwerp (inductor) als hulpmiddel bedient. Dit is de definitie welke ik gewoon ben van een psychoscopist te geven. Ter verduidelijking voeg ik hier dan vaak aan toe, dat de inductor in de meeste gevallen dezelfde rol vervult als de knoop in de zakdoek bij het zich her-inneren (= opnieuw inneren). Het feit dat ik hier schrijf *in de meeste gevallen* geeft aanleiding tot het stellen van de vraag, of men nu ook gevallen kent waarbij de inductor niet langer hulpmiddel is doch een wezenlijke rol speelt.

In haar lezenswaardig geschrift *Man's latent powers* maakt mevrouw Phoebe Payne, de echtgenote van de engelse zenuwarts L. J. Bendit, mel-

ding van een ervaring, welke haar ten deel viel toen zij zich eens ophield in de ruïnes van de kathedraal van Cashel in Ierland. «Plotseling ving mijn psychisch wezen de oude trillingen van zijn romantische geschiedenis op en ik was ontroerd en verrukt toen de lang voorbijge tonelen van ridderlijke pracht zich voor mij ontvouwd. Het was als een levendig, kleurrijk spel, nog opgeluisterd door het ritmische geluid van oud-keltische muziek. Het voortbestaan van zulke subtiele indrukken hangt af van de sterkte van de mentale en emotionele trillingen, die het oorspronkelijk gebeuren hebben begeleid. En de beelden, die zijn blijven bestaan, vertonen zich aan de psychoscopist als een voortrollende bioscoopfilm.» De schrijfster, die niet alleen een opmerkelijke paranormale begaafdheid bezit, maar tevens zeer bedreven is in de kunst der introspectie (hetgeen de waarde van haar publicatie in niet geringe mate verhoogt), is niet alleen van mening dat wij bij dit (geenszins op zichzelf staande) geval niet alleen met terugschouw te doen hebben maar tevens met het lezen in de «akasha-kronieken».

Wie bekend is met de gegevens welke het overgeleverde «occultisme» ons verschaft, en waarvan wij bij herhaling melding gemaakt vinden in de geschriften der theosofen en hun «zieners»^[76], weet dat zij vrijwel allen gewag maken van onuitwisbare prentachtige sporen, welke alles wat geschiedt in een boven-stoffelijke substantie zou achterlaten. Deze boven-stoffelijke substantie pleegt men dan met het sanskritse woord «akasha» aan te duiden^[77]. «De akasha-kronieken, waarvan men zegt dat zij het geheugen van het goddelijk bewustzijn vormen», aldus G. Hodson^[78] «en op de lagere gebieden worden aangetroffen, omgeven elk ding met de geschiedenis van zijn leven.» Met betrekking tot de psychoscopie zegt deze auteur «dat elk ding omgeven is door en existeert in een zee van akasha, waarop alles wat in de loop der jaren met dat ding gebeurd is, staat afgedrukt. Een psychoscopist is nu iemand, die het vermogen bezit om contact te maken met deze akasha-kronieken en daarin vermag te lezen.» Een dergelijke opvatting van de psychoscopie treffen wij ook aan bij mevrouw Payne. Ook volgens haar is elk voorwerp omgeven door een eigen «aura» (akasha-kroniek), waarin de psychoscopist vermag te lezen. «Men kan», zo schrijft zij, «ook een bepaalde plaats psychoscopisch onderzoeken . . . Het is merkwaardig hoe de aurische beelden van een oorspronkelijke gebeurtenis . . . in de psychische wereld voortbestaan, lang nadat de stoffelijke bijzonderheden van zulk een plaats volkomen veranderd zijn . . .»

Ofschoon de hem ten dienste staande middelen de parapsycholoog niet veroorloven de juistheid van het «geloof» in de akasha-kronieken en hetgeen daarmee samenhangt te controleren, zal een ieder die over een uitgebreide ervaring met psychoscopisten beschikt, niet kunnen ontkennen dat hij van tijd tot tijd bij zijn proefnemingen met verschijnselen in aanraking is gekomen, waarbij het hem moeilijk (maar niet onmogelijk) viel de telepathie-hypothese te handhaven en waarbij zijn gedachten naar de «occultistische» beschouwingen met betrekking tot de psychoscopie uitgingen.

Mij persoonlijk is dat althans bij herhaling overkomen. Dit betekent niet dat er bij mij twijfel bestaat met betrekking tot mijn overtuiging dat in het merendeel der gevallen het voorwerp (de inductor) bij de psychoscopist een ongeveer gelijke rol vervult als de knoop in de zakdoek of als het dierbare aandenken bij het zich her-inneren. Het betekent echter wel dat ik rekening houd met de waarschijnlijkheid, dat onze beschouwingen met betrekking tot de psychoscopie, volgens welke de inductor slechts een hulpmiddel zou zijn, aanvulling behoeven en dat de «echte» psychoscopie een oer-fenomeen zou zijn. Voorts dat het «geloof» in het bestaan van zoiets als een akasha-kroniek niet geheel en al uit de lucht gegrepen is. Het overgeleverde occultisme heeft, naar mijn mening, een heuristische waarde voor de parapsycholoog^[79].

Zowel bij Croiset als bij tal van andere paragnosten deed ik ervaringen op die mijn gedachten meer dan eens deden uitgaan naar het «geloof» (de hypothese) aan (van) de akasha-kronieken. Ik denk hier in de eerste plaats aan het feit, dat mij verschillende gevallen bekend zijn van huizen, welke een kamer bevatten welke door bewoners van het huis, dan wel door bezoekers of anderen, gemeden werden. Ondervroeg men betrokkenen waarom zij zo'n kamer meden, dan kreeg men in de regel tot antwoord, dat men daar geen verklaring van kon geven maar dat de «sfeer» in dat vertrek niet deugde. Sommige personen gingen verder en zeiden, dat zij in dit vertrek door een ondefinieerbaar gevoel van onbehagen overvallen werden. Ook werden de woorden «akelig», «angstwekkend», «griezelig» wel gebezigd.

Het is mij nu enige malen gelukt in zo'n vertrek een paragnostisch begaafde man of vrouw te brengen met het oogmerk na te gaan, of deze mogelijk meer omljnde indrukken zou krijgen dan de mensen die volstonden met zich hier in vage termen uit te drukken. Het behoeft wel geen betoog, dat ik in zo'n geval er zoveel mogelijk naar streefde een suggestieve beïnvloeding van de paragnost te voorkomen. Een enkele maal heb ik bij dergelijke proefnemingen positieve resultaten kunnen bereiken die controleerbaar waren en het bewijs inhielden, dat de angstgevoelens, die een aantal personen in zo'n gemeden vertrek overvielen, niet als volkomen ongegrond moesten worden aangemerkt.

Een dezer gevallen betreft een zogenoemd «spookhuis» in de gemeente M. Het werd bewoond door een advocaat volgens wie het op een der bovenkamers spookte. Deze kamer, die door huishoudelijke hulpkrachten zoveel mogelijk gemeden werd omdat deze hun «griezelig» aandeel, werd een enkele maal wel als logeerkamer gebruikt. Op een ochtend vertelde een gast dat hij de gehele nacht door angstwekkende dromen verontrust was. Van deze dromen kon hij zich slechts enkele fragmenten herinneren. En deze hadden betrekking op een man die door «soldaten» vermoord werd . . . Op verzoek van de bewoner ben ik op een avond met Croiset naar dit huis

gegaan. Er dient hierbij opgemerkt te worden dat deze aanvankelijk van mening was, dat de verhalen sterk overdreven waren en dat het onderzoek weinig of niets zou opleveren. Maar toen hij met mij voor het huis stond veranderde hij van mening. Na een vluchtige kennismaking met de bewoner liep Croiset, zonder zich verder om ons te bekommeren, de trap van het hem onbekende huis op. Het bleek dat hij zich rechtstreeks naar het «verdachte» vertrek begaf. Na korte tijd kwam hij naar beneden om ons te vertellen, dat in de bewuste kamer in de bezettingsjaren een illegale werker door duitse militairen vermoord was. Een door ons ingesteld onderzoek heeft uitgewezen dat het door Croiset geschouwde tafereel een gebeuren betrof, dat zich inderdaad in de bezettingsjaren in de onderhavige kamer had afgespeeld.

Voorts denk ik hier aan gevallen waarvan ik enkele voorbeelden gaf in mijn boek over *Het spiritisme*. Een ervan betreft de, volkomen onverwachte, verschijning van een ouderwets geklede heer, die door Croiset werd opgemerkt toen hij zich voor een zakelijk onderhoud in de werkkamer van een advocaat bevond. Croiset had deze jurist tevoren nimmer ontmoet, noch via anderen enige relatie met hem of zijn functie gehad. De uiterst gedetailleerde beschrijving, welke de paragnost met betrekking tot de verschijning wist te geven trof zowel mij als de jurist. Deze kon, door de treffende gelijkenis, direct verklaren dat het «geziene» beeld betrekking had op de grootvader van zijn echtgenote. Een nader ingesteld onderzoek bracht aan het licht, dat een zich in de kamer bevindende boekenkast vervaardigd was uit een betimmering, afkomstig uit de woonkamer van deze reeds jaren geleden overleden, grootvader. Als een analogon van dit geval vermeld ik hier nog een ervaring van Croiset. Op zekere dag, toen hij zich alleen op de zolder van een hem tevoren onbekend huis bevond, «zag» hij daar plotseling het lijk van een hem onbekende man aan een balk hangen. Een nader onderzoek wees uit, dat jaren geleden een der vroegere bewoners van dit huis zich op de zolder door verhangen van het leven had beroofd.

Ofschoon men dergelijke gevallen nog met behulp van de telepathie-hypothese kan verklaren lijkt het mij onwaarschijnlijk dat deze verklaring hier de juiste is en gaan mijn gedachten hier eerder uit naar de verklaringen, welke schrijvers als G. Hodson, Phoebe Bendit-Payne geneigd zijn aan dergelijke gevallen te geven. Ik word in deze overtuiging gesterkt door het feit dat ik er talrijke malen getuige van ben geweest dat Croiset (om ons hier tot hem te beperken) reageert op emoties, die zich in het verleden op een bepaalde plaats hebben afgespeeld. Hoe menigmaal heb ik niet bij hem kunnen constateren dat hij, bij een consult voor politieke doeleinden, op een bepaalde plaats bleef staan met de opmerking: hier heeft de vermiste (verdachte) een emotionerende ervaring gehad. Zoals een hond zich door een reukspoor laat leiden, zo laten paragnosten, naar het er de schijn

van heeft, zich leiden door het spoor (de indruk) die een emotie als het ware op een bepaalde plaats heeft achtergelaten. Bij een opsporingsgeval (vermist kind), waarbij Croiset zich in een boot van de rivierpolitie bevond, zei hij, toen het bootje zich op een bepaalde plaats in de rivier bevond, dat hij hier hevig geëmotioneerd werd. Een wachmeester vertelde hem dat men enige dagen tevoren op deze plek het lijk van een vermiste schipper had aangetroffen.

Niet-verwerpen en aannemen zijn geen synoniemen. Ofschoon ik zeker niet tot diegenen behoor die voetstoots, op gezag van theosofische en antroposofische schrijvers het bestaan van akasha-kronieken aanvaarden, behoor ik toch ook niet tot hen, die a priori het bestaan van zoiets als een dergelijke kroniek verwerpen. De ervaringen, door mij in de loop van tientallen jaren met tal van paragnostisch begaafde personen opgedaan, heeft mij doen erkennen, dat een deel der gegevens, ons door psychoscopisten verstrekt, waarschijnlijk niet op telepathie berust. Dit deel doet onze gedachten wel uitgaan naar de oude leer van de akasha-kronieken waarvan het bestaan echter tot dusverre niet bewezen is.

DE PARAGNOST ALS GENEZER

De ervaring leert ons dat talrijke personen, bij wie de paragnostische begaafdheid zich op een boven de norm gelegen wijze openbaart, de drang bij zichzelf bespeuren zieken door handoplegging te «genezen». Bij Croiset openbaarde, zoals hiervoor reeds opgemerkt, deze drang zich al vroeg. Voor een aantal paragnostisch begaafde personen (maar zeker niet bij alle) is dit een aanleiding om aan deze drang gevolg te geven. En dit temeer waar onder de «indrukken», die zij vaak spontaan krijgen met betrekking tot de personen waarmee zij in het dagelijks leven in aanraking komen, zich gegevens bevinden, die met de lichamelijke toestand van deze personen samenhangen. Vele paragnostisch begaafden zijn, in meerdere of mindere mate, ziektebeschrijvers. Voor een aantal van hen is dit nu aanleiding zich geheel of gedeeltelijk aan dit «genezingswerk» te wijden. Tot hen die in de loop der jaren ertoe over zijn gegaan zich grotendeels aan «genezingswerk» te wijden, behoort Croiset, die zich als zodanig een goede naam verwierf en door tal van artsen in binnen- en buitenland als «medische hulpkracht» aanvaard wordt.

Het is niet mijn bedoeling in dit boek aandacht te schenken aan het vraagstuk der onorthodoxe of paranormale geneeswijzen. De lezer, die hierin belangstelt, zij hier verwezen naar mijn boek *Magnetiseurs, somnambules en gebedsgenezers*, waarin de naam van Croiset ettelijke malen voorkomt. Toch kunnen wij dit onderwerp niet geheel buiten beschouwing laten daar het een integrerend deel van het leven van een aantal paragnosten uitmaakt, in het bijzonder van dat van Croiset. Meer dan eens heeft

hij verzekerd dat hij zich het meest aan zijn werk als genezer verknocht voelt en dat, hoe gaarne hij zich ook voor proefnemingen beschikbaar heeft gesteld en hoeveel voldoening deze hem ook geschonken hebben, hij zich nochtans in de eerste plaats «genezer»^[80] voelt, een mens die door zijn «begaafdheid» in staat is het lijden van zieken te verzachten. Dat hij evenals een aantal andere bonafide genezers, daartoe in een aantal gevallen in staat is wordt door tal van artsen erkend.

Het alom bekende verschijnsel dat de paragnosten de pijnen (hoofdpijn, reumatische pijnen, enz.), welke hun, al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige, consultants lijden, aan hun eigen lichaam vermogen te bespeuren (samenlijdelijkheid), doet zich, zoals verwacht kon worden, ook bij Croiset voor. Uit het voorgaande moge gebleken zijn dat wij deze paranormale eenwording («Persönlichkeitserweiterung um das Du», uitbreiding van de tegenwoordigheid in de ruimte of het heden) als een aspect van de telepathie hebben te zien. Wie, zoals ik, dagenlang als waarnemer in zijn ontvangkamer verblijf heeft gehouden, weet dat hij ontelbare malen langs de weg van het telepathisch rapport, spontaan en zonder daarbij gebruik te maken van een inductor, indrukken vermag te krijgen met betrekking tot de lichamelijke klachten, welke zijn consultants hebben doen besluiten zich onder zijn behandeling te stellen. Behalve indrukken van lichamelijke aard krijgt Croiset tijdens de behandeling van mensen die hem als genezer consulteren vaak tegelijk indrukken met betrekking tot voorvallen, welke zich in het al dan niet nabije verleden van zijn patiënten hebben voorgedaan. Zo vind ik bijvoorbeeld in mijn aantekeningen het geval van de heer W., een astma-patiënt, die zich op aanraden van zijn chef onder behandeling van Croiset had gesteld. Bij het eerste bezoek, direct bij het binnenkomen van de patiënt en nog voordat deze de gelegenheid had gehad iets met betrekking tot zijn kwaal te vertellen, kreeg Croiset juiste indrukken met betrekking tot diens kwaal, maar hij wist hem tevens, op grond van zich aan hem opdringende beelden, een aantal als juist erkende voorvallen uit diens jeugd te vertellen. Deze voorvallen hadden hoofdzakelijk betrekking op de conflicten, welke W. met zijn zeer tirannieke vader had gehad. Deze conflicten vonden overwegend hun oorsprong in de moeilijkheden welke W. in zijn jeugd had om de uitleg te aanvaarden die de plaatselijke predikant, met wie zijn vader bevriend was, aan een aantal bijbelteksten gaf. Ik herinner mij nog zeer wel hoe diep W. onder de indruk kwam van hetgeen de paragnost hem, spontaan, over zijn jeugd wist te vertellen.

Ook komt het wel voor dat Croiset tijdens een behandeling een flits krijgt met betrekking tot de toekomst van een patiënt of van personen uit diens omgeving. Een voorbeeld hiervan is het volgende geval. Het betreft de mij bekende mej. A. t. V. Op 10.6 1949 ontving zij een telegram uit Indonesië waarin haar bericht werd, dat de verloofde van haar zuster

gewond was. Bijzonderheden werden niet gegeven. Diezelfde dag kwam zij, voor geregelde behandeling, bij Croiset. Het viel hem op dat zij gedeprimeerd was, hetgeen voor hem aanleiding was haar te vragen wat de reden hiervan was. Zij vertelde hem over de inhoud van het telegram. Toen zei Croiset dat er geen reden was om ongerust te zijn omdat de verwondingen niet van ernstige aard waren. «Hij is gewond aan de linkerkant en wel aan bovenarm, hand en been. Ook heeft hij een kleine verwonding aan het hoofd, maar deze is zeer onbetekenend. Over twee maanden zal je aanstaande zwager zeker uit het hospitaal ontslagen worden.» Mej. t. V. schreef, hetgeen hier gezegd was, aan de verloofde van haar zuster. Enige tijd later kreeg zij een brief van hem terug waarin hij haar mededeelde, dat al hetgeen Croiset gezegd had met betrekking tot de verwondingen juist was. Later ontving zij een tweede brief. Na een verblijf van acht weken in het hospitaal deed hij wederom dienst.

Ook blijkt het voor te komen dat Croiset, bij het afscheid nemen van een consultant, indrukken krijgt die, zoals dan een ogenblik later blijkt, betrekking hebben op de volgende consultant. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de heer F.; toen Croiset hem uitgeleide deed, stelde de paragnost, bij de deur gekomen, plotseling de vraag of F. weleens last van schrijfkrimp had. Toen F. op deze vraag ontkennend antwoordde repliceerde Croiset, dat dit hem verbaasde, daar hij plotseling de symptomen van deze onaangename aandoening bij zichzelf bespeurd had. Toen de volgende consultant (het bleek de hem volkomen onbekende heer G. te zijn) de behandelkamer binnentrad, bleek de indruk, welke Croiset ten onrechte bij F. gekregen had, op de nieuwe patiënt betrekking te hebben.

De indrukken welke Croiset in zijn behandelkamer voor, tijdens of na de «magnetische» behandeling van een patiënt vermag te krijgen, betreffen volstrekt niet alleen deze patiënt of consultant zelf. Meer dan eens heb ik kunnen waarnemen, dat hij, gelijk ook andere paragnosten, spontaan indrukken kreeg met betrekking tot een hem onbekende huisgenoot of een hem onbekend familielid van de hem al dan niet bekende patiënt. Zo stelde hij op 14.4.1950 de heer L., tijdens de behandeling, plotseling de vraag hoe het toch ging met de inpakmachine van zijn broer. De heer L. berichtte mij dienaangaande: «... mijn broer heeft een inpakmachine ontworpen. Momenteel (15.4.1950) is hij nog bezig met deze machine allerlei proeven te nemen. Een en ander geschiedt onder de strengste geheimhouding en het moet uitgesloten worden geacht dat Croiset langs normale weg iets met betrekking tot het werk van mijn broer (die nimmer contact met een paragnost heeft gehad) te weten kan zijn gekomen.»

Het verschijnsel der paranormale vereenzelviging, dat zich spontaan in zijn behandelkamer voordoet, vermogen wij nu bij Croiset, evenals bij andere paragnosten, onder experimentele omstandigheden te observeren. Daartoe behoeven wij er slechts toe over te gaan psychoscopische proefnemingen met hem te arrangeren. Bij de behandeling van inductoren van

al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige consultants kan, zoals wij zagen, Croiset indrukken verkrijgen met betrekking tot gebeurtenissen, welke zich in het verleden van de betrokkene hebben afgespeeld. Het gebeurt daarbij nu bij herhaling dat de psychoscopist «hallucinatoire» belevingen heeft van de pijnen welke betrokkenen in het verleden, als gevolg van een ziekte, een ongeval enz., geleden hebben. Zo merkte ik bijvoorbeeld tijdens een zitting op, dat Croiset zich vereenzelvigde met een ongeveer zes-jarig meisje, dat ongeveer een half jaar tevoren door een boerenarbeider verkracht was geworden. De pijnen welke het meisje toentertijd geleden had, de angsten welke het had uitgestaan, ervoer de psychoscopist enkele ogenblikken lang op zodanige wijze, dat er alle reden bestond om hier van een opmerkelijk retrospectief telepathisch rapport te spreken.

Hetzelfde deed zich voor toen ik Croiset eens een voorwerp zag behandelen dat, zoals achteraf bleek, van een vrouw afkomstig was die geruime tijd tevoren een moeilijke bevalling had doorgemaakt. Hij gevoelde zich, toen men hem de inductor (een gouden ring) overhandigde, een barend vrouw worden. Er dient hierbij te worden opgemerkt dat degene die de ring meebracht onbekend was met de herkomst van dit sieraad en eerst enkele dagen na de proefneming in staat was de juistheid van de verstrekte gegevens te verifiëren. Bij de behandeling van een voorwerp (zakdoekje) dat, zoals achteraf bleek, afkomstig was van een vrouw die lijdende was aan mastitis, gevoelde Croiset zich een vrouw worden. Het was hem te moede als had hij mammae en hij voelde een stekende pijn in deze mammae^[81].

Ofschoon de paranormale vereenzelviging bij Croiset in de regel slechts van korte duur is en weinig of geen nawerking vertoont, blijkt dit nochtans niet steeds het geval te zijn. In november 1949 hield ik een lezing voor een vijftigtal artsen, die als reserve-officieren van gezondheid onder de wapenen waren geroepen en tijdelijk in het kamp Neerijnen (Betuwe) verblijf hielden. Op verzoek van deze medici was Croiset bij mijn lezing tegenwoordig en men had hem verzocht om, na de pauze, een demonstratie van zijn paragnostische vermogens te geven. Op de gebruikelijke wijze behandelde hij enkele voorwerpen, welke, nadat hij zich een ogenblik had teruggetrokken, door enkele deelnemers op een tafel waren gelegd. Onder de ter behandeling gegeven inductoren bevond zich een uit een geïllustreerd tijdschrift geknipt portret van een Oost-Aziat, dat mij aan een Chinees, Japanner of Koreaan deed denken.

Aanvankelijk wilde Croiset, overeenkomstig mijn verwachting, deze inductor negeren. Plotseling deed hij echter een greep naar dit prentje waarna ik het volgende optekende: «Er gaat geen leven van dit plaatje uit, er is iets doods aan. Is die man zo misselijk? Ik word erg misselijk. Is die man overleden? Hij is op een ongebruikelijke manier begraven. In een put

of een gat gegooid. Ik krijg de indruk van opsluiting. Iemand die veel gereisd heeft. Heeft hij in een vliegtuig gezeten? Het is alsof ik mij in een vliegtuig bevind. Ik bevind mij daarin in gezelschap van meerdere personen. Ik zie boeken en meetinstrumenten. Nu zie ik Engeland. Ik zie krijtrotsen. Maar dat heeft ook met Arabië te maken. Nu zie ik iemand die in wanhoop zijn handen aan zijn hoofd brengt. Een gevoel van ontzetting komt over mij. Vuur. Branden . . . »

Nadat Croiset het prentje op tafel terug had gelegd deelde de arts, van wie het plaatje afkomstig was, de aanwezigen mede, dat het hier een afbeelding betrof van een der talloze slachtoffers van de atoombom, welke in augustus 1945 op de Japanse stad Hiroshima geworpen was. Een der ziekteverschijnselen, waardoor de slachtoffers zich kenmerkten, is misselijkheid. Ook de andere door de paragnost verstrekte gegevens waren juist en hadden betrekking op de consultant, die in Engeland en Arabië was geweest en steeds per vliegtuig had gereisd. Boeken en meetinstrumenten waren ook gegevens welke als juist moesten worden aangemerkt. Na afloop van de behandeling van deze inductor was Croiset niet meer in staat inductoren in behandeling te nemen. Hij voelde zich misselijk blijven en op de terugweg bleek dit gevoel hem nog niet verlaten te hebben. De volgende dag belde hij mij op om mij te vertellen, dat hij nog steeds de nawerking onderging van «dat plaatje dat ik gisteravond behandelde . . . »

Het mee-lijden van actuele pijnen is niet een op zichzelf staand verschijnsel, maar het behoort beschouwd te worden in samenhang met het mee-«zien», mee-«ruiken», mee-«proeven», mee-«voelen», mee-«willen», enz. Het retrocognitief telepathisch rapport beperkt zich geenszins tot een her-actualisatie der pijnen, welke de al dan niet persoonlijk ter zitting aanwezige consultant in het verleden geleden heeft. Ik wees er hiervoor reeds op, dat de her-actualisering der pijnen, welke het verkrachte kind als gevolg van de ondergane mishandeling geleden had, gepaard ging met een her-actualisering van haar angsten. Dergelijke her-actualiseringen van angsttoestanden heb ik nu bij herhaling bij Croiset, alsmede bij andere paragnosten, kunnen waarnemen. Bij zittingen ten dienste van de politie, heb ik vele malen kunnen constateren, dat hij zich een ogenblik met de (al dan niet bekende) dader vereenzelvigde en daarbij een ogenblik doorleefde wat deze op zeker tijdstip, en in verband met het misdrijf, doorleefd had (tweestrijd, angst voor ontdekking, enz.). Dergelijke her-actualisaties van het verleden werden ook wel opgemerkt met betrekking tot de slachtoffers van geweldplegingen, wanneer hem een voorwerp ter hand werd gesteld van de bedrijver van zo'n gewelddaad. Wij merkten dan wel op, dat hij zich beurtelings met een van beide betrokkenen vereenzelvigde. Ook kwam het wel voor dat beide groepen indrukken samensmolten (verdichting van indrukken).

De vraag of de opmerkelijke verbeteringen^[82] die Croiset in de lichame-

lijke toestand van tal van patiënten vermag te bewerkstelligen zonder meer onder het hoofd suggestie-therapie moeten worden ondergebracht, dient ontkennend te worden beantwoord. Dit is ook de mening van tal van artsen, die jarenlang contact met hem hebben gehad. Ongetwijfeld speelt bij zijn behandelingen de suggestieve beïnvloeding een rol, maar het zou onjuist zijn te beweren dat al zijn bereikte positieve resultaten op rekening van een suggestieve beïnvloeding dienen te worden gesteld^[83].

Daar hebben wij allereerst het feit dat hij er meermalen in geslaagd is verbeteringen te brengen in de toestand van honden die verlamingsverschijnselen vertoonden en bij paarden die aan loopstoornissen (kreupelheid) leden. Overtuigender nog dan deze «genezingen» zijn de uitkomsten van proeven, die wij in 1968 en 1969 in een farmaceutische fabriek te Soest met hem namen. Bij deze proeven zochten wij onder meer na te gaan of Croiset ook in staat was de werking van enzymen te beïnvloeden, hetgeen het geval bleek te zijn. Het moge duidelijk zijn dat bij dergelijke proeven, die herhaald dienen te worden, van een suggestieve beïnvloeding geen sprake kan zijn en dat hier een factor X in het spel moet zijn. Omtrent het wezen van deze factor (waar reeds de mesmeristen uit het laatste kwartaal der achttiende eeuw melding van maken) tasten wij nog in het duister. Wij moeten volstaan met het vermoeden uit te spreken, dat deze factor X een activerende invloed vermag uit te oefenen op de vis medicatrix naturae. Omtrent de wijze waarop dat geschiedt, tasten wij eveneens nog in het duister.

Er rest mij hier nog op te merken dat Croiset bij de behandeling van zijn patiënten de meest overtuigende resultaten bereikte bij personen, die aan kinderverlamming leden en bij wie de artsen geen resultaten van enige betekenis konden boeken. Vermelding verdient hier nog het feit dat de opmerkelijk schokkende bewegingen, die zich bij patiënten in hun verlamde ledematen voordoen, wanneer Croiset zijn handen boven deze ledematen houdt, door mij ook bij de italiaanse genezer Andalini werden waargenomen. Ofschoon deze bewegingen de aandacht van medici trokken en ik bij herhaling op een neurologisch onderzoek dienaangaande heb aangedrongen, is men tot op heden nog niet tot een systematisch onderzoek van deze verschijnselen overgegaan hetgeen zeer te betreuren valt.

GESPREKKEN OVER CROISET'S ZELFWAARNEMINGEN

In de loop der jaren heb ik de beschikking gekregen over een groot aantal belangwekkende gegevens met betrekking tot Croiset's zelfwaarnemingen. De vele reizen die wij gezamenlijk maakten in verband met proefnemingen in het buitenland boden ons menigmaal de gelegenheid tijdens lange autoritten, terwijl Croiset aan het stuur zat, te komen tot uitvoerige gedachtenwisselingen; deze werden steeds op de band opgenomen. Onder de

mededelingen en inlichtingen welke Croiset daarbij verstrekte, bevonden zich belangrijke bijdragen tot ons inzicht in de wijze waarop paragnosten hun «indrukken» ontvangen. Ook vertelde hij mij vaak over zijn verleden, hetgeen tot een vermeerdering van mijn kennis inzake zijn specifieke gerichtsheden leidde. Vanzelfsprekend hebben wij ook op het Instituut en elders, veelal in direct verband met bepaalde consulten, tal van verhelderende gesprekken gevoerd. Uit een en ander is mij gebleken dat hij zichzelf in de loop der jaren gelijk gebleven is, maar ook dat op vele punten zijn gegevens met die van andere paragnosten overeenstemden. De volgende tekst is samengesteld uit fragmenten van samenspraak zoals Croiset en ik die bij herhaling met elkaar gehad hebben.

TENHAEFF: Het is mij steeds weer opgevallen dat u nu eens zegt dat u iets ziet en dan weer dat u iets weet. Wat is voor u *het verschil tussen zien en weten*?

CROISET: Als ik zeg dat ik iets «weet», dan zie ik meestal niets. Ik weet dan alleen maar. Maar dat weten is vaak een heel zeker weten. Als ik iets «zie» dan zie ik het voor mij. Maar dat «zien» kan zowel twee- als driedimensionaal zijn. Als ik iets driedimensionaal «zie» dan is dat voor mij bijna even werkelijk als ik u nu zie. Maar als ik iets twee-dimensionaal «zie» dan verschijnt het mij als een plaatje en stilstaand. Zo'n stilstaand beeld berust meestal op een telepathische beïnvloeding, op iets dat de persoon die mij consulteert, denkt en dan weet ik dat ik voorzichtig moet zijn, vooral als ik in een politieke aangelegenheid geconsulteerd word. Maar u zult wel begrijpen dat ik niet altijd een scherp onderscheid kan maken tussen die twee soorten beelden.

TENHAEFF: U bedoelt dus dat er overgangen zijn tussen de beide soorten beelden.

CROISET: Juist, er is soms niet zo'n groot verschil.

TENHAEFF: Ik geloof dat ik niet ver van de waarheid af ben als ik zeg dat er voor u graden van zekerheid bestaan. Er is een vaag weten en een zeker weten. Kunt u dat onderschrijven?

CROISET: Ja, dat is juist. Als ik iets driedimensionaal «zie» dan is dat voor mij iets dat vaststaat. Dat is mij in de loop der jaren gebleken. Maar als ik een tweedimensionaal beeld «zie» dan weet ik dat ik voorzichtig moet zijn en dat ik door degene die mij consulteert op een dwaalspoor gebracht kan worden zonder dat mijn consultant zich daarvan bewust is.

TENHAEFF: Als u zo'n driedimensionaal beeld heeft, komt u dan weleens in de verleiding te menen dat hetgeen u «ziet» werkelijk aanwezig is?

CROISET: Neen, want ik «zie» dat beeld altijd transparant. Ik kan er doorheen zien. Het staat tussen mij en de consultant.

TENHAEFF: Ziet u de driedimensionale beelden weleens op bijvoorbeeld een muur geprojecteerd?

CROISET: Neen, nooit. Maar wel tweedimensionale beelden. Die «zie» ik

als het ware op een vlak. Die «zie» ik nooit tussen mij en iets of iemand in. Ik «zie» die beelden geprojecteerd, zoals je een film ziet.

TENHAEFF: U heeft zoëven gezegd dat u nimmer in de verleiding komt om de beelden, welke u driedimensionaal «ziet», werkelijkheidskarakter toe te kennen of, anders gezegd, voor een echte waarneming te houden. Voor de psycholoog is dit een aanleiding om bij uw beelden van veridieke pseudo-hallucinaties te spreken. Ik geloof echter dat u te ver gaat als u zegt dat u nimmer in de verleiding komt. Persoonlijk ben ik er eens getuige van geweest dat u meende, dat een dame, behorende tot het gezelschap waarin u met mij de ganse avond had vertoefd, een hond op haar schoot had liggen. Later bleek u dat de door u «geziene» hond enige weken geleden gestorven was. Tijdens zijn leven had de hond vaak op de schoot van de dame gelegen. Zij was zeer aan het dier gehecht geweest en erg verdrietig gestemd over zijn dood. Tijdens haar verblijf in ons gezelschap had zij bij herhaling aan de hond gedacht. Ze had hem op haar schoot gemist. Kennelijk heeft u langs telepathische weg hier een indruk van gekregen. Deze indruk zette zich bij u nu niet om in een pseudo-hallucinatie, maar in een hallucinatie, zij het ook van veridieke aard. U verkeerde volkomen in de veronderstelling dat het dier echt aanwezig was en vond het vreemd, dat de dame het dier op deze bijeenkomst had meegebracht . . . Trouwens, dat geval staat in het geheel niet op zichzelf. Mij zijn meer van dergelijke gevallen van u bekend. Zelf heeft u mij ook wel van dergelijke ervaringen verteld.

CROISET: Ja, u heeft gelijk.

TENHAEFF: Men kan bij het geval van die hond, en ook bij andere soortgelijke beelden, de mening dat wij hier met een veridieke hallucinatie te doen hebben, bestrijden en zeggen dat we hier met een zogenaamd gedachtebeeld te maken hebben. Als dit zo is dan zouden wij hier van een paragnostische waarneming van een paranormaal gegeven uwerzijds moeten spreken. Ik sta niet afwijzend tegenover deze opvatting en wil met de mogelijkheid van het bestaan van gedachtevormen rekening houden.

TENHAEFF: Ik zou u thans een vraag willen stellen over uw *proscopische beelden*. U heeft mij weleens verteld dat beelden die op toekomstige gebeurtenissen betrekking hebben, voor u ijler zijn dan de beelden die met het heden in verband staan. Is dat juist?

CROISET: Inderdaad, bij mij zijn toekomstbeelden meestal ijl. Als ik een voorwerp in de hand neem (eigenlijk heb je dat voorwerp helemaal niet nodig, maar je doet dat vaak uit gewoonte) dat iemand mij geeft, dan gebeurt het wel dat er zich onder de beelden die zich aan mij opdringen enkele zijn, die zich door hun ijelheid van de andere onderscheiden. Ik weet dan dat dit toekomstbeelden zijn.

TENHAEFF: Een ogenblik. U schijnt dat niet altijd te weten. Laatst is het voorgekomen dat u bij een vermissingsgeval een brug over de rivier «zag».

Het viel u op dat die brug ijle vormen had, maar u stond daar niet bij stil. U gaf een beschrijving van die brug, maar uw consultant vertelde u, dat die brug er niet was. Later is gebleken dat die brug alleen nog maar op papier bestond als een ontwerp van de Rijkswaterstaat. U realiseerde u tijdens het consult in het geheel niet, dat er zich hier een toekomstbeeld vermengde met beelden die op het heden betrekking hadden.

CROISET: Ja, u heeft gelijk. Ik dacht niet aan dit geval. Maar u ziet nu weer hoe moeilijk het vaak voor een paragnost is om zijn beelden op de juiste wijze te interpreteren en hoe licht wij fouten maken. Fouten worden ook vaak gemaakt omdat wij paragnosten niet steeds in staat zijn om de tijdsruimten juist te schatten. Vaak «zien» wij gebeurtenissen uit de nabije toekomst veraf. En ook het omgekeerde doet zich wel voor.

TENHAEFF: Ja, het komt zelfs wel voor dat paragnosten iemand iets voorspellen dat zich reeds in het verleden heeft afgespeeld. En ook het omgekeerde doet zich voor. Ik herinner mij dat geval van die dame tegen wie u zei dat zij kortgeleden met een auto in een sloot terecht was gekomen. Ze ontkende dat heftig en u meende dat u zich vergist had. Dat beeld realiseerde zich echter een jaar later.

CROISET: Ja, en de dame zat zelf niet eens achter het stuur. Gelukkig maar, want anders zou iemand kunnen zeggen dat ik haar gesuggereerd had het beeld te verwerklijken.

TENHAEFF: Zoiets is in principe mogelijk. Men kan iemand met een voorspelling belasten en deze belasting kan, op haar beurt, tot misgrepen aanleiding geven. Maar dat was hier zeker niet het geval.

TENHAEFF: Nu wij zo over veridieke pseudo-hallucinaties en daaraan verwante verschijnselen spreken, mogen wij toch niet verzuimen een ogenblik aandacht aan illusies te schenken. U weet, dat wij daaronder hebben te verstaan verkeerd opgevatte waarnemingen. Onder het begrip illusie valt onder meer *het optisch bedrog*. Het is nu belangrijk te weten dat men ook bij de paragnosie met het optisch bedrog te maken krijgt.

CROISET: U doelt hier op dat geval in Freiburg, waar ik die muur met kantelen «zag».

TENHAEFF: Ja, onder meer. Dat geval in Freiburg was al zeer merkwaardig. U zei daar tegen een dame, tijdens die bijeenkomst in het instituut van prof. Bender, dat zij werkte in een groot gebouw waaromheen een muur stond met kantelen. De dame erkende dat zij in een groot gebouw werkte, maar zij ontkende dat de muur die om het gebouw heen stond, van kantelen voorzien was. U hield echter vol, dat u een muur met kantelen zag. Toen wij de volgende dag de situatie ter plaatse gingen opnemen bleek dat wij hier met een geval van optisch bedrog te doen hadden. Van een zeker punt af gezien versmolten de ramen van het gebouw met de bovenkant van de muur tot een zodanige eenheid, dat men de indruk kreeg, dat de muur van kantelen voorzien was.

CROISET: Ik herinner mij nu verschillende van die gevallen. Weet u nog dat geval van dat verdronken kind? Ik sprak over een paaltje in het water, dat wel twee meter hoog was. Later is gebleken dat dit paaltje, dat inderdaad aanwezig was, belangrijk korter was (dat een korter stuk van dat paaltje boven het water uit stak). Het kind had er tegenaan gekeken en daarbij had het paaltje op het kind de indruk gemaakt, dat het langer was dan in werkelijkheid.

TENHAEFF: Juist. Bij dit geval hebben wij, naar het mij voorkomt, met een retrospectische vereenzelviging te doen. U zag het paaltje met de ogen van het kind. Het optisch bedrog van het verdrinkende kind werd uw optisch bedrog.

CROISET: Ik heb zulke dingen zo vaak gehad. U herinnert zich toch dat geval van dat kind dat in de buurt van de Moerdijk verdronken is. Een duiker zou naar het lijkje gaan duiken. Plotseling begon ik met de ogen van de duiker te «zien». Ik «zag» zowat niets. Het was of ik door gelatine heen keek. Ik begreep er eerst niets van. Later is mij duidelijk geworden dat ik met de man mee onder water zag.

TENHAEFF: Behalve dit «zien met de ogen van een ander», dat berust op een paranormale vereenzelviging, schijnt er zich bij u en andere paragnosten ook een soort «zien in vogelvlucht» voor te doen, dat bij mij weleens de herinnering heeft opgewekt aan de berichten van de mesmeristen uit het midden der vorige eeuw. Ik bedoel dat het u ook weleens overkomen is, dat het u toescheen dat u waarnemingen deed vanuit een punt in de ruimte en dan, naar het scheen, het geheel kon overzien.

CROISET: Ja, dat is mij vaak overkomen. Dat gebeurde ook bij dat u bekende geval in Urk. Ik vertelde daar aan die mijnheer die mij opbelde, dat ik een oude schuur «zag». «Dat bestaat niet» zei hij, «het zijn daar allemaal nieuwe gebouwen.» Maar ik hield vol dat daar links een oude schuur stond en dat hij maar eens moest gaan kijken. Hij ging tenslotte kijken en zei toen dat ik gelijk had en dat er werkelijk een oude schuur stond waarin ze allerlei gereedschap hadden opgeborgen voor de bouw van nieuwe huizen. Ik zei dat hij bij die schuur moest gaan staan en dan naar het zuid-oosten moest kijken. Daar zou hij een aanlegsteiger zien waar een schip aan lag. Hij zei toen dat hij wel wist dat er een aanlegsteiger was, maar dat hij deze niet kon zien, omdat er tussen de schuur en de steiger een hoge dijk lag. Ik zei dat ze een lijn moesten trekken van de schuur naar de steiger en dat ze dan een schip zouden zien dat op de aanlegsteiger toevoer. Ze hebben toen een ladder gehaald en die tegen de dijk aan gezet, zodat ze er overheen konden kijken. Zo konden ze tenslotte de lijn trekken. En toen zagen ze het schip, dat inmiddels bij de aanlegsteiger gekomen was. Wat ik dus op paranormale wijze waarnam dat konden zij, vanwege de dijk, niet op normale wijze zien. Ik heb dat geheel in vogelvlucht «gezien». Ik «bezag» het geheel van bovenaf. Hoe dat nu kon, weet ik ook niet.

TENHAEFF: We hebben hier met een van die hoogst opmerkelijke problemen te doen waarvoor de buitenzintuiglijke waarneming ons plaatst. Vaak is het ons te moede of de paragnost met een andere tijd-ruimtelijke wereld te doen krijgt dan de tijd-ruimtelijke wereld waarin wij ons bewegen... U zei tegen uw consultant dat hij bij de schuur moest gaan staan en dan naar het zuid-oosten moest kijken. Ik heb bij herhaling opgemerkt dat u de windrichtingen, en hetgeen daarmee samenhangt, juist wist aan te geven, ofschoon u daarmee ook weleens fouten heeft gemaakt. Ik zou graag van u weten hoe u ertoe komt de juiste richting te bepalen.

CROISET: Bij het bepalen van de windrichtingen stel ik mij altijd in op de Noordzee. Dat ik de Noordzee noem is voor mij verklaarbaar. Het hangt met mijn jeugd samen. Als kleine jongen ben ik bij een pleegvader in huis geweest die zeeman was. Hij voer op de Noordzee en vertelde mij altijd van zijn reizen. Hij heeft mij ook de windstreken geleerd. Als men mij vraagt: Welke kant moet ik uit? dan plaats ik mij als paragnost boven Nederland. Ik bezie het land vanuit de lucht en weet dan dat in het westen de Noordzee ligt. Toen u mij een tijd geleden een amerikaans geval ter behandeling gaf, had ik grote moeite om mij te oriënteren. De Atlantische Oceaan, waarvan de Noordzee voor mijn gevoel een stukje is, had ik toen aan de verkeerde kant.

TENHAEFF: Juist. De paragnost verliet de hem vertrouwde omgeving en dit kan voor hem een bron van fouten betekenen. U raakte min of meer gedesoriënteerd. Zoiets heeft zich ook wel voorgedaan als u beelden kreeg waarin berglandschappen voorkwamen. Voor u, als bewoner van het vlakke land, schiep dit moeilijkheden. U miste de u vertrouwde steunpunten zoals weilanden, schuurtjes, kerktorens, enz.

CROISET: Ja, daar is veel van waar.

TENHAEFF: Uw beelden zijn niet uitsluitend zwart-wit. Uit uw beschrijvingen blijkt dat «zien in kleur» zich bij u ook voordoet.

CROISET: Jazeker. Een aardig voorbeeld, u kent dat wel, is dat van die vuurtoren. Ik kreeg bij een consult eens een vuurtoren te «zien». Ik zei dat er twee gele vlekken op die vuurtoren zaten. Het ging over een vermist jongetje. Dat ventje moest, volgens mij, bij een kei liggen. Als je met je rug tegen de vuurtoren stond dan kon je de kei zien. «Ja mijnheer», zeiden ze, «maar die vuurtoren is rond. Waar moeten we gaan staan?» Bij een venster, zei ik. «Ja», zeiden zij weer, «maar er zitten vier vensters in die vuurtoren.» Ik zei toen dat het een venster moest zijn waar twee gele vlekken onder zaten. Want de kalk was daar een beetje afgegaan en als het nu regende, was het roest van dat venster op die plek gekomen. En zo waren er gele vlekken ontstaan. Ik «zag» dus de kleur. Ik «zag» de witte vuurtoren met de gele vlekken. Ik «zag» die vlekken net zoals ik ze met mijn normale ogen gezien zou hebben. Ik heb het echter ook vaak dat ik kleurloos «zie». Zo gauw ik echter tegen iemand zeg dat hij zo en

zo moet lopen en dat hij dan dat en dat zal zien, dan ga ik dadelijk kleuren «zien». Ik «zie» dus kleuren waar dat voor de oriëntatie noodzakelijk is. Als dat niet voor de oriëntatie noodzakelijk is, «zie» ik meestal wit-zwart.

TENHAEFF: In de loop der jaren is u ontelbare malen opgebeld in verband met vermissingsgevallen. Het is me daarbij opgevallen dat het bij uw indrukken vaak ging om *fragmentarische beelden* die als het ware *aan ervaringen uit uw eigen leven vastgekoppeld* zaten. Zo is het verschillende malen voorgekomen, dat u van de vermiste persoon aanvankelijk maar een gedeelte «zag». Ik denk hier speciaal aan dat geval in Groenlo. Toen u door de heer Andringa werd opgebeld met de vraag of u ook kon zeggen waar de vermiste gemeente-ambtenaar zich bevond, kreeg u beelden te «zien» van een fietspad, een boerderij en een hooiberg. Achter die hooiberg «zag» u een wal van elzenhout en onder dat elzenhout «zag» u alleen maar schoenen. U kreeg toen de indruk dat de vermiste man, waarvan u alleen maar de schoenen «zag», met zelfmoordplannen rondliep, hetgeen juist is gebleken. Maar kunt u ook nagaan waarom u van die man aanvankelijk alleen maar de schoenen «zag»?

CROISSET: Ja, dan moet ik teruggrijpen op mijn jeugd... [Hier vertelde Croiset uitvoerig hoe hij, toen hij ongeveer acht jaar oud was, samen met zijn broer Max, een paar schoenen moest wegbrengen. Onderweg kregen zij beiden ruzie over de vraag, wie de schoenen moest dragen. Het gevolg was dat ze de schoenen maar ergens neersmeten en naar huis terugliepen. Thuisgekomen bracht zijn moeder hem aan zijn verstand dat hij terug moest gaan, de schoenen moest opzoeken en aan het opgegeven adres afgeven]... Voor mij heeft dat avontuur ten gevolge gehad, dat schoenen en laarzen voor mij emotie-verwekkende dingen zijn en hierin is nu wel de reden gelegen dat ik van die man eerst de schoenen «zag».

TENHAEFF: Dus het «zien» van de schoenen hangt, naar uw mening, samen met een emotionerend voorval uit uw kinderjaren.

CROISSET: Ja, ik heb vaak de neiging om eerst naar iemands schoenen te kijken. U weet dat het mij weleens overkomen is dat ik iemand aan zijn schoenen herkende. Vroeger kon ik daar geen verklaring van geven, maar u heeft mij analytisch leren denken en nu weet ik dat ik vaak dingen «zie», die op de een of andere wijze geassocieerd zijn aan een of ander emotionerend voorval uit mijn jeugd.

TENHAEFF: Dat komt niet alleen bij u voor, maar ook bij andere paragnosten. Maar vertel mij nu eens, zijn er in dat Groenlose geval niet nog een paar dingen aan te wijzen, die met gebeurtenissen uit de jeugd samenhangen? Waar denkt u bijvoorbeeld aan als ik het woord elzenbos uitspreek?

CROISSET: Wel, dan moet ik terugdenken aan de tijd dat ik als knecht werkte bij een boer. Ik was een jaar of dertien. Elke week zond mijn vader

mij een blaadje toe. Het heette «*Het Dubbeltje*». Ik voelde mij in het geheel niet op mijn plaats bij die boer. Als ik mest moest strooien ging ik met de mestvork op mijn nek naar het land. Maar onder mijn bloeze had ik het blaadje gestopt en dan dacht ik: Als ik nu bij die elzenbosjes ga zitten dan kunnen ze mij van de boerderij af niet zien. Maar natuurlijk zagen zij mij wel en ik kreeg dan een behoorlijke uitbrander.

TENHAEFF: Ofschoon de ervaring mij leerde, dat associatieve verwantschappen onmiskenbaar een zeer belangrijke rol spelen bij het leggen van de eerste contacten met consultants, mag men zich niet aan een overschatting schuldig maken. U «ziet» toch immers veelvuldig zaken, waarvan men moeilijk kan zeggen dat zij associatief verwant zijn aan gebeurtenissen uit uw leven. Ik heb ook de ervaring opgedaan dat u zich, bij uw consulten, min of meer bewust aanpast aan de belangstellingsrichting van de persoon die u consulteert. U zoekt, misschien voor een groot deel onbewust, bij vermissingsgevallen naar oriëntatiepunten die min of meer binnen de belangstellings sfeer van uw consultant liggen. Natuurlijk kan daarbij de associatieve verwantschap een rol spelen, maar dat hoeft niet altijd zo te zijn.

CROISSET: Ja, dat is waar. Wanneer bijvoorbeeld, zoals herhaaldelijk gebeurt, een boer mij opbelt omdat een van zijn koeien is weggelopen, dan zal ik bij voorkeur niet vertellen – al «zie» ik dat ook – dat ik een huis «zie» met ramen waarvoor gordijnen hangen die er zo en zo uitzien. Maar dan zal ik, aangenomen dat ik dat ook «zie», zeggen: Jong, ik «zie» een paard en dat paard loopt een beetje kreupel. En achter dat paard een wilg, enz. En als een bakker mij opbelt dan zal ik, uit de veelheid van beelden die zich aan mij opdringen, in de eerste plaats die kiezen, waarvan ik moet aannemen dat ze voor de bakker van nut zijn.

TENHAEFF: Dus u gaat bij uw consulten selectief te werk en vertelt niet alles wat u «ziet»?

CROISSET: Ja. U weet ook wel dat ik soms dingen verzwijg.

TENHAEFF: U heeft tot dusverre vrijwel uitsluitend over «zien» en «weten» gesproken. Uit de verslagen van de met u gehouden zittingen blijkt, dat u ook vermag te «horen», te «ruiken», te «proeven», enz. Ik wil hiermee zeggen dat uw veridieke pseudo-hallucinaties zich niet beperken tot die van het gezicht, maar ook wel betrekking hebben op andere zintuigen. Dat is trouwens bij alle paragnosten het geval... Ook de *paranormale vereenzelviging* – het éénvoelen – doet zich, naar verwacht kon worden, bij u voor. Bij de ontelbare proefnemingen, waarvan ik in de loop der jaren getuige ben geweest, is het mij steeds weer opgevallen dat u zich met de een of andere man of vrouw vereenzelvigde en dan in de ik-vorm begon te spreken.

CROISSET: Zeker, dat is zo, al merk ik dat zelf vaak niet op.

TENHAEFF: Deze vereenzelvigingen blijken niet tot het heden beperkt te

blijven, maar ook op de toekomst betrekking te hebben. Zo herinner ik mij dat u eens, op een tafeltje in mijn werkkamer, het portret zag liggen van een van mijn vrienden. U greep plotseling naar dat portret en begon toen te vertellen, dat u hevige pijnen in de hartstreek kreeg. Ook kreeg u benauwdheden. Een en ander gaf u aanleiding te voorspellen dat de geportretteerde binnenkort met een hartinfarct in een ziekenhuis zou komen te liggen. Ik kon u slechts antwoorden dat de man, bij mijn weten, kerngezond was. Twee maanden later realiseerde uw voorspelling zich.

CROISSET: Dat geval herinner ik me nog zeer goed. Zodra ik bij u de kamer binnenkwam, voelde ik me door de foto aangetrokken.

TENHAEFF: Dergelijke precognitieve vereenzelvigingen heb ik ook herhaaldelijk bij de voorbereiding van stoelenproeven kunnen constateren. U werd soms voor een ogenblik als het ware de ander. Bij een geval van aanranding, dat u ter behandeling werd gegeven, voelde u de pijnen die het slachtoffer, toen het door een onverlaat geschofferd werd, geleden had. U was uzelf en tegelijkertijd het slachtoffer . . . Het is interessant vergelijkingen te maken tussen uw vereenzelvigingen en die van andere paragnosten. Ik heb dit gedaan en dit vergelijkend onderzoek heeft mij aanleiding gegeven te concluderen dat uw vereenzelvigingen, op enkele uitzonderingen na, steeds kort en vluchtig zijn. Het is bij u niet, zoals bij een ons beiden bekende paragnost, wiens paranormale identificaties gradueel wel zeer sterk van de uwe verschillen.

CROISSET: Allicht. U begrijpt toch wel, dat wanneer bij mij zich dergelijke intense identificaties geregeld voordeden, het mij onmogelijk zou zijn om mijn werk naar behoren te verrichten. Toch is u er eenmaal getuige van geweest dat ik een ongekend lange nawerking had van zo'n identificatie.

TENHAEFF: Laten wij nu tot een ander onderwerp overgaan. Wij weten dat een verlaging van het bewustzijnsniveau (de zogenaamde *trance-toestand*) als een begunstigende omstandigheid moet worden aangemerkt voor de bewustwording van op paranormale wijze verkregen indrukken. Het is een kwestie van ontremming. Wij kunnen hier een vergelijking maken met het opdoemen van een vergeten woord. Willen wij dat in onze herinnering terugroepen en concentreren wij ons, dan heeft dit een verhoging van het bewustzijnsniveau tot gevolg, waardoor het opstijgen wordt bemoeilijkt. Maar wanneer wij ontspannen op onze divan liggen en in een toestand van ontremming geraken, duikt het vergeten woord in ons op. Heeft u nu ook dergelijke toestanden van verlaagd bewustzijnsniveau bij uzelf waargenomen? Vertel mij daar eens iets van.

CROISSET: Er zijn lichte en er zijn diepe trance-toestanden. Tegenwoordig heb ik alleen nog maar zeer oppervlakkige trance-toestanden die anderen vrijwel nooit bij mij opmerken.

TENHAEFF: Gaan deze toestanden van uiterst geringe verlaging van het bewustzijnsniveau voor u ook gepaard met lichamelijke gevoelens?

CROISSET: Bij de lichtste trance-toestanden krijgt men wel eerst een zwaar gevoel in het hoofd, dat langzamerhand overgaat in een licht gevoel dat doet denken aan iemand die te diep in het glaasje heeft gekeken. Bij de diepere – maar ik herhaal, die komen bij mij nu niet meer voor – voelt men zich als het ware wegglijden. Dat gaat met golven. Het ene ogenblik mist men alle bewustzijn en even later komt men weer volkomen bij. Zo iets is bij mij alleen maar in het beginstadium voorgekomen. Ik houd niet van zulke toestanden. Je kunt er met je bewuste ik geen controle op uitoefenen. Je bent dan geheel aan «dat andere in je» overgeleverd en daar moet ik niets van hebben. Ik moet weten wat ik zeg.

TENHAEFF: Over uw vroegere trance-toestanden kan ik geen oordeel vellen. Ik ben daar nooit getuige van geweest. Naar mijn mening ben ik, als ik terugdenk aan de talloze gesprekken welke wij dienaangaande hebben gehad, niet ver van de waarheid af als ik zeg, dat bij u tegenwoordig sprake is van zowel een gedeeltelijke verlaging als van een gedeeltelijke verhoging van het bewustzijn. Beide toestanden doen zich gelijktijdig voor. Wij kennen dergelijke partiële verlagingen en partiële verhogingen ook uit het onderzoek der hypnose.

CROISSET: Zeker. Wij hebben hier vaak over gesproken. De gedachten wellen in mij op. De beelden trekken aan mij voorbij. Maar ik kan niet alles zeggen wat ik weet of zie. Ik moet daar controle op uitoefenen. Als een vader mij belt over een vermist kind en ik zie dat het dood is, kan ik dit er niet maar uitflappen. Ik moet weten wat ik zeggen en wat ik verzwijgen moet. Ik ben actief en passief tegelijkertijd.

TENHAEFF: U doet uw werk nu al zoveel jaren. Is u nu van mening dat uw prestaties als paragnost in de loop der jaren een verbetering hebben ondergaan? Zou men kunnen spreken van een ontwikkeling in uw capaciteiten of van een leren door ervaring?

CROISSET: Vroeger zag ik evenveel als nu. Alleen kan ik nu uit hetgeen ik zie meer halen dan vroeger. Vroeger begon ik met alles te vertellen wat ik zag. Als er dan een patiënt bij mij als genezer binnenkwam begon ik vaak eerst over zijn vader, zijn moeder, zijn grootvader, zijn tante, enz. te spreken. Daarna vertelde ik wat over zijn werk, zijn huis en heel langzaam aan begon ik te spreken over de kwaal, waarvoor hij bij mij kwam en mijn hulp zocht. In de loop der jaren is daar een verandering in gekomen. Ik heb veel van u geleerd. U heeft mij opmerkzaam gemaakt op allerlei dingen die mij vroeger ontgingen. U heeft mij geleerd op mijzelf te letten en mij rekenschap te geven van hetgeen ik zie en waarom ik dat zie. Ik ben over allerlei dingen gaan denken en dat heeft er ook toe geleid, dat ik nu het belangrijke van het onbelangrijke, van het bijkomstige kan scheiden. Tegenwoordig zie ik die hele aanhang van die vader en moeder enz. niet meer. Ik zie alleen nog maar waarvoor de patiënt bij mij komt. Dat wil niet zeggen dat ik al dat andere niet meer zien kan. Ik neem dat andere

nog wel waar, maar het wordt door mij op de achtergrond gedrukt. Er wordt als het ware een scherm over gelegd . . . Ik wil een voorbeeld geven. Als ik om vijf uur 's middags voor het Centraal-Station te Amsterdam ga staan en ik zou daar twee minuten alles zien en horen wat zich daar in twee minuten afspeelt, dan zou ik gek worden. Welnu, hetzelfde zou gebeuren als ik van die tachtig of honderd mensen, die dagelijks bij mij komen, alle wederwaardigheden zou zien, horen en voelen. Ik heb een bescherming gekregen door allerlei dingen niet te zien, niet te horen, niet te voelen. Maar nu komt er een of ander consult, laten we zeggen over een moordzaak. In zo'n geval is het nodig dat ik alles zie. Ik zie dan de hele reeks. Ik zie dan Jan, Piet en Klaas, alles wat met de zaak te maken heeft, hoofdzaken en bijkomstigheden. Dat is dan uit noodzaak. Ik wil die zaak zo goed mogelijk oplossen. Maar als ze bij mij komen met een zaak die mij in het geheel niet interesseert, dan zie ik niets. Ook al zou ik het met zo'n geval proberen, dan zou ik toch niets zien.

TENHAEFF: Dat is ook de reden waarom u geen indrukken krijgt als men u zou vragen aan proeven met Zener-kaarten deel te nemen.

CROISET: Ja, dan zie ik ook niets. Zulke proeven interesseren mij eenvoudig niet. Ik ben er niet emotioneel bij betrokken. Maar als ze mij bellen en zeggen dat er een kind vermist is, dan krijg ik dadelijk beelden te zien. Het is wel gebeurd dat ik erg moe was en dat ik zei: Neem maar geen telefoon aan, laat ze maar bellen. En als dan de telefoon ging, dan nam ik, ondanks het voornemen dat niet te doen, de telefoon toch aan. Soms weet ik al, voor ik de hoorn van de haak heb genomen, wat er komt. En als ze dan zeggen: «Mijnheer, er is hier een kind weg», dan begin ik meestal al te zien. En van dat zien word je moe. Van mijn dagelijks werk als genezer word ik nooit zo vermoeid als van dat paranormaal waarnemen. En nu geloof ik niet dat ik zo vermoeid word van dat waarnemen op zichzelf, maar wel van de emoties die aan dat waarnemen verbonden zijn. U zult daar aan de telefoon krijgen een vader of een moeder – en dat gebeurt tien of twaalf keer per week – en dan te horen krijgen dat hun kind weg is, of een man aan de telefoon en die zei: «Mijnheer, dat kreng van mij is 'm gesmeerd. Waar is zij?» Nu kreeg ik ineens een indruk – ja, je maakt wat mee – van wat voor man dat was die ik aan de telefoon had en ik antwoordde hem, dat ik best kon begrijpen dat «dat kreng» bij hem weggelopen was en dat ik ook niet bij hem zou zijn gebleven. En toen smeed ik de telefoon op de haak. Ik kon niets zien voor deze man en ik wilde ook niets voor hem zien. Maar laten we dat terzijde laten. Ik zei dat ze bellen met de mededeling dat er een kind weg is. Er dringen zich dan vanzelf beelden aan mij op.

TENHAEFF: Hierbij kunt u het dus kennelijk stellen zonder de hulp van wat wij in de parapsychologie een inductor plegen te noemen.

CROISET: Inderdaad, maar vroeger vroeg ik, als er iemand bij mij kwam, vaak om een voorwerp. De laatste jaren doe ik dat haast niet meer. Lang-

zamerhand heb ik geleerd dat ik zo'n voorwerp helemaal niet hoeft te raken. Ja, nu moet ik ineens denken aan een vergadering, die ik jaren geleden in Deventer bijwoonde. Die vergadering interesseerde mij eigenlijk helemaal niet. Ik dacht: ik wou dat ze maar eens een keer opschoten. En toen zei er iemand tegen mij: «Croiset, wat neem je nu op dit ogenblik waar?» Ik zei: «Ik begrijp er niets van. Ik zie een man met een slipjas aan. Hij heeft een baard en achteroverliggend haar. Het is een man van ongeveer vijftien jaar en hij heeft in Deventer een haven getekend, dus havenwerken voor Deventer ontworpen. Daar snap ik niets van. Deventer heeft geen havenwerken. En toch is het zoiets. Hoe kom ik erbij zoiets te zien?» Toen zeiden ze mij dat de man die ik beschreven had mijnheer X. Die man was nl. al jaren geleden overleden. Maar dat zei ik niet. U weet dat ik meer van dergelijke ervaringen heb gehad. In mijn begintijd verklaarde ik zulk soort verschijnselen onmiddellijk spiritistisch. Maar allerlei ervaringen leerden mij hoe voorzichtig men hier moet zijn. Zij openden mij de ogen voor het feit dat hier nog andere verklaringen mogelijk zijn. Ik vroeg aan een der bestuursleden of ze ook wisten van wie die voorzittershamer was, die daar op tafel lag. Ze zeiden dat die het eigendom was van de vereniging voor wederopbouw. Ik ging op verder onderzoek uit en toen bleek dat die hamer gemaakt was van de poot van een kast, die behoort had aan de ingenieur die de havenwerken ontworpen had. En dat was nu die mijnheer X. die ik gezien had. Dat is nu een geval dat ik, door een gelukkige samenloop van omstandigheden, heb kunnen achterhalen. Het was een beeld dat zich aan mij opdrong zonder dat ik dit wenste. Ik was helemaal niet van plan een proef te doen. Ik verveelde mij op die vergadering. Ik wilde iets te doen hebben. En opeens drong dat beeld zich aan mij op.

TENHAEFF: Bij dit voorval was de inductor dus kennelijk meer dan een hulpmiddel. Ik vind het prettig dat u ons dergelijke ervaringen vertelt omdat het verhelderend werkt. Ze leren ons dat een paragnost soms spontaan beelden krijgt te zien en dat de juistheid van deze beelden niet altijd geverifieerd kan worden. Als ik u goed begrepen heb heeft u al vroeg kunnen constateren dat de beelden zich voor u opbouwen. De gehelen ontstaan uit de elementen. Kunt u daar iets meer over vertellen?

CROISET: Dat opbouwen van de beelden is nu grotendeels afgelopen. De beelden bouwen zichzelf nog wel op, maar dat zie ik nu meestal niet meer. Vroeger zag ik het beeld ontstaan. Nu is het er. Ik ben blij dat ik dat opbouwen niet meer zie, want dat zou mij een heleboel tijd kosten. Je vroeg jezelf dan af: wat zal daar nu ontstaan? Wat wordt dat nu?

TENHAEFF: Uit hetgeen u ons tot dusverre heeft verteld, blijkt dat u in de loop der jaren geroutineerder is geworden. Wij dienen onderscheid te maken tussen oefenen en ontwikkelen enerzijds en ervaring en vaardigheid

krijgen anderzijds. Wij spreken van oefenen wanneer, als gevolg van opzettelijk en herhaald doen, verbeteringen van zowel kwantitatieve als kwalitatieve aard optreden bij de vaardigheden welke men zich eigen zoekt te maken. Een kind dat naar school gaat, begint zich te oefenen in het schrijven. Van een dergelijk oefenen is bij u kennelijk geen sprake. Zoals u mij vroeger weleens verteld hebt, heeft u als kind reeds paragnostische ervaringen gehad. U vond dat heel gewoon en was van mening dat een ieder over dergelijke ervaringen beschikte, reden waarom u er vrij over sprak. Maar al spoedig merkte u dat in de milieus, waarin u werd opgevoed, men zeer onwennig tegenover dergelijke ervaringen stond.

CROISSET: Jazeker, men reageerde op mijn verhalen erg negatief, ze werden vaak belachelijk gemaakt en dat krenkte mij.

TENHAEFF: Dat maakte u schuw en bang om er met anderen over te spreken. Later kwam u in aanraking met mensen die u enig begrip met betrekking tot uw verschijnselen bijbrachten. Die mensen waren spiritisten en zij leerden u uzelf als medium te zien. Later kwam u, op grond van bezinning op uw ervaringen en gesprekken met personen die meer «parapsychology minded» waren, tot een ruimere opvatting met betrekking tot uw paragnostische begaafdheid. Het is nu zeer wel mogelijk dat, met de ontwikkeling welke u van kind tot volwassene doormaakte, uw paragnostische prestaties zowel kwantitatief als kwalitatief verbeterden. Men zou hier dus van een natuurlijke ontwikkeling kunnen spreken die wij wel moeten weten te onderscheiden van een kunstmatige ontwikkeling waartoe men, vooropgesteld dat dit mogelijk is, door het verrichten van zekere oefeningen zoekt bij te dragen. De vraag rijst nu of het feit dat u zich in de loop der jaren in toenemende mate voor het nemen van paragnostische proefnemingen beschikbaar heeft gesteld, tot een kunstmatige ontwikkeling als gevolg van oefening heeft bijgedragen.

CROISSET: Neen, dat geloof ik niet . . . Ik heb wel in de loop van de jaren veel van mijn eigen fouten geleerd. Ik ben voorzichtiger geworden in het uitleggen van mijn beelden en daar heeft u veel toe bijgedragen. Ik herinner mij dat u in een lezing eens heeft gezegd, dat een paragnost vergeleken kan worden bij een bioscoopbezoeker die tijdens de voorstelling enige malen wordt weggeroepen. Hij heeft de film nu fragmentarisch gezien en het is mogelijk dat hij, wanneer hij het verhaal moet navertellen, een verkeerde voorstelling heeft van hetgeen de film inhoudt. Vroeger heb ik vaak verkeerde conclusies getrokken uit de beelden welke voor mij opdoemden. Daarom heb ik geleerd mij zoveel mogelijk te bepalen met te vertellen hetgeen ik zie. Ik wil niet zeggen dat ik daar steeds in slaag. De fout van de verkeerde interpretatie, zo gevaarlijk bij consulten voor politieke doeleinden, komt nog wel bij mij voor. Maar minder dan vroeger. Ik heb geleerd dat in mijn beelden verschuivingen voorkomen en samenpersingen net als in dromen. Ik ben een geroutineerde paragnost geworden en dat was ik vroeger niet. Ik heb ook geleerd dat ik, vanwege een tele-

pathische beïnvloeding door een consultant, op een verkeerd spoor gebracht kan worden. Bij vermissingsgevallen, diefstalzaken e.d. moet ik daar terdege rekening mee houden. Dat deed ik vroeger niet, of althans onvoldoende.

TENHAEFF: De ervaring leerde mij dat u zich niet altijd bewust is van het ondergaan van een ongewenste, onbewuste telepathische beïnvloeding van de zijde van de consultant. Soms kan dit echter plotseling tot u doordringen. Zonder twijfel herinnert u zich de ervaring die we opdeden bij de voorbereiding van een stoelenproef in januari 1969. Er was een tolk bij aanwezig. Toen u doende was uw indrukken te vertellen ontdekte u plotseling dat de tolk, zonder zich daar bewust van te zijn, u telepathisch beïnvloedde. Het betrof hier een emotionerende gebeurtenis waar deze tolk enige dagen tevoren bij betrokken was geweest. Als u dit niet ontdekt had zou de proefneming volslagen mislukt zijn. Wij besloten de proefneming stop te zetten en kwamen enkele dagen later opnieuw bijeen. Inmiddels hadden we ons van een andere tolk voorzien. Ditmaal had u geen last van een storende telepathische beïnvloeding.

TENHAEFF: Maar nu een andere vraag. Bij veel paragnosten merkte ik op dat hun vermogen aan een onberekenbare eb en vloed is onderworpen. Tijden van *inspiratie* en tijden van *verstomming* als het ware. Ik heb er gekend die soms dagenlang niet in staat waren iets van hun paragnostisch vermogen te doen blijken. Er trad bij hen, evenals soms bij dichters, een fase van dorheid in. Kent u die toestand nu ook?

CROISSET: Ja, ik heb wel perioden gekend waarin ik mij niet, of althans minder goed gedisponeerd voelde, zoals na de dood van mijn vrouw en na de zware maagoperatie die ik enige jaren geleden moest ondergaan. Ik liet het dan maar helemaal afweten. Ik heb het nooit geforceerd. Ik kon dat doen omdat ik geen beroepsparagnost ben. Als ik het gedaan had, had ik mijn reputatie op het spel gezet. Maar er is iets anders. Mijn paragnostisch vermogen werkt bij mij alleen maar goed als men bij mij komt met gevallen die mij interesseren, gevallen waarbij ik me min of meer betrokken voel. Daarom heb ik niet de minste interesse in proeven met Zener-kaarten en weiger ik mij voor dergelijke proeven beschikbaar te stellen. Als ze mij iets vragen wat ik van sociaal belang acht, dan kan het mij niet schelen of zij dat mij midden in de nacht vragen en mij uit mijn slaap halen. U heeft daar voorbeelden genoeg van. Herinnert u zich nog die keer toen we uit Freiburg terugkwamen? We hebben de hele nacht doorgereden en we kwamen pas tegen de ochtend in Utrecht aan. Ik was vreselijk moe. Om tien uur kwam er een telefonisch verzoek om gegevens met betrekking tot een vermiste vrouw. Ik kreeg toen, ondanks mijn grote vermoeidheid, indrukken die, bij verificatie, juist bleken te zijn. Men zou zo zeggen dat als iemand zo vermoeid is, hij geen indrukken kan krijgen. Maar dat bleek toch wel het geval te zijn. Er werkt iets in mij dat buiten mij omgaat.

U zegt altijd: «Het ziet helder in jou» en dat is ook zo. Het gaat buiten mijn bewuste persoonlijkheid om. Als ik erg «fit» ben, ben ik soms meer een sta in de weg voor dat «het». Maar als ik erg moe ben, dan ben ik ongeremder en daardoor kan het «het», dat in mij werkt, zich beter openbaren. Daar staat echter tegenover dat ik, vermoeid zijnde, minder goed kan interpreteren. Ik kan dan de beelden die ik zie minder goed op de juiste wijze uitleggen en dat betekent dat ik, als ik vermoeid ben, gemakkelijker fouten maak. U herinnert zich nog wel dat geval van die twee kinderen die in een kist gekropen waren. Het beeld was goed maar ik heb het volkomen verkeerd geïnterpreteerd.

TENHAEFF: Ja, dat was een trieste geschiedenis, die door bepaalde personen maar al te gaarne benut is geworden voor hun van onkunde blijkgevend negatieve beschouwingen.

CROISSET: En u weet ook wel dat, als ze mij prikkelen door opzettelijk nee te zeggen als het ja moet zijn, of als ze in de een of andere krant dingen schrijven die niet waar zijn, dit stimulerend op mij werkt. Ik stel mij er dan onbewust op in om dingen te zien die uitstekend gedocumenteerd kunnen worden, die bijvoorbeeld goed fotografeerbaar zijn, zodat we ze met de stukken in de hand kunnen bewijzen dat ze er naast zijn met hun beweringen.

TENHAEFF: Ja, dat is juist. Ik ben er verschillende malen getuige van geweest dat u door onwelwillende personen sterk geprikkeld werd en dat dit ten gevolge had, dat u gebeurtenissen uit hun leven ging vertellen die u onder normale omstandigheden verzwegen zou hebben omdat u het ethisch niet geoorloofd achtte deze intimiteiten aan de openbaarheid prijs te geven. Ik herinner mij een bijeenkomst in een Duitse universiteitsstad, waarbij een der doelwitpersonen, met een sterk negatieve instelling, de juistheid van een aantal door u verstrekte gegevens geheel ten onrechte zocht te ontkennen. Deze houding verleidde u om, in tegenstelling tot uw gewoonte, enkele intieme gebeurtenissen uit zijn leven naar voren te brengen in tegenwoordigheid van zijn vrienden, die de juistheid van hetgeen u zei hebben toegegeven. Hieruit moge blijken dat een dergelijke houding van de consultant leidde tot een verscherping van uw waarnemingen. – Bij het publiek bestaat echter altijd nog de mening dat zeer kritisch ingestelde personen over het algemeen slechte consultants zijn. Daar ligt natuurlijk wel een kern van waarheid in. Er zijn personen die alleen al door hun houding remmend op proefpersonen inwerken. Zelf heb ik meermalen gemerkt dat ik intimiderend, en daarmee remmend, op bepaalde paragnostisch begaafde personen werkte. Meestal waren dat personen die zich een geheel verkeerde voorstelling van de parapsychologie hadden gemaakt. Maar bij u heb ik nooit zoiets gemerkt. Eerder het tegendeel.

CROISSET: Ja, dat is juist. Ik heb liever met kritisch ingestelde mensen te doen dan met mensen die alles maar voetstoots aannemen.

TENHAEFF: We hadden het er zojuist over dat het paragnostisch vermogen voor een belangrijk deel buiten de bewuste wil van de paragnost om werkt. Toch blijkt dat vermogen wel door onze wil beïnvloed te kunnen worden. Als dat niet zo zou zijn, dan zou dit het experimentele onderzoek belemmeren. Het feit bijvoorbeeld dat u, bij de *stoelenproeven*, in staat blijkt te zijn gegevens te verschaffen met betrekking tot een persoon die op een zeker, in de toekomst gelegen tijdstip op een bepaalde, door het lot aangewezen stoel zal komen te zitten leert ons, dat u naar willekeur uw paragnostisch vermogen op een bepaald doel kunt richten. Er is hier wel degelijk sprake van een wilshandeling, van een intentioneel gericht zijn op iets. Zeer opmerkelijk is ook, dat u uw subliminale zelf opdrachten kunt geven die ons doen denken aan post-hypnotische bevelen. Ik herinner mij onze Pfalz-reis in 1953. Aan het begin van de reis wezen prof. Bender en ik u op de wenselijkheid dat u zoveel mogelijk gegevens zou verschaffen die fotografeerbaar waren, daar dit de documentatie van deze gegevens zou vergemakkelijken en de stoelenproeven overtuigender zou maken. Bezien wij de uitkomsten van deze reeks proeven, in een drietal steden genomen, dan kunnen wij ons moeilijk onttrekken aan de overtuiging, dat aan dit verzoek voldaan werd. Het is, of u het «het» in u opdracht gaf zoveel mogelijk te speuren naar goed fotografeerbare en documenteerbare gegevens. Door uw wil kunt u, evenals andere paragnosten, u zoveel mogelijk aanpassen aan de eisen die de verschillende onderzoekers uit wetenschappelijke overwegingen aan u stellen. Dit wijst er mede op, dat het vermogen om met bewustheid pogingen te doen tot het verrichten van bepaalde handelingen, anders gezegd: uw wil, van invloed is op uw paragnostische prestaties. Men kan hier spreken van een bewuste, en ook onbewuste, willekeurige aanpassing.

CROISSET: Ja, over het algemeen genomen, is dat juist.

TENHAEFF: Nu wij over onze proefnemingen op het gebied van de voorstelling spreken hebben wij een goede gelegenheid om uw mening te vragen over *persoonlijke toekomstvoorspellingen*. Ofschoon het mij uit ervaring bekend is, dat u wel indrukken krijgt met betrekking tot zekere, toekomstige gebeurtenissen welke zich zullen afspelen in het leven van personen met wie u in aanraking komt, weet ik nochtans ook, dat u er zeer ongaarne toe overgaat mededeling van deze indrukken te doen. Als iemand bij u komt om iets over zijn toekomst te vernemen weigert u in de regel daarop in te gaan.

CROISSET: Bij de stoelenproeven vermeld ik nooit iemands persoonlijke toekomst. Zoiets zal ik slechts bij hoge uitzondering doen en dan alleen maar als ik daar de noodzaak van inzie. Ik heb daar verschillende redenen voor die met mijn geloofsovertuiging samenhangen. Daar komt nog bij dat, wanneer ik iemand zijn toekomst zou voorspellen, ik hem, mijns inziens, zwak zou maken in plaats van sterk. Vandaar dat ik weiger om op aan-

vrage, als een soort van waarzegger, toekomstvoorspellingen te doen. Dat neemt niet weg dat het wel voorkomt, dat ik een proscopische indruk krijg met betrekking tot een persoon en het daarbij nodig acht om hem daarvan in kennis te stellen. U heeft dat zelf enige malen ervaren en, zoals u weet, is dat onlangs nog gebeurd met de man die kortgeleden bij u is geweest.

TENHAEFF: Ja, dat weet ik. Maar vertel het nog maar eens.

CROISSET: Nu, ik liep een tijd geleden bij mij in de gang en ik zag daar een man staan die altijd een dame bij mij brengt die door mij behandeld wordt. De man doet daar een menslievend werk mee. Hij heeft een auto en brengt haar bij mij. Daarna wacht hij in de gang om haar daarna weer naar huis te brengen. Ik kende hem amper, alleen maar van gezicht. Maar terwijl ik daar in de gang langs hem heen liep kreeg ik ineens een indruk en zeg tegen hem: «Zeg vriend, wat heb je eigenlijk?» «Niets», antwoordde hij. «Ja», zei ik, «er is wel iets met jou. Ga eens even met mij mee. Wat is er?» Na enige aarzeling begon de man mij te vertellen dat hem naar alle waarschijnlijkheid een gevangenisstraf van negen maanden te wachten stond en dat zijn advocaat hem ontraden had in hoger beroep te gaan, daar de kans dan groot was dat hij tot een zwaardere straf veroordeeld zou worden. Ik zal niet allemaal herhalen wat er door mij en door hem gezegd werd, maar volsta met te zeggen, dat ik er rotsvast van overtuigd was dat hij vrijgesproken zou worden. Ik heb hem een stukje van zijn toekomst voorspeld en dat is, tegen de verwachting van zijn advocaat in, uitgekomen. De man is vrijgesproken en heeft nu een zaak. Ik heb dus wel iets aan persoonlijke toekomstvoorspellingen gedaan. Maar dat behoort tot de uitzonderingen. Ik voelde mij plotseling gedrongen dat tegen die man te zeggen. Die man was er zo beroerd aan toe.

TENHAEFF: Ziet u weleens iets voor uzelf?

CROISSET: Over het algemeen niet. Een enkele keer heb ik een vaag voorweten, maar dat is maar zeer zelden.

TENHAEFF: Dit is geheel in overeenstemming met de ervaringen van andere paragnosten. Jaren geleden heeft de franse paragnost Pascal Forthuny, die uw voorganger was op het gebied van de stoelenproeven en aan wie ik u in 1952 in Parijs heb voorgesteld, een boekje over zichzelf geschreven^[84]. Daarin vermeldt hij ook dat hij in de regel niets voor zichzelf kon zien. Hij raakte hier weleens ontstemd over en hij heeft zelfs een gedicht geschreven waarin hij zijn ontstemming over dit feit uitdrukt. Het is interessant om dat boekje te lezen en dan een vergelijking te maken tussen u en hem. En u beiden hebt weer veel met andere paragnosten gemeen.^[85]

NOTEN

I-DOEL EN METHODEN VAN ONDERZOEK

[1] IAN STEVENSON, *Over de waarde van spontane verschijnselen in het parapsychologisch onderzoek*, T.v.P.'70.

[2] Zie W. H. C. TENHAEFF, *Bij de aanvang van de vijfentwintigste jaargang*, T.v.P.'57; *Vijftig jaren parapsychologisch onderzoek in Nederland* T.v.P.'61.

[3] In 1954 kwam Croiset, die zich overigens niet in het minst interesseert voor de paardensport, in aanraking met de heer G., die zeer geïnteresseerd was in het gokken op de races. Hij trachtte Croiset te verleiden enige voorspellingen op dit gebied te doen. Na heel lang aandringen verklaarde Croiset zich bereid G. in kennis te stellen van de indrukken die zich dienaangaande aan hem opdrongen. Achteraf bleken de door Croiset verstrekte gegevens juist te zijn, zij hadden beide malen betrekking op de winnende jockey. De tijd welke G. gegeven was om na te gaan op welke jockeys de verstrekte gegevens betrekking hadden was echter te kort, zodat eerst na afloop van de rennen bleek wie Croiset precies beschreven had.

II-MIJN ONTMOETINGEN MET PARAGNOSTEN

[4] Zie J. VALCKENIER SURINGAR, *Beschrijvingen van een psychometrisch helderziend medium*. Kniphorst, Wageningen, 1923.

[5] Zij beschreef onder meer het interieur van de collegezaal in het psychologisch laboratorium in de Wittevrouwenstraat te Utrecht, dat toentertijd nog niet bestond. Eerst tien jaar later (1924) werd het voormalig paleis van Lodewijk Napoleon ten dele als psychologisch laboratorium ingericht. Achter in de collegezaal bevond zich een ouderwetse kachel van een zeer uitzonderlijk type, welke door de paragnoste gedetailleerd en exact was weergegeven.

[6] F. W. H. MYERS, *Human personality and its survival of bodily death*, deel I en deel II. Longmans, London 1904. Een verkorte nederlandse vertaling verscheen in 1921 bij de Wereldbibliotheek te Amsterdam.

[7] W. H. C. TENHAEFF, *Beknopte handleiding der psychical research*. Leopold, Den Haag, 1926. Voordien waren reeds twee boekjes van mijn hand

verschenen: *Het dierlijk magnetisme, en Supernormale vermogens*. Noest, Amsterdam, 1922.

[8] Een biografie van deze pionier vindt men in de tweede druk van zijn *Wereldzicht der parapsychologie*, Leopold, Den Haag, 1954².

[9] Van prof. H. J. Pos is het woord dat naar de ervaring ons geleerd heeft in de tegenwoordige cultuur geen enkele geestelijke prestatie gevrijwaard is tegen puur emotioneel gegronde verdachtmaking. – Wie de geschiedenis van het parapsychologisch onderzoek kent, weet hoezeer haar grondvesters met tegenwerking te kampen hebben gehad. Zie mijn verhandeling *Ongelovigheidsreacties*, T.v.P.'60. – Van psychoanalytische zijde (Servadio c.s.) toonde men aan dat angst voor de aantasting van een aanvaard wereldbeeld vaak een der factoren is die aan emotioneel geladen ontkenningen ten grondslag liggen.

[10] Zie W. H. C. TENHAEFF, *De voorschouw*. Leopold, Den Haag, 1961.

[11] Zie W. H. C. TENHAEFF, *Het wichelroedevraagstuk*. Leopold, Den Haag, 1950.

[12] Uit gesprekken welke ik met Croiset voerde en waarbij hij mij over zijn beginjaren vertelde, bleek dat hij vroeger wel automatisch geschreven heeft en (als «medium») aan kruis- en bordzittingen deelnam.

[13] Ik verwijs hier naar de franse boer Jacques Aymar, rbdomant, die in 1692 met behulp van zijn wichelroede het spoor van voortvluchtige misdadigers volgde. (Zie mijn *Beschouwingen over het gebruik van paragnosten*. Bijleveld, Utrecht, 1957.)

III – LOTTE MAHLSTEDT

[14] Men kan de vraag stellen in hoeverre de lichamelijke gevolgen van deze ingrijpende operatie van invloed zijn geweest op de ontwikkeling van haar paragnostische begaafdheid en dit te meer, waar ons van meer vrouwen bekend is dat ze na een dergelijke ingrijpende operatie tot opmerkelijke paragnostische prestaties in staat bleken te zijn. Ook weten wij dat zowel in de zwangerschapsperiode als in de overgangsjaren tot dusverre latent gebleven paragnostische vermogens wel manifest worden. Voorts zijn er aanwijzingen dat een aantal personen van beiderlei kunne in de puberteitsjaren tijdelijk paranormale verschijnselen vertonen. – Volgens enkele theosofische schrijvers bestaat er verband tussen de werking van klieren met interne secretie en «helderziendheid» en daarmee samenhangende verschijnselen. Zij brengen dit in verband met hetgeen de Yogi's over het meta-organisme en de chakra's leren. Van parapsychologische zijde is hier vrijwel niets onderzocht. Het verdient echter aanbeveling dat men hier aandacht aan gaat schenken daar niet meer te ontkennen valt, dat men zowel in de Yoga-leer als in het overgeleverde occultisme (theosofie) gegevens aantreft die onmiskenbaar een zekere heuristische waarde bezitten voor de parapsycholoog.

[15] HANUSSEN, wiens autobiografie *Meine Lebenslinie* in 1930 te Berlijn verscheen, was een paranormaal begaafde charlatan, die als «magiër van het Derde Rijk» van zich heeft doen spreken. Op 24.3.1933 werd hij (waarschijnlijk omdat hij te veel wist van de schanddaden der nationaal-socialisten) gearresteerd en niet lang daarna door de Nazi's vermoord. Zie *Revue Métapsychique*, 1933, p. 204.

[16] Dr. Dietz wijst erop dat Hanussen's gezegde: «Hij is niet vergeten» zeker niet als onjuist kan worden aangemerkt. Afgezien van het feit dat het tragische geval later door dr. D. als toneelstuk werd herschreven, kreeg hij bericht van de kunstschilder v.d. B. dat ook hem de geschiedenis van Meyer alias graaf R. bekend was en dat hij nog kort geleden aan enkele van zijn kennissen het tragische relaas verhaald had.

[17] Zoals bekend nam A. LEHMANN (*Aberglaube und Zauberei*, Stuttgart, 1889) aanvankelijk (in de tweede druk van genoemd boek herzag hij zijn mening in dezen) aan, dat bij telepathische proeven de percipiënt zich in een toestand van lichte hypnose bevindt en dat hij in deze toestand over een supernormale gehoorscherptheit beschikt, welke hem in staat zou stellen de door de «afzender» (die zijn spraakorganen onvolledig in bedwang zou hebben) onbewust gefluisterde woorden te verstaan.

[18] Ofschoon het hier, in tegenstelling tot kwantitatieve proefnemingen, natuurlijk niet mogelijk is door middel van een getal aan te geven hoe groot de kans is dat de proefpersoon bij toeval alles goed geraden heeft, meen ik er nochtans in geslaagd te zijn aan te tonen dat deze kans hier praktisch gelijk nul dient te worden geacht. De proefneming die ik hiertoe aanwendde, bestond hieruit dat ik een willekeurige inductor (een papertje met enkele geschreven scheikundige formules) nam en deze in een gesloten enveloppe aan een zevental, geheel willekeurig gekozen personen ter hand stelde, met het verzoek mij hun indrukken mee te delen. Aan gezien bij mijn weten niemand van deze personen ooit iets dat van enige paragnostische begaafdheid blijkt gaf bij zichzelf had waargenomen, kwam deze vraag dus eigenlijk neer op het verzoek er aan de hand van deze inductor «op los te fantaseren». Van deze zeven «proefpersonen» is er niet één geweest die iets heeft gezegd dat ook maar in de verste verte leek op wat mevrouw Mahlstedt aan de hand van deze inductor had opgemerkt, of dat enigmatischer als kenmerkend kon worden beschouwd voor degene van wie de inductor afkomstig was.

[19] Uit het onderzoek met betrekking tot het voorkomen van spontane paragnostische verschijnselen blijkt, dat in het dagelijks leven de elementen van het verzamelbegrip paragnosie, zijnde telepathie en helderziendheid (helderhorendheid, helderruikendheid enz.) in ruimte en tijd dooreen gemengd voorkomen. Slechts bij proefnemingen in het laboratorium met toepassing van de als kwantitatief aangemerkte methode is het mogelijk om bijvoorbeeld de telepathie van de helderziendheid te scheiden. Zie mijn *Inleiding tot de parapsychologie*. Bijleveld, Utrecht, 1974³.

- [20] Zie mijn *Telepathie en helderziendheid*. De Haan, Zeist, 1960¹.
- [21] Zie o.m. B. SCHWARZ, *Telesomatische reacties*, T.v.P.'68, p. 27.
- [22] Bij deze gevallen van éénwording doet het opmerkelijke feit zich voor dat ons, naar het zich laat aanzien, de inhoud van het bewustzijn van anderen niet normaal, indirect, gegeven is, doch direct. Wie met een ander in telepathisch contact staat heeft als het ware deel aan het bewustzijn van die ander. Zoals ik elders (T.v.P.'56) zocht aan te tonen is het éénworden tot op zekere hoogte identiek aan het éénvoelen dat verwant, maar niet identiek is aan het invoelen. Het éénvoelen is fylogenetisch ouder dan het invoelen. Het invoelen, dat volgens Dilthey, Spranger, Jaspers e.a. van zo grote betekenis is voor de «verstehende» psycholoog, is een verrationaliseerde vorm van het éénvoelen.
- [23] Het betreft hier een poolse ingenieur die over een opmerkelijke paragnostische begaafdheid beschikte en zich belangeloos ter beschikking stelde voor parapsychologisch onderzoek.
- [24] Zie A. SCHOPENHAUER, *Parapsychologische Schriften. Mit einer Einführung von Hans Bender*. Basel, 1961.
- [25] Zie mijn *De voorschouw*.
- [26] Zie mijn *Magnetiseurs, somnambules en gebedsgenezers*. Leopold, Den Haag, 1968².
- [27] Zie mijn *Het spiritisme*. Leopold, Den Haag, 1978¹⁰.
- [28] De duitse arts G. Pagenstecher, die een groot deel van zijn leven in Mexico doorbracht, kwam door een toevallige samenloop van omstandigheden tot de ontdekking dat een van zijn patiënten, mevrouw Maria Reyes de Z., een opmerkelijke paragnostische begaafdheid vertoonde. Zij was een vrouw die tot het mexicaanse patriciaat behoorde en zeer gefortuneerd was. Op zijn verzoek stelde zij zich voor psychoscopische proefnemingen beschikbaar. De uitkomsten van zijn onderzoekingen publiceerde hij in parapsychologische tijdschriften, waar ze de aandacht trokken van vooraanstaande onderzoekers, onder wie Walter Prince en Hans Driesch. Beide onderzoekers hebben bij herhaling de aandacht op Pagenstecher's proefnemingen gevestigd. PAGENSTECHEER'S *Die Geheimnisse der Psychometrie oder Hellsehen in die Vergangenheit* werd door Driesch van een voorwoord en door Prince van een inleiding voorzien (Leipzig, 1923).
- [29] Zie mijn verhandeling *Over het kristalzien en daarmede samenhangende verschijnselen*, T.v.P.'65.
- [30] Evenals Osty e.a. merkte ik bij enkele (niet bij alle) van mijn proefpersonen op, dat zij een bijna feilloos geheugen hadden voor ervaringen in hun «tweede toestand» opgedaan. Bij Croiset bleek dit verschijnsel van hypermnesie in wel heel bijzondere mate aanwezig te zijn en het riep bij mij de herinnering wakker aan hetgeen T. J. HUDSON in zijn boek *The law of psychic phenomena* met betrekking tot het «subjectieve ik» heeft geschreven (ned. vert. A'dam, 1904).
- [31] De franse mesmeristen uit de aanvang der vorige eeuw plachten de

toestand waarin paragnosten tijdens de zittingen bij herhaling (spontaan) geraakten, een «état second» te noemen. Later voerden Amerikaanse en Engelse spiritisten hier het woord «trance» in, dat letterlijk bezwijming betekent. Osty heeft zich hier wel van het woord «transe» bediend, dat zoals hij zegt (*Revue Métapsychique*, 1931) geen verfransing is van het Engelse woord «trance», maar is afgeleid van het Latijnse werkwoord «transire» (overgaan van de ene toestand in de andere).

[32] Veranderingen in de ademhaling, het aannemen van een «gelaten» (zittende) houding met een weinig achterover gebogen hoofd (in deze houding verslappen meestentijds de spieren), veranderingen in de gelaatsuitdrukking, welke erop wijzen dat de pp. meer op het eigen innerlijk dan op de buitenwereld gericht is, enz. Bij sommige pp. kunnen wij waarnemen dat de oogappel zich naar boven keert waardoor het wit van de ogen meer zichtbaar wordt.

[33] Er bestaan zeer zeker aanwijzingen dat de paragnostische begaafdheid, zoals deze zich bij de hedendaagse mens openbaart, als een verschijnsel van regressie (atavisme) dient te worden gezien. Deze mening treffen wij reeds bij C. G. Carus, de voorloper van L. Klages, aan. Ik betwijfel echter of wij bij de paragnostische en parergische verschijnselen steeds van regressie en atavisme moeten spreken. Onderzoekingen op Yogi's gedaan geven aanleiding te veronderstellen dat naast de door ons als regressieverschijnsel aangemerkte paranormale begaafdheid, er een tweede vorm van paranormale begaafdheid is die op evolutie (progressie) en niet op regressie berust. Zie mijn *Inleiding tot de parapsychologie*.

IV - DELTA

[34] Bij zeer veel paragnosten merkte ik op dat wanneer zij (al dan niet aan de hand van een inductor) indrukken kregen van personen die overleden waren, ze meedeelden dat zij door een gevoel van koude bevangen werden. Uit dit «bevangen worden» leidden zij af dat de betrokkene overleden was. Het is waarschijnlijk te achten dat wij hier met een (collectieve) symbolische «hallucinatie» van het temperatuurzintuig te doen hebben.

[35] Het is ook mogelijk dat wij hier met een geval van terugschouw te doen hebben. Meer dan eens heb ik bij paragnosten kunnen constateren dat zij zich als het ware in het verleden verplaatst waanden (uitbreiding van de tegenwoordigheid in het verleden) en gebeurtenissen schouwden die zich in het verleden ter plaatse hadden afgespeeld of personen die in het verleden ter plaatse hadden gewoond. Ook het tegenovergestelde komt voor. Men schouwt bijvoorbeeld de toekomstige bewoners van een huis. Het is alsof het verleden er nog is en de toekomst reeds bestaat.

[36] Delta deelde mij enige malen mede dat wanneer hij, bij proefnemingen, zich de ander voelde worden, hij vaak door de angst bevangen werd dat hij geheel in die ander zou opgaan en zo zijn eigen identiteit zou ver-

liezen. Daarom begon hij, als de eenwording met de ander hem te verging, weerstand te bieden. Door het actief worden (het weerstand bieden) geraakte hij uit zijn toestand van verlaagd bewustzijnsniveau, hetgeen een verzwakking van zijn paranormale ervaringen tot gevolg had.

V - B È T A

[37] Onder spierlezen hebben wij te verstaan het reageren op de uitdrukkingsverschijnselen van de geleider (pseudo-telepathie), zoals dat ook in het theater bedreven wordt. De «gedachtenlezer» houdt zijn geleider bij het polsgewricht vast en oriënteert zich aan de onwillekeurige bewegingen van de geleider.

[38] Samenhangend met zijn «hysteroïde» geaardheid was de gemakkelijheid waarmee hij zich door leugens uit voor hem onaangename situaties trachtte te redden. Hij ging dan zo in de rol, waarin hij vluchtte, op, dat de grens tussen de werkelijkheid en zijn fantasie vervaagde.

[39] Zonder ons hier op het gebied der grafologie te bewegen, lijkt het ons van belang erop te wijzen dat zijn normale handschrift verschilde van dat wat hij produceerde wanneer hij - geblinddoekt - automatisch schreef. Het lijkt ons onjuist dit verschil uitsluitend te stellen op rekening van het feit dat hij, geblinddoekt, de schrijfbewegingen van zijn hand niet volgen kon. Enkele door ons genomen proeven wezen dit trouwens uit.

[40] Zo is het wel voorgekomen dat Bèta zich wederrechtelijk voor rechercheur uitgaf. Dit bracht hem enige malen in moeilijkheden met officiële opsporingsambtenaren. Ook is het wel voorgekomen dat hij onder valse voorwendsels het vertrouwen van een persoon zocht te winnen, om het daarna te misbruiken (het doel heiligt de middelen).

[41] In werkelijkheid heette de consultante anders. Wij achten het niet geoorloofd haar ware naam hier te vermelden. Er zij hier echter op gewezen dat haar ware naam ook op een der straatnaamborden te 's Gravenhage voorkomt.

[42] Na een conflict met zijn vader, in verband met een verhouding met een meisje, liep Bèta van huis weg. Het was in de bezettingsjaren, en in een toestand van balorigheid wilde hij aanvankelijk in duitse dienst treden. Maar toen hij zich op het wervingsbureau bevond, veranderde hij plotseeling van mening en zocht contact met illegale werkers. In samenwerking met hen wist hij de vijand afbreuk te doen. Het snelle veranderen van mening is wel kenmerkend voor zijn hysteroïde persoonlijkheidsstructuur.

[43] «Willem II» en «Schimmelpenninck» zijn beide bekende sigarenmerken.

[44] In zijn gesprekken met ons vertelde Bèta vaak over een masker dat regelmatig tijdens de consulten verscheen. Als hij op de goede weg was knikte dit masker hem goedkeurend toe, maar raakte hij op een dwaalspoor, dan gaf het tekenen van afkeuring. Op zekere dag vertelde hij ons

dat het masker te maken had met een vastenavond-feest in zijn jeugd in Brabant. Het masker was een karikaturale uitbeelding van hemzelf waarin hij zichzelf projecteerde.

[45] Doordat Bèta zich, naar alle waarschijnlijkheid, op een dienstbode instelde die bij zijn consultante in betrekking was geweest (of nog was), werd bij hem een bepaalde psychische constellatie geschapen. Het gevolg hiervan was dat een aantal beelden zich aan hem opdrongen die betrekking hadden op diverse gediensstigen die in de loop der jaren mevrouw H. behulpzaam waren geweest.

[46] Er dient hier op gewezen te worden dat ik geen grote verwachtingen van deze reis koesterde en er de heer X enige malen op wees dat volgens mijn mening Bèta uit zucht naar avontuur sterk op het maken van deze reis aandrong. Daar komt nog bij dat Bèta bij herhaling had doen blijken dat hij afgunstig was op een van onze andere proefpersonen, die herhaaldelijk buitenlandse reizen maakte in verband met proefnemingen. Deze afgunst droeg er toe bij dat Bèta sterk op het maken van deze reis aandrong. De heer X heeft later moeten erkennen dat deze, door mij genoemde, factoren hier een rol hebben gespeeld. Zij zijn echter niet allesoverheersend geweest.

[47] Bij gelegenheid van een zitting, die d.d. 7-4-'55 op het Instituut in tegenwoordigheid van professor Urban werd gehouden, wist Bèta hem terloops het huisnummer van zijn kliniek te vertellen. Prof. Urban vertelde ons na afloop dat hij hierdoor zeer getroffen was, daar dit nummer op geen der gebouwen van de kliniek was aangebracht. «De meeste mensen», aldus prof. Urban, «weten niet eens dat de kliniek een huisnummer heeft».

[48] In zijn kamer hingen enkele schilderstukjes welke hij gemaakt had en die voor een amateur «niet onaardig» dienden te worden genoemd. In het huis van zijn ouders zagen wij een door hem geschilderd portret van een overleden zusje. Men deelde ons mede dat hij, enkele weken nadat dit meisje door verdrinking om het leven was gekomen, een haarlok van het meisje als inductor ter hand nam om vervolgens voor zijn moeder een «goed gelijkend» portret van haar te schilderen.

[49] Ten bewijze hoe weinig Bèta over zijn paragnostische ervaringen nadenkt, zij er hier op gewezen dat wij enige malen proscopische proeven met hem namen zonder dat hij zich daar ten volle bewust van werd.

VI - WARNER THOLEN

[50] Tholen is zeker niet de enige onder de door ons geobserveerde paragnosten die van een dergelijk visioen melding maakt. In mijn verhandeling *Op de grenzen van parapsychologie en godsdienstpsychologie*, T.v.P.'56, wees ik er naar aanleiding van dergelijke ervaringen bij een van onze andere proefpersonen op, dat wij bij deze visioenen van archetypische inhouden dienen te spreken en dat het waarschijnlijk te achten is dat wij

hier met openbaringen te doen hebben van hetgeen Maeder de «richtingszin» heeft genoemd. Het onderzoek van deze visioenen kan ons ongetwijfeld belangrijke bijdragen leveren tot onze kennis van de psychische structuur van personen bij wie de paragnostische vermogens zich op een boven de norm gelegen wijze openbaren.

[51] Wij hebben hier met een van die talloze gevallen te doen waarbij het wereldgebeuren zich in het persoonlijk (toekomstig) lot van een individu openbaart. Zie mijn: *Oorlogsvoorspellingen*. Den Haag, 1948.

[52] Zie mijn verhandeling *Bijdragen tot de kennis van de persoonlijkheidsstructuur van paragnosten*, T.v.P.'58.

[53] Men kan hier een parallel trekken met onder meer schilders en schrijvers.

[54] Daar staat tegenover dat nagenoeg alle consultants die hem in zijn woning bezochten, zich verplicht voelden hem de vraag te stellen of zij hem iets schuldig waren.

[55] Bij enkele zeer rechtzinnige protestanten constateerde ik een schuld-bewustzijn na het consult. Zij verontschuldigten hun nalatigheid met te zeggen dat zij, in moeilijkheden verkerend, de zwakheid hadden vertoond zich tot een soort «tovenaar» te wenden. Bij anderen merkte ik soms weerstanden die verband hielden met hun rationalistische wereldbeschouwing op.

VII—GERARD CROISSET

[56] W. H. C. TENHAEFF, *Beschouwingen over het gebruik van paragnosten*.

[57] Ik heb bij herhaling kunnen constateren dat Croiset, op weg naar de stad waar de zitting gehouden zou worden, voor-indrukken kreeg met betrekking tot de zaak waarvoor men hem wenste te consulteren. Ook is het voorgekomen dat hij bij een telefonische oproep, voor hij de hoorn van de haak nam, reeds indrukken kreeg, waarvan hij mij dan in kennis stelde.

[58] Uit een aantekening van de heer Huigen blijkt dat een van Keesje's speelgenoten verteld had dat de jongen, kort voor zijn verdwijning «gespeeld» had met het kadaver van een hond, dat in de haven dreef. De kleur van het kadaver werd niet vermeld.

[59] In strijd met de afspraak met Croiset gemaakt en tegen de zin van mevrouw S. werden de door haar verzamelde gegevens voortijdig in een te Belgrado verschijnend dagblad gepubliceerd, zodat een groot aantal lezers de gelegenheid heeft gehad de juistheid van de door de paragnost verstrekte informatie te controleren. — Zie voorts T.v.P.'66.

[60] Onder «Natuursichtigheid» verstaat Dacqué een paragnostische be-gaafdheid waarvan die van de huidige mens een gedegeneerde vorm is. — Zijn beschouwingen vertonen een zekere mate van overeenkomst met die welke wij bij L. KLAGES (die de invloed van C. G. Carus in sterke mate onderging) in zijn boek over *Der Geist als Widersacher der Seele* aantreffen.

[61] Zie H. BENDER, *Hans Berger und die energetische Theorie der Telepathie*, in *Telepathie, Hellsehen und Psychokinese*. München, 1972.

[62] W. H. C. TENHAEFF, *Casuïstiek betreffende een vermiste Harlinger kust-vaarder*, T.v.P., '69.

[63] P. A. DIETZ, *Kritische beschouwing omtrent retrograde psychoscopie*, T.v.P., '36.

[64] Voor nadere bijzonderheden zij hier verwezen naar T.v.P.'55, p. 103. Wij moeten volstaan met erop te wijzen dat Croiset, aan de hand van de splintertjes, een reeks beelden kreeg welke betrekking hadden op de oprichting van het Padrao de Sao Gregorgio in 1488. Tijdens de proefneming maakte hij een ruwe schets van de zuidpunt van Afrika. Hij zette een cirkeltje op de plaats waar (ongeveer) Johannesburg ligt, de plaats waar het kruis zich nu bevindt. — Op 17.1.'58 nam professor Valkhoff op het Parapsychologisch Instituut een tweede proef met Croiset, waarbij hem twee zestiende-eeuwse manuscripten als inductor ter hand werden gesteld. De uitkomsten van deze proefneming waren eveneens positief. De handschriften, welke door de paragnost niet werden aangeraakt, hadden gedeeltelijk betrekking op Sebastian Castello, die op een aantal punten van mening verschildte met Calvijn, wiens predestinatie-leer hij verwierp. Merkwaardig was nu het feit dat Croiset allerlei beelden kreeg die op Calvijn betrekking hadden. Waarschijnlijk berust dit op een telepathische beïnvloeding van de zijde van prof. Valkhoff. Het lijkt mij onwaarschijnlijk dat bij deze proefneming terugschouw in het spel was.

[65] Uit de geschriften der achttiende en negentiende-eeuwse onderzoekers der «psychometrische» (juister is «psychoscopische») verschijnselen blijkt, dat zij algemeen van mening waren dat de aanwezigheid van een inductor de conditio sine qua non moet worden genoemd voor het wel-slagen der proefnemingen. Zij hielden er ook geheel eigen opvattingen op na met betrekking tot de rol, welke het voorwerp bij de psychoscopische proefnemingen speelt. Denton bijvoorbeeld beschouwde de inductor als een soort van fotografische plaat. Hij nam aan dat de ons omringende «dingen» onophoudelijk «beelden» in zich opnemen en dat een «psychometrist» iemand is die het vermogen bezit deze beelden op de een of andere wijze waar te nemen. — Parapsychologisch onderzoek wees uit dat in het merendeel der gevallen de inductor slechts een hulpmiddel is. Dit neemt niet weg dat men bij psychoscopisten ervaringen kan opdoen die ons openen te erkennen dat het voorwerp niet altijd slechts een hulpmiddel is.

[66] Bij het publiek bestaat nog immer de mening dat paragnosten alleen maar dan indrukken krijgen wanneer men bewust aan iets denkt. Dit is onjuist. Behalve telepathie van het centrale bewustzijn blijkt zich ook telepathie van het perifere bewustzijn, van het voorbewust en van het onderbewuste voor te doen. In tal van gevallen blijken de proefpersonen indrukken te krijgen van verdrongen bewustzijnsinhouden van de consultant.

[67] Dit geval roept de herinnering bij ons op aan een proscopische droom waarvan SCHOPENHAUER melding maakt in zijn *Parerga und Paralipomena*.

[68] Verschillende malen is ons gebleken dat doelwitpersonen aanvankelijk de juistheid van een gegeven ontkenden omdat men zich dit gegeven niet herinnerde (niet wenste te herinneren). Een joodse doelwitpersoon antwoordde op een vraag van Croiset of zij ooit iets met de Wassenaarse Slag (Den Haag) uitstaande had gehad, ontkennend. Later bleek, dat zij in een huis aan de Wassenaarse Slag ondergedoken had geleefd. – Wanneer Croiset bij de verificatie aanwezig is, slaagt hij er vaak in door het geven van meer informatie, de doelwitpersoon het zich herinneren te vergemakkelijken. Is hij niet aanwezig dan bestaat het gevaar dat een vergeten herinnering ten onrechte aanleiding geeft om van een misser te spreken.

[69] Enkele dagen tevoren waren wij reeds bijeengekomen. Tijdens de opname kwam de tolk tot de ontdekking dat Croiset enkele indrukken kreeg welke betrekking hadden op een emotionerende gebeurtenis waarvan deze tolk kort geleden getuige was geweest. Dit was voor ons een reden om de opname onmiddellijk stop te zetten en enkele dagen later (6.1.) een nieuwe opname te maken met een andere tolk. Onbewust en ongewild had de eerste tolk de paragnost met betrekking tot dit emotionerende gebeuren telepathisch beïnvloed. Indien de tolk niet ontdekt had dat Croiset met hem in een telepathische relatie was geraakt, zou de stoelenproef (als stoelenproef) volkomen mislukt zijn. – Dit geval staat niet op zichzelf. Het heeft zich nog enige malen voorgedaan. Vanzelfsprekend worden dergelijke «ontsporingen» niet altijd ontdekt. Wij zijn overtuigd dat enkele als mislukt aangemerkte proeven geheel danwel gedeeltelijk aan een niet als zodanig onderkende telepathische beïnvloeding van bij de opname aanwezige personen moeten worden toegeschreven.

[70] Bij het gebruik van een weersleutel neemt men het verschil tussen de hoogste en de laagste temperatuur voor een willekeurig gekozen stad op een bepaalde datum. Bedraagt deze bijvoorbeeld 12 graden, dan neemt men twaalf kaarten van het geschudde pak af en kijkt welk nummer dan bovenkomt. Dit bovenkomende nummer wordt als het nummer van de doelwitpersoon aangemerkt. Het afnemen geschiedt nadat men het verlangde gegeven van een weerstation heeft ontvangen. Men bedient zich van een weersleutel om de menselijke factor bij het «schudden» zoveel mogelijk uit te schakelen.

[71] De ervaring heeft ons geleerd dat tal van mensen eerder tot gereserveerdheid geneigd zijn wanneer hun bij de verificatie vragen gesteld worden dan een hoge mate van bereidheid te vertonen de juistheid van een gegeven te beamen. Ook prof. Bender deed deze ervaring op. Zijn onderzoekingen leidden tot de erkenning dat de «Zustimmungswert» aanmerkelijk minder hoog is dan men, ten onrechte, wel eens heeft willen beweren.

[72] Wij hebben hier met een voorspelling in de voorspelling te doen, daar

het voorval zich na 6.1. voordeed. Dergelijke dubbele voorspellingen hebben wij herhaaldelijk kunnen constateren.

[73] Onder aanschouwingsbeelden (eidetische beelden) verstaat men geheugenbeelden welke merkwaardig helder en gedetailleerd zijn. In tegenstelling tot de nabeelden, die als een uitklinkingsverschijnsel moeten worden beschouwd en als zodanig bij de fysiologie moeten worden ondergebracht, dragen de eidetische beelden een psychonoom karakter. Zij doen zich vooral bij jeugdige personen voor, zoals door Jaensch, Kroh en anderen werd aangetoond. Ontwikkelingspsychologen zijn van mening dat eidetische verschijnselen bij volwassenen als fixatie- of regressieverschijnselen moeten worden gezien.

[74] P. JANET, *L'automatisme psychologique*. Paris, 1930¹⁰.

[75] In 1937 maakten wij een begin met het onderzoek naar de passieve toestand van paragnosten met behulp van de elektro-encefalografie. Zie *T.v.P.* '38, p. 111. Voordien waren reeds d.m.v. het psychogalvanisch fenomeen onderzoekingen gedaan door prof. H. J. F. W. BRUGMANS, zie zijn *De passieve toestand van een telepaath*, in *Mededelingen der Studievereniging voor «Psychical Research»*, no. 7, '23.

[76] Ik denk hier in de eerste plaats aan schrijvers als C. W. Leadbeater, R. Steiner, Max Heindel. Ofschoon veel van hun beweringen tot op heden niet wetenschappelijk controleerbaar zijn, valt niet te ontkennen dat hun geschriften gegevens bevatten die een heuristische waarde bezitten. Tegen het voetstoots aannemen van hun beweringen dient echter gewaarschuwd te worden. Waarheid en fantasie vloeien bij hen vaak ineen.

[77] Volgens de Hindoe-geleerde Vivekananda zochten de Brahmanen met het woord «Akasha» de alles doordringende stof in het heelal aan te duiden. Wij raken hier de problematiek waaraan J. J. Poortman zijn merdelig werk *Ochêma* heeft gewijd dat de geschiedenis en de zin van het hylisch pluralisme behandelt.

[78] G. Hodson genoot een aantal jaren geleden in theosofische kringen in Engeland als ziener en schrijver een zeker aanzien. Mijn persoonlijke contacten met hem schonken mij de overtuiging dat hij de noodzaak van een samenwerking met parapsychologen inzag. – Er zij hierbij aangetekend dat de schrijver hier met «lagere gebieden» de zgn. astrale gebieden bedoelt.

[79] Van theosofische («occultistische») zijde heeft men er steeds op gewezen dat men onderscheid dient te maken tussen veridieke (pseudo-) hallucinaties en zgn. gedachtenbeelden. Van parapsychologische zijde heeft men steeds een zekere mate van terughoudendheid inzake deze bewering betracht. Onderzoekingen van dr. J. Eisenbud met Ted Serious hebben uitgewezen dat deze onderscheiding niet fictief is.

[80] Ik vermijd het gebruik van het onjuiste, maar toch nog steeds in gebruik zijnde woord magnetiseur. In plaats daarvan bedien ik mij van het woord genezer (Duits: Heiler; Frans: guérisseur; Engels: healer).

[81] Men dient de paranormale vereenzelvigingen te onderscheiden van de

ingebelde vereenzelvingen welke zich wel bij geesteszieken voordoen. Onbekendheid met het paranormale eenvoelen kan de arts op een dwaalspoor brengen en een paragnostisch verschijnsel ten onrechte voor een pathologisch verschijnsel doen houden. Zie mijn verhandeling over het eenvoelen (*T.v.P.* '56).

[82] In het merendeel der door genezers bereikte positieve resultaten lijkt het mij juister van «verbeteringen» dan van «genezingen» te spreken. Ook bij patiënten die zich onder medische behandeling stelden lijkt mij in tal van gevallen het woord verbetering meer op zijn plaats dan het woord genezing. Zie mijn *Magnetiseurs, somnambules en gebedsgenezers*.

[83] Ongetwijfeld zijn tal van genezers suggestiever dan artsen. Dit hangt samen met het feit dat zij voor tal van mensen magisch prestige bezitten. Zie mijn in de vorige noot genoemde boek.

[84] PASCAL FORTHUNY, *Je lis dans les destinées*. Paris, 1937.

[85] Enkele gevallen waarnaar in deze gesprekken verwezen wordt kan men uitvoerig behandeld vinden in mijn andere boeken en in het Tijdschrift voor Parapsychologie (Redactie-adres: Rubenslaan 1, flat 27, Bilt-hoven).

Prof. dr. W.H.C. Tenhaeff

Inleiding tot de parapsychologie

Overziet men de grote stroom van werken over parapsychologie die de laatste jaren werden gepubliceerd, dan zal het opvallen dat welhaast geen ervan – hoe interessant sommige geschriften ook mogen zijn – een wetenschappelijk verantwoorde inleiding kan worden genoemd. Intussen blijkt juist in brede kring een groeiende behoefte te bestaan aan een samenvattend overzicht dat vanuit het standpunt der academische psychologie het onderzoek van paranormale verschijnselen benadert.

Op dit punt is de bekende «Inleiding tot de parapsychologie» van professor Tenhaeff nog steeds uniek en onvervangbaar. Het boek bevat naast een schets van voorgeschiedenis en ontstaan der parapsychologie uitvoerige beschouwingen over werking en grenzen van de diverse paranormale verschijnselen; voorts vindt men de achtergronden en uitgangspunten van deze wetenschap helder uiteengezet; vervolgens wordt grondig ingegaan op de verschillende onderzoeksmethoden, waarbij buitenlandse proefnemingen en eigen experimenten met psychoscopisten de revue passeren; tenslotte zijn om dit alles te completeren nog enkele aparte beschouwingen opgenomen, o.a. over de relatie van de parapsychologie met de andere wetenschappen.

Oorspronkelijk opgezet als leerboek voor studenten zal deze nieuwe, herziene en bijgewerkte druk ook voor de steeds groter wordende groep van kritisch belangstellenden als betrouwbare leidraad kunnen dienen. De internationaal befaamde auteur beschikt over een rijke schat aan ervaringen; talloze opmerkelijke voorbeelden daarvan illustreren dit reeds klassieke werk.

Uit de inhoud: Spontane paragnosie – Telepathie – Telesthesie – Voorschouw – Parergie – Voorspellende dromen – Historische gegevens – Begrippen – Hypothesen – Methoden – Experimenten – Kwalitatief en kwantitatief onderzoek – Introspectie – Psychodiagnostische bevindingen – Proeven met paragnosten en psychoscopisten – Verschijnselen bij dieren.

(Omslag: Jack Jacobs, Amsterdam)

TENHAEFF
TENHAEFF
ONTMOETINGEN
ONTWOETINGEN
MET
WEL
PARAGNOSTEN
PARAGNOSTEN

OVER DE INVLOED VAN
LEVENSLLOOP EN PERSOONLIJKHEID
OP
PARANORMALE VERMOGENS

ERVARINGEN EXPERIMENTEN
EN EEN POGING TOT
VERKLARING